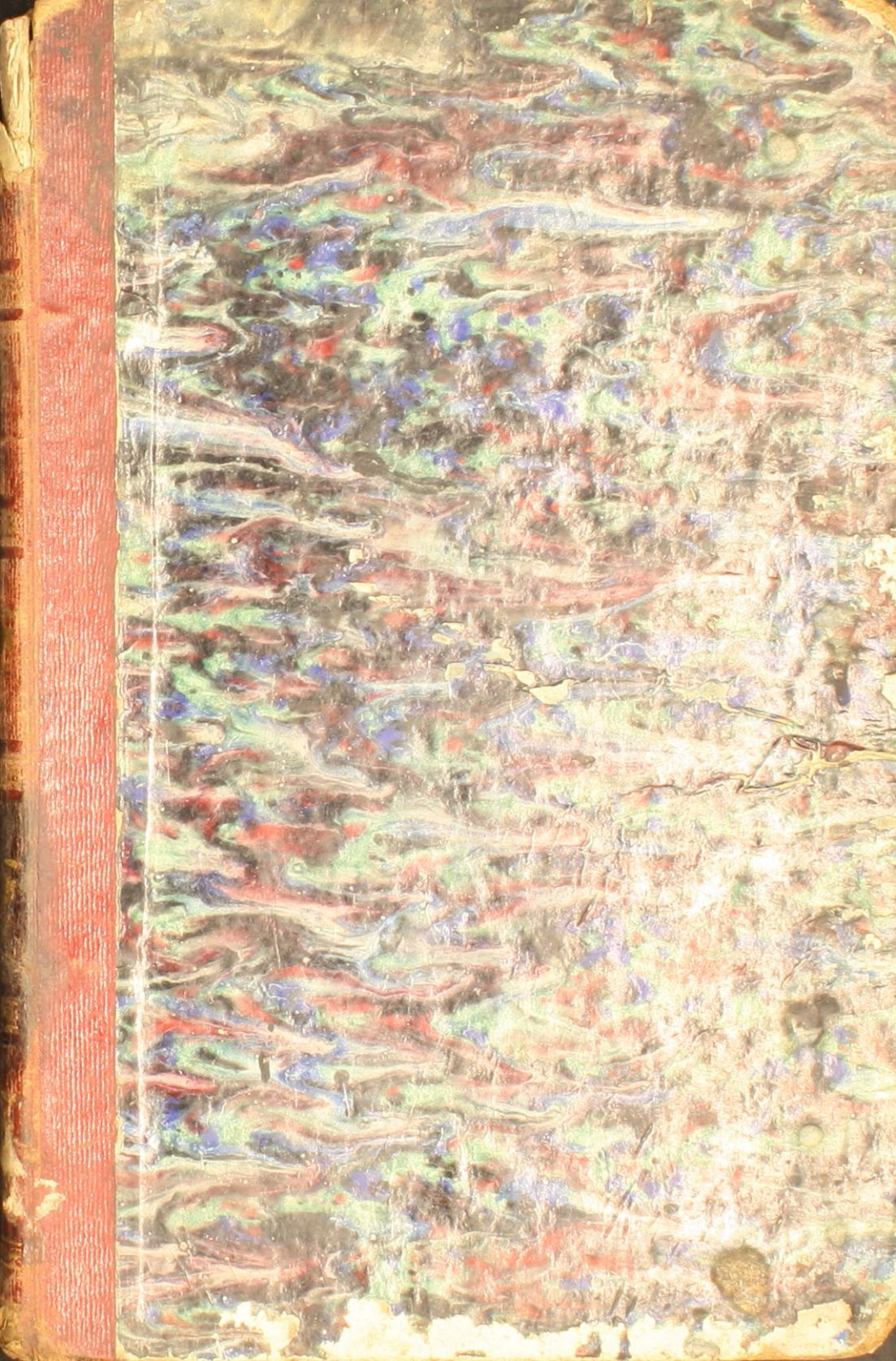

15

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΜΑΘΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΜΕΝ

Ὑπὸ

τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Δανίᾳ πανεπιστημίου

Ε. Φ. ΒΟΓΕΣΙΝΟΥ Δρ. Φιλ.,

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΔΕ,

Μετὰ τῶν βελτιώσεων τῆς 6′ ἐκδόσεως τοῦ πρωτοτύπου καὶ πολλῶν ἔτι προσθηκῶν καὶ σημειώσεων καὶ ἐπιμέτρου περιέχοντος τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀθηναίων,

Ὑπὸ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Σ. ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ Δρ.

Ἐξεδόθη τὸ δεύτερον δαπάνῃ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

ΕΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

(ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ, ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ ΑΡ. 1).

1860.

ΦΙΛΙΠΠΩ. ΙΩΑΝΝΟΥ

ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

ΑΘΑΝ. Σ. ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ.

ΑΩΞ.

1869

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ Β΄ ΔΑΝΙΚΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ.

Ἐκ τοῦ προλόγου εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου ἔκρινα εὔλογον νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα μόνον τὰ ἑξῆς, ὡς ἀποβλέποντα τὴν μέθοδον τοῦ βιβλίου καθόλου. «Ἐν γένει ἠκολούθησα τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἣν καὶ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἀρχαιολογίᾳ, τροποποιήσας ὅμως, ὡς εἰκὸς, ὅσα ἡ διάφορος καὶ εἰς πολλὰ μέρη κεχωρισμένη ἐνταῦθα ὕλη ἀπήτει. Μετὰ σύντομον εἰσαγωγὴν περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς χωρογραφίας τῆς Ἑλλάδος ἕπεται ἱστορικὴ ἔποψις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος καθόλου, σκοποῦσα, καθάπερ καὶ ἡ ὁμοία ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἀρχαιολογίᾳ, οὐ μόνον νὰ καταδείξῃ τὰς κυριωτέρας ἰδέας τοῦ βιβλίου καὶ νὰ καταστήσῃ εὐσύνοπτον τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τῆς εἰς τὸ συστηματικὸν μέρος τοῦ βιβλίου διαμελιζομένης ὕλης, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ πολλὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καθόλου, διὰ τὰ ὁποῖα εἰς τὰ ἀκόλουθα κατὰ ἐποχὰς καὶ πολιτείας τμήματα δὲν εὑρίσκετο εὐκόλως τόπος κατάλληλος. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ ἡ ἡρωϊκὴ περίοδος, ὡς στέλεχος οὖσα τῶν ἑπομένων χρόνων, ὅτε εἰς τὸν ἑλληνικὸν βίον μεγάλαι διαιρέσεις καὶ ἀπομονώσεις συνέβησαν. Ἑξῆς δ' ἔπονται τὰ δύο πολιτεύματα τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα, πολιτικῶς καὶ ἱστορικῶς ἐξεταζόμενα, εἰσὶ τὰ ἀξιολογώτατα καὶ γνωστότατα. Μετὰ τοῦ σπαρτιατικοῦ δὲ συνέχεται ὡς παράρτημα τὸ τῆς Κρήτης. Πρὸ ἑκάστου δὲ τούτων τῶν πολιτευμάτων ἔταξα σύντομον ἱστορικὴν ἔποψιν περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτικῶν σχέσεων. Μετὰ δὲ τὴν ἔκθεσιν τῶν χαρακτηριστικῶν ἀντιθέσεων, ἐν αἷς ὁ πολιτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων ἀνεπτύχθη, γίνεται λόγος τοῦτο μὲν περὶ τῶν μεγαλητέρων θρησκευτικῶν δεσμῶν, οἵτινες συνέδεον τὴν Ἑλλάδα εἰς ἓν ὅλον, δηλαδὴ περὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν μαντείων· τοῦτο δὲ καὶ περὶ τῶν μερικωτέρων συνδέσμων, οἱ ὁποῖοι ἐπίτινα μόνον χρόνον τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος συνεσχέτιζον, ὡς αἱ Ἀμφικτυονίαι, τὰ κοινὰ συνέδρια, αἱ συμμαχίαι καὶ ἡγεμονίαι. Τὴν κλεῖδα

δὲ τοῦ ὅλου ἀποτελεῖ τὸ περὶ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τμῆμα. Τὸν ἰδιωτικὸν βίον μόνον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηνῶν εὗρον εὔλογον αἰτίαν νὰ ἐκθέσω ἰδιαιτέρως· διότι ἐν μὲν τοῖς ἡρωϊκοῖς χρόνοις δὲν εἶχεν εἰσέτι διακριθῇ ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ ὀλίγον ἀνεπτυγμένου δημοσίου βίου, ἐν δὲ τῇ σπαρτιατικῇ πολιτείᾳ συγχωνεύεται μετὰ τοῦ δημοσίου.»

Ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν δὲ δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου ἔχω μόνον νὰ ἐκθέσω, ὅτι, καθὼς εἰς τὴν β' ἔκδοσιν τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, χρέος μου ἐθεώρησα νὰ κάμω μὲν τὰς ἐπιδιορθώσεις, ὅσας ἔκρινον σκοπίμους, ἀλλὰ πάλιν νὰ φροντίσω καὶ ὅπως ἡ πρώτη ἔκδοσις μὴ καταστασθῇ διὰ τῆς παρούσης ἄχρηστος· ὅθεν ἐπροθυμήθην μὲν τὸ κατὰ δύναμιν νὰ διέλθω τὰ ἀπὸ τοῦ 1841 εἰς τὸν κλάδον τοῦτον ἀναφανέντα βιβλία — ὅμως σημαντικὰς μεταβολὰς δὲν ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ κάμω, ἀλλ' ἐφρόντισα μᾶλλον νὰ παρακολουθήσω τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ ἐγχειριδίου μου σελίδα πρὸς σελίδα καὶ παραγραφὴν πρὸς παραγραφήν. Ὁ δὲ λόγος τούτου, ὅτι εἰς τὰ ἤδη ἀναφανέντα τεύχη τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, οἵτινες ὑπὸ ἑταιρείας διδασκάλων ἐκδίδονται, αἱ παραπομπαὶ εἰς ἐκείνην πολλάκις κατὰ σελίδας ἐγένοντο. Ἵνα εὐκολύνω δὲ τὴν μεταχείρισιν τοῦ βιβλίου προσέθηκα καὶ ἐνταῦθα πίνακα ὡς καὶ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν [1]).

[1]) Καὶ τοῦτο τὸ ἐγχειρίδιον τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ὁμολογουμένως ἀξιολογώτατον διὰ τὴν μέθοδόν του, μετέφρασεν ἐν μέρει ὁ τοῦ παρόντος μεταφραστής, ἀλλ' ἀνέβαλε νῦν τὸ ἔργον, ἕως αὐτοῦ χρεία γένηται καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησι.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τοῦ Γερμανοῦ μεταφραστοῦ (Dr. Hoffa).

Ἡ παροῦσα γερμανικὴ ἐπεξεργασία συνάπτεται στενῶς μετὰ τῆς ἐν ἔτει 1841 ἐκδοθείσης μεταφράσεως τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἧς τὸ σκόπιμον καὶ ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς ἁρμόζον πολλὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ συγγράμματα μετ' ἐπαίνων ἀνεγνώρισαν (πρβλ. Goetting. gel. Anzeigen· ἔτ. 1841 τεύχει 189φ σελ. 1887. ἐ. Zimmermanns Zeitschr. fuer die Alterthumswissenschaft. ἔτ. 1842. τεύχ. 9φ σελ. 913—917. Gersdorfs Repertorium τόμ. 31φ τεύχ. 3φ σελ. 240. ἐ.), καὶ μάλιστα ὁ Δρ. Ἄπελος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ῥωμαϊκοῦ πολιτεύματος κτλ. ἐν Λειψίᾳ 1838 πολλὰ τμήματα ἐξ αὐτῆς, ἐν μέρει κατὰ λέξιν, παρέλαβε, εἰς πολλὰ δὲ γυμνάσια τῆς Γερμανίας εἰσήχθη εἰς διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἔκδοσιν ταύτης κομισάμενος παρὰ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσας τὸ βιβλίον καὶ συγκρίνας αὐτὸ πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ὅμοια περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως συγγράμματα, εὗρον ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ὁ συγγραφεὺς ἐπιμελῶς ἐκαρπώσατο τὰς νεωτάτας ἐρεύνας, καὶ οἷδε πανταχοῦ νὰ διακρίνῃ τὰ σπουδαιότερα καὶ ἀναγκαιότερα τῶν ἐπουσιωδεστέρων [1]). Τοιοῦτον δὲ ὂν τὸ βιβλίον τοῖς μὲν Γερμανοῖς διδασκάλοις ἄξιον συστάσεώς ἐστιν, ὡς παρέξον τοῖς εἰδήμοσιν ἀφορμὰς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ εἰς προφορικὰς ἀναπτύξεις καὶ προσθήκας· τοῖς δὲ μαθηταῖς πάλιν, ὡς καταλληλότατον βοήθημα οὐ μόνον εἰς προπαρασκευὴν καὶ μελέτην τοῦ μαθήματος τῆς ἀρχαιολογίας, ἀλλὰ καὶ εἰς πρόχειρον λύσιν πολλῶν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀπαντωμένων πραγματικῶν δυσκολιῶν. Διὸ ἀπεφάσισα καὶ τοῦτο τὸ διδακτικὸν βιβλίον μεταφράσας εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν νὰ τὸ καταστήσω εἰσακτὸν εἰς τὰ ἡμέτερα ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, πεπεισμένος ὅτι διὰ πολλάς του ἀρετὰς θὰ προκριθῇ τῶν ἐν

[1]) Πρᾶγμα ἐν ᾧ καὶ πάλιν θαυμασίως ἀναφαίνεται τὸ εὐμέθοδον τοῦ συγγραφέως.

Γερμανίᾳ περὶ τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης ἐκδοθέντων, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀκριβῆ συντομίαν μετὰ σαφοῦς συστηματικῆς διαθέσεως τῆς ὕλης, ὃ πᾶς τις ὁμολογήσει. Τὴν ἀλήθειαν δὲ τῆς εἰρημένης ἤδη γνώμης μου ἐπικυροῖ καὶ λόγος ἐπισήμου Γερμανοῦ διδασκάλου, ὃς δι' ἐπιστολῆς παρεκίνει με εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὅτε ἡ μετάφρασίς μου εὑρίσκετο ἤδη ὑπὸ τὰ πιεστήρια.

Ὅτι δὲ πιστῶς καὶ ἐπιμελῶς ἐξετέλεσα τὸ ἔργον καὶ συνάμα ἐκοπίασα, ἀποφεύγων τοὺς ξενισμοὺς, νὰ καταστήσω τὴν φράσιν καθαρῶς γερμανικὴν, ἐκ πρώτης ὄψεως ἐνορᾷ ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου.

Καὶ τὰ μὲν μικρὰ παροράματα καὶ τυπογραφικὰ σφάλματα τοῦ πρωτοτύπου διωρθώθησαν· μεγαλητέρας δὲ μεταβολὰς καὶ προσθήκας δὲν ἔκρινα εὔλογον νὰ ἐπιχειρήσω, φοβούμενος μὴ μεταβάλω πολὺ τὴν μορφὴν τοῦ βιβλίου.

Γένοιτο οὖν καὶ τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον εὐπρόσδεκτον τοῖς εἰδήμοσι Γερμανοῖς διδασκάλοις, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς γνώρισιν ἔθνους, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνέφικτος πνευματικὴ ἀνάπτυξις θὰ διαμένῃ εἰς αἰῶνας αἰώνων λαμπρὸν καὶ μιμήσεως ἄξιον παράδειγμα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τοῦ Ἕλληνος μεταφραστοῦ.

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν τὸ φιλόμουσον κοινὸν τῆς Ἑλλάδος ἀπεδέχθη τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐν Πάτραις τῷ **1855** ἐκδοθὲν ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐγχειρίδιον, οὗ χίλια ἀντίτυπα εἰς ἓν ἔτος ἠγοράσθησαν χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῇ ἢ παρακληθῇ τις τῶν συνδρομητῶν νὰ λάβῃ τὸ βιβλίον, τοῦτο μὲν ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ τοῖς νῦν Ἕλλησιν εὐχάριστον ἦνε τὸ μάθημα τοῦτο, ὥσπερ ἦν καὶ τοῖς προγόνοις αὐτῶν, ὧν καὶ αὐτοὶ οἱ Σπαρτιᾶται οἱ γράμματα μόνον τῆς χρείας ἕνεκα μανθάνοντες τῶν δὲ ἄλλων παιδευμάτων ξενηλασίαν ποιούμενοι, κατὰ Πλούταρχον, τῆς ἀρχαιολογίας ἥδιστα ἠκροῶντο, κατὰ Πλάτωνα· τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἐμὴν φιλοτιμίαν ἀνεπτέρωσεν ὥστε νὰ μὴν ἀποκνήσω εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἐκεῖ ἐν τῷ προλόγῳ μνημονευομένου διεξοδικωτέρου συγγράμματος, κατὰ τὴν μορφὴν ἣν ἔδειξα αὐτοῦ ἐν τοῖς περὶ Σπάρτης καὶ Κρήτης συγγεγραμμένοις μοι. ἀλλὰ καὶ περ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰς τοῦτο καταγινόμενος, ὅμως ἀκόμα δὲν κατώρθωσα νὰ περάνω τὸ ἔργον κατ' εὐχὴν, ἐν νῷ ἀεὶ ἔχων τὰ τοῦ Πλουτάρχου ῥήματα τάδε, ὅτι ἡ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προδανεισθεὶς χρόνος ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσι[1])· διὰ ταῦτα οὖν ἀναβάλλω εἰσέτι τὴν ἔκδοσιν τῆς διεξοδικῆς μου ἀρχαιολογίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκδοθεῖσα αὕτη, οἵα γενήσεται, θὰ χρησιμεύῃ μὲν τοῖς βαθύτερον ἐγκύπτουσιν εἰς τὴν μελέτην τῶν συγγραμμάτων καὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οὐ μὴν καὶ ὡς πρόχειρον καὶ εὔωνον βοήθημα τοῖς φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια, καὶ ἁπλῶς τοῖς θέλουσι νὰ γνωρίσωσι γενικῶς καὶ συνοπτικῶς τὸν πολιτικὸν καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὅθεν ἔκρινα εὔλογον νὰ παράσχω

[1]) Ἐν βίῳ Περικλ. κεφ. ιγ' ἀρχ., ἔνθα γραπτέον ἴσως γεννωμένου ἀντὶ γενομένου, ὡς φέρεται· γράφεται δὲ ᾗ γένοις ἐν τῷ Παρισ. ἀντιγρ. ἀριθμ. **1673**.

ἰδίως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πλήρη τὴν μετάφρασιν τοῦ ὑπὸ Βογεσήνου συνταχθέντος ἐγχειριδίου τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ὅπερ ἴνε ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν καὶ ἐθνῶν ἀνεγνωρισμένον ὡς μεθοδικώτατον καὶ περιεκτικώτατον πρὸς τὸ εἰρημένον τέλος· διὸ οὐ μόνον εἰς ἄλλας γλώσσας μετεγλωττίσθη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γερμανικήν, καίπερ ἐχόντων τῶν Γερμανῶν πλεῖστα τοιαῦτα ἐγχειρίδια[1])· ὁ δὲ πρύτανις τῶν νῦν φιλολόγων Βοῖκχος (Boeckh) δὲν ἀπηξίωσε νὰ συστήσῃ τὸ βιβλίον καὶ τοῖς εἰς τὰ πανεπιστήμια φοιτῶσιν, ὡς ἐν ὀλίγοις εὐσύνοπτον καὶ καθαρὰν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ βίου παρέχον.

Καί τοι δὲ ἤδη τῷ 1850 μετέφρασα τὸ βιβλίον τοῦτο, καθὰ καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς προεκδόσεως ἔγραφα[2]) ὅμως καὶ νῦν ἐπιμελῶς ἀνεθεώρησα τὴν μετάφρασιν καὶ πολλὰ τῆς ἐμῆς φράσεως διώρθωσα, προσέλαβον δὲ καὶ ἁπάσας τὰς προσθήκας τῆς β' ἐκδόσεως τοῦ Δανικοῦ πρωτοτύπου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μὲ ἰδίας προσθήκας καὶ σημειώσεις οὐκ ὀλίγας ἐπλούτισα τὸ βιβλίον, ἐν νῷ ὅμως ἀεὶ ἔχων νὰ μὴ παραβλάψω τὴν κυριωτάτην αὐτοῦ ἀρετὴν, τὴν σωφροσύνην, εἴτε τὸ μὴ περιέχειν μήτε πάνυ πολλὰ μήτε πάνυ ὀλίγα, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα τοῖς φοιτῶσιν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν καλῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ εἰς τὰ γυμνάσια· ἀποβλέψας δὲ καὶ εἰς τοὺς διδάξοντας τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο καὶ μὴ ἔχοντας ἄλλα βοηθήματα παρὰ τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῇ καθομιλουμένῃ μεταφράσματα, βρίθοντα σφαλμάτων καὶ ἀνοησιῶν τὰ πολλὰ, καὶ δι' αὐτὸ φευκτέα μᾶλλον ἢ ἀναγνωστέα, ἐπέστησα πολὺ τὴν προσοχήν μου εἰς τὴν κυριολεξίαν καὶ δὲν ἐφείσθην πόνων εἰς ἀνεύρεσιν τῶν ὅρων ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν, καὶ τολμῶ εἰπεῖν ὅτι ὀλίγαι φράσεις ἀπαντῶνται, δι' ἃς δὲν ἔχω νὰ δείξω χωρία ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὡς πᾶς τις ὁμολογήσει, παραλληλίσας παραγραφήν τινα τῶν περὶ Σπάρτης καὶ Κρήτης ἐνταῦθα λεγομένων πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἐν τῇ προεκδόσει καὶ ἀναδραμὼν εἰς τὰς πηγὰς, ἃς ἐκεῖ ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν ἐφανέρωσα· διὰ τοῦτο καὶ παραπέμπω πολλάκις ἐκεῖσε ἵνα παράσχω ἀφορμὴν τῷ σοφῷ διδασκάλῳ ὅπως σοφώτερος ἔσται.

[1]) Περὶ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Hoffa ὅρα τὸν πρόλογον τῆς προεκδόσεως, καὶ τὸν πρὸ τοῦ παρόντος ἐνταῦθα· ἀγγλικὴ ἐγένετο ὑπὸ Arnold καὶ ἐξεδόθη τὸ Β' 1855· ἄλλαι δ' ὑπ' ἄλλων.

[2]) Προέκδοσιν λέγων ἐνταῦθα καὶ ἐφεξῆς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ, νοῶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐν Πάτραις 1855 ἐκδοθὲν ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐγχειρίδιον.

Ὅμως δὲ καὶ ὁ μηδὲ τοῦτο τὸ βοήθημα ἔχων δὲν πιστεύω νὰ ἀπαντήσῃ δυσκολίας εἰς κατανόησιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· διότι ἐφρόντισα νὰ διασαφήσω μὲν τὰ σκοτεινὰ χωρία, νὰ συμπληρώσω δὲ καὶ τὰ ἐλλιπῶς ἔχοντα, προσθέσας οὐ μόνον ὑποσημειώσεις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ πῆ μὲν ἰδέας, ἃς ὑπεδήλωσα παρεμβαλὼν ἐν ἀγκύλαις [οὕτω][1]), πῆ δὲ καὶ ὅλας παραγραφὰς, οἷον ἐν §. 35 καὶ 38. Πανταχοῦ δὲ διέστειλα τὰ ἐμὰ τῶν τοῦ συγγραφέως[2]). Καθόλου δὲ εἰπεῖν περὶ τῆς φράσεως, ἐπροθυμήθην, ἀποξέσας καὶ λεάνας τὰ τῆς ἀγρίας μούσης, νὰ ἐξυφάνω ὕφος πρέπον τῇ Ἑλληνίδι καὶ δυνατὸν νὰ γένῃ ἐν ἐγχειριδίῳ, τέλος ἔχοντι μᾶλλον ἰδέας πολλὰς ἢ φράσεις κομψὰς νὰ παράσχῃ, καὶ οὕτω κατέστησα, ὡς νομίζω, τὸ βιβλίον εὐάρεστόν πως ἀνάγνωσμα παντὶ δυναμένῳ ἀναγινώσκειν καὶ βουλομένῳ μαθεῖν τὸν βίον τῶν προγόνων. Εὔχομαι δὲ ὅπως μὴ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν αἱ σπουδαῖαι διέλθωσι τὸ μικρὸν τοῦτο βιβλίον, ἐξ οὗ ἐν βραχεῖ χρόνῳ δύνανται νὰ λάβωσιν εὐσύνοπτον καὶ ἀληθινὴν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ βίου· αἱ διδάσκαλοι δὲ πρέπει καὶ ἐπιμελῶς νὰ τὸ σπουδάσωσι· διότι πολλὰ χρήσιμα ἐμποροῦν νὰ ἁρυσθῶσιν ἐξ αὐτοῦ εἰς ἑρμηνείαν τῶν ἑλληνικῶν κειμένων καὶ εἰς ἄρτυσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, καθ' ὅσον ἡ ἀρχαιολογία τῶν Ἑλλήνων ἴνε ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ἱστορία· εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις πρέπει καὶ νὰ διδάσκωσι τὰς μαθητρίας αὐτῶν τὰ κυριώτερα κἂν μέρη τοῦ βιβλίου.

Γίνεται δ' ἔτι τὸ βιβλίον τοῦτο χρήσιμον τῇ νεότητι καὶ εἰς τὴν συγγραφικὴν, ἣν συνήθως ἔκθεσιν ἰδεῶν ἀκούω καλουμένην· ἐνταῦθα προτείνει ὁ διδάσκων διάφορα προβλήματα· οὕτω π. χ. περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλλήνων καθόλου, ἢ περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν παρθένων παρ' Ἕλλησιν, ἢ περὶ τῶν δικαστικῶν τῶν Ἑλ-

[1]) Πολλὰ ὅμως ἐν τῇ προεκδόσει προδηλωθέντα διὰ τοιούτων ἀγκυλῶν ὡς ἐμὰ ἀφέθησαν ἤδη ἐλεύθερα παρενθέσεων ἐν τῷ κειμένῳ φιλοκαλίας χάριν, ὡς π. χ. ὁ ὁρισμὸς εὐθὺς ἐν τῇ εἰσθέσει τῆς βίβλου καὶ ἄλλα.

[2]) Τοὺς καταλόγους τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων, οὓς ἐκ τῶν ἀρίστων βίβλων (Corsini, Clintonis κ. ἄλλ.) εἰς ἰδίαν μου χρῆσιν εἶχον συντεταγμένους, προθύμως παρέσχον εἰς κοινὴν τῶν λογίων ἑστίασιν, εὐπροαίρετον εὑρὼν τὴν καλὴν κυρίαν Κορομηλᾶ χαριέντως νὰ παραθέσῃ αὐτοῖς τὴν φίλην δόσιν, κοσμηθεῖσαν καὶ νέοις ὀνόμασι ἐκ τῆς σοφῆς Μεϊέρου πραγματείας (Comment. epigr. II. Halis 1854), καὶ προσφάτοις ἐκ χειρογράφου τοῦ φίλου Σ. Α. Κουμανούδου. Ἰδὼν δὲ ὅτι ὁ τῆς 160 σελίδος τοῦ βιβλίου τόπος ἔμενε κενὸς, παρέθηκα καὶ τὸ ἑορτολόγιον, σύντομον μὲν, ἀλλ' ἴσως οὐκ ἄχαρι φιλοδώρημα.

λήνων, ἢ περὶ τῶν θρησκευτικῶν, ἢ περὶ τῶν πολεμικῶν, ἢ περὶ τῶν ναυτικῶν, ἢ περὶ γάμου κτλ. Ὁ δὲ γυμναζόμενος ὀφείλει γὰ συντάξῃ τὰ πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου ἐθνογραφικῶς ἐκτεθειμένα ἐν μιᾷ ὅλῃ συνεχεῖ διατριβῇ. Τὰ τοιαῦτα γυμνάσματα, εἰς πολλοὺς ἅμα διδόμενα, φέρουσιν αὐτοὺς εἰς ἅμιλλαν καὶ παράγουσιν ἀγλαοὺς καρπούς· διότι ὁ μέλλων νὰ συγγράψῃ ἀναγκάζεται νὰ μάθῃ πρῶτον καλῶς τὰ πράγματα. Εἰς εὔκολον δ' εὕρεσιν τῶν πραγμάτων ὑπάρχουσι δύο πίνακες ἐν τῷ βιβλίῳ, ὁ μὲν ἐν ἀρχῇ, ὁ συστηματικὸς, ὁ δ' ἐν τέλει, ὁ τῶν κυριωτέρων πραγμάτων καὶ ὅρων, παραληφθεὶς οὗτος ἐκ τῆς β' ἐκδόσεως τοῦ δανικοῦ πρωτοτύπου· πλὴν ὅτι μετέβαλον ἐγὼ τὰς παραπομπὰς ἀπὸ σελίδων εἰς παραγραφὰς εὐκολίας χάριν, δι' ἣν καὶ τόδε ἐποίησα· τηρήσας τὴν συστηματικὴν διαίρεσιν τοῦ βιβλίου εἰς μέρη μεγαλήτερα καὶ μικρότερα, προσέθηκα ἐν τῷ περιθωρίῳ ἀριθμοὺς δηλοῦντας τὴν συνέχειαν καὶ τὸ ποσὸν πασῶν τῶν παραγραφῶν τοῦ βιβλίου. Κατὰ τούτους δὲ τοὺς ἀριθμοὺς γίνονται αἱ παραπομπαὶ καὶ ἐν τῷ πίνακι τούτῳ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ἀπαντῶνται.

Περὶ τῆς μεθόδου τοῦ βιβλίου περιττὸν ἐνόμισα νὰ μακρηγορήσω ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἱκανῶς ἤδη καὶ παρ' ἡμῖν ἐγνώσθη διὰ τῆς προεκδόσεως καὶ ἐνταῦθα καταφαίνεται ἔκ τε τοῦ προλόγου τοῦ συγγραφέως καὶ ἐκ τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου πίνακος· περὶ δὲ τῆς γραφῆς λέξεών τινων πρέπον ἐνόμισα νὰ εἴπω διὰ βραχέων τὰ ἑξῆς.

α. Γνωστὸν ἶνε ὅτι ἀντὶ τῶν ἀρχαίων τύπων τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος ἐστὶ, εἰσὶ, ᾖ, καὶ ὦσι οἱ νῦν λόγιοι τῆς Ἑλλάδος ὁμοφωνοῦντες προφέρουσιν ἶνε ἐν τῇ ὁμιλίᾳ, γράφοντες ὅμως τὴν λέξιν ταύτην μεγάλως διαφωνοῦσιν· ὁ δὲ κοινὸς λαὸς οὐ μόνον ἶνε λέγει ἀλλὰ καὶ ἔνε, ὡς Χῖοι καὶ Κύπριοι καὶ ἄλλοι, καὶ ἶνι, ὡς Μακεδόνες, Ἄνδριοι καὶ εἴτινες ἄλλοι. Ἀναβάλλων τὴν περὶ τούτων πραγματείαν εἰς τόπον καὶ χρόνον ἁρμοδιώτερον, λέγω τόσον μόνον ἐνταῦθα· ὅτι τὸ κοινὸν ἶνε ἴσως ἶνε τὸ ἀρχαῖον ἀπαρέμφατον εἶναι, τὸ ὁποῖον οἰκονομικῶς πως μετεχειρίζετο ἐν τῇ μακρᾷ δουλείᾳ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀντὶ τῶν ἀρχαίων τεσσάρων τύπων· ἴσως ὅμως ἐγένετο καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἔνι, καθὰ καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς λέγει ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς τὸν Αἴσωπον (σελ. 477 ἐν τῇ β' ἐκδ. τῆς συλλ. τῶν Προλεγομ. 1815, 8°, ἄν. τ.), ὅτι «οὕτως ἔγραφαν καὶ ἐπρόφεραν εἰς τὴν δεκάτην τρίτην καὶ τὰς ἑξῆς ἑκατονταετηρίδας, Ἔνε ἀντὶ τοῦ Ἔνι [ἤγουν ἐστὶ ἢ μᾶλλον Ἔνεστι] τρίτου προσώπου τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος. Τὸ Ἔνε μετεμορφώθη ἔπειτα εἰς τὸ Εἶνε (ἐπειδὴ καὶ ἡ Ἐν πρόθεσις ποιητικῶς καὶ Ἰωνικῶς Εἰν γράφεται), καὶ τελευταῖον εἰς τὸ Εἶναι, ὡς τὸ γράφομεν σήμερον· καὶ ἐπειδὴ τὸ Εἶναι τοῦτο ἐσυγχύθη μὲ τὸ ἀπαρέμφατον τῶν παλαιῶν, ἀκόλουθον ἦτο νὰ ἐπινοηθῇ, καὶ ἐπενοήθη νέον ἀπαρέμφατον τὸ, Εἶσθαι, ἀναλογικῶς ἀπὸ τὸν ὁριστικὸν ἐνεστῶτα, Εἶμαι, ὡς ἀπὸ τοῦ Κεῖμαι· τὸ Κεῖσθαι» [4]). Ἐν τούτοις ὅσα ὁ σοφὸς ἀνὴρ περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ ἔνε εἰς τὸ σημερινὸν εἶναι λέγει δέν μοι φαίνονται πιθανά· τὸ δὲ ἐσχάτως ἐπινοηθὲν εἶσθαι, ἀνύπαρκτον καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καθομιλουμένῃ, ἀποσκορακίζω χάριν τοῦ ἀπαρεμφάτου εἶναι· περὶ δὲ τῆς γραφῆς τοῦ κοινοῦ ἶνε, τοῦ τέσσαρας τύπους ἀρχαίους ἀντιπροσωπεύοντος, διπλῆν ἔχω γνώμην· ἢ πρέπει νὰ γράφωμεν πανταχοῦ εἶναι (ἀντὶ τοῦ ἐστὶ, εἰσὶ, ᾖ, ὦσιν), θεωροῦντες αὐτὸ, ὡς τὸ ἀρχαῖον ἀπαρέμφατον ἐν καταχρήσει, ἢ διαστολῆς κὰν χάριν, νὰ γράφωμεν ἔνε μὲν ἀντὶ τοῦ ἐστὶ, εἶναι δὲ ἀντὶ τοῦ εἰσὶ, ᾖ νε ἀντὶ τοῦ ᾖ, διηρημένως γράφοντες τὸ νε, ὡς εὐφωνικὸν παράρτημα, ἀπαντώμενον καὶ εἰς ἄλλας καταλήξεις ῥημάτων ἐν τῇ καθομιλουμένῃ διαλέκτῳ καὶ μάλιστα τῇ τῶν Χίων, καὶ ἦναι ἀντὶ τοῦ ὦσιν· οὕτω δὲ, εἰ μή τι ἄλλο, ἔχομεν τοὐλάχιστον τέσσαρας διαφόρους τύπους ἐν τῇ γραφομένῃ, ἀντιστοίχους τῶν παλαιῶν. Καὶ δὲν λέγω μὲν ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσλάβωμεν τοὺς ἀρχαίους τύπους, οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοὺς ἀποφεύγω· ἀλλ' ἀηδίαν φέρουσι τοῖς αἰσθανομένοις τὸ καλὸν καὶ μὴ φράσεις οἷαι νὰ ᾖ, νὰ ὦσι, δέν ἐστι, δέν εἰσι, κτλ. καὶ ἄτοπός ἐστιν ἡ γραφὴ ἦναι, ἀντὶ τοῦ ᾖ καὶ ὦσιν ἐν τῇ ὑποτακτικῇ, ὥσπερ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ὑπάρχει ἀντὶ τοῦ ἐστί.

β'. Νὰ γένω, νὰ γένῃς κτλ. πρέπει νὰ γράφωμεν καὶ νὰ προφέρωμεν, ὡς ὁ λαὸς ὀρθῶς καὶ κανονικῶς λέγει, οὐχὶ ὡς πολλοὶ τῶν λο-

[4]) Ὅρα καὶ Ἀτάκτων τόμ. Α' σελ. 93—96, ὅπου διεξοδικώτερον λέγει περὶ τῶν αὐτῶν· πρβλ. αὐτ. σελ. 44 καὶ 211. Mullach Grammatik der griech. Vulgarsprache, Berl. 1856. σελ. 281, σημ. 1. ὁ γνωστὸς ἐκ τῶν ἀττικῶν συγγρ. τύπος ἔνι (= ἐστὶ) ἴσως δὲν ἐξεπήγασεν οὔτε ἐκ τῆς προθέσ. ἐν, ποιητ. ἐνὶ (Σούτσεια σελ. 43 ἐπ.) οὔτε ἐκ τοῦ ἔνεστι, ἀλλ' ἶνε ἀρχαῖος δωρικὸς σχηματισμὸς τοῦ θέματος ἐμὶ, ὅπερ εὑρέθη ἐπὶ ἀγγείων δωρικῶν τοῦ ζ' αἰῶνος πρὶν Χ. (ὅρα Jahn's Beschreibung der Vasensamml. K. Ludwigs. Muench. 1854, p. CXXIX. πρβλ. p. CII.), ὁμαλώτερος τοῦ γνωστοῦ ἐντὶ, ἐνικ. καὶ πληθ. γ' προσώπου (Ahrens de dial. dorica. Goett. 1843, σελ. 319), ἤγουν ἐνὶ, ἐξ οὗ ἐγένετο καὶ τὸ ἐντὶ καὶ τὸ ἔνι, ὅθεν καὶ τὸ κοινὸν ἶνε, καθάπερ τυχὸν καὶ ἐκ τοῦ ὧδε τὸ τῆς κοινῆς ἐδῶ· σημειωτέον δὲ ὅτι παρὰ τὸ ἐμὶ εὑρέθη καὶ τύπος ἠμὶ (Jahn, αὐτόθι καὶ Ahrens σ. 137 καὶ 318)· ἅπαξ δ' ἀπήντησα παρὰ τῷ Jahn (?) καὶ ΕΝΑΙ = εἶναι.

γιωτατιζόντων προφέρουσι καὶ γράφουσι διὰ τοῦ Ι, νὰ γίνω, νὰ γίνῃς κτλ.· διότι ἡ ρίζα τοῦ γίνομαι, ἐξ ἧς ὁ ἀόριστος γίνεται, ἴνε γεν.

γ'. Τὸ τῶρα νομίζω ὅτι προέκυψε κατὰ κρᾶσιν ἰωνικῶς ἀπὸ τοῦ τῇ ὥρᾳ, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ τόρρα· διὸ τὸ γράφω τῶρα καὶ οὐχὶ τόρα.

δ'. Τὸ συνεθίζω πρέπει νὰ γράφηται διὰ τοῦ ε ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ, οὐχὶ δὲ, ὡς πολλοὶ συνεθίζουσι, διὰ τοῦ η ἢ ει, πλανώμενοι ὑπὸ τῆς προφορᾶς αὐτοῦ· διότι τὸ ε ἐνταῦθα προφέρεται ὡς ι· ἀλλ' ἡ νῦν κοινὴ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἰδίωμα, νὰ προφέρῃ δηλαδὴ τὸ ἄτονον ε ἢ αι ὡς ι· οὕτω κανονικῶς οἱ Ἄνδριοι καὶ Μακεδόνες καὶ ἄλλοι προφέρουσιν ἔρχιτι ἀντὶ τοῦ ἔρχεται, ἰκεῖνος, ἀντὶ ἐκεῖνος, ἤρθι ἀντὶ ἦλθε, ἴνι ἀντὶ ἴνε ἢ εἶναι, λέγιτι καὶ λέτι ἀντὶ λέγετε καὶ λέτε καὶ μυρία ἄλλα. Τηρεῖται δὲ ὁ κανὼν καὶ εἰς ὅσα ἀρχικῶς ἐτονίζοντο, ἀλλὰ διὰ τῆς κλίσεως μετασχηματισθέντα μετέθεσαν τὸν τόνον· οἷον ἤθιλα, ἤθιλις, ἤθιλι, ἠθιλάμι, ἤθιλέτι, ἤθιλαν, ἀντὶ τῶν παρ' ἄλλοις ἤθελα, ἤθελες, ἤθελε ἠθέλαμε, ἠθέλατε, ἤθελαν. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν προφορὰν τοῦ ἀτόνου ε παρεισέφρησεν εἰς τὴν κομψὴν γλῶσσαν τῶν λογίων τὸ συνεθίζω καὶ ἔτι τὸ ἐμπορῶ καὶ ἐξεύρω (ἀνθ' ὧν ὁ λαὸς συνήθως λέγει μπορῶ καὶ ξέρω), τὰ ὁποῖα προφέρονται μὲν διὰ τοῦ ι, πρέπει ὅμως νὰ γράφωνται διὰ τοῦ ε.

έ Τὰ εἰς όνω ῥήματα εἰς τὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸν πρέπει νὰ γράφωνται διὰ τοῦ ο· διότι τὸ ν δὲν ἴνε καταλήξεως σύμφωνον, ἀλλὰ παρεμβεβλημένον εὐφωνικὸν ν· οἷον χρυσόνω, οὐχὶ χρυσώνω κτλ. οὕτω φρονεῖ καὶ Κ. Ἀσώπιος καὶ Κοραῆς.

ς' Τὸ ἐφέτος, ὡς νῦν γράφεται ὑπὸ τῶν φιλοτίμων περὶ τὴν κάθαρσιν τῆς γλώσσης λογίων καὶ προφέρεται ὑπὸ τῶν κομψοτέρων, ἴνε ἡμαρτημένον καὶ ἀηδὲς καὶ ἀνύπαρκτον. Τὴν ὀρθὴν δὲ γραφὴν καὶ προφορὰν αὐτοῦ μᾶς διδάσκει ὁ σοφὸς λαός, λέγων φέτος, ὅεστιν ἔτος, μὲ δίγαμμα προφερόμενον (Fέτος), ὡς εὑρηται ἡ λέξις οὕτω παρ' Ὁμήρῳ, παρ' Ἡσιόδῳ, παρὰ Πινδάρῳ κλπ. δηλοῖ δὲ καὶ τὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς λατινικὸν vetus. Ἔστω δὲ τοῦτο μικρὸν παράδειγμα τοῖς φιλοτίμοις περὶ τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης, ὅπως μὴ καταφρονῶσι τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς νῦν κοινῆς διαλέκτου· διότι ἡ ἀρχὴ πολλῶν αὐτῶν ἴνε πολλῷ παλαιοτέρα ἢ ὅσον συνήθως τὴν φανταζόμεθα· πολλοὶ δ' αὐτῶν εἰσι καὶ τῶν κεκριμένων, εἴτε, φραγκικῶς εἰπεῖν, κλασσικῶν, προκριτώτεροι· οἷον

τὸ ά πρόσωπον τοῦ παρατατικοῦ εἰς α ἀντὶ εἰς ον, ἔγραφα π. χ. ἀντὶ τοῦ ἔγραφον· καὶ οἱ τύποι τῶν βαρυτόνων τῆς κοινῆς προκριτώτεροί εἰσι τῶν εἰς μι κλασσικῶν, π. χ. οἱ δίδω, δίδεις, δίδει κτλ. τῶν δίδωμι, δίδως, δίδωσι κτλ. καὶ πλεῖστα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα μικροφιλοτιμία καὶ ἀπειροκαλία καὶ ἡμιμάθεια εἰσάγει καθ' ἡμέραν εἰς τὴν γλῶσσαν[a])· καὶ τὸ μόριον θὰ, τὸ ὁποῖον πάντες ἀνεξαιρέτως προφέρομεν ὁμιλοῦντες, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀποσκορακίζωμεν γράφοντες· διότι πολλαὶ λεπτότητες ἐννοιῶν τῆς ἀρχαίας μόνον διὰ τῆς χρήσεως αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῶσι καὶ ἀποδοθῶσι εἰς τὴν κοινήν· καὶ ἄλλα πολλά, περὶ ὧν δὲν εὑρίσκω ἐνταῦθα τὸν τόπον ἁρμόδιον νὰ εἴπω· ἓν δὲ μόνον ἀκόμα σημειώνω ἐδῶ πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν.

ζ'. Ἤδη τῷ **1857** ἐν τῷ ὁδηγῷ τῶν φοιτητῶν σελ. **204** ἐσημείωσα, ὅτι μόνον τὰ κύρια ὀνόματα καὶ τὰ ἐθνικὰ πρέπει νὰ γράφωνται μὲ ἀρκτικὸν κεφαλαῖον γράμμα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἐκ τούτων παράγωγα, οὐδ' ἄλλα οὐσιαστικά· ἀλλὰ βλέπω ὅτι μάλα χωρεῖ τὸ κακὸν καὶ ὀλίγιστοι γνωρίζουσι τὸν κανόνα τοῦτον, οἱ δὲ πλεῖστοι, καὶ καθηγηταί μάλιστά τινες, γράφουσι τὰ μεγάλα ἢ τίμια πράγματα καὶ μὲ μεγάλα ἀρκτικὰ γράμματα· π. χ. Πανεπιστήμιον, Καθηγητής, Ἐπιστήμων, Πρύτανις, Ὑπουργός, Ὑπουργεῖον, Κράτος, Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, Ἑλληνικὴ Παιδεία, Πατρὶς κτλ.

Τοσαῦτα μόνον ἔκρινα εὔλογον νὰ εἴπω καὶ περὶ τούτου ἐνταῦθα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ ὁδηγίαν μάλιστα τοῦ τυπογράφου, ἵνα μὴ συμβῶσιν ἄτοπα περὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν λέξεων. Τελειόνω δὲ τὸν πρόλογον μὲ τὴν ἔνθερμον εὐχὴν ὅπως καὶ ἡ παροῦσα ἔκδοσις τύχῃ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς καὶ συντελέσῃ εἰς γνῶσιν τοῦ βίου τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων, ὧν καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ὀστράκων σπουδῆς καὶ τιμῆς ἄξια νομίζουσιν οἱ Φράγκοι, εἰκότως· ἡμῖν δὲ αἰσχρὸν καὶ ἀσύγνωστον θὰ ἦτο νὰ σεμνυνώμεθα μὲν ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς τῶν προγόνων, νὰ ἀγνοῶμεν δὲ τίνες ἦσαν καὶ ἐκ τίνων ἐπιτηδευμάτων καὶ τρόπων ἐκεῖνοι μεγάλοι ἐγένοντο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ **10** Μαρτίου **1860**.

ΑΘΑΝ. Σ. ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ.

---

[a]) Ἤδη ἐν τῷ ὁμηρ. ὕμνῳ εἰς Δήμητραν ἀπαντᾶται ὁ παρατατικὸς τοῦ δίδω. ς. 437 γυθοσύνας δ' ἐδέχοντο παρ' ἀλλήλων ἔδιδόν τε· οὕτω καὶ ἐν ς. 327, ἔνθα ἡ σχέσις τῶν χρόνων καταστέλλει ἀναμφίβολον καὶ ἀναγκαῖον τὸν παρατατικόν· ἐνῷ ὁ ἀόριστος, ὡς τινες ἠθέλησαν νὰ ἐκλάβωσι τὸν τύπον τοῦτον, θὰ ἦτον ἡμαρτημένος.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ.

Τῶν περιεχομένων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. σελ.

Περὶ ὁρισμοῦ καὶ πηγῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας . . . 1

ΕΛΛΑΔΟΣ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ.

§. 1 Ὅρια καὶ διαίρεσις τῆς χώρας 2

§. 2. Φύσις τῆς χώρας ὑ ἐπίρροή. . . . . —

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

§. 1. Ἑλλήνων φῦλα 4

§. 2. Μεταναστάσεις τῶν φύλων. 5

§. 3. Πολιτεύματος ἀνάπτυξις. — Κατάλυσις τῆς βασιλείας. 6

§. 4. Συνέχεια. Ἀριστοκρατία. 7

§. 5. Συνέχεια. Δημοκρατίας ἀνάπτυξις· στάσεις. . . —

§. 6. Συνέχεια 8

§. 7. Πτῶσις τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. 9

§. 8. Γενικὸς τύπος τοῦ πολιτεύματος τῶν ἐλευθέρων ἑλληνικῶν πόλεων . . . —

§. 9. Ἰωνικὰ καὶ δωρικὰ πολιτεύματα. Ἰδίως Ἀθῆναι καὶ Σπάρτη 10

Δεσμοὶ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης.

§. 10. Θρησκευτικοὶ δεσμοὶ δι' ἑορτῶν καὶ μαντείων . 11

Δεσμοὶ μερικοὶ τῶν Ἑλλήνων.

§. 11. Ἀμφικτυονίαι, συνέδρια, συμμαχία καὶ Ἡγεμονία. 12

§. 12. Ἀποικίαι 13

ΗΡΩΙΚΗ ΕΠΟΧΗ.

§. 1. Σημασία τῆς ὀνομασίας ταύτης 14

§. 2. Κατάστασις τοῦ πολιτισμοῦ καθόλου. . . . —

§. 3. Πολιτεία καὶ πολίτευμα καθόλου 15

σελ.

§. 4. Βασιλεύς 16

§. 5. Ἀριστοκρατία . . . 17

§. 6. Λαός . . . . . —

§. 7. Δικαιοδοσία 18

§. 8. Θρησκευτικά 19

§. 9. Συνέχεια. Ναοί. Ἱερεῖς καὶ μάντεις· μαντεῖα . 20

§. 10. Πολεμικά. Ὁπλισμός . —

§. 11. Συνέχεια. Μάχη . . . 21

§. 12. Συνέχεια. Στρατόπεδον. Πολιορκία 22

§. 13. Ναυτικά. Νῆες . . . 23

§. 14. Ἰδιωτικὸς βίος. Πόροι καὶ ἐπιτηδεύματα 24

§. 15. Συνέχεια. Τέχναι. Ἐμπόριον 25

§. 16. Τὰ τοῦ οἴκου. Γάμος, ἀνατροφή . . . . . —

§. 17. Συνέχεια. Τροφαί, ἐνδύματα, οἰκοδομαὶ καὶ σκεύη τοῦ οἴκου 26

§. 18. Συνέχεια 28

§. 19. Συνέχεια . . . . . —

§. 20. Συνέχεια 29

[§. 21. Ταφὴ τῶν ἡρώων] . . —

ΣΠΑΡΤΗ.

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ.

§. 1. Χώρα 31

§. 2. Πρωτεύουσα τῆς χώρας. 32

[§. 3. Περὶ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Λακωνικῆς πόλεως.] —

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ.

§. 1. Ἀρχαία τῆς χώρας ἱστορία 33

§. 2. Διοργανισμὸς τῆς πολιτείας ὑπὸ Λυκούργου . 34

§. 3. Λακεδαίμονος μεγαλεῖον καὶ ἡγεμονία . . . . —

§. 4. Λακεδαίμονος πτῶσις . 35

§. 5. Συνέχεια. Διάλυσις τῆς πολιτείας . . . . . —

σελ.

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ.

§. 1. Διαίρεσις. Σπαρτιᾶται. . 37

§. 2. Ἐλεύθεροι, ἀλλὰ διὰ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν ἀποκλεισμένοι τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου κάτοικοι. 38

§. 3. Εἵλωτες . . . . . —

§. 4. Συνέχεια. Κατάστασις αὐτῶν 39

§. 5. Διαίρεσις τῆς χώρας μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων κατοίκων . . . . . —

§. 6. Ἀποτελέσματα τῆς κατ' ὀλίγον ἐλαττώσεως τῶν πολιτῶν καὶ τῆς ἀνισότητος τῆς οὐσίας . . . 40

ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

§. 1. Διαίρεσις τῆς δυνάμεως τῆς πόλεως 41

§. 2. Γερουσία . . . . . —

§. 3. Ἐκκλησία 42

§. 4. Ἀρχαί. Βασιλεῖς . . . 43

§. 5. Συνέχεια. Ἔφοροι . . 44

§. 6. Συνέχεια. Ἄλλοι ἄρχοντες καὶ ἐπιμεληταί . . —

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.

§. 1. Σποπὸς τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας 45

Α. Δικαστικά.

§. 2. Δικαστικὴ δύναμις . . 46

§. 3. Ποιναί . . . . . —

Β. Θρησκευτικά.

§. 4. Θεοί . . . . . —

§. 5. Ἐθνικαὶ ἑορταί . . . 47

Γ. Πολεμικά.

§. 6. Στρατὸς, ὁπλισμὸς αὐτοῦ. —

§. 7. Συνέχεια. Τάξις καὶ διαίρεσις αὐτοῦ . . . . . —

§. 8. Ἀξιωματικοί 48

§. 9. Πόλεμος καὶ μάχη . . 49

§. 10. Ναυτικά . . . . . —

Δ. Οἰκονομικά.

§. 11. Πρόσοδοι καὶ ἔξοδα τῆς πόλεως, νόμισμα . . 50

σελ.

Ε. Ἄλλαι δημόσιαι διατάξεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας τείνουσαι.

§. 12. Τοιαῦται διατάξεις καθόλου . . . . . —

§. 13. Γάμος 51

§. 14. Κοινὴ τῶν παίδων ἀγωγὴ παρὰ τῆς πόλεως . —

§. 15. Συνέχεια. Γυμνάσια . 52

§. 16. Συνέχεια. Πνευματικὴ ἀνάπτυξις . . . . . —

§. 17. Ἀνατροφὴ τῶν κορασίων 53

§. 18. Βίος τῶν ἀνδρῶν . . —

§. 19. Πολλαὶ διατάξεις πρὸς διατήρησιν τῆς ἀρχαίας ἀγωγῆς 54

§. 20. Παράλυσις τῆς ἀγωγῆς. —

ΚΡΗΤΗ.

§. 1. Ἱστορικὴ ἔποψις τῆς χώρας 56

§. 2. Πολίτευμα . . . . . —

§. 3. Παιδεία καὶ βίος . . 57

ΑΘΗΝΑΙ.

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ.

§. 1. Χώρα 58

§. 2. Πρωτεύουσα τῆς χώρας. —

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ.

§. 1. Ἀρχαία τῆς χώρας ἱστορία. Βασιλεία. Ἀριστοκρατία 61

§. 2. Συνέχεια . . . . . —

§. 3. Δράκοντος νομοθεσία . 62

§. 4. Στήριξις τοῦ πολιτεύματος διὰ Σόλωνος . . . 63

§. 5. Ἐπίδοσις τῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ . . . . . —

§. 6. Διαφθορὰ τῆς πολιτείας. 64

§. 7. Συνέχεια 65

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΑΥΤΩΝ.

§. 1. Διαίρεσις. Πολῖται τέλειοι 66

§. 2. Δημοποίητοι πολῖται . 67

§. 3. Μέτοικοι . . . . . —

§. 4. Δοῦλοι 68

σελ.

Διαίρεσις τοῦ λαοῦ καὶ κοιναὶ σχέσεις τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους.

§. 5. Φυλαὶ καὶ δῆμοι . . 69
§. 6. Διαίρεσις τῶν μεγαλητέρων καὶ μικροτέρων τούτων κοινοτήτων . . 70
§. 7. Φρατρίαι καὶ γένη . . —
§. 8. Τριττύες καὶ ναυκραρίαι. 71

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.

A. Ἐκκλησία.

§. 1. Ποσάκις, ποῦ καὶ πῶς συνήγετο ἡ Ἐκκλησία . 72
§. 2. Τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν. 73
§. 3. Συνέχεια . . . . . —
§. 4. Ἔργα τῆς ἐκκλησίας. 74
§. 5. Συνέχεια. Νομοθετικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας. —
§. 6. Συνέχεια. Ἀρχῶν ἐκλογαὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. (Ἀρχαιρεσίαι) . . . 75
§. 7. Δικαστικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας 76
§. 8. Συνέχεια. Ἐξοστρακισμός . . . . . —

B. Βουλή.

§. 9. Βουλευτικὰ προσόντα. Προνόμια 77
§. 10. Ἔργα τῆς βουλῆς . . 78
§. 11. Τύπος τῆς βουλευτικῆς συνεδριάσεως 79

Γ. Ἀρχαί.

§. 12. Διάφοροι τάξεις δημοσίων ὑπαλλήλων . . . 80
§. 13. Δοκιμασία 81
§. 14. Εὐθύνη . . . . . —
§. 15. Ὅρια καὶ περιορισμοὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀρχῶν 82
§. 16. Αἱ κατὰ μέρος ἀρχαί. Ἄρχοντες . . . . . —
§. 17. Διάφοροι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι 83
§. 18. Ἄλλοι ἐπίτροποι καὶ ἐπιμεληταὶ διαφόρων ἐκτάκτων ἐντολῶν . . . 84
§. 19. Ὑπηρέται . . . . . —

σελ.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.

A. Τὸ δίκαιον.

§. 1. Αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ἀττικοῦ δικαίου. Πηγαὶ αὐτοῦ. . . . 85

Ἰδιωτικὸν δίκαιον.

§. 2. Γάμος . . . . . .
§. 3. Πατρικὴ δύναμις. Ὑιοθεσία. Ἐπιτροπεία . . 86
§. 4. Κληρονομικὸν καὶ διαθετικὸν δίκαιον . . . 87
§. 5. Συναλλαγματικὸν καὶ πραγματικὸν δίκαιον . 88

Δικασταὶ καὶ δικαστήρια.

§. 6. Ἱστορία τῶν δικαστηρίων . . . . . —
§. 7. Ἡλιασταί 89
§. 8. Διαιτηταί. Οἱ τεσσαράκοντα 90
§. 9. Ἄρειος πάγος . . . 91
§. 10. Τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν . . . . . —
§. 11. Ἀρχαὶ ἡγεμονίαν δικαστηρίου ἔχουσαι . . 92

Δίκαι.

§. 12. Προσόντα τοῦ πρὸς δίκην ἐμφανιζομένου . . —
§. 13. Δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ δίκαι . . . . . —
§. 14. Διάφοροι τύποι διὰ τὰς δημοσίας δίκας . . 93
§. 15. Δημόσιαι δίκαι ὡς πρὸς τὴν ὕλην των . . . 94
§. 16. Ἰδιωτικαὶ δίκαι . . —
§. 17. Ἰδιωτικαὶ δίκαι ὡς πρὸς τὴν ὕλην . . . . . —

Τρόπος τῆς δίκης.

§. 18. Διεξαγωγὴ τῶν ὑποθέσεων ἐνώπιον τῶν δικαστῶν. 95
§. 19. Συνέχεια. Διεξαγωγὴ τῆς δίκης πρὸ τοῦ ἄρχοντος . . . . . —
§. 20. Συνέχεια. Συζήτησις τῆς δίκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ. 96

σελ.

§. 21. Τύπος τῆς διεξαγωγῆς. τῶν φονικῶν δικῶν . . 97
§ 22. Συνέχεια 98

Καταδίκη καὶ ἐκτέλεσις αὐτῆς.

§. 23. Βιαστικὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης. —
§. 24. Δικαστικὰ μέσα κατὰ τῆς καταδίκης . . . 99
§. 25. Ποιναί . . . . . —
§. 26. Συνέχεια. Ἀτιμία. . —
§. 27. Συνέχεια. Ἄλλα εἴδη ποινῶν 100
§. 28. Παράλυσις τοῦ δικαίου. 101

B. Θρησκευτικά.

§. 29. Θεοί. Ναοί . . . . —
§. 30. Ἑορταί. Παναθήναια καὶ Διονύσια . . . 102
§. 31. Συνέχεια. Θεσμοφόρια. Ἐλευσίνια καὶ ἄλλαι μικρότεραι ἑορταί. . . 103
§. 32. Ἱερεῖς καὶ θρησκευτικοὶ ὑπάλληλοι 104
§. 33. Διαφθορὰ τῆς θρησκείας. 105

Γ. Πολεμικά.

§. 34. Στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. —
§. 35. Πεζικόν. Ἱππικόν . . 106
§. 36. Ἀξιωματικοί· στρατηγοί 107
§. 37. Συνέχεια. Ταξίαρχοι, λοχαγοί, ἵππαρχοι, φύλαρχοι, περιπόλαρχοι . 108
§. 38. Τὰ περὶ τὸν πόλεμον .
§. 39. Στόλος καὶ πλήρωμα αὐτοῦ 109
§. 40. Θαλασσινοὶ ἀξιωματικοί, ὕλη τοῦ στόλου. Ναυμαχία. . . . . —

Δ. Οἰκονομικά.

§. 41. Ἔξοδα τῆς πόλεως· θρησκευτικὰ ἔξοδα . . . 110
§. 42. Συνέχεια. Τὰ περὶ τὸν πόλεμον· συντηρούμενα στρατεύματα καὶ πλοῖα. 111
§. 43. Συνέχεια. Οἰκοδομαί. Ἀστυνομία. δημόσιαι βραβεύσεις . . . . —

σελ.

§. 44. Συνέχεια. Πληρωμὴ δημοσίων τινῶν ἔργων . 112
§. 45. Συνέχεια· διάφοροι διανομαὶ καὶ διαδόσεις . —
§. 46. Πόροι ἢ πρόσοδοι . . 113
§. 47. Συνέχεια. Τακτικαὶ ἔγγυοι πρόσοδοι τοῦ δημοσίου, μετοίκιον καὶ τελώνιον . . . . . —
§. 48. Συνέχεια. Χρηματικαὶ ποιναί. Πληρωμαὶ ἐκ δικῶν καὶ δημεύσεων . 114
§. 49. Συνέχεια· φόροι τῶν συμμάχων. . . . . —
§. 50. Συνέχεια. Λειτουργίαι ἐγκύκλιοι 115
§. 51. Συνέχεια. Ἔκτακτοι πόροι τῆς πόλεως . . . 116
§. 52. Συνέχεια. Ἔκτακτοι λειτουργίαι. Τριηραρχία 117
§. 53. Γενικαὶ διατάξεις περὶ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων λειτουργιῶν . . 118
§. 54. Διοίκησις τῶν οἰκονομικῶν· διάφοροι ἀρχαὶ διὰ τὴν εἴσπραξιν, τήρησιν καὶ διαχείρισιν τῶν δημοσ. χρημάτων . —
§. 55. Νόμισμα . . . 119

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ.

§. 1. Γενικαὶ παρατηρήσεις. 120
§. 2. Ἐπιτηδεύματα τῶν πολιτῶν . . . . . —
§. 3. Συνέχεια . . . . —
§. 4. Μέτρα καὶ σταθμά . . 122
§. 5. Συνέχεια 123
§. 6. Χρονολογία . . . . —
§. 7. Συνέχεια 124
§. 8. Τροφὴ καὶ παιδεία . 125
§. 9 Συνέχεια . . . . —
§. 10. Συνέχεια 126
§. 11. Ἀνατροφὴ καὶ ἐκπαίδευσις τῶν γυναικῶν . 127
§. 12. Δεῖπνα . . . . . —
§. 13. Ἐνδύματα 128
§. 14. Οἰκοδομαί 129
§. 15. Ταφή . . . . . —

σελ.

ΔΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΑΣΗΣ.

Α. Πανηγύρεις, ἀγῶνες ἱεροὶ στεφανῖται.

§. 1. Τοπικαὶ πανηγύρεις. Οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ ἀγῶνες. 132
§. 2. Τὰ Ὀλύμπια . . . 133
§. 3. Τὰ Πύθια 134
§. 4. Τὰ Νέμεα . . . . —
§. 5. Ἴσθμια. . . . . —
§. 6. Τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας . 135
§. 7. Συνέχεια. Βραβεύσεις τῶν νικητῶν . . . 136

Παράρτημα.

§. 8. Ὀλυμπιάδες καὶ ἡ κατ' αὐτὰς χρονολογία . . 137
§. 9. Ἀναγωγὴ τῶν ὀλυμπιάδων εἰς ἔτη Χριστιανικά. —

Β. Μαντεῖα.

§. 10. Μαντεῖα καθόλου. Τὸ Δωδωναῖον . . . 138
§. 11. Τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος . . 139
§. 12. Συνέχεια· διαφθορὰ αὐτοῦ 140
§. 13. Συνέχεια· διοργανισμὸς αὐτοῦ . . . . . —
§. 14. Ἕτερα μαντεῖα . . 141

ΔΕΣΜΟΙ ΜΕΡΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Α. Ἀμφικτυόνων δεσμός.

§. 1. Ἀμφικτυονίαι καθόλου. 142

Ἡ ἐν Θερμοπύλαις καὶ Δελφοῖς ἀμφικτυονία.

§ 2. Ἔκτασις, σκοπὸς καὶ ἱστορία αὐτῆς . . . —
§. 3. Συνέχεια 143
§. 4. Ἐσωτερικὸς διοργανισμὸς τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου 144

σελ.

Β. Δεσμοὶ τοπικοὶ ἢ σύλλογοι.

§. 5. Τοιοῦτοι δεσμοὶ καθόλου 144
§. 6. Τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν. 145
§. 7. Ὁ τῶν Ἀχαιῶν σύλλογος 146
§. 8. Συνέχεια. Διοργανισμὸς τοῦ συλλόγου . . . 147
§. 9. Αἰτωλικὸς δεσμός . . —
§. 10. Συνέχεια· διοργανισμὸς τοῦ δεσμοῦ τούτου . . 148

Γ. Συμμαχία καὶ ἡγεμονία.

§. 11. Ἱστορία τῆς ἡγεμονίας. Σπάρτη . . . . . —
§. 12. Συνέχεια. Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι 149
§. 13. Συνέχεια. Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι. Θῆβαι. Μακεδονία . . . . . —

Ἀποικίαι.

§. 1. Ἱστορία τῶν ἀποικιῶν. 150
§. 2. Συνέχεια 152
§. 3. Αἴτια τῶν ἀποικίσεων. —
§. 4. Τρόπος τῆς ἀποικίσεως. Σχέσεις τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν . 152
§. 5. Πολίτευμα τῶν ἀποικιῶν . . . . . —
§. 6. Παράρτημα περὶ κληρουχιῶν 153
Πίναξ 154
[Ἑορτολόγιον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων] 159

Ἐπίμετρον τοῦ μεταφραστοῦ.

α' Ἰσόβιοι ἄρχοντες κλ. . . 160
β' Δεκαετεῖς ἄρχοντες. . . 164
γ' Ἐπώνυμοι ἄρχοντες . . 165

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Περὶ ὁρισμοῦ καὶ πηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ἀρχαιολογία ἐκθέτει τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων· πηγαὶ δὲ ἀξιολογώταται πρὸς γνῶσιν αὐτῆς εἰσὶ τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τὴν μὲν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ὁμήρου προπάντων· τῶν μεθ' Ὅμηρον δὲ καὶ Ἡσίοδον χρόνων ὀλίγα μόναν γραπτὰ μνημεῖα ἔμειναν εἰς ἡμᾶς ἐκ συγχρόνων συγγραφέων. Ὅσα δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων γνωρίζομεν, ταῦτα μᾶς διέσωσαν τοῦτο μὲν ἱστορικοί, ὡς Ἡρόδοτος Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Πολύβιος, Διόδωρος καὶ Πλούταρχος· τοῦτο δὲ ῥήτορες, ὁποῖοι, Ἀντιφῶν, Ἀνδοκίδης, Λυσίας, Ἰσοκράτης, Ἰσαῖος, Λυκοῦργος, Δημοσθένης, Αἰσχίνης καὶ Δείναρχος. Καὶ φιλόσοφοι δὲ, ὡς Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ ποιηταί τινες, ὡς Ἀριστοφάνης, πολλὰ συνεισφέρουσιν εἰς γνῶσιν τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ πολιτεύματος. Τέλος καὶ ἱστερώτεροι γραμματικοὶ καὶ ἀνθολόγοι, ὡς Ἀθήναιος καὶ Αἰλιανὸς, καὶ σχολιασταὶ, ὡς οἱ τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ λεξικογράφοι, ὁποῖοι Πολυδεύκης, Ἁρποκρατίων, Ἡσύχιος, Φώτιος, Σουΐδας καὶ οἱ Ἐτυμολογικὸν τὸ μέγα συντάξαντες καὶ ἄλλα λεξικά, ἔτι δὲ καὶ ὁ Ζωναρᾶς, πολλὰ καθ' ἕκαστα διασαφίζουσιν. Ἄλλα δὲ βοηθήματα ἔχομεν τὰς σωθείσας ἐπιγραφὰς [a]), τὰ νομίσματα καὶ λοιπὰ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα.

[a]) Αἱ ἐπιγραφαὶ εἰσιν ἐξαιρέτως πλουσία τῆς ἀρχαιολογίας πηγή· τῶν γενομένων δὲ ἐπιγραφικῶν συλλογῶν ἀρίστη ἐστὶν ἡ ὑπὸ Boeckh ἐκδιδομένη: Corpus Inscriptionum Græcarum. Vol. I. Berol. 1828 Voll. II αὐτ. 1843. Vol III. Fasc. I. αὐτόθι 1844, Fasc. II. αὐτόθι 1848. [νῦν ἐκδίδεται ἡ συλλογὴ αὕτη ὑπὸ Adolf Kirchhoff. ἐξεδόθη δὲ μέχρι τοῦ 1859 καὶ τὸ 6'. τεῦχος τοῦ τετάρτου τόμου].

ΕΛΛΑΔΟΣ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ.

§. 1. *Ὅρια καὶ διαίρεσις τῆς χώρας.*

Ἑλλάδα [1]) ἐνόουν οἱ Ἕλληνες οὐχὶ χώραν κεχωρισμένην δι' ἀκριβῶς σεσημειωμένων φυσικῶν ἢ πολιτικῶν ὁρίων, ἀλλὰ καθόλου τὴν χώραν ἐν ᾗ Ἕλληνες κατῴκουν· περὶ δὲ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὀνόματος τούτου αἱ γνῶμαι διέφερον. ἡ χώρα δὲ, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνομεν, διαιρεῖται φυσικῶς εἰς μέρη τρία, Πελοπόννησον, Στερεὰν ἐκτὸς Πελοποννήσου καὶ νήσους. Τὴν στερεὰν δὲ Ἑλλάδα διαιροῦμεν πάλιν εἰς μέρη δύο, τῶν ὁποίων τὸ μὲν βόρειον ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν Κεραυνίων καὶ Καμβουνίων ὀρέων μετὰ τοῦ Ὀλύμπου (ὁρίων τῆς Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας) μέχρι τοῦ ἀμβρακικοῦ καὶ μαλιακοῦ κόλπου, καὶ περιέχει τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν μετὰ τῆς Μαγνησίας· τὸ δὲ νότιον μέρος τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκτείνεται ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ κορινθιακοῦ καὶ σαρωνικοῦ κόλπου, καὶ περιέχει τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν, Δωρίδα, τὰς χώρας τῶν Λοκρῶν, τὴν Φωκίδα, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν καὶ Μεγαρίδα. Τῆς Πελοποννήσου δὲ, διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ μετὰ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος συνεχομένης, μέρη εἰσὶν, ἡ Ἀρκαδία, Ἀργολὶς, Λακωνικὴ, Μεσσηνία, Ἦλις καὶ Ἀχαΐα. Τελευταῖον περικυκλόνουσι πανταχόθεν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν πολλαὶ μεγάλαι καὶ μικραὶ νῆσοι, τῶν ὁποίων μεγαλήτεραι μὲν μεμονομέναι εἰσὶν ἡ Εὔβοια, Κύπρος καὶ Κρήτη, μικρότερα δὲ νήσων ἀθροίσματά εἰσιν αἱ Κυκλάδες καὶ Σποράδες. Τῶν νήσων δὲ τούτων αἱ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος κείμεναι, φαίνεται ὅτι τὸ πάλαι ἀπετέλουν στερεὰν γῆν, ἥτις διὰ φυσικῶν συμβάντων ἀπεχωρίσθη εἰς νήσων σωρούς.

[1]) Ἑλλὰς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐλέγετο χώρα τις ἐν Θεσσαλίᾳ πλησίον τῆς Φθίας (Ἰλ. Β, 683).

§. 2. *Φύσις τῆς χώρας καὶ ἐπιῤῥοή.*

Διὰ σειρῶν ὀρέων καὶ κόλπων, οἵτινες βαθέως εἰσχωροῦσιν εἰς τὴν ξηρὰν, διαιρεῖται ἡ Ἑλλὰς εἰς πολλὰ πολλάκις τὴν φύσιν καὶ τὸ κλίμα

πολὺ διάφορα μέρη. Οὐδεμία χώρα τῆς Εὐρώπης ἀναλόγως τῆς ἐπιφανείας της ἔχει τοσαύτην ἀκτῶν ἔκτασιν. Ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος, ἐπιμελῶς καλλιεργουμένη παρεῖχεν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς τροφὴν ἄφθονον ἐκ τῆς γεωργίας, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει καὶ ἡ κτηνοτροφία καὶ ἁλιεία. Καὶ ἡ μὲν θέσις αὐτῆς προύκάλεσεν ἐνωρὶς τὴν θαλασσοπλοΐαν καὶ τὴν ἐμπορίαν· αἱ δὲ φυσικαὶ τοῦ τόπου ἰδιότητες, κατασταίνουσαι δυσκόλους τὰς ἐκτὸς τῆς χώρας κατακτήσεις καὶ τὰς ἐντὸς αὐτῆς νομαδικὰς περιπλανήσεις, ἐγένοντο αἰτίαι, ἵνα συσταθῶσι πολλαὶ ἀνεξάρτητοι μὲν ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ συγκοινωνοῦσαι πολιτεῖαι [1]).

[1]) Ὁ χωρισμὸς δὲ οὗτος εἰς πολλὰ μικρὰ καὶ ἀνεξάρτητα κράτη συνεπέφερε καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτευμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. [Ὁ διδάσκαλος ἂς παραβάλῃ ἐνταῦθα τοῦ μεταφραστοῦ τὴν προέκδοσιν].

Ἱστορικὴ ἔποψις τῆς Ἑλλάδος.

§. 1. *Ἑλλήνων φῦλα.*

3. Μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαὶ τῶν ὁμόρων χωρῶν λέγεται ὅτι τὸ πάλαι κατῳκίσθησαν ὑπὸ Πελασγῶν, οἵτινες συγγενεῖς τῶν Ἰνδῶν καὶ Ἰταλῶν ὄντες, ἐκ τῆς Ἀσίας, ὡς φαίνεται, ὥρμησαν ἐπὶ τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν καὶ λατινικὸν κλάδον διῃρέθησαν. Ἐκτὸς δὲ τούτων μνημονεύονται καὶ ἄλλα ἔθνη· οἷον Θρᾷκες, οἵτινες τὸ ἑαυτῶν συνεβάλλοντο τὸ πάλαι εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ποίησιν τῶν Ἑλλήνων, Λέλεγες, Δρύοπες καὶ ἄλλοι [1]). Κατὰ μικρὸν δὲ φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἔθνος χωρὶς ἀμφιβολίας πολλὰ συγγενὲς τῶν Πελασγῶν, ἐκ τῶν μεσημβρινῶν τῆς Θεσσαλίας μερῶν, ὅπου συνάμα μετὰ τῶν Μυρμιδόνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν [2]) ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 684) ἀναφέρονται, μακρύτερα ἐξηπλώθησαν καὶ, ἄλλα μὲν τῶν λοιπῶν φύλων ἀποδιώξαντες, μετ' ἄλλων δὲ συμμιγέντες, μετ' οὐ πολὺ τὸ ὄνομα αὐτῶν κοινὴν καὶ τῶν λοιπῶν ὀνομασίαν κατέστησαν. καὶ ὁ μῦθος δὲ τοὺς τέσσαρας ἀρχικοὺς λαοὺς, Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνας καὶ Ἀχαιοὺς κατῆγεν ἐκ τῶν υἱῶν ἢ ἐγγόνων ἑνὸς μυθικοῦ προπάτορος, Ἕλληνος καλουμένου. τούτων οἱ μὲν Αἰολεῖς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦσαν λαὸς πολὺ ἐξηπλωμένος εἰς τὴν Ἑλλάδα· οἱ δὲ Ἀχαιοὶ ἐπὶ τῶν τρωϊκῶν ἀνδρεῖοι ἐφάνησαν· οἱ Ἴωνες δὲ καὶ Δωριεῖς ὀλίγῳ ὑστερώτερον ἀνεδείχθησαν. Ἄλλαι, ἀλλ' ὅμως πολλὰ μυθώδεις καὶ ἀβέβαιοι φῆμαι, ἀναφέρουσι περὶ πρωίμων ἀποικιῶν ξένων, ὡς Δαναοῦ [3]) καὶ Κέκροπος, οἵτινες αἰγυπτιακὰς ἀποικίας εἰς Ἄργος καὶ Ἀττικὴν εἰσήγαγον. Κάδμου [4]), ὅστις φοινικικῆς ἀποικίας ἡγεμὼν εἰς Βοιωτίαν ἐγένετο· καὶ Πέλοπος, ὅστις ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον ἦλθεν. Τόσον δὲ μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔκπαλαι μετὰ τῆς Ἀσίας συνεσχετίσθησαν καὶ τὸ γράφειν παρὰ τῶν Φοινίκων ἔμαθον. καίτοι αἱ τοιαῦται τῶν ξένων ἐποικίσεις καὶ ἐπενέργειαι δὲν ἴσχυσαν οὐδαμῶς νὰ ἐπηρεάσωσι τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲ κἂν εἰς κύριόν τι μέρος αὐτοῦ ξένον τύπον νὰ ἀφήσωσι.

[1]) Ὁποῖοι ἦσαν οἱ Κένταυροι, Λαπίθαι, Δόλοπες καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐν Θεσσαλίᾳ· Φλεγύαι καὶ Μινύαι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ· Κούρητες καὶ Αἰτωλοὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ Εὐβοίᾳ· Ἐπειοὶ καὶ Καύκωνες ἐν Ἤλιδι καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Πῶς εἶχον δὲ ἕλλως οἱ λαοὶ οὗτοι πρὸς τὰ ἄνω εἰρημένα ἔθνη βεβαίως δὲν γνωρίζομεν.

[2]) Ἀχαιοὶ παρ' Ὁμήρῳ, ὡς Ἀργεῖοι καὶ Δαναοί, σημαίνουσι καθόλου καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας· ἡ δὲ ἐπίκλησις Γραικοὶ λέγεται ὅτι ἦτον ἀρχαιότατον τῶν Ἑλλήνων ὄνομα, ὅτε ἀκόμη ἐν Ἠπείρῳ περὶ τὴν Δωδώνην κατῴκουν. Ἐκεῖθεν δὲ φαίνεται ὅτι μετέβη εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας τὸ ὄνομα καὶ, λησμονηθὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔπειτα, ἀνεφάνη πάλιν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μετὰ ταῦτα.

[3]) Ὁ Δαναὸς ὅμως ὀνομάζεται ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Αἰγύπτιος.

§. 2. *Μεταναστάσεις τῶν φύλων.*

4. Αἱ περὶ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων χρόνων εἰδήσεις εἰσὶ καθόλου σκοτειναὶ καὶ συγκεχυμέναι, καὶ μόνον ἐπὶ ἓν συμβεβηκὸς, τὸν τρωϊκὸν πόλεμον (1184 π. Χρ.), ἐπιχέεται διὰ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καθαρώτερον φῶς. Ἐν τούτοις ὡς πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, οὕτω καὶ μετὰ ταῦτα μνημονεύονται μεγάλαι κινήσεις [2]) τῶν λαῶν καὶ βίαιοι κλονισμοί, ἐξ ὧν πολλαὶ συμμίξεις μετ' ἀλλήλων καὶ περιπλανήσεις ἐγένοντο. Τούτων δὲ τελευταία ἐστὶν ἡ τῶν Δωριέων μετὰ τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον μετανάστευσις (1104 [Ἡρακλειδῶν κάθοδος]), συμβὰν, ἐξ οὗ μάλιστα ἤρξατο νὰ ἐπικρατῇ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Διὰ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης οἱ Δωριεῖς κατέσχον τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Πελοποννήσου, ὅπου τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, ἄλλους μὲν ὑπέταξαν, ἄλλους δὲ ἐξεδίωξαν, μετ' ἀλλων δὲ καὶ συνεμίχθησαν. Τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες πρότερον μέγα μέρος τῆς χερσονήσου κατῴκουν, μέρος ἀπωθίσθη ἤδη εἰς Αἰγιαλὸν (Ἀχαΐαν) [5]), ὅθεν ἐδίωξαν τοὺς Ἴωνας. Οὗτοι δὲ κατέφυγον εἰς Ἀττικὴν, ἐξ ἧς μετέβησαν ἔπειτα εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου καὶ ἐξ ἄλλων φύλων ἀποικίαι ἐπορεύθησαν [3]). Κατὰ μικρὸν δὲ ἤρξαντο αἱ κινήσεις αὗται νὰ παύωσι καὶ οἱ λαοὶ νὰ φυλάττωσι τὰς ὡρισμένας αὐτῶν οἰκήσεις. Τῶν ἀρχικῶν λοιπὸν φύλων οἱ μὲν Αἰολεῖς κατῴκουν τῶρα μάλιστα τὴν Βοιωτίαν, μέρος τῆς Εὐβοίας, νήσους τινὰς, ὡς Λέσβον

[2]) Κατὰ τὴν γνώμην λογίων τινῶν αἱ ἐποικίσεις αὗται ἐκ τῆς Θρᾴκης ἐγίνοντο· ἡ δὲ ἰδέα περὶ φοινικικῆς καὶ αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς ἐξεπήγασεν, ἐκ τῆς προθυμίας τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀναφέρωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους αὐτῶν εἰς πεπαιδευμένα ἔθνη.

[2]) Ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων ἐξ Ἠπείρου εἰς Θεσσαλίαν μετανάστευσις καὶ ἡ ἐκεῖθεν περαιτέρω αὐτῶν ἐξάπλωσις· ἡ τῶν Θεσσαλῶν εἰσβολὴ ἐκ Θεσπρωτίας εἰς Θεσσαλίαν, αἰτία γενομένη τῆς τῶν Αἰολέων ἐκεῖθεν εἰς Βοιωτίαν μεταναστεύσεως.

[3]) Τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου λέγεται ὅτι μόνοι οἱ Ἀρκάδες καὶ Κυνουρεῖς ἔμειναν πάντα εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῶν ἕδρας (αὐτόχθονες).

[3]) Αἰολικαὶ (ἀχαϊκαὶ) ἀποικίαι πρὸ τῶν Ἰωνικῶν καὶ Δωρικαὶ μετὰ τὰς Ἰωνικάς.

καὶ Τένεδον καὶ τὰ παράλια τῆς Μυσίας. Οἱ δὲ Ἴωνες κατεῖχον τὴν Ἀττικὴν, μέρος τῆς Εὐβοίας, τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παράλια τῆς Λυδίας μετὰ πολλῶν νήσων. Οἱ Δωριεῖς δὲ εἶχον τὴν Δωρίδα, μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὴν Μεγαρίδα, Κρήτην καὶ πολλὰς μικροτέρας νήσους. Εἴς τινα δὲ μέρη, ἰδίως τῆς Βορείου Ἑλλάδος (Λοκρίδα, Φωκίδα, Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν), εἰρίσκομεν ἀκόμη προελληνικοὺς λαούς. Ἐν Θεσσαλίᾳ κατῴκουν οἱ ἐκ Θεσπρωτίας εἰσβαλόντες Θεσσαλοί· ἐν Ἤλιδι δὲ Μινύαι καὶ Αἰτωλοί· ἐν δὲ ταῖς ἀποικίαις λαοὶ παντὸς γένους. Κατεῖχον δὲ παρὰ τοῖς Ἴωσι καὶ Δωριεῦσιν εὑρίσκομεν ἀκριβῶς ἐκτετυπωμένον ἐθνικὸν χαρακτῆρα, φανερούμενον εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν λαῶν τούτων, εἰς τὴν γλῶσσαν, φιλολογίαν, τὴν τέχνην καὶ τὸ πολίτευμα.

§. 3. *Πολιτεύματος ἀνάπτυξις. Κατάλυσις τῆς βασιλείας.*

5. Ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν Μανθάνομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν ἡρωικὴν ἐποχὴν ἦτο διῃρημένη εἰς πλῆθος μικρῶν ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτων πολιτειῶν, βασιλευομένων ὑπὸ βασιλέων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξουσία ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς των θεία μὲν ἐλογίζετο, τὰ ὅρια ὅμως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὸν λαὸν δὲν ἦσαν βεβαίως ὡρισμένα. Ὁ εἰς μικρὰς πολιτείας χωρισμὸς οὗτος διέμενε καὶ τοῦ λοιποῦ· ἐμμόνους δὲ καὶ σαθερῶς διωργανισμένους δεσμοὺς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν εὑρίσκομεν. Αἱ πολιτεῖαι ἐσχηματίζοντο οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ τόπου ἢ τῆς χώρας, ἡ ὁποία περιέκλειε πόλιν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας ἀκμάζουσαν, ὥστε καὶ τὰ ὀνόματα πόλις καὶ πολιτεία καὶ πολίτευμα ταὐτίζονται. Εἰς τὰς πολιτείας δὲ ταύτας (τῆς Ἠπείρου ἐξαιρουμένης) κατὰ μικρὸν ἀπὸ τοῦ **1100—900** μετεβλήθη τὸ πολίτευμα ἐκ μοναρχίας εἰς δημοκρατίαν, ἤτις, διὰ τὸν ἔμφυτον τῶν Ἑλλήνων ἔρωτα πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, διὰ τὴν μικρὰν ἔκτασιν αὐτῶν τῶν πολιτειῶν καὶ τὴν ὡς ἐκ τῆς κοινῆς συμβιώσεως ἐν ταῖς πόλεσι γινομένην δημοτικὴν ἀνάπτυξιν, πολὺ ἠγαπήθη, μάλιστα ἀφοῦ ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις, αἱ ἁπλούστεραι πολιτικαὶ σχέσεις καὶ ἡ γενικὴ χρῆσις τῶν δούλων (αἰχμαλώτων ἢ ἀγορασμένων βαρβάρων) κατέξαινον τρόπον τινὰ ἴσους πάντας τοὺς ἐλευθέρους πολίτας [4]). Πολλάκις δὲ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐπροξένουν ἢ ἐπέσπευδον τῶν βασιλέων αὐτῶν τὰ ἀνομήματα.

[4]) Ὡς γενικοὶ τοῦ πολίτου χαρακτῆρες εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, καὶ

§. 4. *Συνέχεια. Ἀριστοκρατία.*

6. Ἐν τούτοις ἡ δημοτικὴ αὕτη ἀνάπτυξις συνέβαινε κατὰ μικρὸν, καὶ πρῶτον ἡ ἀριστοκρατία προοδεύουσα κατέπαυε τὰς βασιλείας καὶ ἐδείκνυε τὴν ὁδὸν πρὸς ἐλευθερώτερα συντάγματα, ὅμως, καθόλου εἰπεῖν, οὐχὶ βιαίως καταλύουσα τὴν βασιλικὴν δύναμιν, οὐδὲ ἐχθρικῶς διατιθεμένη πρὸς τὸν μὴ πολιτικῶς ἀνεπτυγμένον εἰσέτι δῆμον.

Ἀπετέλουν δὲ τὰς ἀριστοκρατίας οἱ λεγόμενοι Εὐπατρίδαι, εὐγενεῖς, καὶ οἱ μὲ αὐτοὺς συνδεδεμένοι, ἕνεκα τῆς προσωπικῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἀπὸ τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἱππασίας δυνάμεως, γεωμόροι, ἱπποβόται, ἱππεῖς, ὑστερώτερα δὲ, ὅτε ἡ ἐμπορία ἐπέδωκε, καὶ οἱ πλούσιοι (οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες). Ἡ διαφορὰ δὲ τῶν ἀριστοκρατικῶν πρὸς τὸν δῆμον δεικνύεται καὶ διὰ τῶν ἐκφράσεων οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ, οἱ ἐσθλοὶ, οἱ ἄριστοι, διὰ τοὺς μὲν, καὶ οἱ πονηροὶ, οἱ δειλοὶ, οἱ κακοὶ, διὰ τοὺς δέ. Ἐνίοτε δὲ τοιαύτη τις διαφορὰ μεταξὺ ἀριστοκρατίας καὶ λαοῦ, τελείων καὶ μὴ τελείων πολιτῶν, προήρχετο καὶ ἐκ τῆς τοπικῆς ἀντιθέσεως τῆς πόλεως πρὸς τὴν περὶ αὐτὴν χώραν, μάλιστα, ὅπου κατακτηταὶ εἰσβαλόντες κύριοι τῆς πόλεως ἐγίνοντο καὶ τοὺς ἡττημένους ὑπέβαλον εἰς εὐτελεῖς πολιτικὰς συνθήκας. Εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν οἱ νικημένοι ἐφύλαττον μὲν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν, ὅμως ἐγίνοντο φόρου ὑποτελεῖς καὶ τῆς πολιτείας δὲν μετεῖχον· ὡς ἐν Σπάρτῃ οἱ περίοικοι· ἢ καὶ τὴν ἐλευθερίαν χάνοντες ἐγίνοντο δοῦλοι, ὡς οἱ εἵλωτες ἐν Σπάρτῃ καὶ οἱ Πενέσται ἐν Θεσσαλίᾳ.

§. 5. *Συνέχεια. Δημοκρατίας ἀνάπτυξις. Στάσεις.*

7. Ἡ ἐγερθεῖσα ἅπαξ ἐπιθυμία πρὸς κτῆσιν δυνάμεως καὶ ἐπιρροῆς εἰς τὰ τῆς πόλεως ἐξετείνετο ὁλονὲν εἰς περισσοτέρους, οἵτινες δὲν ἔμελλον νὰ ἀφήσωσι τὴν ἀριστοκρατίαν νὰ ἄρχῃ ἡσύχως· μάλιστα ἀφοῦ αὕτη πολλάκις ἐξεφυλίζετο εἰς καταπολλὰ καταθλιπτικὴν ὀλιγαρχίαν, ἡ ὁποία, καίπερ στερεὰ οὖσα διὰ τῆς προγονικῆς δόξης, τῆς ἀπὸ τῶν κτημάτων καὶ τῆς φρονήσεως δυνάμεως, τῆς κατοχῆς τῶν ὅπλων καὶ τῶν ὀχυρῶν θέσεων, ὅμως πολλάκις περιέπιπτεν εἰς σπουδαίας συγ-

μάλιστα προτοῦ νὰ ἀνακτήσῃ ὁ δῆμος οὐσιώδη πολιτικὰ δικαιώματα, ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς, καθ' οὓς διακρίνεται τοῦ δούλου καὶ ξένου. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἀκίνητα κτήματα τοῦ αὐτοπροσώπως παρουσιάζεσθαι εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τοῦ ἐκκλησιάζειν.

κρούσεις μετὰ τοῦ ἀναπτυσσομένου δήμου (plebs), καὶ οὕτως ἐγείροντο πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν στάσεις μεταξὺ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ κόμματος. Εἰς τὸν ἀλλοπρόσαλλον δὲ τοῦτον ἀγῶνα συχνότερα ὑπερίσχυον οἱ δημοκρατικοὶ καὶ παρεβίαζον τοὺς ἀριστοκρατικοὺς εἰς χρεῶν ἄφεσιν, ἐπιγαμίαν, ἰσονομίαν καὶ ἰσηγορίαν. Ἡ δὲ τοιαύτη τῶν κομμάτων ἔρις ἐγίνετο ἐνίοτε αἰτία ἵνα διοργανισθῇ τὸ πολίτευμα, ἢ δι' αἰσυμνητῶν [a])· οἷος ἐν Μυτιλήνῃ ὁ Πιττακὸς (590)· ἢ διὰ νομοθετῶν, ὁποῖοι Λυκοῦργος ἐν Σπάρτῃ (884), Ζάλευκος παρὰ τοῖς Λοκροῖς τοῖς ἐπιζεφυρίοις, καὶ Χαρώνδας ἐν Κατάνῃ καὶ ἐν ἄλλαις Χαλκιδικαῖς πόλεσιν (ἀμφότεροι περὶ τὰ μέσα τῆς Ζ'. ἑκατονταετηρίδος π. Χ.), καὶ Σόλων ἐν Ἀθήναις (594). Συχνότερα δ' ἔτι συνέβαινεν, ὥστε ὁ ἐξημμένος κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας ὄχλος νὰ ἐγείρῃ τύραννον, ὅστις νόμον ἔκαμνε τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ὡς π. χ. ὁ Κύψελος ἐν Κορίνθῳ, ὅστις (655) βοηθείᾳ τοῦ δήμου κατέλυσε τὴν ὀλιγαρχίαν τῶν Βακχιαδῶν. Τοῦτο δὲ συνέβαινε συχνὰ μάλιστα κατὰ τὴν ζ'. καὶ ς'. ἑκατονταετηρίδα π. Χ. Ὅμως ἡ τυραννὶς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἐχθρὰ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὅπου δὲν ἐξεφυλίζετο εἰς αὐθαιρεσίαν καὶ ὠμότητα.

§. 6. *Συνέχεια.*

8. Ἡ ἐπίδοσις τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς ἐμπορίας, ἡ ἐπαύξησις τῶν πόλεων καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας συνετέλουν εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ δήμου, βοηθουμένου καὶ ὑπὸ τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐξ ὧν ἐλάμβανε ἐνίοτε καὶ τοὺς ἀρχηγούς του. Ὅλως δὲ ἐξησθένισε τὴν ἀριστοκρατίαν ὁ περσικὸς πόλεμος, ὅστις συνεσχέτισε τὰς πολιτείας, διήγειρε τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφρονημάτισε τὸν λαόν. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (431—404) οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ἠνώθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τοῦ πολέμου δὲ διαρκοῦντος ἐλύσσων τῶν πολιτῶν αἱ στάσεις εἰς τὰς πόλεις. Ἐν τέλει δὲ αὐτοῦ ἐξενίκησαν μὲν οἱ ἀριστοκρατικοὶ, ἀλλ' ἐπειδὴ κατεχρῶντο τῆς δυνάμεως αὐτῶν συνεστάθησαν πάλιν εὐθὺς σφοδραὶ ἀνησυχίαι, ἐξορίαι καὶ πόλεμοι καταστρεπτικοὶ, οἱ ὁποῖοι κατὰ μέγα μέρος διὰ ξένων μισθωτῶν ἐγίνοντο ἀπὸ τοῦδε, ἐνῷ ὄχι σπανίως Ἕλληνες ὡς ξενικὸν εἰς ξένας

[a]) Αἰσυμνῆται εἰσιν αἱρετοὶ τύραννοι κατὰ Ἀριστοτέλην· ὁ μεταφρ.

χώρας ἀναφαίνονται. Εἰς πολλοὺς τόπους συνίστατο ἀχαλίνωτός τις καὶ καταθλιπτικὴ δημοκρατία (ὀχλοκρατία), ὑπὸ φιλοδόξων καὶ ἰδιοτελῶν δημαγωγῶν ἀγομένη καὶ φερομένη, κατὰ τῆς ὁποίας οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἐτέκταινον ἑταιρείας καὶ συνωμοσίας. Ἡ δὲ ὑπὸ τὰς ἔριδας ταύτας γεννηθεῖσα διαφθορὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἡ κατάλυσις ὅλων τῶν ἀγαθῶν δυνάμεων κατέσκαψε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλευθερίαν, κατέδειξεν εἰς τὸν Μακεδόνα Φίλιππον τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ θηρεῦσαι τὴν ἡγεμονίαν καὶ κατέστησε τὴν χώραν θέατρον πολλῶν πολέμων τῶν διαδόχων του, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἐδῷ καὶ ἐκεῖ βλέπομεν ἀκόμη λάμψιν τινα τοῦ παλαιοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, οἷον αἱ ἐν Σπάρτῃ δοκιμαὶ πρὸς καταστροφὴν τῆς ὀλιγαρχίας καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Λυκούργου, καὶ ὁ ἀγὼν τοῦ δημοκρατικοῦ συλλόγου τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τῆς τυραννίας καὶ δυνάμεως τῶν Μακεδόνων.

§. 7. *Πτώσεις τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν.*

9. Ἐνῷ αἱ ταραχαὶ αὗται ἐπεκράτουν, οἱ Ῥωμαῖοι παρεσκεύαζον διὰ τῶν ὅπλων τὴν εἰς Ἑλλάδα ὁδὸν αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ κατασκαφῇ τῆς Κορίνθου (146) συγκατέθαψαν παντελῶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Τὰ πράγματα αὐτῶν διέτασσον οἱ Ῥωμαῖοι· ὁ ἐν Μακεδονίᾳ στρατηγὸς εἶχε μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ἐωσοῦ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὡς ἰδίαν ἐπαρχίαν διῴκουν τὴν Ἑλλάδα, Ἀχαΐαν αὐτὴν ὀνομάσαντες. πόλεις τινὰς ὅμως μετεχειρίζοντο ἠπιώτερον· μοναδικαὶ δέ τινες, ὡς αἱ Ἀθῆναι καὶ οἱ Δελφοὶ ἦσαν μάλιστα [ὄνομα] ἐλεύθεραι πολιτεῖαι (liberae civitates). Ἡ δὲ τοῦ Νέρωνος ὑστερωτέρα ἐπίνοια, νὰ κηρύξῃ ἐλευθέραν τὴν Ἑλλάδα, ἀπέβη ματαία. Ἐπιστημονικός τις ζῆλος, ὑπῆρχε μὲν ἀκόμη ἐν Ἀθήναις, ἀλλά τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ὁ πνευματικὸς βίος εἶχον ἀφανισθῇ, ἡ δὲ χώρα, διὰ τῆς ῥωμαϊκῆς δεσποτείας καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Ἑλλήνων ὅλως ἐκνευρισθεῖσα, κατερημώθη ἐντελῶς ἐπὶ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς.

§. 8. *Γενικὸς τύπος τοῦ πολιτεύματος τῶν ἐλευθέρων Ἑλληνικῶν πόλεων.*

10. Στοιχεῖα παντὸς ἑλληνικοῦ πολιτεύματος ἀριστοκρατικοῦ τε καὶ δημοκρατικοῦ εὑρίσκομεν τὴν βουλὴν, γνωστὴν ἤδη καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας, καὶ τὴν ἐκκλησίαν. καὶ εἰς μὲν τὰς δημοκρατικὰς πόλεις κυριαρχικὴ δύναμις ἦνε ἡ ἐκκλησία, εἰς δὲ τὰς ἀριστοκρα-

τικὰς ἡ γερουσία, ἦγον ἡ συνέλευσις τῶν ἀρίστων· τὴν δὲ ἐκτελεστικὴν δύναμιν εἶχον πλῆθος διαφόρως ὀνομαζομένων ὑπαλλήλων ἀρχόντων, οἵτινες, κατὰ τὸ παντοδαπῶς μεταβαλλόμενον ἀριστοκρατικὸν ἢ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὑπὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιωρισμένας ἐκλογὰς καὶ ἐκλεκτικὰ δικαιώματα, καὶ μὲ διάφορον τῆς ἀρχῆς διάρκειαν ἐξελέγοντο, ἐν μέρει δὲ καὶ μὲ προηγουμένην δοκιμασίαν ἢ ἐπομένην εὐθύνην, ἕνεκα τῆς διαχειρίσεως τῆς ἀρχῆς ἐνώπιον τῆς κυβερνητικῆς δυνάμεως. Ἡ δικαστικὴ δύναμις ἦτο κατὰ πολλὰ διάφορον τρόπον μεταξὺ λαοῦ, βουλῆς καὶ ἀρχόντων διαμοιρασμένη. Καὶ τὰ μὲν σπουδαιότερα ἐγκλήματα ἐδίκαζεν ὁ λαὸς ἢ ἡ βουλή, τὰς ἰδιωτικὰς δὲ διαφορὰς ἔκρινον οἱ ἄρχοντες ἢ τὰ δικαστήρια.

§. 9. *Ἰωνικὰ καὶ δωρικὰ πολιτεύματα· ἰδίως Ἀθῆναι καὶ Σπάρτη.*

11. Εἰς τὸ ἑλληνικὸν φῦλον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις σφοδρὰ ἀνεπτύχθη καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τὰ μέγιστα εὐτύχει, ἤτοι εἰς τὸ ἰωνικόν, προώδευσεν ἡ δημοκρατία ταχύτατα. Τῶν ἰωνικῶν πόλεων ἐπισημοτάτη ἦτον ἡ τῶν Ἀθηναίων, ὅπου τὰ μάλιστα ἤκμασεν ἡ δημοκρατία, καὶ ἰσχυρότατος ἀνεδείχθη ὁ πρὸς πολυμερῆ ἀνάπτυξιν ζῆλος· εἰς τὸ πλῆθος ὅμως εὐθὺς ἐξεφυλίσθη εἰς μονομερῆ πρὸς ἰσότητα ἐπιθυμίαν, εἰς αὐθαίρετον μεταχείρισιν τῶν εὐπόρων, εἰς ζηλότυπον ἀντενέργειαν ἐναντίον τῶν ὑπερεχόντων κατὰ τὴν δύναμιν καὶ ἱκανότητα, εἰς ἀκολασίαν καὶ ἀπείθειαν, καὶ τέλος εἰς ὠμὴν ἰδιοτέλειαν καὶ κενὴν ματαιότητα, τὴν ὁποίαν εὐχερῶς ἠδύναντο νὰ κολακεύσωσι καὶ καρπολογῶσιν οἱ δημαγωγοὶ καὶ συκοφάνται. Τῶν δωρικῶν δὲ πόλεων σημαντικωτάτη ἦτον ἡ Σπάρτη· ἐνταῦθα οἱ ἰδίως Σπαρτιᾶται, ἤτοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ἀπετέλουν ὡς πρὸς τοὺς περιοίκους ἢ κατοίκους τῆς χώρας ἀριστοκρατίαν τινὰ, ἥτις ὑστερώτερα παρεξέβη εἰς καταθλιπτικὴν ὀλιγαρχίαν. Εἰς τὸ πολίτευμα τοῦτο εὑρίσκομεν πραγματοποιημένην αὐστηρῶς εἰς πάντα τὴν ἰδέαν τῶν παλαιῶν περὶ τῆς βαρύτητος τῆς πολιτείας καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς πρὸς τὸν πολίτην. Ἡ πόλις ἐθεώρει τὸν πολίτην κτῆμα ἑαυτῆς, ἀφήρει τὸν ἰδιωτικὸν βίον σχεδὸν ὅλως, καὶ ἐμπόδιζε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν. Καὶ ἐνόσῳ μὲν ὁ λαὸς ἐνθουσιῶν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ πολιτεύματος καὶ αὐστηρῶς ὑπήκουεν εἰς τοὺς νόμους καὶ ἐτήρει τὰ ἔθιμα, ἤκμαζεν ἡ Σπάρτη καὶ διὰ τῆς ἑνωμένης καὶ στιβαρᾶς αὐτῆς δυνάμεως προέβαινε νικηφόρος

κατὰ τῶν ἄλλων πόλεων. Ἀλλὰ τὰ παρὰ φύσιν δεσμὰ εἰς τὰ ὁποῖα ἐνέβαλλεν ἡ πολιτεία τὴν ἀτομικὴν τοῦ ἰδιώτου ἐλευθερίαν, τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐλύθησαν, καὶ ἄμετρός τις ἐπιθυμία δυνάμεως καὶ πλούτου κατέλαβε τοὺς πολίτας, ἐωσοῦ καὶ τὴν πολιτείαν κατέλυσαν.

§. 10. *Δεσμοὶ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης.*

Θρησκευτικοὶ δεσμοὶ δι' ἑορτῶν καὶ μαντείων.

12. Ἡ Ἑλλὰς συνίστατο ἐκ πολλῶν πολιτειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεγνώριζον μὲν ἀμοιβαίως ἀλλήλας, ὅμως διὰ τὴν τήρησιν τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης καὶ τῶν ἀμοιβαίων δικαίων δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἐγγύησις καὶ οὐδεὶς σταθερὸς νόμος, ἀλλ' ἐνίοτε ἀντικείμενα συμφέροντα μόνον ἐμπόδιζον τοὺς δυνατοὺς τῶν βιαιοπραξιῶν. καίτοι δὲ αἱ πολιτεῖαι αὗται οὐ μόνον ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων ἦσαν, ἀλλὰ πολλάκις μάλιστα καὶ ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας διετίθεντο [1]), ἀλλ' ὅμως τὸ κοινὸν ὄνομα Ἕλληνες, ἡ συνείδησις τῆς συγγενείας, ἡ κοινὴ γλῶσσα, ἡ θρησκεία καὶ τὰ ἔθιμα (τὸ Ἑλληνικὸν ἐὸν ὅμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον καὶ θεῶν ἱδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα· Ἡρόδ. η. 144) συνέδεον τοὺς λαοὺς εἰς ἓν ὅλον ἔθνος, ὀρθῶς φρονηματιζόμενον τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τοὺς ξένους ἢ βαρβάρους. Ἐκ τοῦ συναισθήματος δὲ τούτου ἐγενήθησαν καὶ ἀμοιβαῖαι φιλανθρωπικαί τινες σχέσεις ἢ εἶδος τι ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ δικαίου [2]), τὸ ὁποῖον ὅμως, ἐπειδὴ δὲν

---

[1]) Ἀλλ' ὅμως κατὰ διαφόρους καιροὺς συνήρχοντο ποτὲ μὲν περισσότεροι ποτὲ δὲ ὀλιγώτεροι εἰς κοινήν τινα ἐπιχείρησιν ἢ ἐκστρατείαν· ὡς κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀργοναυτῶν, τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ἰδίως εἰς τὸν τρωϊκὸν πόλεμον. Ὑστερώτερα δὲ ἡνώθησαν κατὰ τῶν Περσῶν αἱ πλεῖσται ἑλληνικαὶ πόλεις.

[2]) Ὡς παραδείγματα τοιούτων κατὰ τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν φιλανθρώπων ἐθίμων καὶ νομίμων παρὰ τοῖς Ἕλλησι δύναταί τις νὰ ἀναφέρῃ· ὅτι πρὸ τοῦ πολέμου πρέσβεις συνείθιζον νὰ πέμπωσι καὶ ἐνίοτε προφορικῶς νὰ διαλλάττωνται, π. χ. δι' ἀποφάσεως διαιτητῶν· ὅτι ὁ πόλεμος διὰ κηρύκων ἠγγέλλετο, τῶν ὁποίων τὸ πρόσωπον ἐλογίζετο ἱερόν· ὅτι τοῦ πολέμου διαρκοῦντος ἱερεῖς καὶ ναοὶ καὶ ἱερὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, ἄθικτα θεωρούμενα, δὲν ἐβλάπτοντο· ὅτι αἰχμάλωτοι συνήθως ἀντὶ λύτρων ἀπελύοντο· ὅτι ἡ ἀταφία τῶν νεκρῶν ἢ ὕβρις εἰς τοὺς πεσόντας βάρβαρον ἐνομίζετο· ὅτι μόνον λαβὼν ἄδειαν διήρχετό τις διὰ ξένης χώρας μὲ ὡπλισμένην δύναμιν· ὅτι ἡ φιλοξενία ἐλογίζετο ἱερὸν, καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ ξένοι ἐποιοῦντο. ἐνταῦθα ἀνήκουν καὶ τὰ λεγόμενα σύμβολα ἢ συνθῆκαι κατὰ τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν μεταξὺ δύο πόλεων ἀμοιβαίως πρὸς δικαίαν ὑπεράσπισιν τῶν ἐμπορευομένων πολιτῶν, οὐ μόνον δὲ εἰς ἰδιώτην τινὰ, ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ καθόλου εἰς

ἐστηρίζετο εἰς ὡρισμένους νόμους, οὐχὶ σπανίως κατεπατεῖτο ὑπὸ τῶν δυνατῶν. Τῶν θρησκευτικῶν δὲ καθεστώτων, τὰ ὁποῖα ὑπεστήριζον τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς ἑνότητος τοῦ λαοῦ, εἰσὶν αἱ μεγάλαι πανηγύρεις καὶ ἀγῶνες ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐν Δελφοῖς, ἐν Νεμέᾳ καὶ ἐν (τῷ κορινθιακῷ) Ἰσθμῷ, αἱ ὁποῖαι, τοπικαὶ μόνον ἑορταὶ τὸ πρῶτον οὖσαι, κατὰ μικρὸν κατεστάθησαν ἐθνικαὶ πανηγύρεις, εἰς τὰς ὁποίας αἱ πόλεις ἔπεμπον θεωρίας, καὶ πολλοὶ πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος συνηθροίζοντο. Ἔπειτα δὲ καὶ τὰ μαντεῖα ἀνάγκη νὰ συγκαταλεχθῶσιν ἐνταῦθα, καὶ μάλιστα τὸ δελφικόν, τὸ ὁποῖον πολλὴν δόξαν καὶ δύναμιν εἶχεν εἰς ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

§. 11. *Δεσμοὶ μερικοὶ τῆς Ἑλλάδος.*

Ἀμφικτυονίαι, συνέδρια, συμμαχία καὶ ἡγεμονία.

13. Καὶ μικρότερα δὲ τῆς Ἑλλάδος μέρη εὑρίσκομεν ἡνωμένα διὰ θρησκευτικῶν δεσμῶν, καθ' ὅσον ἑορταὶ καὶ κοιναὶ ἱερὰ συνεσχέτιζον τοὺς γειτονεύοντας λαούς, καὶ οὕτω συνίσταντο Ἀμφικτυονίαι, αἱ ὁποῖαι παρήγγελλον εἰς αὐτοὺς νὰ τηρῶσι φιλανθρωπικάς τινας ἀρχάς. — Μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς αὐτῆς χώρας (οἷον ἐν Βοιωτίᾳ) εὑρίσκομεν πολλάκις δεσμούς τινας· ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν κυριαρχίαν ἐπιθυμία πόλεών τινων, αἱ καταπιέσεις αὐτῶν καὶ αἱ ἀντιστάσεις τῶν ἑτέρων ἐξασθένιζον καὶ διέλυον τοὺς συνδέσμους τούτους. Δύο ὅμως αὐτῶν, ὁ Ἀχαϊκὸς καὶ Αἰτωλικός, ἐγένοντο ἐπί τινα χρόνον ἐπίσημοι περὶ τὴν λῆξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. — Μεγαλήτεροι δὲ πολιτικοὶ δεσμοί, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξὺ συγγενῶν λαῶν, ἦσαν αἱ λεγόμεναι συμμαχίαι, τῶν ὁποίων τὴν ἡγεμονίαν εἶχε τὸ δυνατώτατον μέλος τοῦ δεσμοῦ· ὡς ἡ Σπάρτη ἐπὶ τῶν Μηδικῶν, ἡγεμονεύουσα πασῶν τῶν κατὰ Περσῶν ἀγωνιζομένων πόλεων, καὶ αἱ Ἀθῆναι ὑστερώτερον τῶν πλείστων ἰωνικῶν πόλεων. ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτας συνίστατο συνήθως διαίρεσις, καθ' ὅσον ἡ δυνατωτέρα πόλις μετεχειρίζετο τὰς ἀδυνάτους ὑπερηφάνως καὶ ἰδιοτελῶς

πάντας τοὺς πολίτας ξένης πόλεως, ἔδιδον ἐπιγαμίαν, ἀτέλειαν, ἔγκτησιν, μάλιστα δὲ εὑρίσκομεν παραδείγματα καὶ ἰσοπολιτείας μεταξὺ δύο ἐλευθέρων πολιτειῶν. Ἰδίως ἐδείκνυον μεγάλην φιλανθρωπίαν εἰς πολίτας ξένων πόλεων αἱ Ἀθῆναι.

§. 12. *Ἀποικίαι.*

14. Ὁ πρὸς ἀποχωρισμὸν καὶ ἀνεξαρτησίαν ζῆλος τῶν Ἑλλήνων ἐμφαίνεται καὶ εἰς τὰς ἰδιοτρόπους αὐτῶν ἀποικίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν ἐξηρτημέναι τῆς μητροπόλεως, ὡς αἱ ῥωμαϊκαί, ἀλλ' ἀπετέλουν καθ' αὑτὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας, καὶ μόνον εὐσεβεῖς τινας υἱϊκὰς σχέσεις εἶχον μὲ τὴν ἐξ ἧς ἐξῆλθον πόλιν. Αἱ αὐταὶ δὲ ἀποικίαι ἄλλως ἐξεταζόμεναι, δεικνύουσι τὸν ἀνδρικὸν βίον καὶ τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τῶν ἑλληνικῶν φύλων, καθ' ὅσον οὐ μόνον ταχέως ἀκμάζουσι, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεστοιχίζοντο, διαφυλάττουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς λοιπὰς αὐτῶν ἰδιότητες καὶ μακρύτερα αὐτὰ ἐξαπλόνουσι.

SISMANOGLIO

ΗΡΩΙΚΗ ΕΠΟΧΗ.

§. 1. *Σημασία τῆς ὀνομασίας ταύτης.*

15. Ἡρωϊκὴν ἐποχὴν λέγοντες συνεθίζουν νὰ σημαίνουσι τὴν περίοδον τῶν χρόνων ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Ἑλλήνων ἐν Θεσσαλίᾳ ἐμφανίσεως μέχρι τῆς καθόδου τῶν Δωριέων καὶ Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον τὸ **1104**. Ἐπισημότεροι τῆς ἐποχῆς ταύτης Ἥρωές εἰσιν ὁ Βελλεροφόντης, Περσεύς, Ἡρακλῆς, Θησεύς, Ἰάσων καὶ οἱ λοιποὶ ἀργοναυτικοὶ ἥρωες, οἱ ἐπὶ Θήβας [δις] στρατεύσαντες καὶ οἱ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου μετασχόντες. Αἱ περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἱστορικαὶ εἰδήσεις εἰσὶ πολλάκις μετὰ μύθων συμπεπλεγμέναι καὶ ἀπαιτεῖται πολλὴ προσοχὴ εἰς διάκρισιν τῆς ἀληθείας. Τῶν κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους συμβάντων περιστατικώτερον γνωρίζομεν μόνον τὸν τρωϊκὸν πόλεμον (**1184**) ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς σωθέντων ποιημάτων [τοῦ Ὁμήρου], τὰ ὁποῖα καί τοι ὀλίγον ὑστερώτερα ἐποιήθησαν, καὶ ὅχι ὅλως ἀμετάβλητα ἔμειναν, φέρουσιν ὅμως ἐν ἑαυτοῖς τύπον ἀληθείας καὶ ἁρμονίας οὕτω καθαρὸν, ὥστε, καθόλου εἰπεῖν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πιστὴ εἰκὼν τῶν χρόνων, τοὺς ὁποίους εἰκονίζουσι, καὶ ὡς πρὸς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν δημόσιον βίον.

§. 2. *Κατάστασις τοῦ πολιτισμοῦ καθόλου.*

16. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἀγριότης καὶ ὠμότης ἐπεκράτει, πόλεμος καὶ λῃστεία ἦσαν γενικά. ὡς ἥρωες δὲ ἐλευθερώσαντες τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ δεινὰ ταῦτα μνημονεύονται. Μίνως μὲν κατὰ θάλασσαν, Θησεὺς δὲ καὶ Ἡρακλῆς κατὰ ξηράν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Τρωικῶν ὁ πολιτισμὸς ἦτο νηπιώδης εἰσέτι· διότι οὔτε ἡ ἀπότομος γλῶσσα εἶχεν ὅλως ἐκλείψῃ, οὔτε τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀδικίας εἶχον παντελῶς καταπαύσῃ· ἀλλὰ καὶ ἐμπόρων παραβιάσεις ἐγίνοντο, καὶ λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ καὶ ἁρπαγαὶ (μάλιστα ζώων) τῶν γειτονευουσῶν χωρῶν, καὶ ἀνταποδόσεις ὑπὸ τῶν παθόντων δὲν ἔλειπον· φόνοι καὶ ἐκδικήσεις δὲν ἦσαν σπάνια. Ὅμως καὶ παραδείγματα ἠπιωτέρου καὶ φιλανθρωποτέρου ἤθους δὲν ἐλλείπουσι. Ἡ θρησκεία ἐν δόξῃ οὖσα πολλῶν ἀγαθῶν αἴτιος γίνεται. Ἱεροὶ λογίζονται οἱ κήρυκες καὶ σε-

βασταὶ αἱ συνομολογούμεναι συνθῆκαι καὶ ἀνακωχαί. Πρὸς ἐξημμένα πάθη ὑπάρχουσι σώφρονος ἐγκρατείας παραδείγματα καὶ μετριότητος καὶ σεβασμοῦ ἐνώπιον παλαιοτέρων καὶ ἐμπειροτέρων ἀνδρῶν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἄρχεται νὰ ἰσχύῃ, καὶ ὁ γενικὸς ψόγος ἐμποιεῖ φόβον εἰς τοὺς δυνατούς. Φιλίας δὲ εἰλικρινοῦς παραδείγματα (Θησεὺς καὶ Πειρίθους, Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος, Ὀρέστης καὶ Πυλάδης) καὶ φιλικῆς σχέσεως μεταξὺ δεσποτῶν καὶ παλαιῶν καὶ πιστῶν δούλων (Εὔμαιος, Εὐρύκλεια), συζυγικοῦ ἔρωτος καὶ φιλοστοργίας γονέων, ἀπαντῶμεν συχνά. Ὁ ξένος [1]), ἄπορος ἢ φυγὰς (ἱκέτης), ὡς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διὸς ὤν, ἤλπιζε νὰ εὕρῃ εὐμενῆ ὑποδοχὴν (Ζεὺς ξένιος ἱκετήσιος, ἐπιτιμήτωρ ἱκετάων τε ξείνων τε). Φιλικαὶ σχέσεις καὶ ξενίαι τῶν πατέρων διαμένουσι καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ πτωχῶν θεοὶ καὶ Ἐριννύες. Τοὺς εἰσερχομένους ξένους ὑποδέχονται φιλικῶς τοὺς προσαγορεύουσι καὶ συμπαραλαβόντες αὐτοὺς εἰς τὸ δεῖπνον, μετὰ ταῦτα τοὺς ἐρωτῶσι πόθεν ἔρχονται καὶ πῶς. Δίδουσι δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ δῶρον ξεινήϊον. Ιλ. Ι, **197**, Σ, **363** καὶ ἐ.Ὀδ. Γ, **29** ἑ. κ. ἑ. Δ, **20** κ ἑ. Ἀοιδοὶ (ἐρίπρες) εἰσὶν εὐπρόσδεκτοι, ὡς ὁ Φήμιος ἐν Ἰθάκῃ καὶ ὁ Δημόδοκος παρὰ τοῖς Φαίαξι, καὶ τοὺς ἀκούουσι μετὰ προσοχῆς. Ὀδυσσ. Θ, **472-481**. διότι οἱ Ἕλληνες ἀπ' ἀρχῆς ἤδη ἐθεώρουν τὰς ὑψηλοτέρας τοῦ νοὸς ἐνεργείας ὡς θείᾳ μοίρᾳ γινομένας (θεῖος, θέσπις ἀοιδὸς, θεὸς ὤπασε θέσπιν ἀοιδὴν Ὀδ. Θ, **498**, θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἵμας παντοίας ἐνέφυσεν [Ὀδ. Χ, **347**], Ἡσιόδ. Θεογ. ς. **94**. Ἐνίοτε δὲ καὶ τοὺς ἥρωας αὐτοὺς (ὡς τὸν Ἀχιλλέα) ἢ τὸν λαὸν βλέπομεν ἀνακρούοντας μέλη (Ιλ. Α. **472**. Ι, **186**).

§. 3. *Πολιτεία καὶ πολίτευμα καθόλου.*

17. Ὁ πολιτικὸς βίος ἦνε ἀκόμη παιδικός· ἰδέα πολιτεύματος, συμπεριλαμβάνοντος ὅλας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, δὲν ἐμορφώθη ἀκόμη· ὡςαύτως ταλαντεύουσαι καὶ ἀόριστοί εἰσιν αἱ περὶ τοῦ πολιτεύματος ἰδέαι, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις πρὸς ἄλλας πολιτείας, καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν διοργανισμόν. Ἀνεγνωρισμένου ἐθνι-

[1]) Ὑποδοχὴν μὲν, καὶ ὑπεράσπισιν ἐνίοτε, εὕρισκεν ὁ πλανώμενος, ὅτι δὲ ὡς τοιοῦτος τιμὴν καὶ δίκαια δὲν ἀπήλαυεν δηλοῦσιν ἐκφράσεις ὡς ἀτίμητος μετανάστης.

καῦ δικαίου ἴχνη μόνον ἀμυδρὰ ἀπαντῶνται, ὡς τὸ ἀπαραβίαστον τῶν κηρύκων. Αἱ ἐσωτερικαὶ διατάξεις τῆς πολιτείας ἀνεπτύχθησαν κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου· ὅθεν ὡς ἀρχαιότατον πολίτευμα εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν Τρωικῶν τὴν πατριαρχικὴν βασιλείαν, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ λαοῦ σχέσεις δὲν εἶναι ἀκόμη ἀκριβῶς ὡρισμέναι δι' ἀνεγνωρισμένων νόμων· καίτοι εὑρίσκομεν παρὰ τὸν βασιλέα καὶ ἀριστοκρατίαν, σχηματιζομένην ὑπὸ τῶν δυνατῶν, τῶν ὁπλοφορούντων καὶ τῶν πλουσίων, τῆς ὁποίας τὴν καταγωγὴν εἰς τοὺς θεοὺς ὁ μῦθος ἀνέφερε, καὶ τέλος πλῆθος ἐλευθέρων πολιτῶν. Τὰ ὅρια δὲ καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν στοιχείων τούτων τοῦ πολιτεύματος δὲν ἦσαν ὁριστικῶς νενομοθετημένα, ἀλλ' εἰς πολλὰς περιστάσεις συγκεχυμένα πρὸς ἄλληλα.

§. 4. *Βασιλεύς.*

18. Τῶν βασιλέων τὸ ἀξίωμα ἐλογίζετο ἱερόν, ἡ δὲ δύναμις αὐτῶν (Ιλ. I, 98) καὶ τὸ γένος ἐκ τῶν θεῶν· ἐξαιρέτως δὲ ὁ Ζεὺς ἐνομίζετο προστάτης τοῦ βασιλέως (Ιλ. B, 197. διοτρεφέες βασιλῆες, διογενεῖς, παρ' Ὁμήρῳ· ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες Ἡσίοδ. [Θγν. 96])· ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα δὲν ἦσαν ἱκανὰ τοῦ βασιλέως προπύργια κατὰ τῆς ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας (μνηστῆρες Πηνελόπης, Αἴγισθος), ἂν ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐστερεῖτο προσωπικῆς ἱκανότητος [1]). Ἡ βασιλεία δὲν ἦτο πάντοτε μοναρχική· τοὐλάχιστον βλέπομεν, ὅτι τῶν ἐν τῷ ὁμηρικῷ νεῶν καταλόγῳ ἀριθμουμένων λαῶν οἱ μὲν Βοιωτοί, Φωκεῖς καὶ Κρῆτες δύο ἡγεμόνας εἶχον, τὸ Ἄργος δὲ καὶ πολλαὶ τῆς Ἀργολίδος πόλεις τρεῖς μεθ' ἑνὸς ἀρχιστρατήγου· οἱ δὲ Ἠλεῖοι 4. Συνήθως ἡ βασιλεία ἦτο κληρονομική, καίπερ ἄνευ βεβαίων περὶ τῆς διαδοχῆς ὁρισμῶν· ἐν ἐλλείψει δὲ ἄῤῥενος διαδόχου ἠδύνατο καὶ εἰς τὸ θῆλυ νὰ μεταβῇ (Ἑλένη [2]). Ἐν πολέμῳ κύριος τῆς ἡγεμονίας ἦτον ὁ βασιλεύς, ὡσαύτως δέ, καίπερ τῶν ἱερέων διάφορος ὤν, ἦτο καὶ τῶν θυσιῶν κύριος [3]), καὶ πρὸς τούτοις ἔκρινε τὰς δίκας (δικασπόλοι, θεμιστοπόλοι βασιλῆες). Καίτοι δὲ τὰ ὅρια τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἔργων τοῦ βασιλέως εἰς τὰ καθ' ἕκαστα δὲν ἦσαν ὡρισμένα, τὰ χρέη του ὅμως φαίνεται ὅτι

[1]) Παράβ. τὴν προέκδοσιν τοῦ μεταφραστοῦ ἐνταῦθα.

[2]) Ἡ Ἑλένη ὅμως δὲν ἐβασίλευσε μόνη, ἀλλὰ ὁ νυμφευθείς αὐτὴν Μενέλαος· ὁ μεταφραστής.

[3]) Ὅσαι δὲν ἦσαν ἱερατικαὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην· ὁ μεταφρ.

δὲν ἦσαν ἄγνωστα· διὸ καὶ κατηγορεῖτο μὲν καταχρώμενος τῆς δυνάμεώς του, ἐπαινεῖτο δὲ πατρικῶς κυβερνῶν (Ιλ. B, 24. A, 231 M, 310, Ὀδυσ. Δ, 690. B, 234). Δεῖγμα τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος ἦν τὸ σκῆπτρον [1]), ἤτοι ῥάβδος, τὴν ὁποίαν ἔφερον διαχειριζόμενοι τὰ κοινά· κήρυκες δὲ, ἤτοι δοῦλοι τοῦ κοινοῦ, συνώδευον αὐτούς. Τιμαὶ δὲ (τιμὴ, γέρας), τὰς ὁποίας ἀπήλαυον οἱ βασιλεῖς, ἦσαν προεδρία εἰς τὰς συνελεύσεις, γῆ πρὸς ἰδίαν των χρῆσιν χωρισμένη (τέμενος), δῶρα [2]) καὶ δασμοὶ (δωτῖναι, θέμιστες)· εἰς δὲ τὸν διαμοιρασμὸν τῶν λαφύρων ἐξαίρετον καὶ ἔκτακτον μερίδιον [3]).

§. 5. *Ἀριστοκρατία.*

19. Αὕτη δὲν ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο παρὰ τῷ ποιητῇ, ἀλλ' οἱ σχηματίζοντες αὐτὴν μόνον λέγονται ἥρωες, ἄριστοι, ἀριστῆες, ἔξοχοι ἄνδρες. θέλων δὲ ὁ Ὅμηρος νὰ σημάνῃ καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, καλεῖ αὐτοὺς βασιλῆας καὶ γέροντας [4]). ὅταν δὲ θέλῃ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ τῆς βουλῆς τοῦ βασιλέως μέτοχοί εἰσι, βουληφόρους ἄνδρας τοὺς λέγει. Οὗτοι μετεῖχον καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἐν πολέμῳ δὲ ἐσχημάτιζον τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ, διὸ καὶ ἰδιαιτέρων τιμῶν ἠξιοῦντο (γέρας, οἶνος γερούσιος). Τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἐσχημάτιζεν ὁ Ἀγαμέμνων ἐκ τῶν ἄλλων εἰς τας χώρας αὐτῶν αὐτοκρατόρων ἡγεμόνων, ὁ δὲ Πρίαμος ἐκ τῶν Τρώων δημογερόντων, ὁ δὲ Ἀλκίνους ἐκ τῶν [12 λοιπῶν] Φαιάκων βασιλήων [5]).

§. 6. *Λαός.*

20. Τὸ πλῆθος τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν (δῆμος λαὸς ἢ λαοὶ) ἀπετέλει τὴν ἐκκλησίαν (ἀγορὴν), ἀλλ' ἡ δύναμις αὐτῶν δὲν ἐστηρί-

[1]) Σκῆπτρα μετεχειρίζοντο καὶ οἱ κήρυκες καὶ οἱ στρατηγοὶ ῥητορεύοντες, καὶ οἱ δικασταὶ, [ἀλλὰ τῶν βασιλέων τὸ σκῆπτρον ἦτο δώρημα τῶν θεῶν. ὁ μεταφρ.]

[2]) Δωροφάγοι βασιλῆες. Ἡσίοδος. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Τὰ ἐνδύματα δὲ τοῦ βασιλέως δὲν διέφερον τῶν ἄλλων διακεκριμένων ἡρώων· κατὰ τὸ εἶδος ὅμως καὶ μέγεθος (Ὀδυσ. Γ, 194), καὶ τὰ πνευματικὰ προτερήματα ἔπρεπε νὰ ἦνε ἔξοχος. σημ. τοῦ μεταφρ. πρβλ. καὶ τὴν προέκδ. ἐνταῦθα.

[4]) Ὅρα τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδόσει.

[5]) Ἡ συνέλευσις τούτων λέγεται βουλὴ, ἡ δὲ συνέλευσις τοῦ λαοῦ ἀγορά. σημ. τοῦ μεταφρ. πρβλ. καὶ τὴν προέκδοσιν.

ζετο εἰς ὡρισμένα δίκαια [1]). Καίτοι δὲ ἐσεβάζοντο τὴν κοινὴν γνώμην οἱ βασιλεῖς καὶ ἐφοβοῦντο τὸν δῆμον (Ὀδυσ. Ξ. 239. Π, 425), φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν συνεκάλουν αὐτὸν ὅπως ἀποφασίσῃ, οὐδὲ κατὰ ὡρισμένους καιροὺς, ἀλλ' ὁπότε τύχοι, καὶ ὅτε ἦτον ἀνάγκη ἢ νὰ κοινοποιήσωσιν εἰς αὐτόν τι ἢ νὰ μάθωσι τὴν διάθεσίν του, ἵνα γνωρίζωσι πῶς ἔχουσι νὰ διατάξωσι τὰς πράξεις αὐτῶν. Ψηφοφορίας μνήμη παρ' Ὁμήρῳ δὲν γίνεται, τὴν συγκατάθεσίν του ὅμως εἰς τὰ γινόμενα δεικνύει βέβαια ὁ λαὸς (Ιλ. Β, 335). [2]) Ὁ ἱερεὺς Χρύσης (Ἰλ. Α, 15) ἀποτείνεται μὲν πρὸς πάντας τοὺς Ἀχαιοὺς, καὶ οὗτοι ἐγκρίνουσι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἀποφασίζει ὁ Ἀγαμέμνων μόνος ἄνευ ἀντιστάσεως· ὡσαύτως δὲν φαίνεται, ὅτι εἷς ἕκαστος ἐκ τοῦ δήμου εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλευθεροστομεῖν εἰς τὰς συνελεύσεις αὐτόκλητος. Ἐν Ἰλιάδος Β συγκαλεῖ ὁ Ἀγαμέμνων τὸν λαὸν καὶ, καθίσας βουλὴν ἐκ τῶν γερόντων γνωμοδοτεῖ περὶ ἐπιστροφῆς ὅθεν εἰς τὴν πατρίδα· ὁ λαὸς ἁφαρπασθεὶς ἀπὸ χαρὰν τρέχει εἰς τὰς ναῦς, ἵνα καθελκύσῃ αὐτὰς καὶ ἀποπλεύσῃ, ἀλλ' ὅμως ὁ βασιλεὺς ἐκτελεῖ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, τοὺς μὲν ἀπειλῶν, τοὺς δὲ πείθων. Θερσίτης δὲ, ὁ μόνος ὅστις τολμᾷ νὰ ἐκφράσῃ ἐλευθέρως τὴν γνώμην του, λαμβάνει παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως πληγάς· ὁ δὲ λαὸς ἐπιχαίρει εἰς τὰ δεινά του. Ὡς μέρη εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖτο ὁ λαὸς δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ φῦλα καὶ αἱ φρῆτραι (Ἰλ. Β, 362).

§. 7. *Δικαιοδοσία.*

21. Τὸ δίκαιον ἐστηρίζετο εἰς τὰς **δίκας** καὶ **θέμιστας**, ἤτοι εἰς πατροπαραδότους τινὰς καὶ ἐκ τῆς συνηθείας κανονισμένους προσδιορισμοὺς, οἵτινες ὡς νόμοι ἐθεωροῦντο καὶ ἐτηροῦντο, καὶ ὡς παρὰ τῶν θεῶν δεδομένοι ἐνομίζοντο, καὶ μάλιστα ὡς παρὰ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος προστατευόμενοι (Ἰλ. Α, 239. Ὀδ. Β, 68) [3]· νόμοι δὲ

[1]) Οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸ τρίτον στοιχεῖον τοῦ ἡρωϊκοῦ πολιτεύματος. ἦσαν δὲ ᾗ οὗτοι ἐλεύθεροι κτηματίαι, ἀλλὰ κατώτεροι τῶν εἰρημένων γερόντων καὶ ἐντιμότεροι τῶν θητῶν, οἵτινες ἦσαν ὅλως ἀκτήμονες, ἐπὶ μισθῷ δουλεύοντες ἄλλοις. Ὀδ. Δ. 644. Κ. 84—85. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Διὰ βοῆς «βοῇ καὶ οὐ ψήφῳ» ὡς λέγει ὁ Θουκ. περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων τὸ πολίτευμα πολλὰ κοινὰ ἔχει μὲ τὸ ἡρωϊκόν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ἡ ἄγνοια δὲ καὶ ἡ καταπάτησις αὐτῶν ἐλογίζετο βάρβαρον καὶ ἀνόσιον. σημ. τοῦ μεταφρ.

βέβαιοι δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη (παρ' Ὁμήρῳ δὲ οὐδὲ ἡ λέξις νόμος ἀπαντᾶται). Περὶ τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν φαίνεται, ὅτι ὀλίγον ἐφρόντιζεν ἡ πολιτεία, ἐκτὸς ἂν οἱ διαφερόμενοι αὐτοὶ ἤθελον νὰ διαδικασθῶσιν δημοσίᾳ, ἢ νὰ διαλύσωσι τὴν διαφοράν των διὰ διαιτητοῦ. Τότε δὲ αἱ σπουδαιότεραι ὑποθέσεις ἐδικάζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς **βουλῆς τῶν γερόντων** συνήθως, κατὰ τὰ καθιερωμένα ἐκ τῆς συνηθείας καὶ θείαν ἰσχὺν ἔχοντα δίκαια (**θέμιστες**). Αἱ πλεῖσται ἔριδες φαίνεται ὅτι ἦσαν φονικαὶ, καὶ περὶ τὴν οὐσίαν ἀδικήματα· ὁ φονεὺς ἐζήτει δι' ἀποζημιώσεως (ποινῆς) νὰ ἐξιλεώσῃ τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος, ὅπερ ἂν δὲν κατώρθονεν ἦτον ἀνάγκη, νὰ φύγῃ εἰς ξένας χώρας [1]), ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν· τὸν τρόπον τῆς τοιαύτης δίκης ἴδε παρ' Ὁμήρῳ. Ἰλ. Σ, 497—508.

§. 8. *Θρησκευτικά.*

22. Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ κυρίως διὰ τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ἀνεκάλυψε τὸν Ὄλυμπον, καὶ ἐχαρακτήρισε τοὺς κατοικοῦντας αὐτοῦ θεοὺς μὲ ζωηρὰς καὶ καθαρὰς εἰκόνας. Οὗτοι εἰσὶ μὲν ἀνώτερα τὴν φύσιν ὄντα, κυβερνῶντα τὸν κόσμον, ἀλλ' ἀνθρώπινα πάθη καὶ ἐπιθυμίας ἔχοντες συγκοινωνοῦσιν εὐκόλως μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ μέσα δὲ, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συσχετισθῇ μετ' αὐτῶν, εἰσὶ προσευχαὶ καὶ ταξίματα (εὐχαὶ, εὐχωλὴ, λιταὶ, ἀρᾶσθαι, εὔχεσθαι, χεῖρας ἀνέχειν, ὀρέγειν, γουνοῦσθαι ἢ γουνάζεσθαι)· σπονδαὶ (σπένδειν, λείβειν, χοὴ, σπονδαὶ ἄκρητοι)· θυσίαι ἰδίως αἱματηραὶ [2]), βοῶν, προβάτων καὶ αἰγῶν, ἐνίοτε πολλῶν τὸν ἀριθμὸν (ἑκατόμβη), τελείων, ἀδμήτων, συχνὰ καὶ μὲ κατακεχρυσωμένα κέρατα. Περὶ τῶν κατὰ τὴν θυσίαν παράβαλλε. Ἰλ. Α, 448. Β, 420 Ὀδ. Γ, 436. Εὑρίσκομεν δὲ ὅτι ἔνορκοι δεσμοὶ πιστοῦνται διὰ θυσιῶν καὶ βεβαιοῦνται διὰ σπονδῶν (ὅρκια τάμνειν Ἰλ. Γ. 105). προσέφερον δὲ τοῖς θεοῖς καὶ ἄλλα δῶρα (ἀγάλματα, θύεα) πρὸς ἐξιλέωσιν ἢ εὐχαριστησιν, ὡς λ. χ. ἡ Ἑκάβη (Ἰλ. Ζ, 293) πέπλον

[1]) Ἐν γένει αὐτόματος φυγὴ ἦτο κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν Ἑλλήνων ἱκανὴ τιμωρία διὰ πᾶν ἁμάρτημα.

[2]) Περὶ θυσίας ἀνθρώπων γίνεται μνεία πολλάκις εἰς τοὺς μύθους· παρ' Ὁμήρῳ ὁ Ἀχιλλεὺς θυσιάζει τῷ Πατρόκλῳ 12 Τρῶας [τὸ κακὸν φαίνεται ξένον καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τῶν Ἑλλήνων ἀνάρμοστον· διὸ καὶ ταχέως ἔπαυσεν ἐν Ἑλλάδι. ὁ μεταφρ.].

τῇ Ἀθηνᾷ. Αἱ σπονδαὶ καὶ θυσίαι συνωδεύοντο μὲ καθαρμοὺς καὶ νίψιμον χειρῶν (ἀπολυμαίνεσθαι, χεῖρας νίπτεσθαι).

§. 9. *Συνέχεια. Ναοί· ἱερεῖς καὶ μάντεις· μαντεῖα.*

23. Διὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς μνημονεύονται ναοὶ (νηὸς, δόμος καὶ ὁ ναὸς καὶ ὁ οἶκος), ἱερὰ ἄλση ἢ τεμένη καὶ βωμοί. Εἰς τὸν ἐν ἀκροπόλει τῆς Τροίας ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀναφέρεται καὶ ἄδυτον, εἰς δὲ τὸν αὐτόθι ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς γίνεται μνεία καὶ ἀγάλματος τῆς θεοῦ. Αἱ ἱεροπραξίαι ἐτελοῦντο ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου, δημόσιαι δὲ θυσίαι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἢ βασιλέων· ὅμως ὑπῆρχον καὶ ἰδιαίτεροι ἱερεῖς (ἱερῆες, ἀρητῆρες θυοσκόοι) διὰ τὴν θεραπείαν θεῶν τινῶν ἢ ναῶν, ὡς Χρύσης ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος· προσέτι δὲ μάντεις (μάντιες, θεοπρόποι), οἵτινες ἐκ σημείων (τέρατα, σήματα) ἐμάντευον οἷον ἐκ τῆς βροντῆς καὶ ἀστραπῆς ἢ τῆς φωνῆς καὶ πτήσεως τῶν πτηνῶν, μάλιστα τῶν ἁρπακτικῶν (οἰωνοπόλοι, οἰωνισταί, δεξιὸς ὄρνις), ἢ ἐκ τῶν ὀνείρων (ὀνειροπόλοι)[1]). Ἤδη τὸ πάλαι εὑρίσκομεν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἴχνη ἱερατικῶν τινων οἰκογενειῶν, εἰς τὰς ὁποίας κληρονομικὸν ἦτο τὸ ἀξίωμα[2]). Καὶ μαντεῖα δὲ μνημονεύονται κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς τὸ [παλαιότατον] τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ κατὰ τὴν Ἤπειρον, ὅπου ὁ θεὸς ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο ἐχρησμολόγει καὶ τὸ [ἐν Δελφοῖς] τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος (χρείων Φοῖβος Ἀπόλλων).

§. 10. *Πολεμικά. Ὁπλισμός.*

24. Λίθοι καὶ ῥόπαλά εἰσι τὰ ἀρχαιότατα ἀκατέργαστα ὅπλα. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ Ὠρίων[3]) ἕφερον μεθ' ἑαυτῶν πανταχοῦ τὸ ῥόπαλον. Οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες δὲν μεταχειρίζονται μὲν πλέον τὴν κορύνην, ὅμως μνεία αὐτῆς γίνεται (Ἰλ. Η, 138 Ἀρηΐθοος κορυνήτης). Λίθους δὲ ὅτε τύχοι μετεχειρίζοντο (χερμάδιον). Τῶν ὅπλων ἐπιθετικὰ μὲν ἦσαν τὸ τόξον καὶ τὰ βέλη (νεῦρα βόϊα, οἰϊστὸς, ἰὸς, φαρέτρη,

[1]) Περὶ τῶν λέξεων ἱερεὺς, θυοσκόος, μάντις ὑποφήτης, ὅρα τὴν σημείωσιν τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδόσει.

[2]) Ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ ἀποκλειστικὸν μιᾶς μόνον τάξεως τῆς κοινωνίας ὡς ἐν Αἰγύπτῳ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ὁ μέγιστος καὶ κάλλιστος γίγας καὶ κυνηγὸς, μεταμορφωθεὶς εἰς τὸν ὁμώνυμόν του ἀστερισμὸν πλησίον τῶν πλειάδων τὰς ὁποίας ζῶν ἐκυνήγει. Ὀδ. Λ. 310. Ε. 274. Ἰλ. Σ. 486 ἑ. πλείονα ζ. παρ' Ἀπολλοδ. Α'. δ'. 3. σημ. τοῦ μεταφρ.

βέλος εἶνε γενικὴ λέξις διὰ πᾶν βαλλόμενον, ῥιπτόμενον ὅπλον), τὸ δόρυ (ἔγχος, ἐγχείη, ξυστὸν, μελίη, αἰχμὴ χαλκείη, σαυρωτὴρ ἢ οὐρίαχος, τὸ πρὸς τὴν λαβὴν ῥομβωτὸν τέλος τοῦ δόρατος), τὸ ξίφος (φάσγανον, ἄορ) ἐμβαλλόμενον εἰς τὸν κολεὸν καὶ κρεμάμενον ἐκ τοῦ τελαμῶνος ἢ ἀορτῆρος· ἔτι δὲ μνημονεύονται, ὅμως σπανιώτερα, ἡ σφενδόνη, ἡ ἀξίνη καὶ ὁ πέλεκυς. Εἰς τὰ σκεπαστικὰ δὲ ὅπλα ἀνήκει ἡ περικεφαλαία (κόρυς, κυνέη, πήληξ, τρυφάλεια, στεφάνη εὔχαλκος) μὲ λόφον ἵππειον (ἱππειοχαίτην, κόρυς ἵππουρις, ἱπποδάσεια, ἱππόκομος) καὶ μὲ ἕνα ἢ περισσοτέρους φάλους· ἀναφέρεται δὲ καὶ ἄλοφος περικεφαλαία, ἥτις ἦν χαμηλοτέρα καὶ καταῖτυξ ἐλέγετο· ὁ θώραξ (συνιστάμενος ἐκ δύο γυάλων, χιτὼν στρεπτὸς, Ἀχαιοὶ χαλκοχίτωνες, Αἴας ὁ τοῦ Οἰλέως ἦτο λινοθώρηξ). Ζώνη (ζωστὴρ, ζῶμα, μίτρη), κνημῖδες, ἀσπὶς (σάκος) ἐκ δερμάτων καὶ χαλκῶν ἐλασμάτων κατασκευασμένη, μὲ ὑψωμένον κατὰ τὸ μέσον ὀμφαλὸν καὶ ἄντυγα (ἐκ κατειργασμένου δέρματος γῦρον), ἔσωθεν δὲ μὲ κανόνας (σταυροειδῶς τεθειμένα ξύλα[1]) καὶ τελαμῶνα[2])· ἐλαφρότεραι ἀσπίδες ἦσαν τὰ λαισήϊα. Ὅλα τὰ ὅπλα ὁμοῦ λέγονται τεύχεα, ἔντεα καὶ ὅπλα προσέτι (ἐν Ἰλιάδι [Κ, 254, Τ, 21]). Τὸ σύνηθες πρὸς κατασκευὴν ὅπλων μέταλλον ἦτον ὁ χαλκός· ἐκ δὲ τοῦ σιδήρου πελέκεις μόνον κατεσκεύαζον· πρὸς ἐξωραϊσμὸν δὲ τῶν ὅπλων μετεχειρίζοντο ἄργυρον κύανον καὶ κασσίτερον.

§. 11. *Συνέχεια. Μάχη.*

25. Ἡ πολεμικὴ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ἦτο πολλὰ ἀτελής· ἦτο δηλονότι εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εἶχε προαχθῇ διὰ τῶν ληστρικῶν ἐπεκδρομῶν καὶ ἐκστρατειῶν, τὰς ὁποίας μικραὶ τῆς Ἑλλάδος πόλεις εἶχον ἀναλάβῃ. Τὴν μάχην ἔκρινεν ὄχι ἀκριβῶς ὑπολογισθεῖσα παράταξις, οὐδὲ ἔντεχνα στρατηγήματα, ἀλλὰ προπάντων ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία. Καὶ ἴχνη μὲν τακτικῆς προπαρατάξεως (Ἰλ. Β, 362. Δ, 297) εὑρίσκομεν· ὁ Νέστωρ καὶ Μενεσθεὺς φημίζονται ὡς δεινοὶ περὶ τὰ πολεμικὰ, τὸ δὲ ἥσυχον καὶ πυκνὸν βῆμα τῶν Ἀχαιῶν ἀντιδιαστέλλεται τῆς θορυβώδους τῶν Τρώων κινήσεως· ἀλλὰ ταῦτα πάντα φαίνεται, ὅτι ὀλίγον

[1]) Ἐφ' ὧν ὁ γῦρος ἐστηρίζετο, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτανύοντο τὰ δέρματα. ὁ μεταφρ.

[2]) Ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκρέματο πρὸς ἀριστερὰν ἡ ἀσπὶς. ὁ μεταφρ.

συντείνουσι πρὸς τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν καὶ κρίσιν τῆς μάχης· ἔπειτα ὁ Ὅμηρος ἐξιστορεῖ λεπτομερέστερα τὰς πράξεις τῶν ἡρώων ἢ στρατηγῶν μόνον, οἵτινες συνήθως μάχονται ἐπὶ διτρόχων ὀχημάτων (ἅρμα, ὄχεα, δίφρος κυρίως ὁ δύο φέρων, ὅθεν ἡ διὰ δύο ἐπ' αὐτοῦ ἕδρα), συρομένων ὑπὸ δύο (διζύγων) ἵππων, πλησίον τῶν ὁποίων ἐνίοτε παρεζεύγνυτο καὶ τρίτος (παρήορος). Ἐπὶ τοῦ δίφρου δὲ [a]) ἵσταντο δύο μαχηταὶ (ἱππῆες), ὧν ὁ μὲν ἐκαλεῖτο ἡνίοχος (ἢ ἡνιοχεύς), ὁ δὲ παραιβάτης, ὁ μὲν τοὺς ἵππους διοικῶν, ὁ δὲ πολεμῶν. Οὗτοι ἐχώρουν ὡς πρόμαχοι εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατοπέδων πεδίον τῆς μάχης (τὰς πολέμοιο γεφύρας καὶ εἰσώρμων πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ἢ συνῆπτον κατὰ πρῶτον μονομαχίαν τινα πεζοί, πρῶτον μὲ τὸ δόρυ, ἔπειτα δὲ μὲ τὸ ξίφος. Οὕτως ἐπέφερον τὴν κρίσιν τῆς μάχης οὗτοι διὰ τῆς ἰδίας ἀνδρείας, καὶ βοῶντες (ὅθεν τὸ ἐπίθετον βοὴν ἀγαθὸς) ἐνεψύχοναν τὸ πλῆθος τῶν πεζῶν (πεζοὶ, πρυλέες), οἵτινες παρηκολούθουν κατὰ πυκινὰς φάλαγγας (στίχες, πύργος). Τὰ λάφυρα (ἔναρα) καὶ οἱ αἰχμάλωτοι παρεδίδοντο εἰς τὸν στρατηγὸν ἵνα τὰ διαμοιράσῃ, ἀφοῦ αὐτὸς πρὸ τῆς κληρώσεως ἐλάμβανε τὸ μέρος του καὶ ἐξῄρει καὶ ἔκτακτα δῶρα ἐνίοτε διὰ τοὺς γενναίως ἀγωνισθέντας. Τὰ ὅπλα (ἔναρα βροτόεντα) τῶν πεσόντων, ὁσάκις ἦτο δυνατὸν, ἐξεδύοντο. Διὰ δὲ τοὺς νεκροὺς τῶν πεσόντων ἐμάχοντο πολλάκις μὲ μεγάλην μανίαν· ἂν ὅμως ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐζήτουν ἐνίοτε διὰ συνθήκης τὴν ἄδειαν νὰ θάψωσιν αὐτοὺς, ἢ ἐξηγόραζον αὐτοὺς ἀντὶ λύτρων, τὰ ὁποῖα ἔδιδον οἱ συγγενεῖς τῶν φονευθέντων· τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἐγίνετο καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους.

§. 12. *Συνέχεια. Στρατόπεδον. Πολιορκία.*

26. Τεχνικῶς προχωροῦσαν πολιορκίαν δὲν εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν τρωϊκῶν. Ἡ Τροία ἦτον ὠχυρωμένη μὲ πυργωτὰ τείχη (ἀκρόπολις, πόλις εὔπυργος). Καὶ οἱ Ἕλληνες δὲ ὠχύρωσαν τὸ στρατόπεδον αὐτῶν μὲ πρόχωμα ἢ τεῖχος (πύργοι) ἔχον ἐπάλξεις (κρόσσαι) καὶ πρὸ αὐτοῦ τάφρον μὲ σκόλοπας. Ἰλ. Η, 336 καὶ ἑ., 433 κ. ἑ. Εἰς τὸ τεῖχος δὲ ἦσαν πύλαι, δι' ὧν εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο τὰ ἅρματα [2])· ἐπὶ δὲ τῶν τειχῶν ἵσταντο οἱ πρὸς πόλεμον ἀνίκανοι [3]). (Ιλ. Σ, 514.

[1]) Ὅστις ἐκ τοῦ ὄπισθεν μέρους ἦτον ἀπερίφρακτος. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὅφρα δι' αὐτάων ἱππηλασίη ὁδὸς εἴη. ὁ μεταφρ.

[3]) Ἀλοχοί τε φίλαι καὶ νήπια τέκνα καὶ ἀνέρες, οὓς ἔχε γῆρας. ὁ μεταφρ.

Η, 517)· τὸ στρατόπεδον εὑρίσκετο εἰς ξυλίνας κλισίας πλησίον τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἑλκυσθεισῶν νηῶν. Φυλακὰς δὲ καὶ σκοποὺς κανονικῶς τοὐλάχιστον δὲν διώριζον (Ἀχαιῶν Ἰλ. Ι, 66. ὑπὸ τῶν Τρώων Ἰλ. Η, 371.)· ὡσαύτως φαίνεται ὅτι καὶ κατάσκοποι δὲν ἐπέμποντο τακτικῶς καὶ σκοπίμως. Ἐν Ἰλιάδος Κ [Β, 219 κ. ἑ] μνημονεύονται κατάσκοποι ἐκατέρωθεν πεμφθέντες.— Τὴν τύχην κυριευθείσης πόλεως δύναταί τις ἰδεῖν ἐν Ἰλ. Ι, 591 κ. ἑ. Οδ. Θ, 528. [4]).

§. 13 *Ναυτικά. Νῆες.*

27. Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος παρεκίνησεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐφεξῆς τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς ναυτιλίαν. Ἤδη πρὸ τῶν Τρωικῶν μνημονεύονται κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεῖαι (Ἀργοναῦται). Αἱ νῆες (εἰσαι, εὐσσελμοι, ἀμφιέλισσαι, γλαφυραὶ, καρωνίδες, ποντοπόροι, κυανόπρωροι, μιλτοπάρῃοι), διὰ τῶν ὁποίων οἱ Ἕλληνες κατὰ τῆς Τρωάδος ἐξεστράτευσαν, καταλέγονται ἐν Ἰλιάδος Β, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι βέβαιος. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας αἱ νῆες εἶχον ἐξελκυσθῆ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐφησύχαζον ἐπὶ ἑρμάτων· περιεῖχε δὲ ἑκάστη ναῦς κατὰ τὸν ὁμηρικὸν κατάλογον 50 ἄνδρας, τινὲς δὲ καὶ 120 [2]). τὰ κυριώτερα τῆς νηὸς μέρη ἦσαν· στείρη, ἡ τρόπις, πηδάλιον, ἴκρια, τὸ κατάστρωμα (ἔτι δὲ καὶ τὰ τοξοειδῆ πλευρὰ τῆς νηὸς, ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ κατάστρωμα), ζυγὰ ἢ κληῖδες, τῶν κωπηλατῶν τὰ καθίσματα, ἐρετμὸς, τὸ κωπίον (ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ καὶ κώπη, κυρίως ἡ λαβὴ), νηῦς πρώρη, ἡ πλώρη, νηῦς πρύμνη ἡ πρύμνη· ἱστὸς, τὸ κατάρτιον, ὅστις διὰ τῶν προτόνων στηρίζεται εἰς τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τῆς νηὸς ἄκρον· ἱστίον τὸ πανίον· ὅπλα, τὰ σχοινία, οἷον πρυμνήσια καὶ πείσματα, ὑπέραι, κάλοι, πόδες. Ἐν Ὀδυσσ. Ε, 243 κ. ἑ. κατασκευάζει ὁ Ὀδυσσεὺς πλοῖόν τι [3]). Ναυμαχίας μὲν μνήμη παρ' Ὁμήρῳ δὲν γίνεται, δόρατα ὅμως πρὸς

[4]) Ἄνδρας μὲν κτείνουσι πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει,
Τέκνα δὲ τ' ἄλλοι ἄγουσι βαθυζώνους τε γυναῖκας.
λέγει Ὅμηρος ἐν Ἰλ. Ι, ς. 593—594. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Συνήθη πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἦσαν ὡς φαίνεται πολὺν χρόνον αἱ πεντηκόντοροι· τριήρεις δὲ λέγονται, ὅτι πρῶτον τὸ Ψ'. ἔτος π. Χ. ἐναυπηγήθησαν, ὅμως πολὺς χρόνος παρῆλθεν ἐωσοῦ τὰς μετεχειρίσθησαν κοινῶς ὡς πολεμικὰ πλοῖα.

[3]) Σχεδίαν, δι' ἧς ἀποπλέει ἐκ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς. σημ. τοῦ μεταφρ.

ναυμαχίαν χρήσιμα (ξυστὰ, ναύμαχα) ἀναφέρονται· ὡσαύτως δὲ καὶ φορτηγὰ πλοῖα (φορτίδες, εὐρεῖαι) ἀπαντῶνται.

§. 14. *Ἰδιωτικὸς βίος. πόροι καὶ ἐπιτηδεύματα.*

28. Γενικωτάτη πρὸς εὐδαιμονίαν πηγὴ ἦνε ἡ κτηνοτροφία· ὅθεν οἱ πλούσιοι ὀνομάζονται ἄνδρες πολυβοῦται, πολύρρηνες πολύαρνες, πολύμηλοι. Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὴν γεωργίαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐτράπησαν οἱ Ἕλληνες καὶ κύριον πόρον τοῦ βίου αὐτὴν ἐθεώρουν καταφαίνεται ἐκ πολλῶν χωρίων τοῦ Ὁμήρου καὶ ἐκ τῶν παραβολῶν, τὰς ὁποίας ἐξ αὐτῆς ἔλαβε, (Ἰλ. Α, 67. Σ, 540—60), μάλιστα δὲ ἐκ [τῶν ἔργων καὶ ἡμερῶν] τοῦ Ἡσιόδου. Μετεχειρίζοντο δὲ πρὸς ἄροσιν βοῦς ἢ ἡμιόνους. Ἐπεμελοῦντο δὲ καὶ τὴν φυτείαν καὶ μάλιστα τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου. ἔτι δὲ μνημονεύεται καὶ ἡ θήρα καὶ ἁλιεία. Καταγίνονται δὲ καὶ οἱ ἐνδοξότατοι ἥρωες εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ εἰς πᾶσαν ἐργασίαν· οὕτως ὁ Ὀδυσεὺς κατασκευάζει τὴν κλίνην του μόνος καὶ ναυπηγεῖ πλοῖον [1]). Ὡσαύτως αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν βασιλέων ὑφαίνουσι, ῥάπτουσι, [κεντοῦσι] καὶ πλύνουσιν· π.χ. Ἑλένη, Πηνελόπη, Ναυσικάα, [Ἀνδρομάχη]. Ἐντούτοις εἶχον διὰ τὰς ἐργασίας καὶ αἰχμαλώτους καὶ δούλας (δμῶες, δμωαὶ, ἀμφίπολοι)[2]), αἱόπυιαι ἦσαν ἐντόπιοι ἢ ἠγορασμέναι αἰχμάλωτοι, καὶ θῆτας, πτωχοὺς ὑπομισθίους. Ἡ ταμίη ἦτον ἡ τιμιωτέρα ὑπηρέτρια. — Ὡς διασκεδαστικὰ ἀπασχολήματα μνημονεύονται παρὰ μὲν τοῖς μνηστῆρσιν οἱ πεσσοὶ, παρὰ δὲ τοῖς πολιορκηταῖς τῆς Τροίας ἡ βολὴ τοῦ δίσκου καὶ ἀκοντίου (αἰγανέαι) καὶ παρὰ τοῖς Φαίαξι παντοῖα εἴδη ἀγωνισμάτων· παρόμοια δὲ ἀπαντῶνται καὶ εἰς

[1]) Κατὰ τοὺς ἡρωικοὺς λοιπὸν χρόνους οὐδὲν ἴχνος εὑρίσκεται τῆς ἀεργίας καὶ καταφρονήσεως τῆς γεωργίας καὶ βαναυσίας, ὡς ἐπὶ τῶν ὑστερωτέρων χρόνων εἰς διαφόρους πολιτείας, οἷον εἰς Σπάρτην, Θεσπιὰς, Θήβας, εἰς τὰς ὁποίας ῥητῶς ἀπηγορεύοντο τοῖς πολίταις τὰ τοιαῦτα ἔργα. Οἱ νόμοι ὅμως τοῦ Σόλωνος μετὰ ταῦτα καὶ τὸ ἀττικὸν ἐμπόριον ἐπενήργησαν μεταβολήν τινα ὡς πρὸς τοῦτο.

[2]) Διάφορος τοῦ δούλου ἦτον ὁ θεράπων (διὰ τῆς ὁποίας λέξεως πολλάκις μάλιστα σημαίνεται καὶ ὁ βοηθὸς ἢ σύντροφος ἐν πολέμῳ, ὡς π. χ. ὁ Πάτροκλος ἦν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ὁ Μηριόνης τοῦ Ἰδομενέως. Ἡ λέξις ἀνδράποδον τῶν ἅπαξ λεσκεται παρ' Ὁμήρῳ· καὶ οἱ κήρυκες δὲ ἐξετέλουν παρὰ τοῖς ἐπιφανέσιν ἐνίοτε οἰκιακὰς ὑπηρεσίας εἰς ἑορταζίμους περιστάσεις· ἀμφίπολος καὶ δμωὴ σχεδὸν δὲν διαφέρει.

τὴν ταφὴν τοῦ Πατρόκλου (Ἰλ. Ψ, 257—897), δηλαδὴ ἁρματοδρομία, πυγμὴ, πάλη, δρόμος, ὁπλομαχία, τοξεύσεις καὶ ἀκοντισμοί.

§. 15. *Συνέχεια, τέχναι, ἐμπόριον.*

29. Ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤδη τὸ πάλαι ἐγνώρισαν πολλὰς τέχνας συντελούσας εἰς καλλωπισμὸν καὶ εἰς εὐκολίαν τοῦ βίου μαρτυρεῖ τοῦ Ὁμήρου ἡ ποίησις· ἡ λέξις δημιουργὸς περιλαμβάνει πάντα ἐκτελοῦντα κοινωφελές τι ἔργον, λοιπὸν καὶ μάντεις, καὶ ἀοιδοὺς, καὶ ἰατροὺς, καὶ κήρυκας, ἔτι δὲ καὶ τέκτονας (Ὀδ. Ρ, 383. Τ, 135). Τῶν τεχνῶν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἰδίως τὴν οἰκοδομικὴν καὶ μεταλλουργίαν, ἐξαιρέτως χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ σιδήρου, ἀργύρου, χρυσοῦ, κασσιτέρου, καὶ ἠλέκτρου [1]). Στολισμοὺς ἐξ ἐλέφαντος ἀπαντῶμεν συχνάκις. Οἱ ἐκ Σιδόνος Φοίνικες, φέροντες πολύτιμα ἱμάτια, ὑέλους καὶ διάφορα ἀθύρματα, εἰσὶν ἤδη εἰς τοὺς παλαιοτάτους χρόνους γνωστοί. ὡς βάρους προσδιορισμὸς ἀναφέρεται τὸ χρυσοῦτάλαντον καὶ ἡμιτάλαντον, νομίσματος δὲ μνεία δὲν γίνεται [2]). διὰ δὲ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας πράγματός τινος χρησιμεύει ὡς μέτρον ὁ βοῦς (ἑκατόμβοιος, ἐννεάβοιος). Ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Τροίας φέρουσιν οἱ Λήμνιοι εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς οἶνον, τὸν ὁποῖον ἀνταλλάσσουσιν ἄλλοι μὲ χαλκὸν, ἄλλοι μὲ σίδηρον, ἄλλοι μὲ δέρματα, βοῦς καὶ ἀνδράποδα (Ἰλ. Η, 467 κ.έ.).

§. 16. *Τὰ τοῦ οἴκου, γάμος, ἀνατροφή.*

30. Ὁ βίος τῶν γυναικῶν, ἐξιστορηθεὶς ἰδίως ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, εἶνε μὲν οἰκουρικὸς, ὅμως διαφέρει τοῦ ἀσιατικοῦ περιορισμοῦ. ὁ γάμος ἐλογίζετο τίμιος (Πηνελόπη, Ἀνδρομάχη Ἀρήτη· ὅστις ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων τὴν αὐτοῦ (ἄλοχον) φιλέει καὶ κήδεται. Ἰλ, Ι, 341. Ὀδ. Ζ, 182). Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει καὶ ἡ τοῦ Ἕκτορος μετὰ τῆς γυναικός του ὁμιλία (Ἰλ. Ζ, 407), καὶ ἡ Πηνελόπη, ἥτις ἀποποιεῖται νὰ νυμφευθῇ τινα τῶν μνηστήρων, εὐνὴν τ' οἰδομένη πόσιος δήμοιό τε φῆμιν (Ὀδ. Τ, 527). ἡ νόμιμος γυνὴ ἐλέγετο

[1]) Τὸ ὁποῖον νομίζουσι τινὲς τὸ εἰς ἡμᾶς ἐν χρήσει ἤλεκτρον καὶ οὐχὶ μέταλλον.

[2]) Φείδων ὁ τῶν Ἀργείων τύραννος κατὰ τὴν πρώτην γενεὰν τῆς κατὰ Ὀλυμπιάδας χρονολογίας λέγεται ὅτι πρῶτος ἔκοψε νομίσματα, καὶ ἐποίησε μέτρα καὶ σταθμὰ (Ἡρόδ. ς'. 127 ὁ μετ.)

κουριδίη ἄλοχος ἦ ἀκοιτις, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν παλλακίδων· τὰ δὲ ἐκ τοῦ γάμου τέκνα, γνήσιοι, ἰθαιγενέες πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν νόθων [4]). Ὁ γάμος ἐγίνετο κατὰ ἰδίαν μὲν κλίσιν, ἀλλὰ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν γονέων (Ὀδ. Β, 114. Ιλ. Ι, 394), ἐν εἴδει ἀγορᾶς, καθ' ὅσον ὁ νυμφίος δίδει εἰς τοὺς γονεῖς τῆς νύμφης δῶρα (ἔεδνα). Γίνεται δὲ μνεία καὶ δώρων τῶν γονέων πρὸς τὴν κόρην, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔπρεπε νὰ ἐπιστραφῶσιν ἐν περιπτώσει διαλύσεως τοῦ συνοικεσίου. Τὸ ἔχειν τέκνα ἐλογίζετο ἀγαθόν [2])· ἡ δὲ καταπάτησις τῶν πρὸς τοὺς γονεῖς καθηκόντων τῶν τέκνων ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ τῶν θεῶν, ὡς ἡ ἱστορία τοῦ Μελεάγρου καὶ Οἰδίποδος ἀποδεικνύει. Φυσικοὶ κληρονόμοι ἦσαν τὰ τέκνα, ἐν ἐλλείψει δὲ τούτων ἐκληρονόμουν οἱ πλησίον συγγενεῖς (χηρωσταί). Ἡ ἀγωγὴ τῶν ἐνδοξοτέρων δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ σωματικὰ γυμνάσια· οὕτως ὁ Πηλεὺς διδάσκει διὰ τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀχιλλέα μύθων τε ῥητῆρ' ἔμμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων. Καὶ τὴν ἰατρικὴν δὲ ἔμαθεν ὁ Ἀχιλλεὺς ὑπὸ τοῦ κενταύρου Χείρωνος. προσέτι γνωρίζει νὰ ψάλλῃ καὶ νὰ κρούῃ τὴν φόρμιγγα (Ἰλ. Ι, 442,186. Λ, 832).

§. 17. *Συνέχεια. Τροφαὶ, ἐνδύματα, οἰκοδομαὶ καὶ σκεύη τοῦ οἴκου*

31. Τῶν παρασκευαζομένων τροφῶν μνημονεύεται ἰδίως ἄρτος σίτινος (ἄρτος ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, ἄλλως δὲ σῖτος, ὅπερ σημαίνει καθόλου καὶ πᾶσαν τροφὴν) ἢ κρίθινος (ἄλφιτα), τυρὸς καὶ ὀπτὸν κρέας βοῶν, προβάτων, χοίρων καὶ αἰγῶν. Γενικὸν ὄνομα διὰ κρέας καὶ καθόλου διὰ πᾶν ὅτι μετὰ τοῦ ἄρτου συνεσθίεται ἦνε τὸ ὄψον (ὄψα), ἡ ὁποία λέξις κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους ἦνε ἐν χρήσει ἰδίως διὰ τοὺς ἰχθῦς· οὗτοι δὲ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι ἐλογίζοντο εὐτελὴς τροφὴ, διὸ καὶ δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὰς ὁμηρικὰς ἑορτὰς,

[4]) Τὰ νόθα ἀνετρέφοντο ἐνίοτε ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἐν Ἰλ. Ε, 70 γίνεται μνεία τοιούτου τινὸς, τὸ ὁποῖον ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ὑπὸ τῆς μητρυιᾶς ἠγαπᾶτο. Καὶ ὁ Τελαμὼν δὲ (Ιλ. Θ, 284) ἀνατρέφει ἐν τῷ οἴκῳ νόθον υἱόν. Τοῦ δὲ Πριάμου οἱ γνήσιοι καὶ νόθοι υἱοὶ συγκάθηνται ἐν τῷ αὐτῷ δίφρῳ [καὶ συμμάχοντα]. Ἰλ, Α, 102.

[2]) Τοῦτο εὑρίσκομεν καὶ ὑστερώτερα παρὰ τοῖς Ἕλλησι· τὸ ὄνομα οἴκου τινὸς καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντα ἱερὰ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφανισθῶσιν· καὶ αἱ πολιτεῖαι δὲ ἐφρόντιζον διὰ πολυτρόπων κανονισμῶν νὰ διατηρῶσι τὰς οἰκογενείας.

αἱ ὁποῖαι μὲ θυσίας τελειόνουσι. Ὡς ποτὸν ἀναφέρεται ὁ οἶνος [1]), συνήθως συγκεκραμένος (μέθυ ἡδύ, οἶνος μέλας, ἐρυθρὸς, αἴθοψ, ἡδὺς, μελίφρων, ἡδύποτος)· ὡς ἰδιαίτερον δὲ μικτὸν ποτὸν μνημονεύεται ὁ κυκεών [2]). Τῶν συνήθως λαμβανομένων τροφῶν ἦνε τὸ κατὰ τὴν πρωΐαν [ἀμ' ἠοῖ] ἄριστον καὶ τὸ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου δόρπον. Τὰς ἑορτὰς δὲ εὐθύμουν ἐν συμποσίοις (δαὶς, εἰλαπίνη) [3]). ἐτέλουν δὲ τοιαῦτα δεῖπνα κατὰ καιροὺς οἱ βασιλεῖς, προσκαλοῦντες τοὺς ἐξοχωτέρους (Ὀδ. Η, 49, 189), ὡς παραδείγματος χάριν ὁ Ἀγαμέμνων τοὺς ἄλλους βασιλεῖς (Ἰλ. Δ, 259. Ι, 70). Πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ ἔφερον εἰς τοὺς φίλους νίψιμον (χέρνιβα κατὰ αἰτιατ. πάντοτε) [4]). μετὰ τοῦτο ἐλάμβανεν ἕκαστος τὸ μερίδιόν του, ὁ δὲ μᾶλλον τιμώμενος φίλος μεγαλήτερον, καὶ οἶνον περισσότερον, τὸν ὁποῖον κήρυκες ἤτοι δοῦλοι τοῦ κοινοῦ (κοῦροι, οἰνοχόοι [5]) ἐκέρνων ἐκ μεγαλητέρων ἀγγείων (κρατήρων λεγομένων), ὅπου μὲ ὕδωρ ἐμίγνυτο, εἰς μικρότερα ποτήρια (δέπας, κύπελλον, δέπας ἀμφικύπελλον) [6]). Εἰς ἑορτασίμους δὲ περιστάσεις συνεκερνᾶτο [7]) μὲ ὀλιγώτερον ὕδωρ ὁ οἶνος [8]). Τὸ ἐντελὲς συμπόσιον ἐωρτάζετο μὲ ᾄσματα, παιγνίδια [9]) καὶ χορούς. Ἰλ. Α, 603. Ὀδ. Α, 152, Θ, 99).

[1]) Καὶ τὸ γάλα, μάλιστα ὡς ποτὸν τῶν ἀγριωτέρων· οἷοι οἱ Κύκλωπες ἐν Ὀδ. Ι, καὶ οἱ γλακτοφάγοι ἐν Ἰλ. Ν. 6. «Οἱ γὰρ παλαιοὶ ἐγαλακτοτρόφουν πρὸ τοῦ εὑρεθῆναι τὸν διονυσιακὸν καρπόν». Ἐτυμ. τ. Μ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Παρασκευαζόμενος ἐξ ἀλφίτων, οἴνου καὶ τυροῦ τετριμμένου, ὑπὸ δὲ τῆς Κίρκης καὶ ἐκ μέλιτος προσέτι. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Τὰς θυσίας καὶ τὰς λαμπροτέρας παρασκευὰς ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ εἰλαπίνας καὶ τοὺς τούτων μετέχοντας εἰλαπινιστάς· σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ἡ συνήθεια ἔμεινε καὶ εἰς ἡμᾶς εἰς τὰς μὴ φραγκιζούσας πόλεις καὶ χωρία. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Ἐνίοτε ἐκέρνων καὶ αὐτοὶ οἱ υἱοὶ τῶν βασιλέων· σημ τοῦ μεταφρ.

[6]) Πολύτιμον ποτήριον τετορνευμένον μὲ ἀνάγλυφα ἦτο τὸ ἄλεισον, ἁπλούστερον δὲ τὸ σκύφος καὶ κισσύβιον· [σκύφει καὶ κισσυβίῳ τῶν μὲν ἐν ἄστει καὶ μετρίων οὐδεὶς ἐχρῆτο, συβῶται δὲ καὶ νομεῖς καὶ οἱ ἐν ἀγρῷ. Ἀθ. ιά. ὁ μεταφρ.].

[7]) Ὅρα περὶ τοῦ μέτρου τῆς κράσεως τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδόσει.

[8]) «Εὐωχοῦνται δὲ παρ' Ὁμήρῳ καθήμενοι» καὶ οὐ κατακεκλιμένοι, ὅπως ἔπειτα ἐπεκράτησεν· σημ. τοῦ μεταφρ.

[9]) Τῶν μουσικῶν ὀργάνων μνημονεύονται· κίθαρις, φόρμιγξ, αὐλὸς, σύριγξ· καὶ ἡ λύρα ἐν τῷ εἰς Ἑρμῆν Ὁμηρ. ὕμνῳ στ. 423.

§. 18. *Συνέχεια.*

32. Τῶν ἀνδρῶν φόρεμα ἦτον ὁ χιτών, τὸν ὁποῖον ἐνεδύοντο ἐσωτερικῶς, συνήθως βραχύς, ἀλλ' ἀπαντᾶται καὶ ποδήρης (χιτὼν τερμιόεις) [1]). γενικὰ ἐπίθετα αὐτοῦ εἰσὶ τὰ λαμπρός, εὔννητος, σιγαλόεις, νηγάτεος· ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ οἴκου ἐπενεδύοντο τὸ φᾶρος (τὸ ὁποῖον καὶ ὡς γυναικεῖον ἔνδυμα ἀπαντᾶται) ἢ τὴν χλαῖναν (ἴδιον τῶν ἀνδρῶν μάλλινον ἱμάτιον) μὲ τὰ ἐπίθετα ἀνεμοσκεπής, ἀλεξάνεμος, οὔλη, φοινικόεσσα, διπλῆ, ἐκταδίη. Κεφαλῆς δὲ κάλυμμα δὲν μνημονεύεται, εἰμὴ ἐν πολέμῳ [2]). Κόμην δὲ ἔτρεφον μακρὰν (καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ) [3]). Τὰ ὑποδήματα (πέδιλα) ἦσαν πέλματα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τοὺς πόδας ἔδενον ἐξερχόμενοι. Γυναικεῖον δὲ ἔνδυμα ἦτον [ἐκτὸς τοῦ χιτῶνος καὶ τοῦ φάρεος] ὁ πέπλος (εανὸς, ποικίλος), φόρεμα πλατύ. Τὰ ἐνδύματα ἐζώννυντο μὲ ζώνην (καλὴν, χρυσείην) καὶ ἐκουμβόνοντο μὲ ἐνετὰς καὶ περόνας· τῆς κεφαλῆς δὲ κάλυμμα ἦ κόσμος ἦτον τὸ κρήδεμνον [4]), εἶδος διαδήματος ἢ σκέπης, καὶ ἡ καλύπτρη. Εἰς τὸν γυναικεῖον δὲ κόσμον ἀνήκουν καὶ τὰ ἕρματα, ἤτοι ἐνώτια (τρίγληνα μορόεντα), οἱ ὅρμοι, ἤτοι περιλαίμια, ἕλικες, βραχιόλια, καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

§. 19. *Συνέχεια.*

33. Οἱ ἐπίσημοι οἶκοι τῶν ἐνδοξοτέρων ὠνομάζοντο μέγαρα (ὄνομα προσέτι καὶ ἰδιαιτέρων δωματίων), δόμοι καὶ δώματα. Ἡ περιοχὴ τοῦ οἴκου ἦτον ὠχυρωμένη μὲ τεῖχος (τοῖχος, ἕρκος, ἔρκιον), διὰ τῶν πυλῶν τοῦ ὁποίου (θύραι δικλίδες) εἰσήρχετό τις εἰς ὕπαιθρον αὐλήν· παρὰ τὸν ἐσωτερικὸν δὲ τοῖχον τοῦ τείχους ὑπῆρχεν ἀψιδοειδής τις δίοδος, αἴθουσα λεγομένη [5]). Αἴθουσαν δὲ εὑρίσκομεν καὶ πρὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, τῆς ὁποίας τὸ μεσαίτατον μέρος πρόδομος λέγεται [6]). Ἐν τούτῳ δὲ ἦν τὸ πρόθυρον, ἡ ἐξωτάτη

[1]) Ἦτον ἀνευ χειρίδων καὶ εἰς τὰς ἐργασίας τὸν ἀνέζωναν διὰ ζωστῆρος· σημ. μετ.

[2]) Καὶ ἐν ὁδοιπορίαις· ὁ μεταφρ.

[3]) Ἡ συνήθεια αὕτη πολλαχοῦ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐμμένει· σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Τὸ τρέφειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι κόμην ἐθεωρεῖτο καλλονή· ὅθεν ἡ λέξις ἐϋπλόκαμος, ἰδίως ἐπίθετον τῆς Ἥρας, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῶν Νυμφῶν· ξανθὸς δὲ τῆς Δήμητρος, τοῦ Ἀχιλλέως, Ὀδυσσέως, Ῥαδαμάνθυος, Μενελάου καὶ Μελεάγρου.

[5]) Διὰ τῆς ὁποίας ἔφθανέ τις εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ οἴκου « σημ. τοῦ μεταφρ.

[6]) « Αἴθουσα στοὰ περίστυλος ἡλίῳ αἰθομένη, ἧς τὸ μὲν ἐνδοτέρω πρόδομος, τὸ δὲ ἐνδοτάτω θάλαμος — κατὰ δὲ τοὺς ἀκριβεστέρους ἡ τάξις οὕτως· ἕρκος, περὶ ὃ πύλαι· μετὰ δὲ τὸ ἕρκιον αὐλὴ, μεθ' ἣν αἴθουσα, εἶτα πρόδομος, δόμος καὶ θάλαμος. » Εὐσάθ. σημ. τοῦ μεταφρ.

θύρα (καὶ ὁ ἀμέσως πρὸ τῆς οἰκίας τόπος προσέτι). Τὸ πρώτιστον καὶ μέγιστον δωμάτιον τοῦ οἴκου ἦν τὸ δῶμα (καὶ δόμος ἢ μέγαρον λεγόμενον). Μετὰ τοῦτο ἀναφέρονται [ἑκατέρωθεν] παραδωμάτια (θάλαμοι, οἶκοι). Ἐνίοτε δὲ μνημονεύεται καὶ ὑπερκείμενον οἴκημα (ὑπερῷον), ὅπου ἡ Πηνελόπη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ὀδυσσέως κατῴκει. Ὡς μεγάλοι καὶ πολυτελεῖς οἶκοι ἀναφέρονται ὁ τοῦ Μενελάου (Ὀδ. Δ, 44-46), ὁ τοῦ Ἀλκίνου βασιλέως τῶν Φαιάκων (Οδ. Η, 85-101), καὶ ὁ τοῦ Πριάμου οἶκος (Ιλ. Ζ, 242). Ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἀορίστων καὶ πολυσημάντων ἐκφράσεων, δι' ὧν οἱ οἶκοι καὶ θάλαμοι πολλάκις μνημονεύονται εἰς τοῦ Ὁμήρου τὰ ἔπη, ἵνε δύσκολον νὰ σχηματίσῃ τις εὐκρινῆ καὶ σαφῆ ἰδέαν, τῆς διαιρέσεως καὶ τάξεως τοῦ οἴκου εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, διὸ καὶ ἀμφισβήτησις ὑπάρχει περὶ τούτου.

§. 20. *Συνέχεια.*

34. Τῶν συνήθως ἀναφερομένων οἰκιακῶν σκευῶν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς. Θρόνος, ὑψηλὴ καθέδρα μὲ ὑποπόδιον, θρῆνυν λεγόμενον, καὶ ἐπιστρώματα (τάπητες, κώεα, ῥήγεα, χλαῖναι). Κλισία καὶ κλισμός [1]· δίφρος [2]), τράπεζα, τρίπους, ὅστις πολλάκις ὡς νίκης βραβεῖον ἐδίδετο ἢ ὡς δῶρον πρὸς ἐνθύμησιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ λέβης. Κλίνη (λέχος, δέμνιον, λέκτρον) καὶ τὰ σὺν αὐτῇ, καλύμματα (ῥῆγος), δέρματα (κῶας) καὶ σινδόνια (λίνοιο λεπτὸν ἄωτον Ἰλ. Ι, 661). Εἶχον δὲ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ θερμὰ λοετρὰ, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο ἐν τῇ ἀσαμίνθῳ [3]).

§. 21. *Περὶ τῆς ταφῆς τῶν ἡρώων.*

Παρέρτημα τοῦ μεταφραστοῦ.

35. Πολλὴν φροντίδα εἶχον οἱ παλαιοὶ περὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν καὶ τῆς ἐκτελέσεως πάντων τῶν νομιζομένων [4]). κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρό-

[1]) Οὗτος περιττοτέρως κεκόσμηται ἀνακλίσει κατὰ Ἀθήναιον. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἡ κοινὴ καθέκλα, ὁμοίᾳ τῇ καὶ νῦν ἐν χρήσει ἰταλικῇ ἡ μασσαλιωτικῇ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Εἰς τὴν ὁποίαν ἐμβαίνοντες ἐλούοντο, μετὰ δὲ ταῦτα ἠλείφοντο μὲ ἔλαιον διὰ νὰ μὴν ἀποσκληρύνηται τὸ σῶμα ξηρανθέντος τοῦ ὕδατος κατὰ τὸν Ἀθήναιον. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν καὶ τοὺς Μήδους, ὡς πάντως ὅσιον ἀνθρώπου

νους ἀφοῦ ἐξεψύχει τις ἐχρεώστουν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι εὐθὺς νὰ κλείσωσιν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στόμα, ἔπειτα νὰ τὸν λούσωσι μὲ χλιαρὸν ὕδωρ καὶ ἀλείψωσι μὲ μύρα, μετὰ ταῦτα νὰ τὸν καλύψωσι μὲ φᾶρος ταφήϊον, λευκὸν, καὶ θέσαντες αὐτὸν εἰς τὴν νεκρικὴν κλίνην πρὸς τὴν θύραν τετραμμένον (Ἰλ. Τ. 212 νὰ τὸν κλαύσωσι, κόπτοντες τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των καὶ ἐπιβάλλοντες αὐτὰς ἐπὶ τοῦ νεκροῦ [4]). Ὁ θρῆνος δὲ οὗτος διήρκει πολλάκις πολλὰς ἡμέρας· οὕτω τὸν Ἀχιλλέα ἔκλαυσαν οἱ Ἕλληνες ἑπτὰ καὶ δέκα ἡμέρας καὶ νύκτας [2]). Μετὰ τοῦτο ἢ ἐπαράχωναν [3]) τὸν νεκρὸν, ἢ τὸν ἔκαιον ὁμοῦ μὲ τὰ προσφιλῆ αὐτῷ κατὰ τὴν ζωὴν πράγματα (κτέαρα) καὶ ἄλλα θύματα κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποθανόντος. Ὁ νεκρὸς αὐτὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐτίθετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πυρᾶς, τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἡ φλὸξ ἐμαραίνετο, ἔσβυνον μὲ οἶνον· καὶ συλλέξαντες τὰ ὀστᾶ ἐνέβαλλον αὐτὰ εἰς λάρνακα ἢ ἀμφιφορέα ἢ καὶ ἄλλην οἱανδήποτε θήκην, καὶ ἢ τὰ ἐφύλαττον οὕτω, καλύψαντες αὐτὰ μὲ σινδόνας λινᾶς ἢ πορφυροῦς πέπλους, ἢ τὰ ἔθαπτον ἐντὸς τοῦ τύμβου, τὸν ὁποῖον ἀνήγειρον ἐπὶ λόφου ἢ προεχούσης ἀκτῆς [4]).

Ὡς κεν τηλεφανὴς ἐκ ποντόφιν ἀνδράσιν εἴη
Τοῖς οἳ νῦν γεγάασι καὶ οἳ μετόπισθεν ἔσονται [5]).

νεκρὸν γῇ κρύψαι. Παυσ. Α. κϛ'. 4. Τί δὲ ὁ Παυσανίας ἀπεκρίθη εἰς τὸν προτείναντα νὰ ἀνασκολοπίσῃ τὸν Μαρδόνιον ἴδε παρ' Ἡροδ. Θ'. 78-79.

Ἐλπίζων ὁ Ὀδυσσεὺς νὰ τύχῃ τῶν νομιζομένων παρηγορεῖται καὶ πρὸ τοῦ θανάτου, αὐτάρ ἔμ', εἴ κε θάνω, κτεριοῦσί γε οἷοι Ἀχαιοί,
λέγων ἐν Ἰλ. Α. 455. Τὸν δὲ Ἀγαμέμνονα καὶ ἐν Ἅιδου παριστάνει ὁ Ὅμηρος παραπονούμενον κατὰ τῆς γυναικός του Κλυταιμνήστρας, ὅτι δὲν ἠθέλησεν οὐδὲ χερσὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ἑλέειν, σύν τε στόμ' ἐρεῖσαι.

2) Ὀδ. Ω, 44-47 (Ψ, 135. Ὀδυσσ. Β, 99. Ἰλ. Σ. 345 κ. ἑ. τ. 212)
Κάτθεμεν ἐν λεχέεσσι καθήραντες χρόα καλὸν
ὕδατί τε λιαρῷ καὶ ἀλείφατι· πολλὰ δὲ σ' ἀμφὶ
δάκρυα θερμὰ χέον Δαναοί, κείροντό τε χαίτας.

3) Ὀδυσσ. Ω, 63.

4) Τὸ κατορύττειν ἐπεκράτησε μάλιστα κατὰ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους, ὅτε τὸ καίειν μόνον ἐξ ἀνάγκης ἐγίνετο. οἷον δι' ἀποθανόντας ἐν πολέμῳ, ἢ ὑπὸ λοιμικῆς νόσου (Θουκ. Β'. νϛ'.), καὶ ἁπλῶς διὰ τοὺς μακρὰν τῆς πατρίδος ἀποθνήσκοντας.

5) Ἰλ. Ω. ἐν τέλει. Ψ, 240 κ. ἑ Ὀδ. Ω, 80 κ. ἑ. Ἐπὶ τοῦ τύμβου ὕψοναν καὶ στήλην καὶ προσέτι διακριτικόν τι τῆς ἀρετῆς τοῦ τεθνεότος. Ἰλ. Π, 457. Ρ, 434 Ὀδ. Μ. 14.

6) Ὀδ. Ω, 83-84. πλείω ζήτει εἰς τὴν προέκδοσιν. ὁ μεταφρ.

Ἀ Σπάρτα [1].

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ.

§. 1. *Χώρα.*

36. Ἡ Λακωνικὴ ἢ Λακεδαίμων εἶνε χώρα ὀρεινή. Δύο σειραὶ ὀρέων ἀπὸ τῶν ἀρκαδικῶν βουνῶν διακλαδιζόμεναι ἐξ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν διασχίζουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὴν χώραν· καὶ δυτικῶς μὲν φέρεται τὸ ὑψηλὸν Ταΰγετον, ἀνατολικῶς δὲ ὁ Πάρνων, καὶ σχηματίζουσι ἐν τῷ μέσῳ μεγάλην κοιλάδα, κοίλην Λακεδαίμονα καλουμένην (Ἰλ. Β, 581), τὴν ὁποίαν διαῤῥέων ὁ ἀπὸ βορρᾶ ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Ἀρκαδίας πηγάζων Εὐρώτας ἐκβάλλει εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Λήγει δὲ ὁ μὲν ἀνατολικὸς τῶν ὀρέων διακλαδισμὸς εἰς τὴν Μαλέαν ἄκραν, ὁ δὲ δυτικὸς εἰς τὸ Ταίναρον. Ἡ δὲ κοιλὰς τοῦ Εὐρώτα, ζενὴ πρὸν βορέαν οὖσα, πλατύνεται πρὸς μεσημβρίαν καὶ περιλαμβάνει πολλὰς καρποφόρους χώρας· καὶ πρὸς τὸ ἀντίθετον δὲ μέρος τῶν ὀρέων κατὰ τὰς παραλίας ὑπάρχουσι γεωργήσιμοι κοιλάδες. Φύσει δὲ ὠχυρωμένη οὖσα ἡ χώρα δι' ὑψηλῶν, ὀλίγας καὶ στενὰς διαβάσεις ἐχόντων ὀρέων, καθίσταται τοῖς πολεμίοις δυσέμβολος [2]).

---

1) Περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ βίου τῶν Σπαρτιατῶν ἔγραψε διεξοδικῶς ὁ μεταφραστὴς ἐν τῇ προεκδόσει μετὰ μαρτυριῶν ἐκ τῶν πηγῶν ἀπὸ §. 36—88 ἡ σελ. 43—144, ἅπερ ὅρα εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ἐνταῦθα.

2) Τῆς Μεσσηνίας τὸ πλεῖστον μέρος ἀνῆκεν εἰς τὸ βασίλειον τῶν Ἀτρειδῶν. κατὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἐχωρίσθη μὲν ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑστερώτερα [670] ἐκυριεύθη πάλιν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἠλευθερώθη ὑπὸ τῶν Θηβαίων μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην [369]. Μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Ἀργολίδος ἔκειτο ἡ Κυνουρία, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους ὁ Ἡρόδοτος αὐτόχθονας Ἴωνας λέγει, οἵτινες ἐξεδωριεύθησαν «ὑπὸ τῶν Ἀργείων ἀρχόμενοι καὶ τοῦ χρόνου». Ἡ χώρα αὕτη ἐγένετο ἀντικείμενον διηνεκοῦς πολέμου μεταξὺ Ἀργείων καὶ Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ὑπετάχθη τέλος τὸ 550.

§. 2. *Πρωτεύουσα τῆς χώρας.*

37. Σπάρτη ἢ Λακεδαίμων ἦνε τῆς χώρας ἡ πρωτεύουσα, παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα κειμένη. Τῶν δημοσίων δὲ οἰκοδομημάτων αὐτῆς μνημονεύεται ἡ Περσικὴ, στοὰ ἐκ περσικῶν λαφύρων οἰκοδομηθεῖσα, ἡ Σκιὰς, εἰς ἣν κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους συνήρχετο ἡ ἐκκλησία, καὶ πολλαὶ λέσχαι. Πλατεῖαι δὲ, εἰς τὰς ὁποίας καὶ οἱ νέοι ἐγυμνάζοντο, ἦσαν ὁ Δρόμος, ὁ Πλατανιστὰς καὶ ὁ Χορὸς, εἰς ὃν ἤσκουν τοὺς πολεμικοὺς χορούς. Μέγιστος δὲ ναὸς ἦτον ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει, (πολιοῦχος, δωρ. πολιάοχος, χαλκίοικος).

Ὡς Λακεδαιμονικαὶ δὲ τοῦ τόπου διαιρέσεις λέγονται αἱ κῶμαι ἢ φυλαὶ, τῶν ὁποίων γνωρίζομεν 4, Πιτάνην, Λίμνας, Μεσόαν καὶ Κυνόσουραν. Τινὲς δὲ ἐπίστευσαν ὅτι εὗρον καὶ πέμπτην, Δύμην λεγομένην [1]).

§. 3. *Περὶ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Λακωνικῆς πόλεων* [2]).

38. Ἐκτὸς τῆς Σπάρτης ἀξιομνημόνευτος πόλις τῆς Λακωνικῆς εἰσὶ α') αἱ Ἀμύκλαι, τόπος καλλιδενδρότατος καὶ καλλικαρπότατος, ἀπέχει δὲ τῆς Λακεδαίμονος, ὡς εἴκοσι στάδια. Ἐνταῦθα ἔζη ὁ Τυνδάρεως καὶ ἡ Λήδα (Ἑλένη καὶ Κλυταιμνήστρα, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης). Ἐνταῦθα δὲ ἑωρτάζοντο καὶ τὰ Ὑακίνθια πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ὑακίνθου. β') Σελλασία πρὸς βορρᾶν τῆς Σπάρτης, ἐπίσημος διὰ τοὺς περὶ αὐτὴν γενομένους πολέμους κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους. γ') Ἕλος κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ λακωνικοῦ κόλπου παλαιοτάτη πόλις, καταστραφεῖσα διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν ἤθελον νὰ ὑποταχθῶσι καὶ τελῶσι φόρον, ὡς λέγεται. Πλὴν δὲ τῶν δύο παραλίων πόλεων, Ψαμαθοῦντος καὶ Καινοπόλεως κατὰ τὸ Ταίναρον ἀκρωτήριον, σημειωτέον μάλιστα. δ'). τὸ Γύθιον, ὁ ναύσταθμος τῶν Λακεδαιμονίων· ἀπέχει δὲ τῆς πόλεως τριάκοντα στάδια, κατὰ Πολύβιον, καὶ ἔχει λιμένα ἀσφαλῆ. Περίφημος δὲ ἦτο καὶ ὁ λιμὴν Ἐπιδαύρου τῆς Λιμηρᾶς κατὰ τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς Κυπαρισσίας κείμενος πρὸς ἀνατολάς.

[1]) Κατὰ τὴν νεωστὶ δειχθεῖσαν γνώμην τοῦ Βέργκου ἡ πέμπτη κώμη τῆς Σπάρτης ἐκαλεῖτο Θόρναξ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Τὰ τῆς §. ταύτης εἰσὶ πάντα προσθήκη τοῦ μεταφραστοῦ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ.

§. 1. *Ἀρχαία ἱστορία τῆς χώρας.*

39. Ὡς ἀρχαιότατοι τῆς χώρας κάτοικοι ἀναφέρονται Πελασγοὶ καὶ Λέλεγες. Ἐπὶ δὲ τῶν τρωϊκῶν εὑρίσκομεν τοὺς μὲν Ἀχαιοὺς [4]) ὡς κυριώτερον λαὸν, τὸν οἶκον δὲ τῶν Ἀτρειδῶν ἐξουσιάζοντα μέρος πολὺ τῆς Ἀργολίδος, τὴν Λακεδαίμονα ἅπασαν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Μεσσηνίας [2]). Ὀγδοήκοντα δὲ ἔτη μετὰ τὰ τρωϊκὰ (1104), οἱ Δωριεῖς, τῶν ὁποίων ἀρχαιοτέρα ἕδρα λέγεται ἡ Θεσσαλία, ἡγουμένων τῶν Ἡρακλειδῶν, εἰσέβαλον μετὰ τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατεκτήσαντο μέγα μέρος αὐτῆς [3]). Τὸ βασίλειον δὲ τῶν Ἀτρειδῶν διῃρέθη μεταξὺ τῶν Ἡρακλειδῶν ἡγεμόνων, ὧν ὁ μὲν Τήμενος λέγεται ὅτι ἔλαβε τὸ Ἄργος ὁ δὲ Κρεσφόντης τὴν Μεσσηνίαν, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἀριστοδήμου, Προκλῆς καὶ Εὐρυσθένης, τὴν Λακωνικὴν, ὅπου τοὺς κατοίκους κατὰ μικρὸν καθυπέταξαν, καὶ ἄλλως μὲν κατέστησαν φόρου ὑποτελεῖς, ἀφαιρέσαντες αὐτοὺς καὶ τὰ δίκαια τοῦ πολίτου (περίοικοι, Λακεδαιμόνιοι εἰς τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν), ἄλλους δὲ ὅλως ἐστέρησαν τῆς ἐλευθερίας, ὅπου ἴσως σκληρῶς ἀνθίσταντο ἢ ἐπαναστάτουν (Εἵλωτες). Ἐν

[4]) Πότε δὲ ἦλθον οὗτοι αὐτοῦ, καὶ πῶς δὲν ἦνε βέβαιον. ὅλ. ὅμως Στράβ. Η' σελ. 365. μ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὀρέστης ὁ Ἀγαμέμνονος, νυμφευθεὶς τὴν ἐξαδέλφην του Ἑρμιόνην τὴν Μενελάου, ἤνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ἅπασας ταύτας τὰς χώρας καὶ κατέλιπε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν του Τισαμενὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων μετὰ τῶν Ἡρακλειδῶν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ἐπὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μόνοι τῶν Πελασγῶν εἶσιν οἱ Ἀρκάδες, οἵτινες καὶ μετὰ ταῦτα ἔμειναν ἀνεξάρτητοι. Ἐν Κορίνθῳ ἐβασίλευον οἱ Σισυφίδαι· ἐν δὲ τῇ μεσημβρινῇ Ἠλιδι οἱ Νηλεῖδαι, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τοῦ Αἰολικοῦ γένους· ἐν τῇ βορείῳ δὲ Ἠλιδι εὑρίσκοντο οἱ Ἐπειοὶ, ἐν Αἰγιαλῷ δὲ οἱ Ἴωνες. Παρὰ τὸ Ἄργος, Λακεδαίμονα καὶ Μεσσηνίαν ἐκυρίευσαν οἱ Δωριεῖς κατ' ὀλίγον καὶ τὴν λοιπὴν Ἀργολίδα, Κόρινθον, Σικυῶνα καὶ Φλιοῦντα (ἔτι δὲ Μεγαρίδα καὶ Αἴγιναν)· ὥστε τὸ μέγιστον μέρος τῆς Πελοποννήσου ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Δωριέων, ἡ βόρειος δὲ Ἦλις εἰς τὴν τῶν Αἰτωλῶν, οἱ δὲ Ἀχαιοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸν Αἰγιαλόν· ποῦ καὶ ποῦ δὲ εὑρίσκομεν ἀκόμα καὶ ἀρχαιότερα γένη, οἷον τοὺς ἐξ Ἰώνων Κυνουρεῖς μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Ἀργολίδος, τοὺς δὲ ἐκ Δήμνου Μινύας ἐν Τριφυλίᾳ καὶ τέλος λείψανα τῶν Ἀχαιῶν, Ἐπειοὺς καὶ Καύκωνας.

Λακεδαίμονι δὲ ἐμόρφωσε τὸ δωρικὸν γένος τὸν ἰδιότροπον αὐτοῦ χαρακτῆρα, ὅλως ἀνεξάρτητον ὂν καὶ προφυλαττόμενον πολὺ ἀπὸ πᾶσαν ξένην ἐπιῤῥοήν.

§. 2. *Διοργανισμὸς τῆς πολιτείας ὑπὸ Λυκούργου.*

40. Περὶ τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων γνωρίζομεν ὀλίγα μόνον. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐνεγενήθησαν ἔριδες μεταξὺ βασιλέων καὶ λαοῦ [1]). Ἀλλ' ὁ Λυκοῦργος (περὶ **884**) ἐπανήγαγε τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων [2]), μορφώσας ἢ μᾶλλον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἤδη στοιχείων ἀνοικοδομήσας καὶ στερεώσας πολίτευμα, ἀκράδαντα θεμέλια ἔχον τὰ πάτρια ἔθιμα καὶ νόμιμα. Τὸ πολιτικὸν τοῦτο σύνταγμα παρεῖχε μὲν εἰς τὸν πολίτην ἀφθονίαν σχολῆς, ἀπαλλάττον αὐτὸν τῆς πρὸς συντήρησιν τοῦ βίου ἐργασίας, ἀλλ' ἀπήτει αὐστηρὰν ὑποταγὴν παρ' ἑκάστου εἰς τὸ κοινὸν, περιορίζον ὅλην τὴν ὕπαρξιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν δημόσιον βίον· ἀποκλεῖον δὲ καὶ πᾶσαν ξένην ἐπιῤῥοὴν ἐσκόπει διὰ βεβαίων καὶ ἀμεταβλήτων πολιτικῶν διατάξεων νὰ θεμελιώσῃ ἀνεξαρτησίαν, σωφροσύνην καὶ πολιτικὴν ἑνότητα μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Εἴς τινα δὲ δύνανται αἱ διατάξεις τοῦ Λυκούργου νὰ παραβληθῶσι μὲ τὸ ἀρχαῖον ἡρωϊκὸν πολίτευμα.

§. 3. *Λακεδαίμονος μεγαλεῖον καὶ ἡγεμονία.*

41. Τὸ διὰ τοῦ πολιτεύματος τούτου ἀναφυὲν πολεμικὸν πνεῦμα καὶ ἡ συναθροισθεῖσα δύναμις ἐδείχθησαν ἐνεργὰ πρῶτον μὲν εἰς τὴν καθυπόταξιν πάντων τῶν ἐξ Ἀχαιῶν ὑπολειφθέντων κατοίκων, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας (ὁ πρῶτος πόλεμος **743—723**, ὁ δεύτερος **685—668** κατὰ Παυσανίαν), καὶ εἰς τοὺς εὐτυχεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Ἀρκάδας καὶ Ἀργείους. Ὑστερώτερα δὲ ἐξέτειναν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ μικρὸν τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀναμιγνύμενοι εἰς τὰ πράγματα αὐτῶν καὶ βοηθοῦντες τὴν ἀριστοκρατίαν κατὰ τῆς τυραννίας καὶ δημοκρατίας. Ἡ δύναμις δὲ αὕτη,

[1]) Βλ. Ἡρόδ. Α'. 65. — Πλουτ. 6. Λυκ. κεφ. 6' — Πλάτ. Ἐπιστ. ἡ. καὶ Νόμ. Γ' σελ. 692 ἑ. — Ξενοφ. Πολ. Λακ. Α'. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Δοκεῖ δέ μοι Λυκοῦργος ... οὕτω νενομοθετηκέναι καὶ προνενοῆσθαι καλῶς, ὥστε θειοτέραν τὴν ἐπίνοιαν ἢ κατ' ἄνθρωπον νομίζειν». Πολυβ. ς'. 46. σημ. τοῦ μεταφρ.

εἴτε ἡγεμονία, ἥτις τὸ πρῶτον ἐντὸς Πελοποννήσου περιωρίζετο, ἐξηπλώθη μετὰ τὰ μηδικὰ εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἀποικίας· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ εὗρον ἐπικινδύνους ἀντιπάλους τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες κατεπαλαίσθησαν μὲν ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ (**431—404**), ἀλλ' ἡ Σπάρτη διὰ τῆς φιλαρχίας της καὶ ἰδιοτελείας καὶ διότι πανταχοῦ ἐβοήθει τὴν μισητὴν ὀλιγαρχίαν ἀπώλεσε τοὺς καρποὺς τῆς νίκης οὕτως, ὥστε οἱ Ἀθῆναι, μάλιστα δὲ ἐπὶ μικρὸν χρόνον καὶ αἱ Θῆβαι, εὐτυχῶς πάλιν ὑψώθησαν κατ' αὐτῆς.

§. 4. *Λακεδαίμονος πτῶσις.*

42. Ἐνῷ δὲ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ταύτας ταραχὰς εὑρίσκετο ἡ Σπάρτη, μετέβαλλε καὶ ἐσωτερικῶς ὁλονὲν τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς χαρακτῆρα. **100** ἔτη καὶ πρός τι μετὰ Λυκοῦργον συνέβη σημαντική τις μεταβολὴ εἰς τὸ πολίτευμα, καθ' ὅσον ἡ δύναμις τοῦ λαοῦ ἠὔξησε στηριχθεῖσα εἰς τοὺς ἐφόρους, οἵτινες μετουπολὺ ἐγένοντο (κατά τι διὰ τῆς ἰδίας τῶν βασιλικῶν οἴκων ἐξαχρειώσεως) καὶ τῶν βασιλέων ἰσχυρότεροι. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἡ τοῦ Λυκούργου νομοθεσία ἥρμοζε μόνον εἰς πόλιν συνεσταλμένας ἔχουσαν σχέσεις καὶ εἰς λαὸν περιωρισμένας γνώσεις ἔχοντα καὶ ἀκριβῶς τηροῦντα τὰ καθεστῶτα καὶ πάτρια· ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ φύσιν ἐδέσμευσε τὴν ἐλευθέραν καὶ πολυμερῆ ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐκλονήθη ἐκ θεμελίων, εὐθὺς ἀφοῦ ὁ λαὸς διὰ τῶν συχνῶν πολέμων, μάλιστα τῶν κατὰ θάλασσαν, ἔμαθε χώρας ξένας καὶ ἤθη ἀλλότρια. Ἐκ δὲ τούτου διελύθησαν οἱ δεσμοὶ οἱ συνέχοντες τὸν πολίτην μετὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐπεκράτησεν ἰδιοτέλεια, ὅρια μὴ ἔχουσα. Ἀφοῦ δὲ μάλιστα καὶ ἡ πόλις αὐτὴ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Λυκούργου ἤρξατο νὰ ἐπιθυμῇ δύναμιν ἐκτεταμένην καὶ πλοῦτον πολὺν, τότε ἀσθεστός τις δίψα πρὸς ἀρχὴν καὶ ἀργύριον κατέλαβε καὶ πόλιν καὶ πολίτας. Βασιλεῖς καὶ ἔφοροι καὶ γερουσιασταὶ ἐγένοντο δωροδοκώτατοι. Εἰς ταῦτα προσθετέον ὅτι καὶ ἡ πολιτεία (ἐνῷ κατ' ὀλίγον ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν διὰ τῶν πολέμων ἠλαττοῦτο, ἀνισότης δὲ τῶν οὐσιῶν συνίστατο καὶ αὔξησις ἐλευθέρων, ἀλλὰ μὴ τελείων πολιτῶν) παρεξέβη εἰς καταθλιπτικὴν ὀλιγαρχίαν.

§. 5. *Συνέχεια. Διάλυσις τῆς πολιτείας.*

43. Οὕτω κατὰ μικρὸν διελύθη ἡ πολιτεία τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ δὲν ἔφθασε πλέον ποτὲ τοῦ λοιποῦ τὴν τελείαν αὐτῆς δύναμιν, καίπερ

ἀναδειχθεῖσα κατά τι ἐνίοτε. Εἰς μάτην ἐζήτει ὑστερώτερα Ἄγις ὁ γ' [1] (240) διὰ νέου τῆς γῆς ἀναδασμοῦ καὶ πολιτογραφήσεως νέων πολιτῶν νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν τῶν πραγμάτων τάξιν [2].

Τούτου εὐτυχέστερος ἐπί τινα χρόνον ἐφάνη Κλεομένης ὁ γ' (226), ὅστις κατέλυσε τὴν ἐφορείαν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν Λυκούργειον νομοθεσίαν μὲ πολλὴν δύναμιν· ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑποτάχθη εἰς τοὺς Μακεδόνας [3].— Τελευταῖον ἀναμιχθέντες εἰς τὰς μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀχαιῶν ἔριδας οἱ Ῥωμαῖοι ἐγένοντο (146) κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἀφήσαντες ὅμως εἰς τὴν Σπάρτην ἐλευθερίαν τινά [4]. Διατάξεις δέ τινες τοῦ Λυκούργου διέμενον διὰ τὸν τύπον μέχρι τῆς ἑκατονταετηρίδος μετὰ Χριστόν.

[1]) Ὁ γ' τοῦ οἴκου τῶν Εὐρυπωντιδῶν, ἄλλως δὲ ὁ δ'. σημ. τοῦ μεταφ.

[2]) Βρόχῳ ἀντεμείφθη. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Νικηθεὶς ἐν Σελασίᾳ τὸ 222 π. Χ. ἔφυγεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ὁ δὲ νικητὴς Ἀντίγονος μετεχειρίσθη τοὺς Λακεδαιμονίους μεγαλοψύχως καὶ φιλανθρώπως, ἀποκαταστήσας αὐτοῖς καὶ τὸ πάτριον πολίτευμα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ὠφέλησεν αὐτούς. Λυκοῦργός τις, « δούς ἑκάστῳ τῶν ἐφόρων τάλαντον, Ἡρακλέους ἀπόγονος καὶ βασιλεὺς ἐγεγόνει τῆς Σπάρτης. Οὕτως εὔωνα πανταχῆ τὰ καλὰ γέγονε. Τοιγαροῦν οὐ παῖδες παίδων, ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι τῆς ἀνοίας ἀπέτισαν τοὺς μισθοὺς οἱ καταστήσαντες. Πολύβ. Δ' λέ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) 24 πόλεις κατὰ τὰ παράλια ἀφέθησαν ἐλεύθεραι, καὶ οἱ κάτοικοι, Εἵλωτες πρότερον ὄντες, ὠνομάσθησαν Ἐλευθερολάκωνες. Στράβ. Η' σελ. 336. Παυσαν. Γ' κά. 6. σημ. τοῦ μεταφρ.

Κάτοικοι τῆς Λακεδαίμονος.

§. 1. *Διαίρεσις. Σπαρτιᾶται.*

44. Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι. Τῶν ἐλευθέρων δὲ οἱ μὲν ἦσαν Σπαρτιᾶται, οἱ δὲ περίοικοι, μόθακες, νόθοι, νεοδαμώδεις καὶ ξένοι. Σπαρτιᾶται, ἀπόγονοι τῶν εἰσβαλόντων Δωριέων, τὸ ἄρχον γένος, κατέχοντες κτήματα (ἀκίνητα), ἐλεύθεροι τῆς γεωργίας, τῶν βαναύσων τεχνῶν καὶ ἄλλων βιομηχανικῶν ἐπιτηδευμάτων, παιδευόμενοι διὰ κοινῆς ἀγωγῆς καὶ συνεχοῦς συμβιώσεως, ἦσαν οἱ μόνοι κάτοχοι τελείων πολιτικῶν δικαίων, καὶ ἦσαν ὡς πολῖται πάντες ὅμοιοι (ἡ λέξις παρὰ Ξενοφῶντι καὶ Δημοσθένει). Εἰς τὴν Σπάρτην εὑρίσκομεν, ὡς καὶ εἰς πάσας τὰς δωρικὰς πόλεις, τρεῖς φυλάς· δηλαδὴ, Ὑλλεῖς, Δυμᾶνας καὶ Παμφύλους [1], οἵτινες κατὰ τὸν μῦθον ἀφ' Ἡρακλέους εἵλκον τὸ γένος· ὅμως φαίνεται, ὅτι φανερόνουσι τὰ τρία γένη, τὰ ὁποῖα συγχωνευθέντα ἐσχημάτισαν τὸ Δωρικόν· οἱ Ὑλλεῖς, οἵτινες παρεδέχθησαν τοὺς Ἡρακλείδας, ἦσαν ἡ πρώτη φυλὴ κατὰ τὴν τάξιν. Διηροῦντο δὲ αἱ τρεῖς κύριαι φυλαὶ εἰς τριάκοντα ὠβάς. Πολιτείας συχνὰ δὲν μετέδιδον πρὸ Ἄγιδος τοῦ γ' καὶ Κλεομένους τοῦ γ', ὅστις πολλοὺς περιοίκους ἐπολιτογράφησεν. Ὅμως δὲ ἀπὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐφεξῆς εὑρίσκομεν αὐξάνουσαν ὁλονὲν τάξιν τινὰ ἐλευθέρων μέν, ἀλλὰ μὴ πολιτευομένων πολιτῶν.

§. 2. *Ἐλεύθεροι, ἀλλὰ διὰ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν ἀποκλεισμένοι τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου κάτοικοι.*

45. Περίοικοι ἢ Λακεδαιμόνιοι [2], οἱ κάτοικοι τῆς χώρας, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν Σπαρτιατῶν ἢ κατοίκων τῆς πόλεως, ἀπόγονοι τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς χώρας κατοίκων, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἀχαιοὶ τὸ γένος. Οὗτοι ἐλεύθεροι μὲν ἦσαν καὶ εἶχον ἔγγειον κτῆσιν, μάλιστα δὲ φαίνεται ὅτι ἔσχον καὶ ἰδίαν τῶν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν, ἀλλ' ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς, συνεξεστράτευον, ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος, οἷον τοῦ ἐκκλησιάζειν, ἀρχὰς διαχειρίζεσθαι,

[1]) Εἴς τινας πόλεις εὑρίσκεται καὶ δ' φυλὴ, πιθανῶς λείψανον τῶν ἀρχαίων τοῦ τόπου κατοίκων.

[2]) Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν ἐκτεταμένην σημασίαν της ἦνε κοινὸν ὄνομα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ περιοίκων.

καὶ τῆς ἐπιγαμίας· ὅθεν ἦσαν κυρίως ἐκτὸς τοῦ πολιτεύματος, ὡς οἱ socii τῶν Ῥωμαίων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας μνημονεύονται 100 περιοίκων πόλεις. ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἠσχολοῦντο καὶ εἰς ἄλλα ἐργόχειρα καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ, καθόλου εἰπεῖν, φαίνεται, ὅτι δὲν ἔζων καταθλιβόμενοι. Οἱ Μόθακες (διαφέροντες τῶν μοθώνων, δούλων ἐν τῷ οἴκῳ γεννηθέντων καὶ ἀνατραφέντων, vernae), φαίνεται ὅτι ἦσαν τέκνα ξένων, ἐνίοτε δὲ ἴσως καὶ Εἱλώτων, τὰ ὁποῖα συναντρέφοντο μετὰ τῶν τέκνων τῶν Σπαρτιατῶν [1]). Οὗτοι δὲν ἐγίνοντο κατ' οὐδένα τρόπον ὅλοι πολῖται, ἀλλὰ μόνον τινὲς ἀνδραγαθίας ἕνεκεν, ὡς π. χ. ὁ Λύσανδρος· πιθανῶς δὲ ὅτι ἐκεῖνοι μάλιστα, οἵτινες ἐν τῷ αὐτῷ καὶ νόθοι ἦσαν, ἤτοι τέκνα Σπαρτιάτου τινος καὶ ξένης γυναικὸς ἢ Εἱλωτίδος, καὶ ὡς τοιοῦτοι υἱοθετούμενοι ἠδύναντο νὰ γένωσι πολῖται. Νεοδαμώδεις δὲ ἦσαν ἀπελεύθεροι δοῦλοι ἢ Εἵλωτες. Εἰς τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον δηλονότι συμπαρέλαβον ὡς ὁπλίτας Εἵλωτας, ἐλευθερίαν εἰς αὐτοὺς ὑποσχεθέντες, εἰς δὲ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ὁπλιτῶν διὰ τοὺς συχνοὺς πολέμους ἦτον ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ μέτρον τοῦτο τόσον συχνά, ὥστε τὰ στρατεύματα τῆς Σπάρτης κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοιούτων νεοδαμωδῶν συνέκειντο. Ἔτι δὲ μνημονεύονται ἐν Σπάρτῃ καὶ ξένοι μάλιστα κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους.

§. 3. *Εἵλωτες.*

46. Οἱ Εἵλωτες [2]), εἴτε δοῦλοι, πιθανὸν ὅτι ἦσαν ἀρχαιότεροι τῆς χώρας κάτοικοι, οἵτινες ἕνεκεν ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως ἢ ὑστερωτέρας ἐπαναστάσεως ὑπεβλήθησαν εἰς σκληρὰς συνθήκας, γενόμενοι δοῦλοι τοῦ κοινοῦ καὶ, καθ' ὅσον διεμοιράζοντο μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν συγχρόνως μὲ τὴν διανομὴν τῆς γῆς, τῶν ἰδιωτῶν, οἵτινες ὅμως δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ φονεύωσιν αὐτοὺς ἢ νὰ ἀπελευθερόνωσιν, καὶ ἐν γένει δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ πωλῶνται ἐκτὸς τῆς χώρας. Ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς πολιτείας φαίνεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερέβαινε τὰς 200000. Καὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης εἰργάζοντο τὴν γῆν τῶν κυρίων αὐτῶν, εἰς

[1]) Ἡ λακωνικὴ λέξις μόθακες μεταφράζεται ὑπὸ ἄλλων συγγραφέων διὰ τοῦ σύντροφοι ἢ τρόφιμοι.

[2]) Τὸ ὄνομα παράγουσί τινες παρὰ τὸ Ἕλος, πόλιν, ἥτις σκληρὰν ἀντίστασιν παρέσχεν εἰς τοὺς Δωριεῖς, ἢ ἕλος, βαθέως κείμενον τόπον, ὀρθώτερον δὲ ἴσως παρὰ τὸ ἑλεῖν. Ἄλλοι δὲ θεωροῦσι τοὺς Εἵλωτας ὡς γένος καὶ πρότερον ἤδη ὑποτεταγμένον, καὶ τοὺς ὁποίους οἱ Δωριεῖς ὑπὸ τὴν δουλείαν εὗρον.

τοὺς ὁποίους ἐχρεώστουν ἐτησίως νὰ φέρωσιν ὡρισμένην τινὰ ποσότητα ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς (ἀποφορὰν [4]), τὸ περισσεῦον δὲ ἠδύναντο νὰ διαθέσωσι πρὸς ἰδίαν ἑαυτῶν ὠφέλειαν. Ὡσαύτως δὲ ἦσαν εἰς αὐτοὺς ἀνατεθειμένα ὅλα τὰ εἴδη τῶν βαναύσων τεχνῶν καὶ λοιπῶν ἐν τῇ πόλει καὶ κατ' ἀγροὺς ἐργασιῶν· πολέμου δὲ ὄντος ἐβοήθουν τοὺς κυρίους αὐτῶν ὡς ψιλοὶ καὶ ὑπηρέται, κατὰ δὲ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους μάλιστα πολλάκις ἐχρησίμευον ὡς ναῦται.

§. 4. *Συνέχεια, Κατάστασις αὐτῶν.*

47. Ἡ κατάστασις τῶν Εἱλώτων ἦτο καθόλου σκληρά· ἐπειδὴ δὲ τὴν κατάθλιψίν των δὲν ἐλησμόνουν, ὑπεβλέποντο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, μάλιστα ὅτε ἤρξατο αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς νὰ σμικρύνηται. Μέσον δὲ, ἵνα ἐλαττόνωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν Εἱλώτων καὶ ἀγρύπνως νὰ φυλάττωσιν αὐτοὺς, ἦτο κρυφός τις πόλεμος (κρυπτεία). Λέγεται δηλαδὴ κατὰ τὴν διήγησιν συγγραφέων τινῶν, ὅτι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Λυκούργου ἦτον εἰς τοὺς νέους συγχωρημένον νὰ περιφέρωνται κατὰ καιροὺς εἰς τὴν χώραν καὶ τὴν νύκτα νὰ φονεύωσιν οὕς τινας ἂν ἀπήντων. Ἀλλ' ἐνταῦθα δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ μᾶλλον διάταξίν τινα, σκοπὸν ἔχουσαν νὰ σκληραγωγῇ τοὺς νέους Σπαρτιάτας καὶ νὰ γυμνάζῃ αὐτοὺς εἰς τὰ πολεμικὰ, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ νὰ προσέχωσι καὶ τοὺς Εἵλωτας, ἥτις ὅμως εἰς τοὺς ὑστερωτέρους μάλιστα χρόνους διὰ καταχρήσεως ἐξετράπη εἰς τοιαύτην ὠμότητα. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου λέγεται, ὅτι παραδόξως πως 2000 Εἵλωτες ἐξηφανίσθησαν· ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ πρὸς ἐλευθερίαν φέρουσα ὁδὸς δὲν ἦτον ὅλως εἰς αὐτοὺς κεκλεισμένη (ἴδε § 45), καὶ κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους βλέπομεν ὅτι κατὰ μεγάλα πλήθη μάλιστα ἠλευθεροῦντο.

§. 5. *Διαίρεσις τῆς χώρας μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων κατοίκων.*

48. Κατ' ἀρχὰς φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐσιώδης τις διαφορὰ μεταξὺ τῶν πολιτῶν ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα εἰς τὴν ἔγγειον κτῆσιν. Νέα δὲ ἤτοι ἀλλοία τῆς γῆς διαίρεσις λέγεται ὅτι πρῶτον μὲν ἐπὶ Λυκούργου, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐγένετο, διὰ τῆς ὁποίας οἱ μὲν κλῆροι (κλᾶροι) τῶν περιοίκων εἰς 30000 ὡρίσθησαν, οἱ δὲ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς 9000. Οἱ κλῆροι δὲ οὗτοι, ἴσοι τὴν ἀξίαν ὄντες, δὲν ἔπρεπεν, οὔτε νὰ διαιρεθῶσιν, οὔτε νὰ ἀπαλλοτριω-

[4]) Ἀνδρὶ μὲν 70 κριθῶν μεδίμνους, γυναικὶ δὲ 12 καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου ἀνάλογον ποσότητα.

θῶσιν, ἀλλὰ κληρονομικῶς νὰ μεταβαίνωσιν ἕκαστος εἰς ἕνα, ὑποχρεούμενον καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ οἴκου μέλη νὰ συντηρῇ. Ἐκ τούτου ὅμως προέκυψε κατὰ μικρὸν μεγάλη τις τῶν οὐσιῶν διαφορά, καθ' ὅσον τινὲς μὲν ἕνεκεν μεγάλης οἰκογενείας ἐπτώχευον, ἄλλοι δὲ ἑνοῦντες διὰ κληρονομίας περισσοτέρους κλήρους ἐπλούτουν. Προφυλακτικὰ μέσα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τοιαύτης ἀνισότητος ἦσαν μὲν ἡ ἄδεια πολλοὶ ἀδελφοὶ ὁμοῦ μίαν γυναῖκα νὰ λαμβάνωσιν, ἔπειτα ἡ υἱοθεσία καὶ ἐν μέρει ὁ περὶ ὑπανδρείας τῶν ἐπικλήρων (ἐπιπαματίδων) νόμος, καὶ ἡ ἀποικιῶν ἀποστολή· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐδείχθησαν κατ' ὀλίγον ἀνεπαρκῆ, μάλιστα ἀφοῦ κατὰ τὸν μέγαν σεισμὸν (466), καὶ τὴν ἐκ τούτου ἀκολουθήσασαν τῶν Εἱλώτων ἐπανάστασιν, καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον πολλοὶ Σπαρτιᾶται ἀπέθανον. Ἡ ἀνισότης δὲ τῆς οὐσίας ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον διά τινος νόμου τοῦ ἐφόρου Ἐπιταδέως (μετὰ Λύσανδρον, ἀλλ' ἀβέβαιον πότε), καθ' ὃν εἰς ἕκαστον ἐσυγχωρεῖτο, ἂν ὄχι νὰ πωλήσῃ, νὰ δώσῃ ὅμως καὶ καταλίπῃ διαθέμενος εἰς ὃν-τιν' ἂν θέλῃ τὰ ἑαυτοῦ. Ἐν γένει δὲ βλέπομεν ὅτι κατ' ὀλίγον τόσον πολὺ ἠλαττώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν καὶ ηὔξησεν ἡ ἀνισότης τῆς ἐγγείου κτήσεως, ὥστε ἐπὶ Ἄγιδος τοῦ Γ' μόνον 700 πολῖται ὑπῆρχον, καὶ τούτων πάλιν μόνον ἴσως 100 ἦσαν οἱ γῆν κεκτημένοι καὶ κλῆρον.

§. 6. *Ἀποτελέσματα τῆς κατ' ὀλίγον ἐλαττώσεως τῶν πολιτῶν καὶ τῆς ἀνισότητος τῆς οὐσίας.*

49. Ἡ ἀνισότης αὕτη τῶν κτημάτων ἐπιφέρουσα κατὰ μικρὸν καὶ μεγάλην ἀνισότητα τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν, ἐπροξένησε τέλος καὶ νόμιμόν τινα ὀλιγαρχίαν, ἀφοῦ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου ἐκεῖνοι μόνον ἠδύναντο νὰ ἐξασκῶσι πλήρη τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ὅσοι μετεῖχον τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς καὶ διαίτης. Ἐνταῦθα δὲ ἀνήκει ἰδίως ἡ παρὰ Ξενοφῶντι διάκρισις τῶν ὁμοίων πρὸς τοὺς ὑπομείονας, τῶν ὁποίων οἱ μὲν τέλειοι πολῖται ἦσαν, οἱ δὲ ὑπομείονες φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες, ὡς ἐκ Σπαρτιατῶν καταγόμενοι, δὲν ἦσαν μὲν ἕνεκα τῆς γενέσεως ἀποκλεισμένοι τῆς πολιτείας, ἀλλὰ μόνον διότι, ἀκτήμονες ὄντες, δὲν ἠδύναντο νὰ μετάσχωσι τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, καὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι ἢ διὰ βαναύσου τινὸς τέχνης ἢ δι' ἄλλου τινὸς ἐπαγγέλματος νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸν βίον, ἢ διότι δὲν ἠδύναντο νὰ μετέχωσι τῶν σισσιτίων. Εἰς ταύτην δὲ τὴν τάξιν φαίνεται ὅτι ἀνήκουσι καὶ οἱ ἄτιμοι γενόμενοι Σπαρτιᾶται.

Δύναμις τῆς πόλεως.

§. 1. *Διαίρεσις τῆς κυβερνητικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως.*

50. Ἡ βασιλεία ἐξ ἀρχῆς διῃρημένη μεταξὺ δύο οἴκων ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν, πρωΐμως περιέπεσεν εἰς ἔριδας μὲ τὸν λαόν, αἵτινες ἐγένοντο αἰτία ἵνα διοργανισθῇ τὸ πολίτευμα ὑπὸ τοῦ Λυκούργου. Σκοπὸς δὲ κυρίως αὐτοῦ ἦν νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὰ καθεστῶτα, ἀλλ' ὅμως ἄνευ ἐντελοῦς καὶ γραπτῆς νομοθεσίας· τοῦτο δὲ δηλοῦσι καὶ αἱ εἰς Λυκοῦργον ἀποδιδόμεναι ὀλίγαι νομικαὶ διατάξεις (ῥῆτραι), αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται μόνον εἰς διαφιλονεικούμενά τινα δικαιώματα μεταξὺ τῶν στοιχείων τῆς πολιτείας. Κατὰ τὰς ῥήτρας δὲ ταύτας διῃρέθη ἡ δύναμις τῆς πόλεως μεταξὺ τῆς γερουσίας, τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχῶν, τῶν ὁποίων καταρχὰς μόνον οἱ βασιλεῖς εἶχον μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ὅμως ἔπειτα περιωρίσθη ὑπὸ ἄλλης ἀρχῆς, τῆς τῶν ἐφόρων. Οἱ βασιλεῖς δὲ οἱ ἔφοροι καὶ ἡ γερουσία ὁμοῦ φαίνεται ὅτι ἐσχημάτιζον τῆς πόλεως τὴν γενικὴν κυβέρνησιν ἢ δύναμιν, τὴν ὁποίαν οἱ συγγραφεῖς περιλαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν κλῆσιν τὰ τέλη. — Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δύναται κατά τινα τρόπον νὰ ὀνομασθῇ δημοκρατικόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κυρίως δῆμος (δᾶμος) ἢ τὸ σύνολον τῶν τελείων πολιτῶν, ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐλευθέρους μὲν ἀλλὰ μὴ πολιτικῶς ἐνηλίκους κατοίκους (περιοίκους, μόθακας, νεοδαμώδεις, ξένους καὶ ὑπομείονας), μόνον μικρὸν καὶ ὁλονὲν σμικρυνόμενον ἀριθμὸν ἀποτελεῖ, ἀναφαίνεται ἡ πολιτεία οὕτως ὡς ἀριστοκρατικὴ, μάλιστα δὲ ἐν τέλει καὶ ὡς ὀλιγαρχική.

§. 2. *Γερουσία.*

51. Ἡ γερουσία (λακ. γερωσία) συνίστατο, ἐκτὸς τῶν δύο βασιλέων, ἐξ 28 μελῶν [4]), τὰ ὁποῖα ἐφ' ὅρου ζωῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ βοῇ καὶ οὐ ψήφῳ ἐξελέγοντο· ἕκαστον τῶν μελῶν ἔπρεπε νὰ ἦνε τὴν μὲν ἡλικίαν ὑπὲρ τὰ 60 ἔτη, τὸν δὲ βίον ἄμεμπτος. Ἀφοῦ δὲ ἡ δύναμις τῶν

[4]) Τὰ 30 ταῦτα μέλη ἐνόμιζόν τινες, ὅτι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν 30 ὠβῶν· ἀλλὰ τοῦτο ἶνε καταπολλὰ ἀμφίβολον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φαίνεται ὅτι δύο ὠβαὶ ἀπεκλείσθησαν τῆς ἀντιπροσωπείας.

ἐφόρων ηὔξησε ἀντεποιήσαντο οὗτοι κατὰ μικρὸν καὶ τῆς μετοχῆς καὶ προεδρίας εἰς τὰς συνελεύσεις τῆς γερουσίας, τῆς ὁποίας ἔργον ἦν νὰ διαπραγματεύηται πάσας τὰς ὑποθέσεις τοῦ κοινοῦ ἢ δημοσίᾳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἢ ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἐφόρων· ἐδίκαζε δὲ καὶ τὰς φονικὰς δίκας τῶν πολιτῶν ἡ γερουσία καὶ τὰ πλημμελήματα τῶν βασιλέων. Ἐξελέγοντο δὲ οἱ γερουσιασταὶ ἐπίτηδες οὕτω πρεσβεβηκότες ἵνα ὑποστηρίζωσι τὰς συντηρητικὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος.

§. 3. *Ἐκκλησία.*

52. Ἡ ἐκκλησία (δωρικῷ ὀνόματι ἀλία) ὤφειλε κατά τινα ῥήτραν, διατωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Λυκούργου κεφ. ϛ΄.), νὰ συγκαλῆται εἰς ὡρισμένους καιροὺς καὶ τόπους καὶ νὰ ἔχῃ τὴν κυριαρχικὴν δύναμιν [κράτος], ἐκλέγουσα τὰς ἀνωτάτας ἀρχάς, ἤτοι τοὺς γέροντας, καὶ χωρὶς ἀμφιβολίας καὶ τοὺς ἐφόρους· εἰς τὸν λαὸν δὲ ἐπροτείνοντο καὶ σπουδαῖαι τῆς πόλεως ὑποθέσεις παρὰ τῆς ἰδίας κυβερνήσεως (τῶν τελῶν), ἤτοι τῆς γερουσίας μετὰ τῶν βασιλέων καὶ ἐφόρων, τῶν ὁποίων ἡ γενικὴ συνέλευσις δημοσίᾳ ἐγίνετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀλλὰ ἡ μετοχὴ τοῦ δήμου εἰς τοιαύτας συνελεύσεις φαίνεται ὅτι ἦτον, ὡς ἐπὶ τῶν ἡρωικῶν χρόνων (σχεδὸν παθητικοῦ εἴδους)· διότι ὁ λαὸς οὐ μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν δὲν εἶχεν, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ τροπολογεῖν τὰ προτεινόμενα. Ὡσαύτως δὲ καὶ δημοσία συνδιάσκεψις ὑπὸ ἰδιωτῶν δὲν εἶχε χώραν. Ὅτε δὲ ἡ ἐκκλησία εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐφάνη ὅτι ὑπερβαίνει τὰ ὅριά της, νόμος τις (ὑπὸ τῶν βασιλέων Θεοπόμπου καὶ Πολυδώρου ὀλίγον τι ὑπὲρ τὰ **100** ἔτη μετὰ Λυκοῦργον) παρέσχεν εἰς τὴν γερουσίαν καὶ τοὺς βασιλεῖς (πρεσβυγενέες καὶ ἀρχαγέται) τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν ἀκύρους τοιαύτας τοῦ λαοῦ ἀποφάσεις. Ἔτι δὲ φαίνεται ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν θέλησιν τῆς κυβερνήσεως τὸ προτείνειν ἢ μὴ [a]) ὑπόθεσίν τινα εἰς τὸν λαόν. Ὅθεν σκοπὸς τῆς συγκλήσεώς του φαίνεται ὅτι ἦν, τοῦτο μὲν νὰ δύνηται νὰ ἀκούῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς κυβερνήσεως, τοῦτο δὲ νὰ ἐμπορῇ ἡ κυβέρνησις ἐν περιπτώσει διχογνωμίας (π. χ. μεταξὺ τῆς γερουσίας καὶ τῶν ἐφόρων) νὰ μανθάνῃ τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ, νὰ προβάλλῃ ἐν τῷ μέσῳ τὸ ζητούμενον καὶ νὰ σχηματίσῃ ὡρισμένην τινὰ γνώμην, στηριχθεῖσαν διὰ τοῦ κύρους τοῦ

[a]) Ἴσως τοιαύτη συνέλευσις τῆς κυβερνήσεως ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ἦνε ἡ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφερομένη μικρὰ ἐκκλησία.

δήμου. Δικαστικὴν δὲ δύναμιν δὲν εἶχεν ἡ ἐκκλησία. Ἡ ἔκφρασις τῆς γνώμης ἐγίνετο ὄχι διὰ ψήφου ἀλλὰ διὰ βοῆς, ἡ δὲ διάστασις τὴν ὁποίαν ὁ ἔφορος Σθενελαΐδας (Θουκ. Α΄ 87) ἕνεκα τῆς ἀσαφείας τῆς βοῆς ἐμηχανεύθη, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔκτακτόν τι. Τῆς ἐκκλησίας μετεῖχεν ἕκαστος Σπαρτιάτης ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη γεγονὼς καὶ κατέχων πάντα τὰ τοῦ πολίτου δικαιώματα.

§. 4. *Ἀρχαὶ. Βασιλεῖς.*

53. Καίπερ ἔχοντες τὸ ὄνομα οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς δὲν δύνανται νὰ ἀναφερθῶσιν ὡς ἰδιαιτέρα τῆς πόλεως δύναμις, ἀφοῦ ἡ ἐξουσία αὐτῶν, μάλιστα εἰρήνης οὔσης, περιωρισμένη πως ἦν. Οἱ βασιλεῖς οὗτοι (καὶ ἀρχαγέται ἐν ταῖς παλαιαῖς ῥήτραις) ἀμφότεροι ἦσαν ἐκ τῶν δύο ἀφ' Ἡρακλέους ἑλκόντων τὸ γένος οἴκων τῶν Ἀγιδῶν καὶ Εὐρυπωντιδῶν. Ἡ διαδοχὴ συνέβαινεν ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὅμως ὁ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς υἱὸς εἶχε τὰ πρωτεῖα· υἱῶν δὲ μὴ ὑπαρχόντων, μετέβαινεν ἡ βασιλεία καὶ εἰς τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς, οὐδέποτε ὅμως εἰς τὸν ἕτερον βασιλικὸν οἶκον. Ἂν δὲ ὁ διάδοχος ἦτον ἀνήλικος διωρίζοντο ἐπίτροποι (πρόδικοι), ἐκ τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν ἐκλεγόμενοι. Οἱ βασιλεῖς ἦσαν μέλη τῆς γερουσίας, ἐν ᾗ εἶχον μὲν τὴν προεδρείαν ἀλλ' οὐχὶ ἀνώτερα ψηφοφορίας δικαιώματα παρὰ τὰ λοιπὰ μέλη. Ἔκρινον δὲ καὶ δίκας τινὰς οἱ βασιλεῖς, οἷον τὰς περὶ υἱοθεσίας, περὶ κληρονομίας καὶ περὶ ὑπανδρείας τῶν ἐπικλήρων· ἐπεστάτουν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δημοσίων ὁδῶν· ἐπεμελοῦντο θυσίας τινὰς, μάλιστα δὲ τὴν λατρείαν τοῦ Διός. Ἐτήρουν τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὸ Δελφικὸν μαντεῖον, τὸ ἐθνικὸν τῶν Δωριέων ἱερόν. Ἐν πολέμῳ δὲ καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς χώρας ἦσαν ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτορες, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀμφότεροι, ὑςερώτερα δὲ ὁ ἕτερος μόνον· ἀλλ' ἀπαντῶνται μάλιστα εἰς τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους καὶ ἄλλοι ὡς ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὸν πόλεμον ὅμως ἦσαν οἱ βασιλεῖς ὑπεύθυνοι, καὶ εἴς τινας περιστάσεις μάλιστα ὤφειλον εὐθὺς νὰ δώσωσι λόγον. Κατὰ μῆνα δὲ ἐχρεώστουν νὰ δίδωσιν ὅρκον, ὅτι κατὰ τοὺς κειμένους τῆς πόλεως νόμους θέλουν βασιλεύσει, οἱ δὲ ἔφορει πάλιν ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ ὤμνυον, ὅτι θέλουν τηρήσει ἀνεπηρέαστον τὴν βασιλείαν. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἡ μεγάλη ἐν πολέμῳ δύναμις τῶν βασιλέων περιωρίσθη κατὰ μικρὸν, μάλιστα διὰ τῆς αὐξησάσης δυνάμεως τῶν ἐφόρων. Εἰς συντήρισιν δὲ τῶν βασιλέων συνετέλουν τὰ ἑξῆς· γῆ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν

περιοίκων, μετοχὴ εἰς ἁπάσας τὰς θυσίας, ἰδία οἰκία ἐν τῇ πόλει καὶ σίτησις ἐκ τοῦ δημοσίου. Τῶν γενομένων δὲ εἰς αὐτοὺς τιμῶν ἦν ἡ προεδρία εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ τὰ δημόσια δεῖπνα, καὶ ἄλλαι τιμαὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ μετὰ θάνατον.

§. .5. *Συνέχεια. Ἔφοροι.*

54. Οἱ ἔφοροι φαίνεται ὅτι ἐπὶ Λυκούργου ἦσαν ἁπλαῖ δικαστικαὶ ἀρχαὶ, κρίνοντες τὰς περὶ δικαίου διαφορὰς τῶν πολιτῶν ὑστερώτερα ὅμως (ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων Θεοπόμπου περὶ τῷ 757) αὔξησε κατ' ὀλίγον ἡ δύναμις αὐτῶν, περὶ δὲ τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως αὐτῆς δὲν γνωρίζομεν πολλά· τὴν πολιτικὴν δὲ βαρύτητα καὶ τὴν δημοτικότητα φαίνεται ὅτι ἔσχον οἱ ἔφοροι προπάντων ὡς παριστῶντες τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ κατὰ βασιλέων καὶ γερόντων, ἀντιπρόσωποι ὄντες αὐτοῦ εἰς τὰς μεταξὺ ἐκείνων διαφοράς. Ἐξελέγοντο δὲ οἱ ἔφοροι, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ἐτησίως (ὡς φαίνεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ) οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων, ἀλλ' ἐξ ἁπάντων τῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ μικρὸν ἐξετάνθη ἡ δύναμις αὐτῶν τόσον, ὥςε ἠδύναντο πάντα ἀρχὴν ἔχοντα, μάλιστα δὲ καὶ τοὺς βασιλεῖς αὐτοὺς, νὰ εἰσάγωσιν εἰς δίκην, νὰ ἀπολύωσι τῆς ἀρχῆς των καὶ εἰς φυλακὴν νὰ ἐμβάλλωσιν. Ἐπαγρύπνουν δὲ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἠθῶν, προσεκτήσαντο καὶ τὴν προεδρίαν εἰς τὴν γερουσίαν καὶ ἐκκλησίαν, καὶ μεγίστην ἐπιῤῥοὴν εἰς πάσας τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τῆς πόλεως· ἠκροῶντο τοὺς ξένους πρέσβεις καὶ ἐξέπεμπον καὶ αὐτοὶ πρέσβεις καὶ διαταγὰς (σκυτάλη), διέτασσον τὰ τῆς στρατείας καὶ ἀνηγόρευον τοὺς ἡγεμόνας· ἐλάμβανον τῶν βασιλέων τὸν μηνιαῖον ὅρκον καὶ ἐξέλεγον κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους δύο ἐξ αὐτῶν, ἵνα ἐπιτηρῶσιν αὐτοὺς ἐν καιρῷ πολέμου, μάλιστα δὲ ἠδύνατο κατὰ πᾶν θ' ἔτος, παρατηρήσαντες εἰς τὸν οὐρανόν σημεῖά τινα, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοὺς νὰ ἀπομακρύνωσιν. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι δὲν ἦσαν εἰς οὐδένα ὑπεύθυνοι, εἰμὴ εἰς τοὺς διαδόχους των. Ἄλλως δὲ τὴν σπουδὴν ἑαυτῶν νὰ ἐξαδυνατίσωσι τὴν βασιλικὴν δύναμιν διευκόλυναν αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ὅτε ἐξηχρειώθησαν καὶ ἐρίζοντες διὰ τῆς βοηθείας τῶν ἐφόρων ἐζήτουν ἀλλήλους νὰ βλάψωσι.

§. 6. *Συνέχεια. Ἄλλοι ἄρχοντες καὶ ἐπιμεληταί*

55. Μνημονεύονται δὲ καὶ ἄλλοι ἄρχοντες, τῶν ὁποίων ἕκαστος φαίνεται ὅτι εἶχεν εἰς τὸν κύκλον αὐτοῦ ἀστυνομικήν τινα δύναμιν καὶ

δικαιοδοσίαν. Οὕτως ἀναφέρεταί τις ἄρχων παιδονόμος, φροντίζων περὶ τὴν παίδευσιν τῶν παίδων καὶ νεανίσκων, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἦσαν (πιθανῶς 5) βίδεοι (βίδυοι)· ἔπειτα ἁρμόσυνοι, ἐπιτηροῦντες τὰ ἤθη τῶν γυναικῶν, καὶ ἐμπέλωροι, ἐπιστατοῦντες τὰ πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγορὰν φερόμενα. Τῶν ἄλλων δὲ ἐπιμελητῶν μνημονεύονται, πύθιοι (σπαρτιατικῶς ποίθεοι) τέσσαρες ἄνδρες παρὰ τῶν βασιλέων ἐκλεγόμενοι διὰ τὰς εἰς Δελφοὺς θεωρίας· πρόξενοι, ἐπιμελούμενοι τὰ περὶ τὴν ὑποδοχὴν ξένων πρέσβεων καὶ δημοσίων φίλων (ξένων)· ἁρμοσταὶ, διοικηταὶ εἰς κατακτηθείσας πόλεις καὶ χώρας. Περί τινων δὲ ἀξιωματικῶν κατωτέρω γενήσεται λόγος.

Διοίκησις τῆς πολιτείας.

§. 1. *Σκοπὸς τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας.*

56. Ἐν Σπάρτῃ δὲν δυνάμεθα τόσον εὐκόλως ὡς ἐν ἄλλαις πόλεσι νὰ θέσωμεν βέβαια ὅρια μεταξὺ τῆς ἐνεργείας τῆς πόλεως πρὸς τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς σκοποὺς, καὶ τῆς συνεργείας τῶν ἰδιωτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑποθέσεων αὐτῆς· διότι ἐνταῦθα ἡ πόλις κατέπινε σχεδὸν ὅλον τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ἕκαστος ὤφειλε νὰ καταναλίσκῃ τὸν βίον αὐτοῦ διὰ τὴν πόλιν, καὶ πάντα τὰ συμφέροντα αὐτοῦ νὰ συγκεντρόνῃ μὲ τὸ τῆς πόλεως. Καὶ ἡ μὲν πόλις αὐτὴ ἔπρεπε νὰ ἀναπτύσσηται, οὐχὶ ὅμως συνάμα μὲ τὸν λαόν. Τοὺς πολίτας ἐφρόντιζεν ἡ πόλις νὰ κατακρατῇ περιωρισμένους αὐστηρῶς εἰς τὰ ἀμετάβλητα ἔθιμα καὶ νόμιμα. Ὡς ἀληθῶς δὲ τὸ πολιτικὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ἐγένετο τόσον πάγιον, ὥστε ἑκατοντάδας χρόνων ἐμπόδισε τὴν ἐλευθέραν τοῦ λαοῦ ἀνάπτυξιν· ἀλλὰ καὶ τόσῳ ὀλεθριωτέρα ἐγένετο ἡ φορὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀναπτύξεως ὑστερώτερα, ὅτε ἔσβυσε μὲν κατ' ὀλίγον ἡ πατροπαράδοτος πίστις, παρελύθησαν δὲ τὰ ἤθη, καὶ οἱ πολῖται, ἀποσπασθέντες τῆς πόλεως, κέντρον ἐνεργείας ἐθεώρουν τὸ ἴδιον συμφέρον ἕκαστος.

Α.

Δικαστικά.

§. 2 *Δικαστικὴ δύναμις.*

57. Τὸ σπαρτιατικὸν δίκαιον ἐστηρίζετο εἰς τὰ ἔθιμα καὶ νόμιμα. Δικαστικὴν δύναμιν εἶχεν ἡ γερουσία ἢ αἱ ἀρχαί· ἡ δὲ ἐκκλησία οὐδεμίαν. Καὶ ἡ μὲν γερουσία ἔκρινε τὰς φονικὰς δίκας, τὰς δὲ ἰδιωτικάς, μάλιστα τὰς περὶ τὴν κτῆσιν οἱ ἔφοροι. Οἱ βασιλεῖς δὲ ἐδίκαζον τὰς περὶ κληρονομίας, περὶ ὑπανδρείας τῶν ἐπικλήρων, περὶ υἱοθεσίας καὶ διαμοιρασμοῦ τῶν εἰσφορῶν εἰς κατασκευὴν ἢ ἐπιδιόρθωσιν δημοσίων ὁδῶν. Τὰ δὲ τῶν βασιλέων ἐγκλήματα ἔκρινεν ἡ γερουσία μετὰ τῶν ἐφόρων. Ἄλλως δὲ φαίνεται ὅτι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἄρχοντες, ἕκαστος εἰς τὸν κύκλον αὐτοῦ ἔκρινε καὶ δίκας τινάς.

§. 3. *Ποιναί.*

58. Αἱ ποιναὶ ἦσαν ζημίαι χρηματικαὶ (σημαντικαὶ συνήθως μόνον εἰς βασιλεῖς, στρατηγοὺς καὶ ἁρμοστάς), ἀτιμία (ἐλάττωσις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων), θάνατος. Μὲ ἀτιμίαν ἐτιμωρεῖτο πᾶς ὅστις ἡμάρτανεν εἰς τὴν δημοσίαν ἀγωγήν, βαρυτάτη δὲ ἦτον διὰ τοὺς ἐν πολέμῳ δειλιάσαντας (τρέσαντας). Οὗτοι περιεβάλλοντο πλήρη ἀτιμίαν. Ὁ θάνατος ἐξετελεῖτο ἢ δι' ἀγχόνης ἢ διὰ κατακρημνισμοῦ εἰς τὸ βάραθρον Καιάδαν.

Β.

Θρησκευτικά.

§. 4. *Θεοί.*

59. Τῶν ἑλληνικῶν θεῶν ἐτιμᾶτο ἰδίως Ἀπόλλων[4]), ὁ ἐθνικὸς τῶν Δωριέων θεὸς, καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἄρτεμις (Ἄρταμις). Ἔτι δὲ ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα, Ἀθηνᾶ (Ἀθάνα), ὁ Ποσειδῶν (Ποσειδᾶν καὶ Ποτειδᾶν), ἡ Δημήτηρ (Δαμάτηρ), Ἀφροδίτη, ὁ Διόνυσος, Ἄρης, Μοῦσαι (Μῶσαι, Μῶαι) καὶ ὁ Ἔρως. Οἱ βασιλεῖς ἦσαν ἱερεῖς τοῦ Λακεδαίμονος καὶ οὐρανίου Διός. Ὡς Δωριεῖς δὲ οἱ Σπαρτιᾶται ἐσέβοντο ἰδιαιτέρως τὸ ἐν

[4]) Ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ κατ' αὐτὴν πρῶτον μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἔσχον μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ φῦλα.

Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἡρῶτων εἰς πᾶσαν σπουδαίαν ὑπόθεσιν. Ἐθνικοὶ δὲ ἥρωες τῶν Λακεδαιμονίων ὑπῆρχον πολλοί, οἷον· Ἡρακλῆς τοῦ Δωρικοῦ γένους ὁ ἥρως, Ὑάκινθος, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, Μενέλαος καὶ Λυκοῦργος.

§. 5. *Ἐθνικαὶ ἑορταί.*

60. Ἐπισημότεραι τούτων ἦσαν αἱ ἑξῆς· α) Ὑακίνθια, τριήμερος ἑορτὴ ἐν Ἀμύκλαις πρὸς τιμὴν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ περιλημένου του Ὑακίνθου. β) Γυμνοπαιδίαι (συσταθεῖσα τὸ 665) ἑορτὴ τῆς νεολαίας πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Διονύσου, ἐν ᾗ οἱ νέοι γυμνοὶ ἐχόρευον καὶ διαφόρους σωμασκίας ἐποίουν. γ) Κάρνεια (συσταθέντα τὸ 676), ἐννεαήμερος πανήγυρις πρὸς τιμὴν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος τελουμένη, ἐν ᾗ ἐμιμοῦντο τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ βίον· μὲ ταύτην δὲ τὴν ἑορτὴν ἦσαν ἡνωμένοι καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες.

Γ.

Πολεμικά.

§. 6. *Στρατὸς· ὁπλισμὸς αὐτοῦ.*

61. Ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς συνέκειτο ἐκ Σπαρτιατῶν Λακεδαιμονίων καὶ Εἱλώτων. Τὴν καρδίαν δὲ τοῦ στρατεύματος ἐσχημάτιζον τοκαταρχὰς οἱ Σπαρτιᾶται. Ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ ἦτο κατὰ τὰς περιστάσεις διάφορος, καθ' ὅσον ἢ πάντες οἱ ἔμφρουροι (ἀπὸ τοῦ κ' μέχρι τοῦ ξ'. ἐτους) ἐξεστράτευον ἢ μέρος μόνον αὐτῶν (π. χ. οἱ μέχρι τοῦ λε' ἢ μ' ἐτους). Ἡ πανοπλία δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ὁπλιτῶν συνίστατο ἀπὸ θώρακα, πολλὰ μεγάλην χαλκῆν ἀσπίδα, μακρὸν δόρυ, βραχεῖαν μάχαιραν (ξυήλην) καὶ πορφυροῦν τρίβωνα (φοινικὶς στολή). Ἤδη δὲ ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐγένετο ἀνάγκη νὰ κατασταίνουσιν ὁπλίτας Εἵλωτας, ἐλευθερίαν αὐτοῖς ὑποσχόμενοι· ὑστερώτερα μόνον εἰς τὰ πλησιέστερα μέρη τῆς Ἑλλάδος μετεχειρίζοντο τὸ ἐκ πολιτῶν στράτευμα, εἰς τοὺς ἀπωτέρους δὲ τόπους τοὺς περιοίκους καὶ νεοδαμώδεις. Ἐπὶ Ἀγησιλάου δὲ ἀναφέρεται καὶ ξενικὸν ἐπὶ μισθῷ στράτευμα.

§. 7. *Συνέχεια. Τάξις καὶ διαίρεσις αὐτοῦ.*

62. Ἡ δύναμις τοῦ Σπαρτιατικοῦ στρατοῦ ἐβασίζετο κυρίως εἰς τὴν καλῶς λελογισμένην κλιμακηδὸν διαίρεσιν τῶν προσταζόντων καὶ

ὑποτασομένων, καὶ εἰς τὴν ἔντεχνον στρατιωτικὴν τακτικὴν, τῆς ὁποίας ἡ ἐνέργεια ηὔξησε κατὰ τοὺς καλλιτέρους χρόνους διὰ τῆς τότε ἐπικρατούσης ἀκριβοῦς τάξεως καὶ πειθαρχίας. Οἱ ὁπλῖται ἦσαν ἡ κυρία δύναμις τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦτο διηρημένος εἰς 6 μόρας, ἑκάστη δὲ μόρα εἰς 4 λόχους, ἕκαστος δὲ λόχος εἰς 2 πεντηκοστύας καὶ ἑκάστη πεντηκοστὺς εἰς 2 ἐνωμοτίας· ἡ δύναμις μιᾶς ἐνωμοτίας ἀναφέρεται μὲν ἐξ 25 ἢ 32 ἀνδρῶν, ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι ἦτο διάφορος κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ στρατοῦ· εἰς ὁποίαν δὲ σχέσιν ἦτον ἡ στρατιωτικὴ διαίρεσις πρὸς τὴν τῶν πολιτῶν δὲν δηλοῦται καθαρῶς. Τὸ δὲ ἱππικὸν, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο τόσον σπουδαῖον μέρος τοῦ στρατοῦ, διῃρεῖτο εἰς οὐλαμοὺς. Ὡς ἰδιαίτερον δὲ σῶμα ἀναφέρονται οἱ Σκιρῖται, οἵτινες ἦσαν 600 ἄνδρες ἐκλεκτοί[1]) εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, καὶ οἱ ἱππεῖς, σωματοφύλακες τῶν βασιλέων, ἐν τῷ κέντρῳ ἱστάμενοι καὶ κανονικῶς, ὡς φαίνεται, πεζοὶ πολεμοῦντες· συνέκειντό δὲ οἱ ἱππεῖς ἐκ 300 ἐκλεκτῶν ἐφήβων, τῶν ὁποίων τοὺς 5 πρεσβυτέρους (ἀγαθοεργοὺς) κατ' ἔτος ἀπέλυον τῆς ὑπηρεσίας, ἵνα τοὺς μεταχειρίζωνται εἰς ἀποστολὰς δημοσίας καὶ ἄλλας τοιαύτας ὑπηρεσίας. Οἱ Εἵλωτες ἐσχημάτιζον τοὺς ψιλοὺς στρατιώτας. Ἕκαστος δὲ Σπαρτιάτης εἶχε τοὐλάχιστον ἕνα τούτων, πολλάκις δὲ καὶ περισσοτέρους (εἰς τὸν περσικὸν πόλεμον 7) πρὸς φυλακὴν καὶ ὑπηρεσίαν.

§. 8. *Ἀξιωματικοί.*

63. Ἡγεμόνες τοῦ στρατεύματος ἦσαν οἱ βασιλεῖς, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀμφότεροι ἔπειτα δὲ ὁ ἕτερος μόνον, τοῦ ὁποίου τὸ συμβούλιον συνέκειτο ἐκ τῶν πολεμάρχων, τῶν ἡγεμόνων τῶν μορῶν, ὑστερώτερα δὲ καὶ ἐκ δύο ἐφόρων, οἵτινες περιώριζον πολὺ τὴν δύναμίν του. Ἐπὶ Ἄγιδος (418) εὑρίσκομεν συνέδριον ἐκ 10 συμβούλων. Κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀπαντῶμεν καὶ ἄλλους Σπαρτιάτας ὡς ἡγεμόνας τοῦ στρατοῦ (Βρασίδας Γύλιππος, Λύσανδρος). Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν ἀναφέρομεν τοὺς λοχαγοὺς πεντηκοστῆρας, ἐνωμοτάρχας καὶ ἱππαρμοστὰς, ὁδηγοὺς τῶν ἱππικῶν ταγμάτων, ἱππαγρέται δὲ ἦσαν οἱ 100 ἱππέων ὁδηγοί.

[1]) Ὅτι οἱ Σκιρῖται ἱππικὸν ἦσαν δὲν ἐξάγεται βεβαίως ἐκ τῆς Ξενοφ. Κύρου Παιδ. Δ'. 6'. 1.

§. 9. *Πόλεμος καὶ μάχη.*

64. Ἡ ἐκστρατεία ἤρχετο μετὰ μιᾶς θυσίας εἰς τὴν πόλιν Διὶ τῷ Ἀγήτορι, καὶ ἄλλης τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ εἰς τὰ σύνορα τῆς χώρας (διαβατήρια). Ἱερεύς τις τοῦ Ἄρεως (Πυρφόρος) ἀνῆπτε τότε τὸ ἱερὸν πῦρ καὶ τὸ συνετήρει καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν. Καθόλου δὲ ἡ θεοσέβεια τῶν Σπαρτιατῶν ἐδεικνύετο συχνάκις ἐν πολέμῳ· ἂν τὰ διαβατήρια δὲν ἦσαν καλὰ ἔμενον εἰς τὰ ἴδια· ἐν καιρῷ δὲ τῶν ἑορτῶν μάλιστα τῶν Καρνείων ἀπεῖχον τῶν ὅπλων. Ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐξηκολούθουν τὰ συνήθη γυμνάσματα καὶ τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις· οἱ δὲ Εἵλωτες ἀπεκλείοντο τοῦ στρατοπέδου. Εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης οἱ βασιλεῖς ἵσταντο εἰς τὸ κέντρον περικυκλούμενοι ὑπὸ πολλῶν ἀκολούθων ἐκ τῶν περὶ αὐτῶν (δαμοσία), εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουσιν οἱ πολέμαρχοι οἱ δύο ἔφοροι (ἴδε §. 54.), ἔπειτα μάντεις, ἰατροί, αὐληταί, ὀλυμπιονῖκαι καὶ ἄλλοι. Πρὸ τῆς μάχης δὲ ἔθυον εἰς τὰς Μούσας καὶ τὸν Ἔρωτα καὶ πάραυτα ἐπῄχει ἡ πολεμικὴ μουσικὴ τὸ ἐμβατήριον (π. χ. τὸ Καστόρειον) εἰς ἀναπαιστικὸν ῥυθμόν· οἱ δὲ, ψάλλοντες τὸν παιᾶνα (π. χ. τοῦ Τυρταίου τὰ ἀναπαιστικὰ ἄσματα,) ἐχώρουν κατὰ πυκνοὺς στίχους τακτικῶς κινούμενοι εἰς τὸν ἐχθρὸν, ποιοῦντες ἐνίοτε καὶ τεχνικοὺς ἐξελιγμοὺς καὶ παραγωγάς. Τὸν ἡττημένον ἐχθρὸν δὲν ἐδίωκον συνήθως μακρύτερα, καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ δὲν ἐσκύλευον. Ἡ πολεμικὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἀνεδείκνυτο μάλιστα εἰς ὕπαιθρον πεδίον· πολιορκητικὴν δὲ καὶ τειχομαχίαν δὲν ἐγνώριζον. Βραβεῖα δὲ καὶ ποιναὶ ἐν πολέμῳ ἦσαν προπάντων τιμὴ καὶ ὄνειδος. Οἱ γενναῖοι ἐβραβεύοντο μὲ προεδρίαν εἰς τὰς συνελεύσεις, στεφάνους καὶ παρόμοια τιμητικὰ δείγματα· τὰ μάλιστα δὲ ἐτιμῶντο οἱ πεσόντες πολεμισταί· τοὺς δὲ τρέσαντας κατελάμβανε μεγίστη ἀτιμία.

§. 10. *Ναυτικά.*

65. Παρὰ τοῦ Ἡροδότου μανθάνομεν, ὅτι ἐπὶ τῶν μηδικῶν ἡ κατὰ θάλασσαν δύναμις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτον ἀσήμαντος καὶ ὅτι μόνον εἰς τὴν μεγάλην της δόξαν ὤφειλεν ἡ Σπάρτη τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν, τὴν ὁποίαν καὶ εὐθὺς ἔμελλε νὰ καταλίπῃ. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πάλιν ἀνεφάνη ἡ Σπάρτη ὡς θαλασσία δύναμις· ὡς πλήρωμα δὲ τῶν νηῶν μετεχειρίζοντο πολλάκις Εἵλωτας. Τὴν ναυμαχίαν ἐπροσπάθουν νὰ μεταβάλωσιν εἰς πεζομαχίαν, ἐπιβάλλοντες ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων σιδηρᾶς χεῖρας καὶ ἀπὸ τοῦ κατα-

στρώματος μαχόμενοι. Ἡγεμόνες δὲ κατὰ θάλασσαν ἦσαν οἱ ναύαρχοι καὶ ἐπιστολεῖς.

Δ.

Οἰκονομικά.

§. 11. *Πρόσοδοι καὶ ἔξοδα τῆς πόλεως. νόμισμα.*

66. Τὰ ἔξοδα τῆς πολιτείας δὲν ἦσαν σημαντικὰ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐξοικονομοῦντο ἐκ τῶν φόρων τῶν περιοίκων, ἐκ τῶν ἰδίων γαιῶν τοῦ δημοσίου, ἐκ τῶν ἐκτάκτων φορολογιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε ἦσαν μεγάλαι, ὅτε αἱ περιστάσεις τὸ ἐκάλουν, καὶ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων, τὰ ὁποῖα εἰσήρχοντο εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον διὰ τῆς ἡγεμονίας. Τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς ἀπηγόρευσεν ὁ Λυκοῦργος καὶ ἐσυγχώρησε μόνον σιδηροῦν νόμισμα[1]), τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῆς Λακωνικῆς δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ἀξίαν (κύριον νόμισμα πέλανορ). Ἡ πόλις ὅμως ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπέχῃ τῆς χρήσεως τοῦ νομίσματος· καὶ οἱ περίοικοι δέ, οἵτινες ἐμπορεύοντο, ἔπρεπε χωρὶς ἀμφιβολίας νὰ τὸ μεταχειρίζωνται. Τέλος δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ φαίνεται ὅτι εἶχον παρόμοιον δικαίωμα τοῦ κατέχειν πολύτιμα μέταλλα, ἀφοῦ ὁ Παυσανίας μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἔλαβεν ὡς λάφυρα **10** τάλαντα, καὶ οἱ ὑστερώτεροι βασιλεῖς ἐζημιοῦντο μεγάλας χρηματικὰς ζημίας. Ἐπὶ τῶν περσικῶν δὲ καὶ προπάντων διὰ Λυσάνδρου εἰσερρύη μετὰ ταῦτα πολὺς πλοῦτος εἰς Σπάρτην, καὶ κατ' ὀλίγον, ἀφοῦ ἡ αὐστηρὰ ἀγωγὴ κατεπατήθη, κατήντησεν ἡ χρῆσις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ εἰς ἰδιώτας κοινή.

[1]) Κατὰ τοὺς Λυκούργου χρόνους ὅλως δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι νόμισμα ποτέ· ὅρα τὸν μεταφραστὴν ἐν τῇ προηκδόσει σελ. 93 ἑ. π. §. 66.

Ε.

Ἄλλαι δημόσιαι διατάξεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας τεινουσαι.

§. 12. *Τοιαῦται διατάξεις καθόλου.*

67. Ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης, κύριον καὶ μόνον σκοπὸν τὴν πόλιν αὐτὴν ἔχων, μὲ μεγίστην συνέπειαν πάντα πρὸς τοῦτο τεινοντα διωργάνισε· τὰ μέλη δὲ αὐτῆς θεωρῶν ὡς ὑποτεταγμένα εἰς αὐτὴν καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξηρτημένα, ἐνέβαλε χεῖρα εἰς πολλὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἄλλως εἰς τὴν ἐλευθέραν ἑκάστου θέλησιν ἀφίνονται. Οὕτω πολλὰ τοῦ γάμου ἐνομοθετήθησαν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως, ἥτις τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων αὐτὴ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀνελάμβανε, παρὰ δὲ τῶν ἀνδρῶν ἀπήτει ἀκατάπαυστον ἐνέργειαν διὰ τοὺς σκοποὺς ἑαυτῆς, ἐμβάλλουσα αὐτοὺς εἰς παντοῖα δεσμὰ καὶ περιορισμοὺς πρὸς συντήρησιν τῆς ἰδίας ἑαυτῆς ἀνεξαρτησίας καὶ διάρκειαν τοῦ καθεστῶτος συντάγματος.

§. 13. *Γάμος.*

68. Σκοπὸς τοῦ γάμου ἦτο νὰ παρέχῃ εἰς τὴν πόλιν ῥωμαλέους πολίτας καὶ πολεμιστάς· εἰς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον κατέσταινεν ἡ πόλις τὸν γάμον συνεργὸν, τιμωροῦσα μὲν τοὺς ἀγάμους (δίκη ἀγαμίου) καὶ ὀψιγάμους (δίκη ὀψιγαμίου), ἀφίνουσα δὲ ἐλευθερίαν τινὰ εἰς τὸν πλείονας τῶν τριῶν υἱῶν ἔχοντα, καὶ συγχωροῦσα εὐκόλως τὸν χωρισμὸν ἀπὸ στείρας γυναικός· ἔταξε δὲ ποινὴν καὶ διὰ τοὺς ἀναρμόστους γάμους (δίκη κακογαμίου), π. χ. μὲ καταπολλὰ νέαν γυναῖκα. Τύπος τοῦ γάμου ἦτον ἁρπαγή τις ἢ κλοπή, προῖκα δὲ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους δὲν ἐλάμβανον, ὁ κλῆρος ὅμως τοῦ πατρὸς, τὸν ὁποῖον ἡ κόρη μὴ ἔχουσα ἀδελφοὺς ἐκληρονόμει, ὑπήγετο εἰς τὸν ἄνδρα αὐτῆς[1]). Ἡ περὶ ὑπανδρείας τῶν ἐπιπαματίδων ἀπόφασις ἐγίνετο ἐνώπιον τῶν βασιλέων· ἄλλως δὲ ἐτιμᾶτο ὁ γάμος παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις καὶ αἱ γυναῖκες ἀπήλαυον σχεδὸν μεγάλην ἐλευθερίαν.

[1]) Κατὰ ἄλλον τρόπον γυνὴ δὲν ἠδύνατο πρὸ τοῦ νόμου τοῦ Ἐπικαδέως νὰ λάβῃ ἔγγειον κτῆσιν.

§. 14. *Κοινὴ τῶν παίδων ἀγωγὴ παρὰ τῆς πόλεως.*

69. Κυρίως διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐζήτει ἡ πόλις νὰ μορφώσῃ ῥωμαλέους πολίτας, οἵτινες οὐ μόνον διὰ τῆς σωματικῆς των ἰσχύος καὶ καρτερίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς των ἀρετῆς τὰ αὐτὰ φρονήματα πάντες ἔχοντες νὰ δύνωνται καὶ προαιρῶνται τοὺς σκοποὺς τῆς πόλεως νὰ βοηθῶσι. Κτήματα ἑαυτῆς θεωροῦσα τὰ τέκνα ἡ πόλις, μάλιστα τὰ ἄῤῥενα, ἐδοκίμαζεν αὐτὰ εὐθὺς ἅμα ἐγεννῶντο διὰ τῶν πρεσβυτάτων τῆς φυλῆς τοῦ πατρὸς, καὶ ἂν μὲν ἦσαν ἀδύνατα ἢ ἄμορφα τὸ σῶμα ἐξετίθεντο, εἰ δὲ μὴ, ἀφίνοντο εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν γονέων μέχρι τοῦ ζ' ἔτους, μετὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον ἀνελάμβανε τὴν ἀγωγὴν αὐτῶν ἡ πόλις,

ἵνα γυμνάσῃ αὐτὰ εἰς τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν καὶ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ἡ ἀγωγὴ δὲ αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ μὴ ὑπομείνας δὲν μετεῖχε μετὰ ταῦτα τῶν τῆς πόλεως δικαίων, ἐξηκολούθει εἰς πολλοὺς κατὰ συνέχειαν βαθμοὺς τῆς ἡλικίας, καθ' οὓς οἱ νεώτεροι ὤφειλον νὰ πείθωνται καὶ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς πρεσβυτέρους. Διῃροῦντο δὲ εἰς ἀγέλας (σπαρτιατικῶς βοῦαι καὶ ὁ ἐπιστάτης βουαγὸρ) καὶ ἴλας· τὴν δὲ γενικὴν ἐπιστασίαν εἶχεν εἷς παιδονόμος καὶ πέντε (?) βίδεοι, ὠνομάζοντο δὲ οἱ νέοι ἀπὸ μὲν τοῦ ιή ἔτους μελλείρενες, ἀπὸ δὲ τοῦ κ' εἴρενες (ἰρένες?), μετὰ ταῦτα σφαιρεῖς καὶ ἀπὸ τοῦ λ' ἔτους ἄνδρες· ἕκαστος πρεσβύτερος πολίτης εἶχε δικαίωμα [καὶ χρέος] νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν νεωτέρων καὶ νὰ νουθετῇ αὐτούς.

§. 15. *Συνέχεια. Γυμνάσια.*

70. Ὁ βίος τῶν νέων ἦτο λιτότατος, ἡ τροφὴ αὐτῶν ὀλίγη· ἡ δὲ διὰ κλοπῆς προσπόρισις τοῦ ἐλλείποντος, ὡς γύμνασις εἰς τὴν πανουργίαν καὶ τόλμην, δὲν ἐλογίζετο ἄτιμον [1])· οἱ συλλαμβανόμενοι ὅμως ἐτιμωροῦντο μὲ τὴν μάστιγα ὡς ἀδέξιοι. ἡ ἐνδυμασία ἦτον ἁπλῆ· ἀπὸ τοῦ ιϐ' ἔτους ἐλάμβανον ἐτησίως ἕνα βραχὺν τρίβωνα· ὑποδήματα δὲ καὶ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς δὲν ἐφόρουν· χόρτα καὶ καλάμων κορυφαὶ ἦτον ἡ κλίνη αὐτῶν. Ἀσκήσεις δὲ εἶχον, γυμνάσια, πολεμικοὺς χορούς (ὡς πυῤῥίχη, βίϐασις) καὶ κυνήγιον· τῆς γυμναστικῆς εἴδη ἦσαν ὁ δρόμος, ἡ πάλη, ἡ βολὴ τοῦ δίσκου καὶ τοῦ ἀκοντίου. τὴν σωματικὴν ἄσκησιν καὶ καρτερίαν ἀπέβλεπε καὶ ἡ κατ' ἔτος διαμαστίγωσις περὶ τὸν ϐωμὸν τῆς ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

§. 16. *Συνέχεια. Πνευματικὴ ἀνάπτυξις.*

71. Πρὸς ἐλευθέραν καὶ γενικὴν τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξιν δὲν ἦτον εὐνοϊκὴ ἡ τῶν Σπαρτιατῶν ἀγωγή. Σκηνικαὶ παραστάσεις καὶ σοφιστῶν καὶ ῥητόρων τέχνη ἦσαν ἀπηγορευμένα ἐν Σπάρτῃ· καὶ ὅτε ἡ σοφιστικὴ, ῥητορικὴ καὶ φιλοσοφία ἤκμαζον εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν νέων ἐχρησίμευον, εἰς τὴν Σπάρτην ἔμενον αἱ ἐπιστῆμαι αὗται ἢ ὅλως ἀπόκλειστοι, ἢ μόνον πολλὰ μικρὰν εἴσοδον εὗρισκον. Ἐκ τούτου ἡ παιδεία περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ χρειώδη. Ἰδίως δὲ σπουδαῖον τῶν Σπαρτιατῶν μάθημα ἦτον ἡ μουσική. Τὰ ἄσματα αὐτῶν ἦσαν ἢ ἔπαινοι τῶν θεῶν, τῆς πατρίδος καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν, ἢ πολεμιστήρια (μέλη ἐμϐατήρια, ἐνόπλια) μετὰ ἐνοργάνου μουσικῆς συνοδευόμενα. Ἦσαν δὲ τὰ μέλη ταῦτα συντεθειμένα εἰς τὴν ἁπλῆν καὶ αὐστηρὰν δωρικὴν ἁρμονίαν, χαρακτῆρα ἀνδρικὸν καὶ σοβαρὸν ἔχοντα· διότι καὶ εἰς τὴν μουσικὴν, ἔκφρασιν τῆς διαθέσεως τοῦ λαοῦ θεωρουμένην, ἦτο συντηρητικὴ ἡ τῶν Λακώνων πολιτεία, κίνδυνον τοῦ ὅλου ἐμϐλέπουσα εἰς πᾶσαν μεταϐολὴν ἢ ἀνάπτυξιν τῶν καθεστώτων. Ἵνα δὲ συνεθίσωσι τοὺς νέους εἰς τὴν σπουδαίαν τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίαν ἐσυγχώρουν αὐτοῖς νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ δεῖπνα τῶν ἀνδρῶν. Ἐν γένει δὲ οἱ παῖδες ὤφειλον νὰ δεικνύωσι μεγίστην ὑποταγὴν καὶ σέϐας πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἢ ὁ δὲ πολλάκις πολὺ σχετικὸς ἐγίνετο, κερδίσας τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ νεωτέρου (εἰσπνήλας καὶ αἴτας).

§. 17. *Ἀνατροφὴ τῶν κορασίων.*

72. Καὶ ἡ τῶν παρθένων ἀγωγὴ δημοσία ἦν· μουσικὴ καὶ σωματικαὶ ἀσκήσεις, σχεδὸν ὁμοιοειδεῖς μὲ τὰς τῶν παίδων, ἦτον ἡ παιδεία τῶν Σπαρτιατίδων, τῶν ὁποίων ὁ βίος καθόλου ἦν ἐλευθερώτερος καὶ ἧττον περιωρισμένος ἢ ὁ τῶν ἰωνικῶν γυναικῶν· ἀνεμιγνύοντο δὲ καὶ μᾶλλον εἰς τὰ πράγματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς πόλεως.

§. 18. *Βίος τῶν ἀνδρῶν.*

73. Ἀπὸ τοῦ λ' ἔτους μετέϐαινον οἱ νέοι εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ἐλευθερούμενοι μὲν τῆς ἐπιτηρήσεως τῶν παιδονόμων καὶ τῆς ἀδιαλείπτου δημοσίας συμϐιώσεως, τῆς ὁποίας οὐδ' ὁ γάμος αὐτὸς πρὸ τοῦ καιροῦ τούτου ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ, διαμένοντες ὅμως πολλαχῶς καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξηρτημένοι ἐκ τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα ἀνήκουν τὰ συσσίτια ἢ φιδίτια [2]), ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἔπρεπεν οὐδεὶς νὰ λείψῃ, ἐκτὸς ἂν ἔθυεν ἢ ἦτον εἰς τὸ κυνήγιον (ἀφίδιτος ἡμέρα). Ἡ κυριωτέρα δὲ τροφὴ εἰς αὐτὰ ἦτον ὁ μέλας ζωμὸς (ϐαφὰ, αἱματία) καὶ κρίθινος ἄρτος (ἄλφιτα, μᾶζαι). Μετὰ τὸ δεῖπνον, αἶκλον καλούμενον, παρετίθεντο ἐνίοτε καὶ ἐπίδειπνα (ἐπαῖκλα), δῶρα παρά τινων

[1]) Ἐν γένει φαίνεται ὅτι ἡ τῶν Λακώνων ἰδέα περὶ κοινότητος, μάλιστα δὲ ἡ κοινὴ συμϐίωσις καὶ αἱ παρὰ τῆς πόλεως παραϐιάσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἐχαλάρωσαν ὀλίγον τὴν περὶ ἰδιοκτησίας αὐστηρὰν ἔννοιαν· ἐκ τούτου δὲ ἡ ἄδεια νὰ ὠφελῆται τις ἀπὸ κινητὰ κτήματα ἄλλων εἴς τινας περιςάσεις, καὶ ἡ κλοπὴ τῶν νέων.

[2]) Τινὲς γράφουσι καὶ φιλίτια.

μελῶν ἀπὸ θυσίας ἢ κυνηγίου· ὑστερώτερα, παραλυθείσης τῆς ἀγωγῆς, πολλοὶ ἔφερον μαζί των πολυτελεῖς τροφὰς ἢ ἤρχοντο σπανίως εἰς τὰ συσσίτια. Ἕκαστος δὲ ἐχρεώστει νὰ συνεισφέρῃ κατὰ μῆνα εἰς τὰ συσσίτια, μέδιμνον ἀλφίτων ἕνα, οἶνου χόας ὀκτὼ, τυροῦ πέντε μνᾶς, σύκων ἡμίμνεα πέντε, καὶ μικρόν τι νομίσματος εἰς ὀψωνίαν· εἰ δὲ μὴ δὲν μετεῖχεν αὐτῶν καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δίκαια ἠλαττοῦντο. Εἰς μίαν τράπεζαν συνήρχοντο ἀνὰ 15 συνήθως (σύσκηνοι)· νέα δὲ μέλη προσελαμβάνοντο κατὰ διαψήφισιν τῶν ἀρχαιοτέρων· οἱ σύσκηνοι δὲ οὗτοι ἦσαν καὶ ἐν πολέμῳ παραστάται. Εἰς τὰ συσσίτια ἤρχοντο καὶ παῖδες διὰ νὰ ἀκούωσι τοὺς φρονίμους λόγους τῶν ἀνδρῶν· μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἐπρότεινον εἰς αὐτοὺς ἐρωτήσεις διὰ νὰ ὀξύνωσι τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ τοὺς γυμνάζωσιν εἰς συντόμους καὶ ἀκριβεῖς ἀποκρίσεις.

§. 19. *Πολλαὶ διατάξεις πρὸς διατήρησιν τῆς ἀρχαίας ἀγωγῆς.*

74. Ὡς αἱ τροφαὶ οὕτως ἔπρεπε κατὰ τοὺς νόμους καὶ αἱ οἰκίαι, καὶ αὐταὶ τῶν βασιλέων, καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου παρασκευὴ νὰ ἦνε ἁπλᾶ καὶ ὅσον ἔνεστι δι' ὅλους ὅμοια. Ἱματισμὸν δὲ εἶχον παρὰ τὸν συνήθη χιτῶνα (τὸ μόνον ἔνδυμα τῶν παίδων), ἀκατέργαστον καὶ βραχὺ λακωνικὸν ἱμάτιον (τρίβων, τριβώνιον), πῖλον μὲ πλατὺν γῦρον καὶ ἁπλᾶς, ἐξ ἁπλῶν πελμάτων ὑποδήματα· ἔφερον δὲ συνήθως οἱ Σπαρτιᾶται καὶ ῥάβδον (σκυτάλη). Καὶ ἡ γυναικεία δὲ στολὴ ἦτον ἁπλουστέρα καὶ ἐλαφροτέρα παρὰ τὴν τῶν Ἰωνίδων γυναικῶν. — Αἱ μετὰ ξένων ἐμπορικαὶ σχέσεις ἦσαν δύσκολοι τοῖς Σπαρτιάταις, οὐ μόνον ἕνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως τρεχόντων νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐσυγχωρεῖτο αὐτοῖς νὰ ἀπέρχωνται ἔξω τῆς χώρας ἄνευ ῥητῆς ἀδείας τῶν ἀρχῶν· ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς τοὺς ξένους, εἰς ὅσους ἐσυγχώρουν τὴν εἴσοδον εἰς Σπάρτην καὶ διαμονὴν, ἦσαν πολλὰ προσεκτικοί (ξενηλασία τῶν Σπαρτιατῶν).

§. 20. *Παράλυσις τῆς ἀγωγῆς.*

75. Διὰ τοιούτων διατάξεων, αἱ ὁποῖαι διέσωζον τὴν λιτότητα καὶ ἰσότητα τῶν κτημάτων, ὑπέθαλπον τὸ κοινὸν αἴσθημα καὶ τὴν πολλὴν μετὰ ξένων ἐπιμιξίαν ἐμπόδιζον, ἠδυνήθη τῷ ὄντι πολὺν χρόνον νὰ διατηρηθῇ τὸ πολίτευμα κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Λυκούργου. Ἀλλ' ὅτε οἱ Σπαρτιᾶται, μάλιστα κατὰ τὸν περσικὸν πόλεμον, ξένας χώρας καὶ

ἤθη ἔμαθαν καὶ πολυειδῶς ἡσθάνθησαν τὰς ἡδονὰς ἀγνώστων προτοῦ ἀπολαύσεων, ἤρξατο ἡ αὐστηρὰ ἀγωγὴ κατὰ μικρὸν νὰ παραλύηται, καὶ τὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἤρμοζε μὲν πλέον εἰς τὸν ἀναπτυχθέντα λαὸν, ἀλλὰ νὰ τροποποιηθῇ ἢ ἀναπτυχθῇ δὲν ἠδύνατο ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἀκαμψίας, ἀπώλεσεν ὅλην αὐτοῦ τὴν βαρύτητα καὶ δύναμιν πρὸς κανονισμὸν καὶ ὁδηγίαν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ σπουδῶν τῶν μελῶν αὐτοῦ. Μάλιστα δὲ διεφθάρησαν πολὺ τὰ ἤθη ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου· ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν ἠλαττοῦτο πάντοτε περισσότερον καὶ ἡ ἀνισότης τῶν κτημάτων ἔφθασεν εἰς καταθλιπτικήν τινα δυσαναλογίαν· ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἰδίως ἡ πλεονεξία ἐκορυφώθησαν, καὶ ἀναιδής τις δωροδοκία ἐβασίλευεν ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου πολίτου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος· ὥστε ἐπληρώθη ὁ χρησμὸς, ἀ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν[4]).

---

[4]) Ἀ φιλοχρηματία κτλ. νὰ τυπωθῇ μὲ τὰ μεγαλήτερα γράμματα τοῦ κόσμου. (σημείωσις τοῦ μακαρίτου Ι. Πατάκη).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ [1].

Κρήτη.

§. 1. *Ἱστορικὴ ἔποψις τῆς χώρας.*

76. Τὸν οἰκεῖον τῶν Δωριέων χαρακτῆρα εὑρίσκομεν ἰδίως εἰς Σπάρτην· ἀλλὰ τοὺς κυριωτέρους αὐτοῦ τύπους βλέπομεν καὶ εἰς ἄλλας δωρικὰς πόλεις, ὡς εἰς Ἄργος, Ἐπίδαυρον, Κόρινθον, Σικυῶνα καὶ εἰς τὰς δωρικὰς ἀποικίας. Καὶ ἡ Κρήτη δὲ ἤδη τὸ πάλαι κατῳκίσθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, καίτοι ἀβέβαιον πότε· διότι ἐνῷ τινες τὴν δωρικὴν ἐπιδρομὴν εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἀναφέρουσιν, ἄλλοι πάλιν πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν δὲν δέχονται οὐδεμίαν δωρικὴν ἐπενέργειαν εἰς Κρήτην. Τοὺς παλαιοὺς νόμους καὶ τὸ πολίτευμα τῆς νήσου ἀνάγει ὁ μῦθος εἰς τοὺς ἥρωας Μίνωα καὶ Ῥαδάμανθυν, τῶν ὁποίων ἡ δωρικὴ καταγωγὴ κατὰ τὰ προηγούμενα ἀβέβαιος εἶναι. Ἡ Κρήτη ἦτο διῃρημένη εἰς πολλὰς ἀνεξαρτήτους μὲν, ἀλλ' ἐν μέρει συνδεδεμένας πόλεις (ἑκατόμπολις Ἰλ. Β, 649). Ἐπὶ τῶν Τρωικῶν ἀναφέρονται ὡς ἡγεμόνες τῶν Κρητῶν Ἰδομενεὺς καὶ Μηριόνης. Ἄλλως δὲ φαίνεται ὅτι τὰς τρεῖς δωρικὰς φυλὰς καὶ Ὅμηρος ἤδη ἠνίξατο, ὀνομάσας τοὺς ἐν Κρήτῃ Δωριεῖς τριχάϊκας ἐν Ὀδ. Σ, 177.

§. 2 *Πολίτευμα.*

77. Ὡς ἐν Σπάρτῃ οὕτω καὶ ἐν Κρήτῃ μόνον οἱ Δωριεῖς, καθόλου εἰπεῖν, ἦσαν τέλειοι πολῖται. Οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι ἦσαν ὑποτεταγμένοι, καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἦσαν ὡς οἱ περίοικοι, ὑπήκοοι λεγόμενοι, οἱ δὲ ὡς οἱ

[1] Ἐπειδὴ τὸ πολίτευμα τῆς Κρήτης εἰς πολλὰ ὁμοιάζει μὲ τὸ τῆς Σπάρτης, ἐκτίθενται τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ ἐνταῦθα ὡς παράρτημα· [ὁ δὲ μεταφραστὴς διεξοδικῶς ἐξέθεσε τὴν πολιτείαν τῆς Κρήτης ἐν τῇ προσκειμένῃ ἀπὸ §. 89—96 ἡ σελ. 135—154].

Εἵλωτες (μνωῖται ἢ μνῶται, οἱ τῶν δημοσίων γαιῶν δοῦλοι, κλαρῶται δὲ ἢ ἀφαμιῶται, οἱ τὴν γῆν τῶν ἰδιωτῶν ἐργαζόμενοι), ὅμως φαίνεται ὅτι ἡ κατάστασις αὐτῶν δὲν ἦτο τόσον θλιβερὰ ὡς ἐν Λακεδαίμονι· ἀναφέρονται δὲ καὶ χρυσώνητοι, ἠγορασμένοι ξένοι δοῦλοι. Ἡ δύναμις τῆς πολιτείας ἦτο διῃρημένη μεταξὺ τῆς τριακονταμελοῦς γερουσίας (γερωνία), ἐκλεγομένης παρὰ τῶν ἀποχωρούντων κόσμων, τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου (ἀγορὰ), ἥτις ὡς ἡ σπαρτιατικὴ μόνον περὶ τῶν ψηφισμάτων τῶν γερόντων καὶ τῶν κόσμων εἶχε νὰ ἀποφανθῇ, καὶ τῶν ἀρχόντων, τῶν ὁποίων ἀνώτατοι ἦσαν οἱ κόσμοι λεγόμενοι ἢ κόσμιοι, δέκα ἄνδρες, στρατηγοὶ ὄντες καὶ πρόεδροι ἐν τῇ γερουσίᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ.

§. 3. *Παιδεία καὶ βίος.*

78. Ἡ παιδεία καὶ ὁ βίος ἦσαν πολὺ ὅμοια τῶν σπαρτιατικῶν· ἡ ἀγωγὴ αὐστηρὰ, καὶ ἀπὸ τοῦ ζ' ἔτους δημοσία, συνισταμένη προπάντων εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις, θήραν καὶ μουσικὴν, ἥτις ἀμετάβλητος καὶ ἐνταῦθα ἐτηρεῖτο ἐν Σπάρτῃ. Τὴν φιλικὴν σχέσιν τῶν πρεσβυτέρων πρὸς τοὺς νεωτέρους εὑρίσκομεν ὡσαύτως ἐνταῦθα (φιλήτωρ καὶ κλεινὸς)· οἱ ἄνδρες εἶχον δημόσια συσσίτια, ἄνδρια λεγόμενα, τοῦτο μὲν δι' ἐξόδων τοῦ κοινοῦ, τοῦτο δὲ καὶ διὰ ἰδιωτικῶν, ἀπέχοντες τῆς γεωργίας, τῶν βαναύσων τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας. Πολλοὶ κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους ὑπηρέτουν ὡς μισθοφορικὸν στράτευμα, ἄλλοι δὲ καὶ ἐκ τῆς πειρατείας ἔζων. Τὸ πολίτευμα ἐγίνετο κατὰ μικρὸν δημοκρατικώτερον, καὶ συνέστησαν κομματικαὶ στάσεις, ἐωσοῦ τέλος ἡ νῆσος ὑπεβλήθη εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων.

Ἀθῆναι.

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ.

§. 1. *Χώρα.*

79. Ἡ Ἀττικὴ, ὀρεινὴ χερσόνησος μεταξὺ Βοιωτίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ σειρᾶς ὀρέων (τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς Πάρνηθος) καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ Αἰγαίου πελάγους, διαιρεῖται ἐκ φύσεως εἰς μέρη τρία· α) τὸ ἀνατολικὸν ὀρεινὸν μέρος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Πάρνηθος μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κυνοσούρας (ἡ διακρία, ὀρεινὴ Ἀττική)· β′ τὸ δυτικὸν, ἧττον ὀρεινὸν μέρος (ἡ πεδιὰς, τὸ πεδίον, ἡ ἀκτὴ) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ζωστῆρος· γ′ ἡ μεσημβρινὴ ἄκρα τῆς χώρας (ἡ παραλία), λήγουσα εἰς τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον. Ἡ γῆ τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦτο μὲν καταπολλὰ καρποφόρος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιμελῶς ἐκαλλιεργεῖτο ἔδιδεν ἐλαίας, σῦκα καὶ οἶνον· περίφημον δὲ ἦν καὶ το μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ· τὸ δὲ ὀρεινὸν μέρος τῆς χώρας προὐκάλεσε τὴν κτηνοτροφίαν. Ὀρυκτὰ δὲ παρῆγεν ἡ χώρα, μάρμαρα (ἰδίως ἐν Πεντελικῷ), ἄργυρον καὶ μόλυβδον (ἐν Λαυρίῳ). Τὸ κλίμα ἦτο [καὶ εἶναι] ὑγιεινὸν καὶ εὐάρεστον. Αἱ μακραὶ δὲ παραλίαι καὶ οἱ καλοὶ λιμένες ἐγένοντο ἀφορμὴ εἰς ἁλιείαν, ναυτιλίαν καὶ ἐμπορίαν. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνῆκον ἡ Σαλαμὶς καὶ πολλαὶ μικραὶ νῆσοι. Πολιτικῶς δὲ διῃρεῖτο ἡ χώρα εἰς **10** φυλὰς καὶ **174** δήμους, πολλῶν τῶν ὁποίων ἡ θέσις καὶ τὰ ὅρια δυσκόλως ἀποδεικνύονται. — Βορειοδυτικῶς τῆς Ἀττικῆς πρὸς τὸν ἰσθμὸν ἔκειτο ἡ Μεγαρὶς, ἥτις εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνῆκε τὸ πάλαι.

§. 2. *Πρωτεύουσα τῆς χώρας.*

80. Αἱ Ἀθῆναι, πρωτεύουσα τῆς χώρας, κεῖνται ἐπὶ τοὺς πρόποδας ἀποτόμου βράχου, ὄχι μακρὰν τοῦ Ἰλισσοῦ. Ἡ παράδοσις ὀνομάζει Κέκροπα μὲν ὡς θεμελιωτὴν τῆς ἀκροπόλεως (Κεκροκοπίας), Θησέα δὲ, ὡς τὸν τῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ περσικοῦ πολέμου κατεστράφη ἡ πόλις,

ἀλλ' ἔπειτα ἀνηγέρθη πάλιν ἐπὶ Θεμιστοκλέους καὶ ἐξωραΐσθη ἰδίως ὑπὸ Κίμωνος καὶ Περικλέους, καὶ ὑστερώτερα ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Μέρη δὲ αὐτῆς ἦσαν· Α′ τὸ ἄστυ, συγκείμενον, α) ἐκ τῆς κάτω πόλεως, τῶν ἀξιολογωτάτων οἰκοδομῶν τῆς ὁποίας ἀναφέρομεν τὸ Ὠδεῖον, ὑπὸ Περικλέους οἰκοδομηθὲν, καὶ καταρχὰς μὲν διὰ μουσικοὺς ἀγῶνας ὁρισθὲν, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ διὰ ἐκκλησίας καὶ δίκας· ἔπειτα λόγου ἀξιά εἰσι τὸ Βουλευτήριον, τὸ Πρυτανεῖον, ἡ θόλος[4]), ἡ Σκιὰς, τὸ θέατρον· πολλοὶ ναοί, ὡς τὸ Θησεῖον καὶ Ὀλυμπίειον· Στοαί, οἷον ἡ Ποικίλη, ζολισμένη μὲ εἰκόνας τῶν μεγίστων τεχνιτῶν· πλῆθος λεσχῶν πρὸς ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν καὶ συνομιλίαν τῶν πολιτῶν. Λόφοι δὲ ἀξιοσημείωτοί εἰσιν ὁ Ἄρειος πάγος, ἡ Πνὺξ καὶ τὸ Μουσεῖον· τόπος δὲ ἦ πλατεῖα ὁ Κεραμεικός· β′ ἐκ τῆς ἄνω πόλεως (ἀκροπόλεως, Κεκροπίας) ὠχυρωμένης διὰ τείχους (τοῦ Κιμωνίου)[5]), εἰς ἣν εἰσέρχετό τις διὰ τῶν περιφήμων προπυλαίων οἰκοδόμημα, μὲ πολλοὺς κίονας κτισθὲν ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου ἐπὶ Περικλέους· τῶν ἐνταῦθα οἰκοδομῶν ἀναφέρονται, ὁ Παρθενών[6]), ὁ γνωστὸς τῆς Ἀθηνᾶς ναὸς μὲ τὸ ἄγαλμα αὐτῆς ὑπὸ Φειδίου, [7]), τὸ Ἐρέχθειον μὲ τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς καὶ μὲ τὸ Πανδρόσειον, ἐμπρησθὲν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πάλιν ἀνεγερθέν· ὑπὲρ τὴν ὅλην δὲ ἀκρόπολιν ἐξεῖχε τὸ κολοσσαῖον χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, Φειδίου ἔργον [8]). Ἐνορίαι δὲ [κῶμαι] τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν

---

[4]) Τοῦ βουλευτηρίου τῶν πεντακοσίων πλησίον Θόλος ἐστὶ καλουμένη καὶ θύουσί τε ἐνταῦθα οἱ Πρυτάνεις. Παυσαν. Α′ ἐ. 1. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Ἀρχαιότατον τῆς ἀκροπόλεως ὀχύρωμα ἦν τὸ πελασγικὸν τεῖχος (Ἡρόδ. Ε′ ξδ′)· ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς θέσεως ἔρις ὑπάρχει. Συνήθως ὅμως λέγεται πελασγικὸν μὲν τὸ βόρειον, κιμώνειον δὲ τὸ μεσημβρινὸν τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως. σημ. τοῦ μεταφρ.

[6]) Τὸ ὕψος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς κορυφῆς 65 ποδῶν· ἀφοῦ κατεκάη ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀνῳκοδομήθη λαμπρῶς ὑπὸ Περικλέους διὰ Φειδίου. Τὴν 85 Ὀλυμπιάδα ἐτελείωσεν ὁ ναός· μετὰ δὲ τοῦτο ἐκτίσθησαν εἰς ὀ ἔτη τὰ Προπύλαια, ἅπερ καὶ αὐτὰ ἐτελειώθησαν μὲν, ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀποξυσθῶσιν ἐντελῶς τὰ μάρμαρα, ἤρξατο ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, δι' ὃν διεκόπη τὸ ἔργον καὶ ποτὲ πλέον δὲν ἀπετελειώθη. σημ. τοῦ μεταφρ.

[7]) Τοῦτο ἦν τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Φειδίου, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος πεποιημένον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Παρθενῶνος, ὀρθὸν ἐν χιτῶνι ποδήρει, 30 ποδῶν τὸ ὕψος. Παυσαν. Α′ κδ′ 5. ἐ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[8]) Τὸ ὕψος αὐτοῦ μετὰ τῆς βάσεως ἦν 70 ποδῶν· ἐχρησίμευε δὲ καὶ τοῖς ναύταις ὡς σημεῖον τῆς Ἀκροπόλεως. σημ. τοῦ μεταφρ.

πρὸς μεσημβρίαν μὲν τῆς ἀκροπόλεως αἱ Λίμναι, πρὸς βορρᾶν δὲ ὁ Κολωνός, πρὸς δυσμὰς ὁ Κεραμεικός, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ Μελίτη. Τὸ περὶ τὰς Ἀθήνας τεῖχος (ὁ περίβολος) ἐκτίσθη ἐπὶ Θεμιστοκλέους καὶ λέγεται ὅτι ἦν 43 σταδίων. Πύλας δὲ εἶχε πολλὰς, οἷον τὸ Δίπυλον ἢ τὴν Θριασίαν καὶ τὰς Πειραϊκὰς πύλας [1]· οἱ λιμένες καὶ τὰ κατ' αὐτούς. Μουνυχία ἦνε προέχουσα χερσόνησος, τῆς ὁποίας ἡ μὲν βόρειος πλευρὰ σχηματίζει τὸν Πειραιᾶ, ἡ δὲ νότιος τοὺς λιμένας Μουνυχίαν καὶ τὸ Φάληρον. Ὁ Πειραιεὺς μετὰ τῆς Μουνυχίας ἀποτελοῦσι τὴν παραλίαν πόλιν, περίφημον διὰ τὰς λαμπράς της οἰκοδομὰς, ὧν ἦσαν ἡ ὁπλοθήκη (ἢ σκευοθήκη), κτισθεῖσα ὑπὸ Φίλωνος, τὰ ναυπήγια, καὶ ἓν μέγα θέατρον. Πάντες οἱ λιμένες οὗτοι ἦσαν μὲ τὰς Ἀθήνας διὰ τειχῶν συνδεδεμένοι· καὶ πρὸς μὲν τὸ Φάληρον διευθύνετο βραχύτερον τεῖχος 35 σταδίους τὸ μῆκος, πρὸς δὲ τὸν Πειραιᾶ δύο μακρότερα, τὰ σκέλη, 40 σταδίων. τὸν Πειραιᾶ ὠχύρωσεν ὁ Θεμιστοκλῆς· τὰ συνδετικὰ τείχη ἐκτίσθησαν ἐπὶ Κίμωνος (457—456) καὶ Περικλέους. Ἐπὶ τῶν λ' τυράννων κατεδαφίσθησαν τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς, ἀλλ' ἀνεγέρθησαν πάλιν ἐπὶ Κόνωνος (393) [2]. — Πλησίον τῶν Ἀθηνῶν ἔκειντο τὰ 3 περίφημα γυμνάσια, τὸ Λύκειον παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ποταμὸν, οὐ μακρὰν τοῦ λυκείου Ἀπόλλωνος, τὸ Κυνόσαργες οὐ μακρὰν τοῦ Λυκείου, καὶ ἡ Ἀκαδημία 6 στάδια περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως, καλλωπισθεῖσα μάλιστα διὰ Κίμωνος [3].

[1]) Ἡ θέσις ἑκάστης τῶν πυλῶν δὲν ἦνε ἀκόμη βεβαία· ἦσαν δὲ αἱ ἑξῆς· τὸ ἀ Δίπυλον, πρότερον Θριασία καλούμενον, καὶ πύλη τοῦ Κεραμεικοῦ· β' αἱ ἱεραὶ πύλαι, γ' αἱ Ἱππάδες, δ' ἡ Πειραϊκὴ, ε, αἱ Μελιτίδες, ς', αἱ Ἰτωνίαι, ζ', αἱ Αἰγέως, η, αἱ Διοχάρους, θ', ἡ Διόμεια πρὸς τὸ Κυνόσαργες, ι, αἱ Ἠρίαι, ιά αἱ Ἀχαρνικαί. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὅρα τὴν σημείωσιν τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει. σελ. 139.

[3]) Τὰ γυμνάσια ταῦτα ἦσαν κατ' ἀρχὰς διὰ τοὺς νέους ὅτι ἡ ἀγορὰ διὰ τοὺς ἄνδρας, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐγυμνάζοντο αὐτοῦ τὸ πρωὶ πρὶν ὑπάγωσιν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἔπειτα ὅμως ἐγένοντο καὶ φιλοσοφικαὶ σχολαί. Καὶ εἰς μὲν τὴν Ἀκαδημίαν, ἥτις ἔκειτο πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως παρὰ τὸν Κηφισσὸν, ἐδίδασκεν ὁ θεῖος Πλάτων, εἰς δὲ τὸ Κυνόσαργες, πρὸς μεσημβρ. τοῦ Λυκαβητοῦ, ὁ Κυνικὸς Ἀντισθένης, εἰς δὲ τὸ πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ κείμενον Λύκειον, ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου φιλόσοφος Ἀριστοτέλης. σημ. τοῦ μεταφρ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ.

§. 1. *Ἀρχαία τῆς χώρας ἱστορία. Βασιλεία. Ἀριστοκρατία.*

81. Οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς χώρας ἦσαν πελασγικοῦ γένους· (Κραναοὶ Ἡρόδ. Η' 44) [1]). Ὡς ἀντιπρόσωποι δὲ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀναφέρονται· Κέκροψ [2]), ὅστις ὑπὸ μὲν τῶν παλαιοτέρων αὐτόχθων λέγεται, ὑπὸ δὲ τῶν ὑστερωτέρων μύθων οἰκιστὴς ἀποικίας ἐκ Σάϊος τῆς Αἰγύπτου [3]), καὶ Ἐρεχθεὺς, ὃν ὁ μῦθος συμπεριπλέκει μὲ τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς (Ἰλ. Β, 547). Κατὰ ἄλλον δὲ μῦθον λέγεται, ὅτι Ξοῦθος ὁ τοῦ Ἕλληνος υἱὸς ὤκησεν ἐπὶ Ἐρεχθέως τὴν Ἀττικὴν, ὅπου εἰσήγαγε τὴν λατρείαν τοῦ πατρῴου Ἀπόλλωνος, καὶ ὅτι ὁ λαὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἴωνος. Τοῦτο δὲ ἢ ἐπιδρομὴν [4]) τινα τῶν Ἰώνων δηλοῖ, ἢ, ἂν οἱ Ἴωνες ἦσαν Πελασγοὶ, τὴν ἐπικράτησιν καὶ κυριαρχίαν ἑνὸς μόνου γένους. Εἰς τὸν Ἴωνα δὲ τοῦτον ἀπέδιδεν ὁ μῦθος καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ λαοῦ εἰς 4 φυλὰς κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα ἢ τὸν τῆς διαμονῆς τόπον. Τούτων ὀνόματά εἰσι· Γελέοντες ἢ ἴσως Τελέοντες, ἤτοι γεωργοὶ (κατ' ἄλλους ἱερεῖς), Ὁπλῆτες, ἤγουν πολεμισταὶ ἢ οἱ κυριεύοντες εὐγενεῖς, Ἀργάδεις, τεχνῖται δηλονότι, καὶ Αἰγικορεῖς, ποιμένες [5].)

§. 2. *Συνέχεια.*

82. Ἡ χώρα ἦτο διῃρημένη εἰς πόλλὰς πόλεις [6]) μέχρι τῶν χρόνων

[1]) Ὅρα τὴν σημ. τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει σελ. 160.

[2]) Ὅρα τὸν μεταφραστὴν ἐν τῇ προεκδόσει σελ. 161.

[3]) Ὅρα τὴν σημείωσιν τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδόσει σελ. 161.

[4]) Ὅμως κατ' οὐδένα τρόπον κατάκτησιν, ἀφοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς γενικῶς αὐτόχθονες ἐλογίζοντο.

[5]) Τὰ ὀνόματα ταῦτα φαίνεται ὅτι ὑποδηλοῦσι διαίρεσίν τινα κατὰ τάξεις· τοιοῦτόν τι δὲ φαίνεται κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὅτι ὑποσημαίνει καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ ἀξίωμα τῶν ἱερέων καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα κληρονομικὰ εὑρίσκονται εἴς τινας οἰκογενείας, ὡς εἰς τοὺς Ἀσκληπιάδας ἐν Κῷ, τοὺς Δαιδαλίδας ἐν Ἀθήναις, τοὺς Ἰαμίδας καὶ Κλυτιάδας ἐν Ἤλιδι, τοὺς Ταλθυβιάδας ἐν Λακεδαίμονι. ὅρα καὶ τὰ τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει σελ. 162.

[6]) Δώδεκα ἀνεξάρτητοι πόλεις ἦσαν πρὸ Θησέως, ὃς συνῴκισεν αὐτὰς εἰς μίαν, τὰς Ἀθήνας· σημ. τοῦ μεταφραστοῦ, ὃν ὅρα καὶ ἐν τῇ προεκδ. σελ. 160 σημ. 1.

Θησέως (κατὰ τοὺς περισσοτέρους 50 ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας), ὅστις λέγεται ὅτι συνῴκισεν αὐτὰς καὶ κατέστησε τὰς Ἀθήνας πρωτεύουσαν. Εἰς αὐτὸν δὲ ἀποδίδεται καὶ νέα διαίρεσις τοῦ λαοῦ εἰς τρία ἔθνη [1]), εἰς εὐπατρίδας, ἤτοι εὐγενεῖς, γεωμώρους κατωτέρους γεωργοὺς δηλαδὴ ἀλλὰ κτηματίας, καὶ δημιουργούς, ὅ ἐστι χειροτέχνας. Ἡ μὲν κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν τότε ἦν βασιλική, τὸ δὲ πολίτευμα ἀριστοκρατικόν. Μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν οἱ συγγενεῖς τῶν Ἀθηναίων Ἴωνες, διωχθέντες ἐκ τοῦ Αἰγιαλοῦ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικήν· εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο ἐκυρίευσαν οἱ Δωριεῖς τὴν Μεγαρίδα. Ἀφοῦ δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων Κόδρος ἔπεσε μαχόμενος κατ' αὐτῶν, (περὶ τὸ 1050 π. Χ.) συνέβησαν μεταξὺ τῶν υἱῶν του περὶ τῆς διαδοχῆς πολλαὶ ἔριδες, ὧν ἕνεκα πολλοὶ Ἴωνες ἡγουμένου Νειλέως τοῦ Κόδρου ἀπῳκίσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἐνῷ δὲ αἱ ταραχαὶ αὗται ἐπεκράτουν ηὔξησεν ἡ δύναμις τῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἀντὶ βασιλέως διωρίσθη εἷς κληρονομικὸς ἄρχων ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου [2]). Ἀλλὰ 300 ἔτη περίπου μετὰ ταῦτα (752) τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος ἐγένετο πρῶτον μὲν δεκαετές, ἔπειτα δὲ ἐφικτὸν εἰς πάντα εὐπατρίδην, καὶ τέλος διῃρέθη εἰς ἐννέα ἐνιαυσίους ἄρχοντας (683).

§. 3. *Δράκοντος νομοθεσία.*

83. Ἐνῷ ἡ δύναμις τῆς ἀριστοκρατίας ηὔξανεν, ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἐγίνετο πολὺ καταθλιπτική, καὶ διήγειρε γενικὴν δυσαρέσκειαν, δι' ἣν ἐπεφορτίσθη ὁ ἄρχων Δράκων (624) νὰ θέσῃ θεσμούς. Ἀλλ' οὗτοι, αὐστηρότατοι ὄντες [3]) καὶ ὅλως οὐ δημοτικοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταπαύσωσι τὰς μεταξὺ ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοτικοῦ κόμματος ἔριδας (Κύλων [4]) περὶ τὸ 612, δίωξις τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν 597, κόμματα, οἷον πεδιεῖς, διάκριοι καὶ παράλιοι), αἱ ὁποῖαι μέχρι Σόλωνος (ἄρχοντος 594) διήρκουν.

[1]) Ὅρα τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδ. σελ. 162 σημ. 2.

[2]) Ὅρα τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδ. σελ. 163.

[3]) Πλούτ. βίῳ Σολ. ιζ'. Ἀριστοτ. Πολιτ. Β', θ', 9. «Ἴδιον δ' ἐν τοῖς νόμοις οὐδέν ἐστιν ὃ τι καὶ μνείας ἄξιον, πλὴν ἡ χαλεπότης διὰ τὸ τῆς ζημίας μέγεθος· μικραὶ κλοπαί, μάλιστα δὲ καὶ ἀποδεδειγμένη ὀκνηρία, ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον ἢ μὲ ἀτιμίαν· σημειωτέον δὲ ὅτι πρῶτον διὰ τοῦ Δράκοντος ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι νόμους γραπτοὺς· προτοῦ δὲ οἱ ἄρχοντες ἔκριναν κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν γνώμην. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ὅρα περὶ τοῦ κυλωνείου ἄγους τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκ. σελ. 164. 2.

§. 4. *Στήριξις τοῦ πολιτεύματος διὰ Σόλωνος.*

84. Ὁ Σόλων πρῶτον μὲν μετὰ πολλῆς δραστηριότητος ἐλάφρωσε τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας, καταβιβάσας τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος (σεισάχθεια) [1]), ἔπειτα δὲ, ἐποικοδομῶν ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν βάσεων, ἀνήγειρε νέον πολίτευμα. Ἐκ τῶν τελῶν ἢ τιμημάτων ὁριώμενος διῄρεσε τοὺς πολίτας εἰς τέσσαρας τάξεις, εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἱππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Κατὰ τὸ τίμημα δὲ, τὴν βάσιν τῆς διαιρέσεως, ὡρίσθησαν καὶ οἱ φόροι καὶ τὰ τῆς στρατείας· ἡ δ' τάξις ἦτο μὲν ἐλευθέρα τῶν φόρων, ἀλλὰ δὲν μετεῖχε καὶ τῶν ἀρχῶν· ἐν πολέμῳ δὲ ἐχρησίμευον οἱ θῆτες πρότερον μὲν ὡς ψιλοί, ὑστερώτερα δὲ ὡς ναῦται. Τὰς ἀρχὰς δὲ διεχειρίζοντο αἱ λοιπαὶ τρεῖς τάξεις καὶ τούτων πάλιν τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος [κατ' ἐξοχὴν] καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ προκύπτον τοῦ ἀρεοπαγίτου, ἦν μόνον τῆς ἁ τάξεως προνόμιον. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ, ὅπου οἱ ἄρχοντες ἐξελέγοντο καὶ πολιτικαὶ ὑποθέσεις ἐθεωροῦντο, εἶχον πάντες οἱ πολῖται ἴσον ψηφοφορίας δικαίωμα. Ἡ βουλὴ (τῶν 400) ἐπρότεινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰ πρὸς διαψήφισιν ἀντικείμενα· οἱ δικασταὶ ἐξελέγοντο ἐκ πάντων. Τὸ συνέδριον τοῦ Ἀρείου πάγου ἐφρόντιζεν οὐ μόνον περὶ τῶν πράξεων τῶν διαφόρων ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ἰδιωτῶν. Οὕτως ὁ Σόλων διὰ τῶν σοφῶν νόμων του ἐθεμελίωσεν ἐλεύθερον σύνταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον, ἀναπτυχθὲν ἀνδρικῶς, κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ Σόλωνος, ἠδύνατο νὰ ἀναδειχθῇ ὁ ἑλληνικὸς ζῆλος πρὸς ἐλευθέραν καὶ ἀνεμπόδιστον πολυμερῆ ἀνάπτυξιν.

§. 5. *Ἐπίδοσις τῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ.*

85. Μετὰ τὸν Σόλωνα ἐξήφθησαν πάλιν αἱ ἔριδες μεταξὺ τοῦ δήμου καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, κατὰ τῆς ὁποίας βοηθείᾳ τοῦ δήμου ἠγέρθη πρόσκαιρός τις αὐτεξούσιος μοναρχία ἢ τυραννὶς (Πεισίστρατος 560 καὶ Πεισιστρατίδαι) [2]). Μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν αὐτῆς (510) ηὔξησαν αἱ δυνάμεις τῆς δημοκρατίας καὶ προσεκτήσατο ἐπὶ Κλεισθένους (510) μεγαλειτέραν ἐξουσίαν, προσλαβοῦσα πολλοὺς πολίτας καὶ πολλὰς δημοτικὰς διατάξεις [3])· οἷον νέαν τοῦ λαοῦ διαίρεσιν (10 φυλαί, 100 ἢ

[1]) Ὅρα τὸν μεταφρ. ἐν τῇ προεκδ. σελ. 163 σημ. 1.

[2]) Ἴδε Ἡρόδ. Α'. 59—64. Ε'. 55—65. Θουκ. Α'. κ'. ΣΓ'. νγ'.—νθ'. ὁ μεταφρ.

[3]) Ἡρόδ. Ε', 66. 69. ΣΓ'. 131. ὁ μεταφρ.

ἴσως 174 δῆμοι) καὶ τὸν ἐξοστρακισμόν. Ἀλλ' ἐξαιρέτως μετὰ τὸν 6' περσικὸν πόλεμον [480], καίπερ τοὐναντίον βουλομένων τινῶν, ὑπερίσχυσεν ἡ δύναμις τοῦ λαοῦ [1]), καθ' ὅσον ὁ μὲν κατὰ θάλασσαν πόλεμος, ὅστις ἀπήτει τὴν ἐνέργειαν τῆς κατωτέρας τάξεως, πολὺ ἐπίσημος ἐγένετο, αἱ δὲ οὐσίαι πολλῶν πλουσίων ἐξηφανίσθησαν· καὶ ὁ δῆμος, φρονηματισθεὶς ὑπὸ τῆς νίκης, ἐζήτει μεγαλητέραν μετοχὴν εἰς τὰ τῆς πόλεως. Ἤδη πρότερον (ἐπὶ Κλεισθένους περίπου) ἐγένοντο αἱ ἀρχαὶ κληρωταί· νῦν δὲ κατὰ νόμον τινὰ τοῦ Ἀριστείδου κατηργήθησαν οἱ ἀπὸ τιμήματος διορισμοὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ οὕτω προώδευεν ἡ δημοκρατία ὁλονὲν περισσότερον.

§. 6. *Διαφθορὰ τῆς πολιτείας.*

86. Ὁ διὰ τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας συναθροισθεὶς ἐν Ἀθήναις πλοῦτος καὶ ἡ ἐκ τούτου γενηθεῖσα τρυφὴ καὶ σπαταλὴ διέφθειραν τὰ ἤθη. Ὁ δῆμος ἤρξατο νὰ καταχρᾶται τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ νὰ παρεξηγῇ τὴν ἔννοιαν περὶ πολιτικῆς ἰσότητος καὶ δυνάμεως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὡς ἂν ἦτον ἀνάγκη πᾶσα πάντα ἴσα νὰ γένωσι, ἐξέχουσα δὲ δύναμις καὶ ἱκανότης νὰ μὴν ἀναδεικνύῃ τὴν φύσιν αὐτῆς κατὰ τὸ εἰκός. Φιλοδωρία ἤρξατο νὰ ἐνεργῇ εἰς τὸν λαὸν (θεωρικὸν), δικασταὶ καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας μέτοχοι ἤρξαντο νὰ πληρόνωνται κατὰ μικρὸν, καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἀρείου πάγου νὰ ἐκπίπτῃ. Ὁ πρωτουργὸς πολλῶν τῶν μεταβολῶν τούτων Περικλῆς (ἐν τοῖς πράγμασιν ἀπὸ τοῦ 469—429) ἐκράτει πως τὸν λαὸν διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἱκανότητος καὶ τῆς μεγάλης του δόξης εἰς ὡρισμένα ὅρια· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὰ βλαβερὰ ἐπακολουθήματα ἀνεδείχθησαν πολὺ μᾶλλον. Ὁ δῆμος ἤρξατο νὰ χωρίζῃ πάντοτε περισσότερον τὰ συμφέροντα αὐτοῦ τῶν τῆς πόλεως, καὶ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν πλοῦτον νὰ μὴ θεωρῇ ἄλλως, εἰμὴ ὡς μέσον πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του καὶ ἐπιθυμιῶν. Οἱ πλούσιοι πολῖται ἐνοχλοῦντο διὰ συκοφαντίας, οἱ δὲ σύμμαχοι διὰ καταθλίψεως. Ἡ δημαγωγία, ἐνδυναμωθεῖσα καὶ ὁπλισθεῖσα διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν εἰς τὴν πολιτικὴν, διαλεκτικὴν καὶ ῥητορικὴν, ἐκολάκευε τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ ματαιότητα τοῦ λαοῦ, καὶ ὠφελεῖτο ἀπὸ τὴν εὐπι-

[1]) Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε'. γ'· 4 «ὁ ναυτικὸς ὄχλος, γενόμενος αἴτιος τῆς περὶ Σαλαμῖνα νίκης καὶ διὰ ταύτης τῆς ἡγεμονίας διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν, τὴν δημοκρατίαν ἰσχυροτέραν ἐποίησεν»· ὁ μεταφρ.

στίαν, δυσπιστίαν καὶ δεισιδαιμονίαν αὐτοῦ. Σεμνοτέραν δὲ ἐτήρησαν τὴν δημαγωγίαν ἄνδρες, οἷοι Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης καὶ τελευταῖον ὁ Περικλῆς· ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐπὶ Κλέωνος, Ἀλκιβιάδου, Ὑπερβόλου καὶ Κλεοφῶντος ἐξέπιπτεν ὁλονὲν ἐπὶ τὸ χεῖρον.

§. 7. *Συνέχεια.*

87. Καὶ πρότερον ἤδη ἐπροσπάθησε τὸ ἀριστοκρατικὸν κόμμα νὰ ὑψωθῇ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε αἰφνίδιος χρηματικὴ ἀνάγκη καὶ ταραχὴ ἕνεκα τῆς ἀποστασίας τῶν συμμάχων ἐγεννήθησαν, πάλιν ἐδοκίμασε (411) νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀριστοκρατικώτερον πολίτευμα (ἡ βουλὴ [2]) τῶν 400, ἡ ἐκκλησία τῶν 5000), ἀλλὰ τοῦτο ὀλίγον διήρκεσεν. Ἐν τέλει τοῦ πολέμου (404) εἰσήγαγεν ὁ Λύσανδρος ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα ἐκ λ' ἀνδρῶν, ἐκ τῶν προτέρων 400 (ἀναρχία ἡ πρὸ Εὐκλείδου)· ἀλλ' οὗτοι, καταχρώμενοι τῆς δυνάμεως αὐτῶν, κατελύθησαν εὐθὺς ὑπὸ Θρασυβούλου [3]). Μετά τινας δὲ ἔριδας (οἱ 10 ἄνδρες [4]), δεκαδοῦχοι), εἰσήχθη πάλιν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (403) [5]). Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος μετὰ ἁρμοδίων μεταβολῶν ἔπρεπε πάλιν νὰ ἰσχύῃ, καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ δύναμις τοῦ Ἀρείου πάγου· ἀλλὰ τὰ ἤθη ἦσαν διεφθαρμένα. Τὸ πλῆθος τοῦ κοινοῦ ὄχλου ηὔξησε κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον διὰ παραλαβῆς ξένων καὶ δούλων, καὶ ὅλαι αἱ καταχρήσεις τῆς δημοκρατίας ἀνενεώθησαν μὲ μεγαλητέραν δύναμιν καὶ οὕτως ἀπώλεσαν τῷ ὄντι τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Μακεδόνων (Χαιρώνεια 338, ἡ Κρα(ν)νὼν [τῆς Θεσσαλίας] 322) καὶ τῶν Ῥωμαίων, καίτοι τύποι τινὲς παλαιοὶ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθέρας πολιτείας διετηρήθησαν ἐν Ἀθήναις καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τῶν Καισάρων.

Ἐκ τούτων βλέπομεν, ὅτι τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔπαθε πολλὰς ἀναπτύξεις καὶ μεταβολάς. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ ἐκτεθῶσι προπάντων οἱ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς πολιτείας ἰσχύοντες τύποι.

[2]) Ἡ βουλὴ αὕτη ἦν ἐκ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ κυρία πάντων. Αὕτη περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκκλησιαζόντων πολιτῶν εἰς πέντε χιλιάδας, ἐκλεγομένους καὶ συγκαλουμένους κατὰ τὸ θέλειν αὐτῆς. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Καὶ Ἀνύτου τοῦ ὕστερον κατηγόρου τοῦ Σωκράτους. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ὀλιγαρχικοί, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Ἀπὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος χρονολογούμενον· ἀφ' οὗ καὶ τὰ γράμματα τῆς μετ' Εὐκλείδην καλουμένης γραμματικῆς. Πλούτ. Ἀριστείδ. ά. σημ. τοῦ μεταφρ.].

Κάτοικοι τῆς πολιτείας καὶ διαίρεσις αὐτῶν.

§. 1. *Διαίρεσις. Πολῖται τέλειοι.*

88. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦσαν ἢ ἐλεύθεροι ἢ δοῦλοι. Οἱ δ' ἐλεύθεροι ἦσαν ἢ ἐντόπιοι πολῖται, ἢ ξένοι μέτοικοι· οἱ δὲ πολῖται ἦσαν ἢ γνήσιοι ἢ δημοποίητοι.

Πρὸς πολιτείαν, ἤτοι πρὸς πλήρη ἐξάσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τὸν δημόσιον βίον, ἐξήρκει κατὰ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος ἂν ὁ πατὴρ ἦτο πολίτης, ἡ μήτηρ δὲ ἠδύνατο νὰ ἦνε καὶ ἐκ πόλεως, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἐπιγαμίαν [1]), Ἀλλ' ὁ Περικλῆς ἀναθεωρήσας τὰ περὶ πολιτείας δικαιώματα ἔθετο νόμον, καθ' ὃν ἡ πολιτεία ἀνῆκε μόνον εἰς γνήσια τέκνα, ἤτοι ὧν ἀμφότεροι οἱ γονεῖς ἦσαν πολῖται. Ὁ νόμος δὲ οὗτος δὲν ἐτηρήθη μέν, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀλλ' ὑστερώτερα ἀνενεώθη. Τὸ ιή. ἔτος μετὰ προηγηθεῖσαν δοκιμασίαν μετέβαινον οἱ νέοι εἰς τοὺς ἐφήβους καὶ ἐνεγράφοντο εἰς τοὺς δημότας [ληξιαρχικὸν γραμματεῖον]. παρουσιασθέντες δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀσπίδα καὶ δόρυ λαβόντες, ὤφειλον νὰ δώσωσιν ὅρκον, ὅτι πιστῶς θὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα [2]). Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου ἦσαν δικαστικῶς τέλειοι. Ἐχρεώστουν ὅμως νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν τῇ Ἀττικῇ δύο ἔτη ὡς ὁροφύλακες (περίπολοι) καὶ μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἤρχοντο νὰ μετέχωσι τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐκστρατεύωσιν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς. Ἀρχὰς ὅμως νὰ διαχειρισθῶσιν ἢ βουλευταὶ καὶ δικασταὶ νὰ γένωσι πρὸ τοῦ λ' ἔτους δὲν τοῖς ἐσυγχωρεῖτο μόνον ὅσοι ἦσαν ἐπίτιμοι ἠδύναντο νὰ ἐξασκῶσι πλήρη τοῦ πολίτου τὰ δικαιώματα· οἱ ἀπολέσαντες δὲ ἓν ἢ περισσότερα τῶν

[1]) Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ὠνομάζοντο οἱ υἱοὶ νόθοι.

[2]) Ὁ ὅρκος τοῦ πολίτου εἶχεν οὕτως. «Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερὰ, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ὅτῳ ἂν στοιχήσω· ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὑπὲρ ὁσίων καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν· τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάσσω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω (ἢ?) ὅσην ἂν παραδέξωμαι· καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεὶ κρινόντων ἐμφρόνως, καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἱδρυμένοις πείσομαι, καὶ οὓς τινας ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἱδρύσηται ὁμοφρόνως· καὶ ἄν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ἢ μὴ πείθηται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω· ἴστορες θεοὶ τούτων. σημ. τοῦ μεταφρ.

δικαιωμάτων τούτων ἐλέγοντο ἄτιμοι· ἡ δὲ ἀτιμία ἠδύνατο νὰ ἦνε πρόσκαιρος ἢ ἀΐδιος, καὶ ἀνωτέρου ἢ κατωτέρου βαθμοῦ. — Τὰ δίκαια τῶν πολιτῶν ὡς ἰδιωτῶν ἀναφέρονται κατωτέρω.

§. 2. *Δημοποίητοι πολῖται.*

89. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος πολῖται ἠδύναντο νὰ γένωσιν μόνον ὅσοι ὠφέλουν τὴν πόλιν καὶ μετέθετον εἰς Ἀθήνας διαπαντὸς τὴν κατοικίαν ἑαυτῶν. Ἐδίδετο δὲ ἡ πολιτεία διὰ δύο ἀλλεπαλλήλων συμφώνων ἐκκλησιῶν, καὶ ἦν τότε μόνον κυρία, ὅταν εἰς τὴν δευτέραν ἐκκλησίαν [ὑπερ] 6000 πολῖται συγκατετίθεντο, κρύβδην ψηφιζόμενοι· ἄλλως δὲ καὶ τὸ ψήφισμα τοῦτο, καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο [παρὰ νόμον τινὰ γενόμενον] ἠδύνατο νὰ καταδιωχθῇ ὅλον ἔτος διὰ τῆς γραφῆς παρανόμων. οἱ οὕτω δὲ γενόμενοι πολῖται ἐλέγοντο δημοποίητοι ἢ ἁπλῶς ποιητοὶ καὶ δὲν ἦσαν ὅλως ἴσοι μὲ τοὺς γνησίους πολίτας, καθ' ὅσον οὔτε τῶν [ἐννέα] ἀρχόντων ἠδύναντο νὰ γένωσι, οὔτε ἱερωσύνης νὰ μετέχωσι, καὶ προσέτι ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι τῶν διαιρέσεων τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι οἰκογενειακόν τινα χαρακτῆρα εἶχον (φρατρίαι καὶ γένη) [1]). κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους σπανίως μετεδίδωσαν πολιτείας, κατὰ δὲ τοὺς ὑστερωτέρους συχνότερα. Τὸ 427 ἔτος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Πλαταιῶν ἐδωρήθη εἰς πάντας τοὺς Πλαταιεῖς ἡ πολιτεία [2]) δι' ἣν ἐπέδειξαν πίστιν. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πολλοὶ μέτοικοι ἐγένοντο πολῖται.

§. 3. *Μέτοικοι.*

90. Καίτοι δὲ ἡ πόλις μόνον εἰς ἰδιαιτέρους τινὰς ἐχάριζε τὸ δικαίωμα νὰ θεωρῶνται ὡς πολῖται ἢ μέλη τῆς ὅλης πολιτικῆς κοινωνίας, ὅμως ἡ φιλανθρωπία τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἐσυγχώρει καὶ εἰς ἄλλους νὰ μετέχωσι τῆς προσασίας αὐτοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν ἀγαθῶν (Ἀθηναίων φιλοξενία). Τοιούτων δὲ ξένων ἢ μετοίκων, τοὺς ὁποίους ἡ ἰδιότης τοῦ τόπου ἢ τὰ ἤθη τῶν κατοίκων ἢ τοῦ κέρδους ἡ ἐπιθυμία εἵλκυον, ὑπῆρχον πολλοὶ ἐν Ἀθήναις· αὐτοῖς δὲν ἐσυγχωρεῖτο οὔτε ἔγγειος κτῆσις, οὔτε ἐπιγαμία μετὰ τῶν πολιτῶν· ὅσοι δὲ αὐτῶν ἐτόλμων νὰ

[1]) Τοῦτο δὲν ἔχει τόσον καθολικὸν κῦρος, ὡς ἐνταῦθα λέγεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. πρβλ. §. 94, σημ. 1. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι αὕτη δὲν ἦτον ὅλως ἄνευ περιορισμῶν, καθὼς καὶ ἡ τὴν ὁποίαν οἱ Ἐλευθερεῖς καὶ Ὠρώπιοι ἔσχον, ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἀθηναίων.

ἐξασκήσωσι δικαιώματα πολίτου, ἢ νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς δικαστήριον ἄνευ προστάτου, ἐτιμωροῦντο μὲ δουλείαν. Ἐτησίως δὲ ὤφειλον νὰ πληρώνωσι φόρον ὡρισμένον (μετοίκιον, ξενικὰ τελεῖν) καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαγγέλλωνται πάσας τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν πολιτῶν. Ἐκτάκτους δὲ φόρους ἢ εἰσφορὰς, λειτουργίας ὑπὲρ τοῦ δημοσίου καὶ κατὰ προαίρεσιν ἐπιδόσεις, ἐχρεώστουν νὰ τελῶσι καὶ οὗτοι ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πολῖται, προσέτι δὲ καὶ νὰ στρατεύωνται. Εἰς ἑορτὰς δέ τινας ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκτελῶσιν ἔργα τινὰ, ἤτοι νὰ σκαφηφορῶσι, ὑδριαφορῶσι καὶ σκιαδοφορῶσιν· ἐλεύθεροι δὲ τῶν ἰδιαιτέρων περιορισμῶν ἠδύναντο νὰ γένωσιν οἱ μέτοικοι μόνον διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἰσοτελεῖς, οἵτινες ἕνεκα τῶν ἐκδουλεύσεών των, τοὐλάχιστον ὡς ἰδιῶται, ἐλογίζοντο ἴσοι μὲ τοὺς πολίτας [4]).

§. 4. *Δοῦλοι.*

91. Δούλους ὡς τοὺς Εἵλωτας τῶν Δακεδαιμονίων δὲν εἶχεν ἡ Ἀττική· ἀλλ' ἦσαν ἢ ἐκ δουλεμπόρων ἠγορασμένοι [2]), ἢ αἰχμάλωτοι, ἢ ἐν τῇ οἰκίᾳ γεννηθέντες (οἰκογενεῖς). Ἠδύνατο δέ τις καὶ πρὸς τιμωρίαν νὰ καταδικασθῇ εἰς δουλείαν. Οἱ δοῦλοι ἦσαν ἢ τῶν ἰδιωτῶν ἢ δημόσιοι, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο αἱ ἀρχαὶ ὡς ταπεινοτέρους ὑπηρέτας ἢ ὡς ἀστυνομικοὺς στρατιώτας, ὁποῖοι οἱ λεγόμενοι Σκύθαι [κατ' ἐξοχὴν] ἢ τοξόται, κατ' ἀρχὰς μὲν **300** ὑστερώτερα δὲ **1200**, οἵτινες ἔμενον ὡς σκοποὶ εἰς τὴν ἀγοράν, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν Ἄρειον πάγον. Ἡ κατάσχεσις τῶν δούλων ἦτον ὑποφερτὴ καθόλου εἰπεῖν, ἀφοῦ καὶ ἰδιωτικοὶ δοῦλοι ἦσαν εἰς πολλὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ νόμου. Καὶ ἂν μὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἔχωσι κτήματα ἴνε ἀβέβαιον· ὁ κύριος ὅμως αὐτῶν δὲν εἶχεν ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου (jus vitae et necis), καὶ ὅτε ἀπανθρώπως τοὺς μετεχειρίζετο, ἠδύναντο νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὸ Θησεῖον ἢ ἄλλο τι ἄσυλον καὶ νὰ ζητῶσι νὰ

[1]) Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἔδιδον ἐνίοτε οὐ μόνον εἰς ἰδιώτας ἀλλὰ καὶ εἰς πόλεις ὅλας προνόμιά τινα· οἷον ἐπιγαμίαν, ἔγκτησιν, ἀτέλειαν. Τοῦτο δὲ συνέβαινε μάλιστα εἰς τοὺς παρὰ τῆς πόλεως εἰς ξένας χώρας ἀναγορευομένους προξένους, οἵτινες ἐπειδὴ ὤφειλον νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν αὐτῆς, εἶχον δι' αὐτὸ καὶ περισσότερα προνόμια ἐν Ἀθήναις.

[2]) Ἡ τιμὴ ἦν διάφορος κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, συνήθως μεταξὺ μιᾶς καὶ δέκα μνῶν.

πωληθῶσιν. Ἀπελευθερώσεις ἐγίνοντο συχνὰ, καὶ ὅτε ἐν πολέμῳ, ὅπου ἰδίως εἰς τὸ ναυτικὸν τοὺς μετεχειρίζοντο, ἠνδραγάθουν, ἐλάμβανον πολλάκις οὐ μόνον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτείαν. Ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ ἔρχωνται οὔτε εἰς γυμνάσια, οὔτε εἰς ἐκκλησίας, οὐδὲ ὡς μάρτυρες νὰ παρουσιάζωνται, εἰμὴ εἰς φονικὰς δίκας ὡς μηνυταί· καὶ μόνον ἐπὶ τῆς βασάνου εἶχεν ὁ λόγος αὐτῶν βαρύτητα. Οἱ ἀπελεύθεροι μετέβαινον εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων, μεταχειριζόμενοι τὸν πρότερον αὐτῶν κύριον ὡς προστάτην, ὅπερ μὴ ποιήσαντες ἠδύναντο πάλιν διά τινος δίκης ἢ γραφῆς ἀποστασίου νὰ καταδικασθῶσιν εἰς δουλείαν.

Γενικῶς ὑπολογίζουσι τὸν πληθυσμὸν [4]) τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς πολιτείας εἰς πλείονας τῶν **500,000** ἀνθρώπων, ὧν **365,000** περίπου ἦσαν δοῦλοι, **45,000** μέτοικοι καὶ οἱ λοιποὶ πολῖται· ἢ **10,000** μετοίκων καὶ ὀλίγον ὑπὲρ τὰς **20,000** πολιτῶν οἰκογένειαι.

Διαίρεσις τοῦ λαοῦ καὶ κοιναὶ σχέσεις τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους.

§. 5. *Φυλαὶ καὶ δῆμοι.*

92. Ἐντελῆ πολιτικὰ δικαιώματα κατεῖχέ τις, μέλος γενόμενος συνδέσμων τινῶν, ἰδίαν διοίκησιν ἐχόντων. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν αἱ λεγόμεναι φυλαὶ, δῆμοι, φατρίαι καὶ γένη. Τούτων αἱ δύο πρῶται διαιρέσεις, κατὰ τὴν ὑστερωτέραν των μορφὴν, συνεστάθησαν ὑπὸ Κλεισθένους, ὅστις, διαλύσας τὰς τέσσαρας ἀρχαίας ἰωνικὰς φυλὰς, κατέστησε δέκα νέας· ἦσαν δὲ αὗται· Ἐρεχθηὶς, Αἰγηὶς, Πανδιονὶς, Λεοντὶς, Ἀκαμαντὶς, Οἰνηὶς, Κεκροπὶς, Ἱπποθοωντὶς, Αἰαντὶς καὶ Ἀντιοχίς. Δήμους δὲ διώρισεν (πιθανὸν) **174** [2]), οἵτινες ἔλαβαν τὰ ὀνόματα ἢ ἀπὸ τῶν ἐπισήμων ἐν αὐτοῖς τόπων, ὡς Μαραθὼν, Ἐλευσὶς, ἢ ἀπὸ ἐπισήμων οἴκων, ὡς Δαιδαλίδαι καὶ Ἰωνίδαι. Οἱ εἰς μίαν φυλὴν ἀνήκοντες δῆμοι δὲν συνώρευαν πάντοτε, ἀλλὰ πολλάκις ἦσαν κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἐπειδὴ ὁ υἱὸς κατεγράφετο πάντοτε εἰς τὸν δῆμον καὶ τὴν φυλὴν τοῦ πατρὸς, δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὑστερώτερα εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην ἡ ἀληθὴς οἴκησις καὶ διαμονὴ τοῦ ἀνδρός.

[1]) Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν Boeckh ἐν Staatshaush. I. σ. 39. [ἡ ἀναλογία τῶν ἐλευθέρων πρὸς τοὺς δούλους ὡς 27 πρὸς 100 ἢ περίπου ὡς 1: 4. αὐτόθι σ. 40. ὁ μεταφρ.]

[2]) Ἄλλοι δέχονται κατὰ Ἡρόδοτον 100 δήμους καὶ μίαν ὑστερωτέραν ἐπαύξησιν, (οἷς συμφωνεῖ καὶ ὁ μεταφρ.).

§. 6. *Διοίκησις τῶν μεγαλειτέρων καὶ μικροτέρων τούτων κοινοτήτων.*

93. Ἑκάστη φυλὴ εἶχεν ἴδια ἱερὰ, ἰδίας γαίας, καὶ ἴδιον ταμεῖον μετὰ ἰδίων ταμιῶν, καὶ ἄλλους ἐπιμελητὰς τῶν φυλῶν. Εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν φυλῶν ἐθεωροῦντο κοιναὶ ὑποθέσεις καὶ ἐξελέγοντο οἱ ἐπιμεληταὶ τῆς κοινότητος, ὡς καὶ οἱ μέλλοντες νὰ χορηγήσωσι τὰς δημοσίας λειτουργίας. Καὶ οἱ δῆμοι δὲ εἶχον ἴδια ἱερὰ, ἐκκλησίας, γαίας, ταμεῖα καὶ ἐπιμελητὰς, οἷον ταμίαν, δήμαρχον καὶ εὔθυνον. Οἱ νέοι κατεγράφοντο εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον τοῦ δήμου, εἰς ὃν ὁ πατὴρ ἀνῆκε, τὸ ιή ἔτος τῆς ἡλικίας των· τὸ αὐτὸ δὲ ἐγίνετο καὶ εἰς πρεσβυτέρους υἱοθετουμένους. Ἐπειδὴ δὲ συνέβαινεν ἐνίοτε, ὥστε τινὲς παρεισέρρουν ἀνόμως εἰς τοὺς καταλόγους τούτους, ἐγίνετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναθεώρησις [διαψήφισις τῶν δημοτῶν], καὶ ἀπεδιώκοντο παρὰ τῶν δημοτῶν οἱ μὴ νόμιμοι. Οὗτοι δὲ ἠδύναντο μὲν νὰ ἀναφερθῶσιν εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλ' ἂν ἔχανον τὴν δίκην κατεδικάζοντο εἰς δουλείαν.

§. 7. *Φρατρίαι καὶ γένη.*

94. Ἡ διαίρεσις εἰς **12** Φρατρίας καὶ γένη (**30** εἰς ἑκάστην φρατρίαν) ἦτον ἀνεξάρτητος τῶν προηγουμένων διαιρέσεων καὶ ἀρχαία διάταξις, ἥτις διὰ Κλεισθένους δὲν ἔπαθεν οὐδεμίαν μεταβολὴν, ὡς φαίνεται. Ἦσαν δὲ κυρίως οὐχὶ πολιτικαὶ, ἀλλὰ μᾶλλον θρησκευτικαὶ κοινότητες καὶ ἰδιωτικαὶ, ἢ ἐκ τῶν ἐκταθεισῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων συσταθεῖσαι τὸ καταρχὰς, ἢ κατὰ ταύτας διοργανισθεῖσαι, διὸ καὶ φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς τὸν τύπον τῆς οἰκογενειακῆς σχέσεως. Ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ δημοποίητοι πολῖται, ἐνῷ ἐξ ἀνάγκης ὤφειλον νὰ συσσωματωθῶσι μὲ φυλήν τινα ἢ δῆμον, τῶν κατὰ γένη διαιρέσεων ἔμενον ἀπόκλειστοι· ὅθεν οὔτε ἄρχοντες οὔτε ἱερεῖς ἠδύναντο νὰ γένωσι. Ὅμως δὲ, διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου ἢ δι' υἱοθεσίας παρὰ γνησίων πολιτῶν, ἠδύναντο καὶ φράτορες νὰ γένωσι [4]). Εἰς τὰ Ἀπατούρια, ἐθνικὴν τῶν Ἰώνων ἑορτὴν, κατεγράφοντο τὰ νεογνὰ τέκνα εἰς τὸ φρατορικὸν γραμματεῖον. Τοῦτο δὲ ἐχρησίμευεν πρὸς τοῦτο, ἵνα ἐξασφαλίζῃ τὴν γνησιότητα καὶ νομιμότητα τῆς ἐκ γενετῆς πολιτείας. Τῶν οἰκογενειακῶν δὲ καθηκόντων τῶν φρατόρων ἦν καὶ τὸ, φόνου γενομένου, νὰ ὑποστηρίζωσι τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος, ἐνάγοντες τὸν φονέα εἰς δίκην, καὶ νὰ ἐξιλεόνωσι τὸν φόνον, μὴ ἔχοντος τοῦ φονευθέντος συγγενεῖς. Τὰ πράγματα τῶν φρατριῶν ἐκυβέρνα ὁ φρατρίαρχος. Εἰς ἑκάστην φρατρίαν λέγεται ὅτι ἔκπαλαι ὑπῆρχον γένη **30**, εἰς ἕκαστον δὲ γένος πάλιν **30** οἰκίαι. Ἕνεκα θρησκευτικῶν αἰτίων ἐρρόντιζον κατὰ τὸ δυνατὸν ἵνα διατηρῶνται τὰ γένη, τοῦτο μὲν διὰ τὰ ἴδια ἱερὰ, τοῦτο δὲ διὰ τὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα εἰς ὡρισμένας οἰκογενείας ἀνῆκον. Εἶχον δὲ τὰ γένη καὶ ἰδιαίτερα ἱερὰ καὶ συνελεύσεις (λέσχας). Μόνον τὰ μέλη τῶν φρατριῶν καὶ γενῶν μετεῖχον τῶν τελετῶν τοῦ πατρῴου Ἀπόλλωνος καὶ Διὸς ἑρκείου.

[4]) Καὶ ἁπλῶς δι' εὐεργεσίαν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἠδύνατό τις νὰ ἐγγραφῇ καὶ εἰς ἣν τιν' ἂν ἐβούλετο φατρίαν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει σωζομένου ὄπισθεν τῶν Προπυλαίων πρὸς ἀριστερὰν ψηφίσματος περὶ τοῦ Λυσολέοντος, βασιλέως τῶν Παιόνων, ἀποδεικνύεται, καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν. σημ. τοῦ μεταφρ.).

§. 8. *Τριτύες καὶ Ναυκραρίαι.*

95. Ἄλλη δὲ, ὡς φαίνεται ὑστερωτέρα [4]), διαίρεσις, ἥτε ἡ εἰς **12** τριττύας καὶ **4** εἰς ἑκάστην αὐτῶν ναυκραρίας, ἤτοι **48**, εἰς τὰς ὁποίας ἐπὶ Κλεισθένους προσετέθησαν **2** ἀκόμη. Αἱ διαιρέσεις αὗται φαίνεται ὅτι ἰδίως εἶχον οἰκονομικὸν καὶ διοικητικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ ὀλίγα μόνον βέβαια περὶ αὐτῶν γνωρίζομεν.

[4]) Καὶ ὅμως ναυκραρίαι μνημονεύονται ἤδη ἐπὶ τῶν κυλωνείων ταραχῶν (Κυλώνειον ἄγος), λοιπὸν πρὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.

Α.

Ἐκκλησία.

§. 1. *Ποσάκις, ποῦ καὶ πῶς συνήγετο ἡ ἐκκλησία.*

96. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἦσκει ὁ λαὸς τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ δύναμιν. Κατ' ἀρχὰς τῶν νομίμων ἢ ἐννόμων ἐκκλησιῶν μία συνήγετο καθ' ἑκάστην πρυτανείαν [4]) (ἐκκλησίαι κύριαι), ὑστερώτερα δὲ προσετέθησαν 3 ἔτι εἰς ἑκάστην πρυτανείαν. Τῶν 4 δὲ τούτων ἐκκλησιῶν ἑκάστη εἶχεν ἴδια ἔργα [2]), ὅπερ ὅμως, ὡς φαίνεται, δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε ἀκριβῶς. Ἐξ ἰδιαιτέρων ἀφορμῶν συνεκαλοῦντο ἔκτακτοι ἐκκλησίαι (σύγκλητοι, ἢ ἂν ὁ λαὸς ἐκ τῶν ἀγρῶν συνεκαλεῖτο, κατάκλητοι [κατακλησίαι]). Συνήρχετο δὲ ὁ λαὸς εἰς τὰς νομίμους ἐκκλησίας τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ Πνυκὶ, ἀντικρὺ τοῦ Ἀρείου πάγου, μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ, καὶ τότε ἐν τῇ Πνυκὶ μόνον πρὸς ἐκλογὴν τῶν στρατηγῶν. κανονικῶς συνῆγον τὴν ἐκκλησίαν οἱ πρυτάνεις διὰ προγράμματος· κατὰ δὲ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν συνεκαλοῦντο διὰ κήρυκος καὶ σημείου. τὰ περὶ τὴν τάξιν ἐπεμελοῦντο οἱ 6 ληξίαρχοι, οἵτινες τοὺς μὲν μὴ ἔχοντας τὰ προσόντα ἀπεδίωκον, τοῖς δὲ νομίμοις ἔδιδον εἰσιτήρια, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζοντες εἰς τοὺς θεσμοθέτας ἐλάμβανον μισθὸν, τὸ πρῶτον ὀβολὸν, μετὰ ταῦτα τριώβολον.

[4]) Ἴδε §. (106).

[2]) «Τὸν δῆμον (συνάγουσιν οἱ Πρυτάνεις) τετράκις ἑκάστης πρυτανείας καὶ προγράφουσιν πρὸ τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ ὧν δεῖ χρηματίζειν· τῶν δ' ἐκκλησιῶν ἡ μὲν κυρία ἐν ᾗ τὰς ἀρχὰς ἐπιχειροτονοῦσιν, εἶπερ καλῶς ἄρχουσιν, ἡ ἀποχειροτονοῦσιν, ἐν ᾗ καὶ τὰς εἰσαγγελίας ὁ βουλόμενος εἰσαγγέλλει, καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῶν δημοσιευομένων ἀναγινώσκουσιν οἱ πρὸς ταῖς δίκαις καὶ τὰς λήξεις τῶν κλήρων. Ἡ δὲ δευτέρα ἐκκλησία ἀνεῖται τοῖς βουλομένοις ἱκετηρίαν θεμένοις λέγειν ἀδεῶς περί τε τῶν ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων· ἡ δὲ γ'. κήρυξι καὶ πρεσβείαις ἀξιοῖ χρηματίζειν, οὓς δεῖ πρότερον τοῖς πρυτάνεσιν ἀποδοῦναι τὰ γράμματα· ἡ δὲ δ. περὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων». Πολυδ. Η', 95. σημ. τοῦ μεταφρ.

οἱ βραδύνοντες δὲν ἐπληρόνοντο, οἱ δὲ ὅλως μὴ ἐμφανιζόμενοι ἐζημιοῦντο χρηματικὴν ζημίαν· διότι τὸ ἐκκλησιάζειν ἦτο χρέος τοῦ πολίτου.

§. 2. *Τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν.*

97. Ἡ ἔναρξις τῆς ἐκκλησίας ἐγίνετο μὲ καθάρσιον ἱερεῖον καὶ εὐχάς· μετὰ ταῦτα ἐπροτείνετο τὸ πρὸς σύσκεψιν ἀντικείμενον ὑπὸ ἑνὸς τῶν προέδρων, οἵτινες πρότερον ἤδη παρελάμβανον τὰς παραδιδομένας ἐγγράφους εἰσηγήσεις. Ἂν ἡ βουλὴ [προβουλεύσασα περὶ τοῦ πράγματος] ἐνέκρινεν αὐτὸ, ἀνεγινώσκετο [τὸ προβούλευμα] εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐρωτᾶτο ἂν συγκατατίθεται εἰς αὐτὸ καὶ θέλῃ νὰ τὸ διασκεφθῇ [4]). ὁ δὲ δῆμος ἐφανέρονε διὰ χειροτονίας τὴν γνώμην του (προχειροτονεῖν, προχειροτονία). Ἂν δὲ τὸ πρᾶγμα ἀπῄτει διεξοδικωτέραν ἀμφισβήτησιν, τότε προσεκαλοῦντο [νὰ ἀγορεύσωσι] πρῶτον μὲν οἱ ὑπὲρ τὰ 50 ἔτη γεγονότες, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ λοιποὶ [2]), ὅσοι εἶχον τὸ δικαίωμα, τ. ἔ. πάντες ὅσοι εἶχον ἀνεπηρέαστα τὰ δίκαια τοῦ πολίτου [οἱ ἐπίτιμοι]. Οἱ δὲ ἀγορεύοντες δὲν ἔπρεπε νὰ διακόπτωνται, οὐδὲ κατὰ ἄλλον τινὰ τρόπον νὰ προσβάλλωνται, ἀλλὰ καὶ ἅπαξ μόνον ὤφειλον νὰ ὁμιλήσωσι, καὶ τοῦτο μὴ παρεκβαίνοντες τοῦ προκειμένου· ὁ δὲ παρὰ τὴν τάξιν πράττων κατεβιβάζετο ἀπὸ τοῦ βήματος ὑπὸ τῶν προέδρων [3]) καὶ ἐξεδιώκετο τῆς ἐκκλησίας, τιμωρούμενος καὶ μὲ πρόστιμον μέχρι 50 δραχμῶν. Πρὸς τήρησιν δὲ τῆς εὐταξίας εἶχον οἱ πρόεδροι κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους καὶ φυλήν τινα διὰ κλήρου ἐκλεγομένην. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀντιλέγειν εἰς τὰς ἐπιψηφίσεις φαίνεται ὅτι εἶχεν ἕκαστος τῶν προέδρων, ἀλλ' ἦτο καὶ αὐστηρὰ ποινὴ κατ' αὐτῶν ὡρισμένη, ἂν παρανόμως ἐμπόδιζον ἢ ἐπέτρεπον τὴν ἐπιψήφισιν (ἐπιψηφίζειν, διαχειροτονίαν διδόναι). ἀλλὰ καὶ ἰδιῶται ἠδύναντο νὰ κάμωσιν ἔνσασιν, μάλιστα καὶ μετὰ τὴν παραδοχὴν καὶ ἐπιψήφισιν τῆς ὑποθέσεως, ἂν ἐνόρκως διεμαρτύροντο, ὅτι θέλουν νὰ καταδιώξωσι τὸν προτείναντα τὴν γνώμην ἢ τὸν νόμον, ὡς ἐναντίον τῶν κειμένων νόμων πράξαντα (γραφὴ παρανόμων).

§. 3. *Συνέχεια.*

98. Συνήθης τῆς διαψηφίσεως τρόπος ἦν ἡ ὕψωσις τῶν χειρῶν (χει-

[4]) Πότερον, δοκεῖ περὶ τῶν προβουλευθέντων σκέψασθαι τὸν δῆμον ἢ ἀρκεῖ τὸ προβούλευμα. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἄλλως δὲ ἡ συνήθεια αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν διετηρήθη πολὺν χρόνον.

[3]) Ὑπὸ τῶν τοξοτῶν κατὰ διαταγὴν τῶν πρυτάνεων (Ι. Π.).

ροτονία) σπανιώτερον δέ, δηλαδὴ ὅτε εἰς σπουδαίας περιπτώσεις περὶ ἑνός τινος ἀνδρὸς ἀπερασίζετο, οἷον εἰς ὀστρακισμὸν, ἐγγραφὴν ξένου εἰς τοὺς πολίτας, ἀπόδοσιν τῆς πολιτείας εἰς καταδικασθέντας ἢ φυγαδευθέντας καὶ προσδιορισμὸν τῆς ποινῆς εἰς μεγάλα ἐγκλήματα, μετεχειρίζοντο τὰς ἐκ λιθαρίων ψήφους. Εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν ὤφειλον νὰ ψηφοφορήσωσι τοὐλάχιστον 6000 πολῖται [a]), μετὰ δὲ ταῦτα ἐκοινοποιοῦντο αἱ ἀπορράσεις (τὰ ψηφίσματα) εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐτηροῦντο εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς πόλεως, ἢ ἐνεχαράττοντο ἐπὶ λίθου ἢ χαλκοῦ. Ἂν ἀντικείμενόν τι δὲν διεκπεραιώνετο εἰς μίαν ἡμέραν, ἢ ἂν ἡ ἐκκλησία ἔνεκεν ἀστραπῆς ἢ ἄλλων τοιούτων διοσημιῶν διεκόπτετο παρὰ καιρὸν, ἐδύνατο καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν πάλιν νὰ συναθροισθῇ.

§. 4. *Ἔργα τῆς ἐκκλησίας.*

99. Πάντα τὰ σπουδαῖα πράγματα τῆς πολιτείας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπερασίζοντο διὰ τῆς κυριαρχικῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ. ἐνταῦθα ἀνάγονται· πόλεμος, εἰρήνη καὶ σύνδεσις συμμαχιῶν, προσδιορισμοὶ παντὸς εἴδους πολεμικῶν παρασκευῶν, διαχείρισις τῶν κοινῶν χρημάτων, ὁρισμὸς τῶν φόρων καὶ ἄλλων προσόδων τῆς πόλεως, παραδοχὴ νέων τελετῶν καὶ ἑορτῶν καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν πραγμάτων, ἀναγνώρισις τῶν σπουδαιοτάτων δημοσίων βραβεύσεων, οἷον στεφάνων τιμητικῶν, ἀνδριάντων εἰς δημοσίας θέσεις, σιτήσεως ἐν πρυτανείῳ, ἀτελείας καὶ μεταδόσεως τῆς πολιτείας εἰς ξένους. Οἱ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς ξένα μέρη πεμπόμενοι πρέσβεις, καθὼς καὶ οἱ ξένων πόλεων εἰς Ἀθήνας, ὤφειλον τὰς ἐντολὰς αὐτῶν καὶ ὑποθέσεις πρῶτον μὲν εἰς τὴν βουλὴν, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου νὰ διακοινώσωσιν, (ἀπαγγέλλειν τὴν πρεσβείαν.).

§. 5. *Συνέχεια. Νομοθετικὴ δύναμις τῆς ἐκκλησίας.*

100. Ἡ νομοθετικὴ δύναμις τῆς ἐκκλησίας κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἦτο τόσον περιωρισμένη, ὥστε καί τοι ὁ λαὸς εἶδε τὴν γνώμην του περὶ παραλαβῆς ἢ καταργήσεως νόμων, ἡ ἀπόφασις ὅμως πρὸς τοῦτο κυρίως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ περιωρισμένων ἀριθμῶν προβεβηκότων καὶ ὁρκωτῶν ἀνδρῶν. Ἐρωτᾶτο δηλαδὴ ὁ λαὸς (δῆμος) κατὰ τὴν πρώτην

[a]) Ἀθέβαιον ἐνε, ἂν τὸ ὅλον 6000 ἔπρεπε νὰ παρευρίσκωνται, ἢ τόσοι ὑπὲρ τῆς διαψηφιζομένης ὑποθέσεως ἔπρεπε νὰ ψηφοφορήσωσι [τῷ μεταφραστῇ φαίνεται πιθανώτερον τὸ δεύτερον.].

ἐκκλησίαν ἑκάστου ἔτους, ἂν ἔπρεπε νὰ γένῃ μεταβολή τις εἰς τοὺς νόμους. Ἂν δὲ πρὸς τοῦτο ἦσαν σύμφωνοι, ἦτον ἀνάγκη αἱ νέαι τῶν νόμων μεταῤῥυθμίσεις νὰ κοινοποιηθῶσι παρ' ἐκείνων, οἵτινες αὐτὰς ἐπρότεινον, καὶ ὁ λαὸς ἐξέλεγε τότε πέντε ῥήτορας (συνηγόρους, συνδίκους) πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παλαιῶν νόμων. Μετὰ τοῦτο ἐξελέγοντο διὰ κλήρου καὶ μὲ δημόσιον μισθὸν νομοθέται ἐκ τῶν ὁμωμοκότων τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὸν ἡλιαστικὸν ὅρκον· ἐνώπιον δὲ τούτων, προεδρευόντων τῶν πρυτάνεων καὶ τῶν προέδρων, κατηγοροῦντο οἱ παλαιοὶ νόμοι ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες νέους ἐπρόβαλλον, καὶ ὑπερασπίζοντο ὑπὸ τῶν συνηγόρων, τὸ δὲ πρᾶγμα ἀπεφάσιζεν ἡ γνώμη τῶν νομοθετῶν. ὅμως δὲ ἠδύνατο καὶ ὁ παρὰ τῶν νομοθετῶν δεκτὸς γενόμενος νόμος πάλιν νὰ διαφιλονεικηθῇ διά τινος γραφῆς παρανόμων, καὶ τότε ὁ μὲν νόμος ἀνεβάλλετο, τὸ δὲ πρᾶγμα ἦτον ἀνάγκη νὰ ἀποφασισθῇ ἐν δικαστηρίῳ, ὅπου οὐ μόνον ὁ νόμος ἠδύνατο νὰ καταργηθῇ, ἀλλὰ καὶ ὁ γράψας αὐτὸν νὰ καταδικασθῇ εἰς αὐθαίρετον ποινήν. εἰς τοῦτο δὲ ἔπραττον ὑστερώτερα οἱ δημαγωγοὶ καὶ συκοφάνται πολλὰς καταχρήσεις. Ἡ ἐτήσιος αὕτη τῶν νόμων ἀνάκρισις λέγεται ἐπιχειροτονία. Ἐν τούτοις, ὅτε ἡ δημοκρατικὴ ἀκράτεια καὶ ἀκολασία ηὔξησε, πολλάκις ἄνευ νομοθετῶν προεβλήθησαν νόμοι καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ παρὰ τοῦ λαοῦ. — Ἵνα δὲ μὴ γίνωνται χάσματα καὶ ἀντιφάσεις εἰς τοὺς κειμένους νόμους, ὥρισαν ὥστε πᾶσα παραλαβὴ νέων νόμων νὰ συνοδεύηται μὲ κατάργησιν παλαιῶν, καὶ πᾶσα κατάλυσις παλαιῶν μὲ εἰσαγωγὴν νέων [a]).

§. 6. *Συνέχεια. Ἀρχῶν ἐκλογαὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ [ἀρχαιρεσίαι.]*

101. Οἱ ὑπάλληλοι τὸ πάλαι μὲν ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὑστερώτερα ὅμως, ὅτε ἡ μὲν δύναμις αὐτοῦ ηὔξησεν, ἡ δὲ δημοκρατικὴ ἰσότης κακῶς ἐνοεῖτο, διὰ κλήρου· καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς μόνον μερικαί τινες ὑποθέσεις, οἷον τοιαῦται, ὁποῖαι ἀπῄτουν πολλὰ εἰδικὰς γνώσεις καὶ εἴδός τι δημοσίας πίστεως (π. χ. στρατιωτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἔργα, πρεσβεῖαι, ἡ ἀρχὴ τῶν 10 σωφρονιστῶν) ἐπετρέποντο διὰ ψηφοφορίας. Αἱ πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἀρχῶν συνελεύσεις ἐλέγοντο ἀρ-

[a]) Ὅρα Δημοσθ. ἐν τῷ κατὰ Τιμοκρ. §. 33 καὶ ἐν τῇ προεκδ. τῆς Ἀρχαιολ. σελ. 183. §. 118. σημ. τοῦ μεταφρ.

χαιρεσίαι· οἱ δὲ παραγγέλλοντες [σπουδάρχαι] (ἀρχαιρεσιάζειν, σπουδαρχιᾶν) μετεχειρίζοντο πολλάκις, μάλιστα κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους, ἄνομα μέσα, καὶ ἦτον ἀνάγκη νὰ ἐπαπειλῶνται μὲ αὐστηρὰς ποινάς. Καταστάντας δὲ ἤδη εἰς τὴν ἀρχὴν ἠδύνατο ὁ λαὸς ἕνεκα πλημμελημάτων νὰ τοὺς παύσῃ διὸ καὶ κατὰ πᾶσαν πρώτην ἐκκλησίαν ἑκάστης πρυτανείας (ἐκκλησία κυρία) πρώτων οἱ ἄρχοντες τὸν λαὸν, ἂν αἱ ἀρχαὶ ἔπρεπε νὰ μένωσιν εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν ἢ ἂν ἔπρεπε νὰ παυσθῶσιν.

§. 7. *Συνέχεια. Δικαστικὴ δύναμις τῆς ἐκκλησίας.*

102. Ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ λαοῦ μετὰ μήνυσιν ἢ εἰσαγγελίαν ἐθεωροῦντο προσβολαὶ (ὕβρεις) εἰς ἄρχοντας καὶ ἄλλαι πολλὰ σπουδαῖαι δίκαι. Τοιαῦτα δὲ πράγματα ἠδύναντο νὰ φερθῶσι καὶ εἰς τὴν βουλὴν, αἱ παρὰ τῆς ὁποίας ζημίαι μέχρι 500 δραχμῶν ἀνέβαινον· ὅμως δὲ τὰ σπουδαιότερα παρεπέμποντο εἰς τὸν λαὸν, ὅστις τότε σπανίως αὐτὸς διὰ ψηφηφορίας ἔκρινεν (ὡς κατὰ τῶν στρατηγῶν μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν), ἀλλὰ συνήθως ἀνέθετε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ τακτικὸν δικαστήριον τῶν Ἡλιαστῶν, ἐκλέγων ἐν τῷ αὐτῷ καὶ συνδίκους ἢ συνηγόρους, οἵτινες μετὰ τῶν κυρίων κατηγόρων ἐν ὀνόματι τοῦ δήμου ἐδίωκον τὴν δίκην. Διάφοροι δὲ τούτων ἦσαν αἱ λεγόμεναι προβολαὶ, ἤτοι προκατηγορίαι ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ἵνα χρησιμεύσωσι ὡς προδικασίαι, ἢ νὰ προξενήσωσιν ἔμφασιν εἰς ὑστερωτέρας δίκας ἐν δικαστηρίοις· ἐγίνοντο δὲ αὗται μάλιστα κατὰ δυνατῶν ἀνδρῶν ἢ κομματαρχῶν.

§. 8. *Συνέχεια· ἐξοστρακισμός* [a]).

103. Ὁ ἐξοστρακισμὸς δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται διόλου, ὡς δικαστικὴ καταδίωξις ἢ κόλασις, ἀλλ' ὡς πολιτικὸν μέτρον τῆς ἀνωτάτης δυνάμεως τῆς πολιτείας, ὡς μέσον προληπτικὸν κινδύνων, χάριν τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ τῆς γενικῆς ἰσονομίας. Ἐγένετο δὲ οὕτω· εἰς ὡρισμένον τινὰ καιρὸν τοῦ ἔτους συγκαλέσαντες οἱ πρυτάνεις τὸν δῆμον ἠρώτων αὐτὸν ἂν ἤθελε νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ ἐξοστρακισμὸς [«τὸ ὄστρακον εἰσφέρειν»] καὶ τότε ἕκαστος λαβὼν ὄστρακον καὶ γράψας ὅντινα ἐβούλετο ἔφερεν αὐτὸ εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον. Ἔπειτα οἱ ἄρχοντες ἠρίθμουν τὸ σύμπαν πλῆθος τῶν ὀστράκων καὶ ἂν οἱ γράψαντες ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν 6000, ὁ ἐξοστρακισμὸς ἦτον ἀτελὴς καὶ δὲν ἴσχυε [b]). ὁ δὲ οὕτω καταδικασθεὶς ἐχρεώστει ἐντὸς 10 ἡμερῶν [c]) νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν καὶ δέκα ἔτη (ὕστερον δὲ ἐγένοντο πέντε) νὰ μένῃ ἔξω τῆς χώρας. Ἠδύνατο ὅμως καὶ πρὸ τοῦ ὡρισμένου χρόνου νὰ ἀνακληθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις μόνος εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπαλλάττειν ποινῆς καὶ ἀτιμίας. ἀτιμίαν δὲν ἐπροξένει οὐδεμίαν ὁ ἐξοστρακισμὸς, καὶ οἶκος καὶ ὑπάρχοντα τοῦ ἐξορισθέντος οὕτως ἔμενον ἄθικτα. Εἰς ἐξοστρακισμὸν περιέπεσον οἱ μέγιστοι ἄνδρες τῶν Ἀθηναίων, ἐωσοῦ ὁ Ἀλκιβιάδης κατώρθωσε, μετὰ τὴν ἐξοστράκισιν τοῦ δημαγωγοῦ Ὑπερβόλου, διὰ παντὸς νὰ καταλύσῃ τὸν ἐξοστρακισμόν [d]).

---

[a]) Ὀστρακισμὸς εὑρίσκεται καὶ εἰς Ἄργος, Μέγαρα, Συρακούσας [πεταλισμός ἐκ' ὀλίγον χρόνον] καὶ Μίλητον.

[b]) » Ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ θέντες τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα καρπούμενον τὰ αὐτοῦ ». Πλούτ. Ἀριστείδ. ζ'. σημ. τοῦ μεταφρ.

[c]) Τὰ δίκαια δοὺς καὶ λαβὼν ὑπὲρ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων. σημ. τοῦ μεταφρ.

[d]) Ὅρα περὶ τούτου Πλούτ. Ἀριστ. ζ' Θεμιστ. κδ'. σημ. τοῦ μεταφρ.

Β.

Βουλή.

§. 9. *Βουλευτικὰ προσόντα. Προοίμια.*

104. Ἐπὶ Σόλωνος συνέκειτο ἡ βουλὴ [a]) ἐκ 400 βουλευτῶν, ἤτοι 100 ἐξ ἑκάστης τῶν 4 παλαιῶν φυλῶν· ἐπὶ Κλεισθένους δὲ ηὔξησεν ὁ ἀριθμὸς εἰς 500, ἤτοι 50 ἐξ ἑκάστης τῶν νέων φυλῶν. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἐξελέγοντο οἱ βουλευταὶ μόνον ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων (πεντακοσιομεδίμνων, ἱππέων, ζευγιτῶν)· μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅτε ἡ δύναμις τοῦ λαοῦ ηὔξησεν, ἐκ πάντων ὅσοι ἦσαν ἐπίτιμοι καὶ 30 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. Ἐξελέγοντο δὲ οἱ βουλευταὶ (πιθανὸν μετὰ τοὺς Κλεισθένους χρόνους) διὰ κλήρου καὶ κατ' ἔτος· ἀλλ' ἠδύναντο πολλάκις νὰ γένωσι βουλευταί. Μετὰ τὴν διὰ κλήρου ἐκλογὴν ὑπεβάλλοντο εἰς δοκιμασίαν, ἐν ᾗ, μὴ φανέντες δόκιμοι, ἀντικαθι-

[a]) » Ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ θέντες τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα καρπούμενον τὰ αὐτοῦ ». Πλούτ. Ἀριστείδ. ζ'. σημ. τοῦ μεταφρ.

[b]) Τὰ δίκαια δοὺς καὶ λαβὼν ὑπὲρ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων. σημ. τοῦ μεταφρ.

[c]) Ὅρα περὶ τούτου Πλούτ. Ἀριστ. ζ' Θεμιστ. κδ'. σημ. τοῦ μεταφρ.

[d]) Ἡ βουλὴ εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως εἰς τὰς διασκέψεις καὶ ἀνωτέραν τινὰ διοικητικὴν δύναμιν· καὶ κατὰ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδιαιτέρα πολιτικὴ δύναμις. Ἄλλως δὲ οἵ τε βουλευταὶ καὶ οἱ ἡλιασταὶ καὶ οἱ νομοθέται πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς στενώτεροι ἀπόκλητοι τοῦ λαοῦ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους ἄρχοντας, τοὺς δούλους τοῦ λαοῦ. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι πρῶτον μὲν ἦσαν ἀνεύθυνοι, ἔπειτα δὲ ὅτι κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους ἐμισθοδοτοῦντο ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὡς τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους εἶχε καὶ ἡ δευτέρα βουλὴ, ὁ Ἄρειος πάγος, μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν· ἴδε περὶ τούτου §. 123.

στῶντο παρ' ἄλλων. Πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν βουλὴν ὤμνυον (τὸν βουλευτικὸν ὅρκον), ὅτι θέλουσιν ἐκπληρώσῃ τὰ βουλευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα· μάλιστα δὲ, καὶ τῆς βουλευτικῆς περιόδου διαρκούσης, ἠδύναντο ὑπὸ τῶν συμβουλευτῶν νὰ ἀποβληθῶσι τῆς βουλῆς ἕνεκα πλημμελημάτων. Ἄλλως δὲ φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν ὑπεύθυνοι, εἰμὴ ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῶν προσόδων. βουλευτικὸν δὲ μισθὸν ἐλάμβανον δραχμὴν (μίαν) ἑκάστης ἡμέρας παρὰ τῆς πόλεως· προνόμια δὲ ἀπήλαυον, Ἀστρατείαν, διαρκοῦντος τοῦ βουλευτικοῦ ἔτους καὶ ἰδιαίτερον τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ (τόπος βουλευτικός)· τιμῆς δὲ δεῖγμα αὐτοῖς ἦν μύρτου στέφανος ἐν τῇ συνεδριάσει· ὅτε δὲ ἡ βουλευτικὴ περίοδος καλῶς ἔληγεν, ἀφιέρωνεν ὁ λαὸς συνήθως χρυσοῦν στέφανον εἰς ὅλον τὸν σύλλογον.

§. 10. *Ἔργα τῆς βουλῆς.*

105. Ἔργον τῆς βουλῆς ἦν τοῦτο μὲν ἡ προηγητικὴ συζήτησις καὶ προπαρασκευὴ ἐκείνων, ὅσα ἔμελλον νὰ προβληθῶσιν εἰς τὸν λαὸν (προβουλεύειν, προβούλευμα), τοῦτο δὲ ἡ διοίκησίς τινων τρεχόντων τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων ἔργων. Ἤγουν ἀνελάμβανε τὰς εἰδήσεις τῶν ἐπισρεψάντων πρέσβεων, ἠκροάζετο τοὺς πρέσβεις ξένων πόλεων καὶ εἰσῆγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπέβαλλεν εἰς δοκιμασίαν τοὺς ἄρχοντας κ. τ. ἑ. Ἰδίως δὲ ἐξετείνετο ἡ ἐνέργεια αὐτῆς εἰς τὰ οἰκονομικὰ, στρατιωτικὰ καὶ δικαστικά. Οὕτως ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικὰ ἐπεστάτει εἰς τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν δημοσίων προσόδων, ἀπῄτει τὰ εἰσοδήματα παρὰ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν δημοσίων γαιῶν καὶ τὸν ὑπολογισμὸν, εἶχε τὴν ἐπιτήρησιν καὶ ἐξέλεγξιν τῶν ἀπολογισμῶν τῶν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων καὶ εἰσπρακτόρων, τὴν παράδοσιν τῶν ὑπολογισμῶν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ περὶ τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων τῆς πόλεως καὶ τὴν διανομὴν τῶν βοηθειῶν, τὰς ὁποίας ἡ πόλις εἰς πτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους πολίτας διεμοίραζεν. Ἔπειτα ἐπετήρει ἡ βουλὴ τὴν ἐτήσιον ναυπηγίαν τοῦ στόλου, ἐπιμελουμένη καὶ τὸ ὑπάρχον ἱππικὸν ἐκ 300 μὲν κατ' ἀρχὰς, ἔπειτα δὲ ἐξ 600 καὶ μεταταῦτα ἐκ 1000 καὶ, συνυπολογιζομένων καὶ τῶν ἱπποτοξοτῶν, 1200. Εἶχε δὲ καὶ δικαστικήν τινα δύναμιν ἡ βουλὴ, καθ' ὅσον δίκαι περὶ ἀνομημάτων τινῶν, τὰ ὁποῖα ὁ κατήγορος δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, ἐθεωροῦντο ἐνώπιον αὐτῆς. Διὰ μικρότερα ἐγκλήματα εἶχεν ἡ βουλὴ τὸ δικαίωμα νὰ προσδιορίζῃ πρόστιμον μέχρι 500 δραχμῶν. Αἱ σπουδαιότεραι ὅμως δίκαι ὤφειλον νὰ ἀκολουθῶσι τὸν τακτικὸν

αὐτῶν δρόμον, ἐκτὸς ἂν ὁ δῆμος εἴς τινας περιστάσεις ἔδιδεν εἰς τὴν βουλὴν ἔκτακτον δικαστικὴν δύναμιν. Τὰ ἰδιαίτερα τῆς βουλῆς ψηφίσματα ἴσχυον μόνον ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς βουλευτικὴν περίοδον.

§. 11. *Τύπος τῆς βουλευτικῆς συνεδριάσεως.*

106. Ἡ βουλὴ συνήρχετο κανονικῶς εἰς τὸ ἐν Κεραμεικῷ βουλευτήριον ἑκάστην ἡμέραν, ἐξαιρουμένων τῶν ἑορτασίμων. Αἱ συνεδριάσεις φαίνεται ὅτι ἐγένετο δημοσίᾳ, ἐξαιρουμένων τινῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς μυστικαὶ συσκέψεις ἐγίνοντο. Διὰ νὰ μὴν ἦνε δὲ ἀναγκασμένη ὅλη ἡ βουλὴ ὅλην τὴν ἡμέραν νὰ συνεδριάζῃ, καὶ ἡ πόλις ὅμως πάλιν νὰ μὴ στερῆται ποτὲ τὴν ἀνωτάτην βουλευτικήν της ἀρχὴν, διῃρεῖτο ἡ βουλὴ εἰς δέκα τμήματα, ὥστε τὸ δέκατον αὐτῆς, ἢ οἱ βουλευταὶ μιᾶς φυλῆς, πάντοτε νὰ συνεδριάζωσι (φυλὴ πρυτανεύουσα). Ὁ καιρὸς, καθ' ὃν μία φυλὴ διεχειρίζετο τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἐλέγετο πρυτανεία, τὰ δὲ μέλη πρυτάνεις καὶ ὁ τόπος τῆς συνεδριάσεως πρυτανεῖον (διάφορον τοῦ παλαιοῦ παρὰ τὴν ἀκρόπολιν πρυτανείου) ἢ θόλος ἢ καὶ σκιὰς, ὅπου καὶ δημοσίᾳ διετρέφοντο. Ταύτης δὲ τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως μετεῖχον καὶ οἱ λεγόμενοι ἀείσιτοι, ἢ ἄρχοντές τινες, ἔχοντες τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα, ἔτι δὲ ξένοι πρέσβεις καὶ πολῖται τὴν πατρίδα ὠφελήσαντες [1]). Ἐκ τῶν πρυτάνεων ἑκάστην ἡμέραν ἦτον εἷς ἐπιστάτης [2]), ὅστις ἐφύλαττε τὰς κλεῖς τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ ταμείου [θησαυροῦ], τοῦ Μητρῴου, ὡς καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ κράτους, προέδρευεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς βουλῆς καὶ τῶν πρυτάνεων καὶ διεύθυνε τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους εὑρίσκονται παρὰ τοῦτον 9 ἄλλοι πρόεδροι ἐκ τῶν φυλῶν, ὡς διευθυνταὶ τῆς ἐκκλησίας [3]), καὶ προσέτι μία φυλὴ προεδρεύουσα [4]). Ἄνευ

---

[1]) Ἴδε καθόλου περὶ πρυτάνεων τὴν ἐπιστημονικὴν « ὁμιλίαν Κ. Ἀσωπίου τῇ δ' Ὀκτωβρίου 1843 ἐν τῷ Πανεπιστ. Ὄθωνος, ἐπὶ τῆς ἀναδοχῆς τῆς πρυτανείας. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Διὰ κλήρου ἐκλεγόμενος· οὗτος δ' εἶχε τὴν προεδρίαν οὐ μόνον ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς βουλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. σημ. τοῦ μεταφρ.).

[3]) Τοὺς ἐννέα τούτους προέδρους ἐξέλεγεν ὁ ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων ἐκ τῶν λοιπῶν ἐννέα φυλῶν, ἕνα ἐξ ἑκάστου τμήματος τῆς βουλῆς διὰ κλήρου, εἰσήχθη δὲ τοῦτο περὶ τὴν 100—102 Ὀλυμπιάδα. Εἷς δὲ τῶν ἐννέα τούτων προέδρευεν εἰς τὰς συνελεύσεις τῆς βουλῆς ἡ τοῦ δήμου, καὶ τοῦτο πράττων ἐκαλεῖτο ἐπιστάτης. Ἐκεῖνος δὲ ὁ κυρίως ἐπιστάτης εἶχε τὴν προεδρείαν μεταξὺ τῶν πρυτάνεων καὶ ἐφύλαττε τὰς κλεῖς καὶ τὴν σφραγῖδα, ὡς εἴρηται. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων προέδρων παρεδέχθησαν τινες 10 προέδρους τῆς

ἐπιψηφίσεως τῶν προέδρων τούτων ψηφηφορία δὲν ἐγίνετο, δικαίωμα, διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ ὁποίου ὅμως ἦσαν ὑπεύθυνοι. Μία πρυτανεία διήρκει κατὰ μὲν τὸ κοινὸν ἔτος 35 ἕως 36 ἡμέρας κατὰ δὲ τὸν ἐμβόλιμον ἐνιαυτὸν 38 ἢ 39. ἑκάστη πρυτανεία εἶχε τὸν ἴδιον ἑαυτῆς διὰ κλήρου ἐκλελεγμένον γραμματέα [1]) καὶ ἀντιγραφέα πρὸς σύνταξιν τῶν δημοσίων ἐγγράφων καὶ ὑπολογισμῶν. Ἡ ἔναρξις τῆς βουλῆς ἐγίνετο μὲ θύματα εἰσιτήρια καὶ τὸ τέλος μὲ ἐξιτήρια· αἱ δὲ καθ' ἡμέραν συνεδριάσεις ἤρχιζαν μὲ εὐχάς, ἰδίως πρὸς τὸν Δία τὴν Ἀθηνᾶν καὶ Ἑστίαν βουλαίαν.

Γ.

Ἀρχαί.

§. 12. *Διάφοροι τάξεις δημοσίων ὑπαλλήλων.*

107. Ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τῆς ἀνωτάτης δυνάμεως, ἤτοι δοῦλοι τῆς πολιτείας, ἦσαν τοῦτο μὲν οἱ λεγόμενοι ἄρχοντες κατ' ἐξοχήν, διευθύνοντες ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν τῶν νόμων καὶ τοῦ λαοῦ ὡρισμένον τινὰ κλάδον τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας· ἐντὸς δὲ τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας αὐτῶν εἶχον πλήρη δύναμιν καὶ δικαιοδοσίαν (ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου)· ἀλλὰ ἦσαν καὶ ὑπεύθυνοι εἰς τὴν ἀνωτάτην τῆς πόλεως δύναμιν, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ εἰς δοκιμασίαν ὑπεβάλλοντο πρὶν ἀναλάβωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ οἱ ἐπιμεληταί, οἵτινες ἦσαν ἐπιτετραμμένοι τὴν διεξαγωγὴν μερικωτέρων τινῶν ὑποθέσεων ἢ ἐπιμελειῶν ἐπὶ ὡρισμένον τινά, ποτὲ μὲν μακρότερον ποτὲ δὲ βραχύτερον χρόνον (συνήθως 30 ἡμερῶν), π. χ. οἱ πρέσβεις, οἱ συνήγοροι καὶ οἱ παρόμοιοι· καὶ τέλος οἱ ὑπηρέται, οἵτινες ἐπὶ μισθῷ ἐξετέλουν κατώτερα ἔργα κατὰ προσταγὴν τῶν ἄλλων, καὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δοῦλοι ἢ ἀπελεύθεροι. Αἱ δύο πρῶται τάξεις ἐξελέγοντο ἢ διὰ κυάμων, κληρούμενοι ἐν τῷ Θησείῳ, ἐπιστατούντων τῶν 6

πρυτανευούσης φυλῆς, οἵτινες 7 ἡμέρας εἶχον τὴν προεδρείαν καὶ ἐξ ἑαυτῶν τοὺς ἐπιστάτας ἐξέλεγον· ἀλλὰ τὸ ὅλον ὀλίγην πιθανότητα φέρει ἐν ἑαυτῷ.

[1]) Ἀναφέρονται δὲ προσέτι, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους, καὶ ἄλλοι τῆς βουλῆς γραμματεῖς (γραμματεὺς τῶν βουλευτῶν, γραμματεὺς τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου).

θεσμοθετῶν, ἢ διὰ ψηφηφορίας, εἴτε ὅλου τοῦ λαοῦ εἴτε εἰς ἰδιαιτέρας περιπτώσεις μιᾶς ἑκάστης φυλῆς (ἄρχοντες κληρωτοί, ἢ ἀπὸ κυάμου, ἢ κυαμευτοί, καὶ χειροτονητοὶ ἢ αἱρετοί). Καθόλου εἰπεῖν ὁ διὰ κλήρου τρόπος ἦτο συνηθέστερος εἰς τὰς καθ' αὐτὸ ἀρχάς.

§. 13. *Δοκιμασία.*

108. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν εἴπετο δοκιμασία ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου (εἰς δὲ τοὺς ἄρχοντας κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐνώπιον τῆς βουλῆς), ἥτις ὅμως δὲν ἀπέβλεπε τὴν ἐξέτασιν τῶν γνώσεων ἢ τῆς ἱκανότητος πρὸς ἀρχήν, ἀλλ' ἂν ἦσαν πολιτικῶς νόμιμοι ἢ μή, καὶ ἂν ὁ βίος αὐτῶν κατὰ τὰ σπουδαιότερα ἦτον ἄμεμπτος [1]). Ἀπὸ Ἀριστείδου ἐγένετο ἡ κατοχὴ τῶν ἀρχῶν κοινὸν τοῦ πολίτου δικαίωμα, τὸ δὲ τίμημα δὲν ἐθεωρεῖτο, εἰ μὴ εἰς οἰκονομικάς τινας ἀρχάς. Οἱ μὲν στρατηγοὶ ὤφειλον νὰ ἔχωσι ἔγγειον κτῆσιν ἐν Ἀττικῇ καὶ νὰ ἦναι γνήσιοι, ἤγουν νομίμου γάμου τέκνα· οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ἄρχοντες κατ' ἐξοχὴν πολῖται τέλειοι ἐκ τριγονίας· ὡρισμένη ἡλικία ἦν, ὡς τινες νομίζουσιν, ἡ μετὰ τὸ 30 ἔτος· ἔτι δὲ ὤφειλον εἶναι ἀφελεῖς, ἤτοι μὴ ἀνάπηροι τὸ σῶμα. Εἰς τὰς δοκιμασίας δέ, ὅπου πᾶς πολίτης ἠδύνατο ὡς κατήγορος νὰ παρουσιασθῇ, οἱ ἀποδοκιμασθέντες ἐζημιοῦντο μὲ ἀτιμίαν.

§. 14. *Εὐθύνη.*

109. Ἕκαστος ὑπάλληλος ὤφειλε νὰ δώσῃ εὐθύνας καὶ λογισμὸν, ἰδίως ὅμως οἱ διαχειρίσαντες χρήματα τοῦ δημοσίου. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οὐ μόνον οἱ ἄρχοντες κατ' ἐξοχήν, ἀλλὰ καὶ διαιτηταὶ καὶ τριήραρχοι καὶ ἱερεῖς καὶ πρέσβεις. Οἱ λογαριασμοὶ παρεδίδοντο εἰς τοὺς διὰ κλήρου ἐκλεγομένους 10 λογιστὰς, οἵτινες ἢ αὐτοὶ ἐξήλεγχον αὐτοὺς ἢ τοὺς παρέδιδον εἰς τοὺς εὐθύνους [2]), ἵνα οὗτοι αὐτοὺς ἐξετάσωσι. Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ δώσῃ ἀκριβῆ λογισμὸν ἐσύρετο εἰς τὸ δικαστήριον, τὸ ὁποῖον, ἦτον ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν ἢ ἡγεμονίαν τῶν λογιστῶν, ὅπου τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως ὑπερασπίζοντο ὑπὸ τῶν 10 κληρωτῶν συνηγόρων ἢ

[1]) » Εἰ γονέας εὖ ποιεῖ, εἰ τὰς στρατείας ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐστράτευται, εἰ τὰ τέλη τελεῖ «. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Πῶς εἶχον οἱ λογισταὶ πρὸς τοὺς εὐθύνους δὲν ἴνε ἀρκετὰ σαφές· τινὲς ἐδέχθησαν μάλιστα ὅτι ἦσαν ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἢ ὅτι λογισταὶ ἦτον ὑστερωτέρα ὀνομασία τῶν εὐθύνων· [λογισταὶ, διείλεκται περὶ τούτων Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ, ἔνθα δείκνυται, ὅτι διαφέρουσι τῶν εὐθύνων. Ἁρποκρ. σημ. τοῦ μεταφρ.].

συνδίκων· ἄλλως δὲ καὶ πᾶς πολίτης ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ὡς κατήγορος. Πρὶν δώσῃ τις λογισμὸν δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ ἀποδημήσῃ, οὔτε ἄλλην ἀρχὴν νὰ ἄρξῃ, οὔτε ἐλευθερίας τινὰς καὶ δικαιώματα τοῦ πολίτου νὰ ἀπολαύῃ[1]). Οἱ λογισμοὶ συνήθως ἐχαράσσοντο εἰς λίθους καὶ ἐσταίνοντο δημοσίᾳ. Τοιαῦται δὲ ἐπιγραφαὶ ἐσώθησαν καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἄλλως δὲ, καίπερ ἐχούσης τῆς πόλεως πάντα ταῦτα τὰ μέτρα, οὐδὲν ἧττον συνέβαινον ἀπάται, μάλιστα κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους, ὅτε οἱ λογισταὶ δὲν ἦσαν σπανίως δωροδόκοι.

§. 15. *Ὅρια καὶ περιορισμοὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀρχῶν.*

110. Αὐξανούσης τῆς δυνάμεως τοῦ δήμου περιωρίζετο κατὰ μικρὸν ἡ τῶν ἀρχῶν δύναμις· ἤγουν διήρκει βραχὺν χρόνον καὶ διῃρέθη εἰς πλείονας ἄρχοντας οἵτινες ὑπέκειντο εἰς ἐπιχειροτονίαν καὶ ἀποχειροτόνησιν κατὰ πᾶσαν πρώτην ἐκκλησίαν ἑκάστης πρυτανείας καὶ ἦσαν ὑπεύθυνοι. Οὐδεὶς ἠδύνατο δὶς τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἄρχειν ἢ δύο ἀρχὰς ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει. Καὶ εἶχον μὲν αἱ ἀρχαὶ, ἑκάστη εἰς τὸν κύκλον αὐτῆς, δικαιοδοσίαν, ἐπιβάλλουσαι καὶ ἀσήμαντόν τι πρόστιμον (ἐπιβολὴ), ἀλλὰ ἠδύνατό τις κατὰ τούτου νὰ κάμῃ ἔφεσιν εἰς τὰ δικαστήρια· ὅμως δὲ ἐκ τῶν λόγῳ ἢ ἔργῳ ὕβρεων, αἱ ὁποῖαι ἀτιμίαν ἐπέφερον, ἦσαν προφυλαγμένοι οἱ ἄρχοντες. Παρασήμων δὲ μνεία δὲν γίνεται ἄλλων ἢ τῶν μυρσίνων στεφάνων, τοὺς ὁποίους οἱ θ΄ ἄρχοντες καί τινες ἄλλοι ἐφόρουν διαχειρίζοντες τὰς ἀρχὰς αὐτῶν.

§. 16. *Αἱ κατὰ μέρος ἀρχαί. Ἄρχοντες.*

111. Ἀνωτάτη ὑπαλληλικὴ θέσις ἦν ἡ τῶν θ΄ ἀρχόντων (ἴδε τὴν ἱστορικὴν ἔποψιν §. 2.), ὧν ὁ μὲν ἀ. ἄρχων[2]) ἁπλῶς ἐλέγετο, ἀφ᾽ οὗ καὶ τὸ ἔτος ὠνομάζετο· ὁ δὲ β΄ βασιλεὺς, ὁ γ΄ πολέμαρχος καὶ οἱ λοιποὶ θεσμοθέται. Τῶν ἀρχόντων ἡ μεγάλη κατ᾽ ἀρχὰς δύναμις, ὑστερώτερα, ἀφοῦ ἡ δημοκρατία ηὔξησε, περιωρίσθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου, ὅ ἐστιν εἰς προστασίαν τῶν δικῶν καὶ προεδρίαν ἐν τῷ δικαστηρίῳ. Δικαστικὴν δὲ δύναμιν κυρίως εἶχον μόνον εἰς ἀσήμαντα πράγματα, ἀλλὰ καὶ τότε ἠδύνατο νὰ γένῃ ἔφεσις εἰς τὸ δι-

[1]) Τὴν οὐσίαν καθιεροῦν, οὐδὲ ἀνάθημα ἀναθεῖναι, οὐδὲ ἐκποίητον γενέσθαι, οὐδὲ διαθέσθαι τὰ ἑαυτοῦ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὑπὸ τῶν μὴ ἀττικῶν συγγραφέων καὶ ἰδίως τῶν γραμματικῶν λέγεται ἄρχων ἐπώνυμος.

καστήριον. Ὁ ἄρχων κατ᾽ ἐξοχὴν ἔκρινε τὰς περὶ κληρονομίας δίκας καὶ ἄλλας οἰκογενειακὰς ἀμφισβητήσεις[1]). Ὁ πολέμαρχος δὲ περὶ ὁμοίων μεταξὺ μετοίκων καὶ ξένων. Τῶν δὲ ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ στρατιωτικῶν καθηκόντων τῷ ἔμεινε μόνον ἡ φροντὶς περὶ τὴν ταφὴν δημοσίᾳ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων. Ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν δικαιοδοσίαν εἰς θρησκευτικὰ πράγματα, καὶ οἱ θεσμοθέται εἰς τὰς λοιπὰς δίκας. Κοινὰ δὲ ὅλων ὁμοῦ τῶν ἀρχόντων ἔργα ἦσαν, ὅτι π. χ. ἕκαστον ἔτος ἐξέλεγον τοὺς δικαστὰς διὰ κλήρου, ὅτι τὸν λαὸν κατὰ πᾶσαν κυρίαν ἐκκλησίαν ἠρώτων ἂν οἱ ὑπάλληλοι ἔπρεπε νὰ μένωσιν ἢ νὰ παυσθῶσιν[2]), καὶ ὅτι εἰς τὴν ἐκλογὴν στρατιωτικῶν τινῶν θέσεων προέδρευον. Τῶν τριῶν δὲ κατὰ πρῶτον ὀνομασθέντων ἀρχόντων ἕκαστος ἐξέλεγεν ἑαυτῷ δύο παρέδρους[3]). Πρὶν ἀναλάβωσι τὴν ἀρχὴν οἱ ἄρχοντες ἔδιδον ὅρκον, καὶ ἀφοῦ καλῶς αὐτὴν ἐξεπλήρουν παρελαμβάνοντο παύσαντες εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον.

§. 17. *Διάφοροι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι.*

112. Οἱ ἔνδεκα διὰ κλήρου [κατ᾽ ἔτος] ἐκλεγόμενοι, πιθανῶς εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς μεθ᾽ ἑνὸς γραμματέως, εἶχον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ποινῶν καὶ τὰς φυλακὰς, κατέγραφον τὰ ἀστυνομικὰ ἐγκλήματα καὶ ἠδύναντο αὐθαδείας ἐγκληματίας καὶ κακούργους, ὅταν τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ἦσαν φανερὰ ἢ ὁμολογούμενα, οἱ ἴδιοι εὐθὺς νὰ τιμωρήσωσι[4]). Οἱ ἀστυνόμοι ἦσαν δέκα κληρωτοὶ, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς, πέντε εἰς τὸ ἄστυ καὶ πέντε εἰς τὸν Πειραιᾶ, φροντίζοντες περὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ καθαριότητα τῶν οἰκοδομῶν καὶ ὁδῶν, καὶ περὶ τὴν λοιπὴν ἀστυνομικὴν τάξιν. Ὅμως δὲ μνημονεύονται καὶ ἴδιοι ὁδοποιοὶ ὡς ἐπιστάται τῆς ἐπισκευῆς τῶν ὁδῶν, καὶ ὡς πρὸς τὴν διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων ἐπιστάται τῶν ὑδάτων· ἔτι δὲ καὶ

[1]) Ὅρα Δημοσθ. ἐν τῷ πρὸς Μακάρτ. κεφ. ιζ΄. ἐν τῇ προεκδ. τῆς ἀρχαιολ. σ. 194.

[2]) Ἐπιχειροτονεῖν καὶ ἀποχειροτονεῖν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) «Οὓς ἂν βούληται, πρὸς τὸ φυλάττειν τὰ πράγματα, οἷον βοηθοὺς καὶ συμβούλους. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Πολυδ. Η΄. 102: Οἱ ἔνδεκα εἷς ἐφ᾽ ἑκάστης φυλῆς ἐγίνετο, καὶ γραμματεὺς αὐτοῖς συνηριθμεῖτο· νομοφύλακες δὲ κατὰ τὸν Φαληρέα μετωνομάσθησαν· ἐπιμελοῦντο δὲ τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καὶ ἀπῆγον κλέπτας, ἀνδραποδιστὰς, λωποδύτας, εἰ μὲν ὁμολογοῖεν θανατώσοντες, εἰ δὲ μὴ, εἰσάξοντες εἰς τὰ δικαστήρια, κἂν ἁλῶσιν, ἀποκτενοῦντες· τοῦ δὲ νομοφυλακίου θύρα μία χαρώνειον ἐκαλεῖτο, δι᾽ ἧς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπήγοντο. σημ. τοῦ μεταφρ.

ὁ Ἄρειος πάγος εἰς πολλὰ ἐφρόντιζε περὶ τῆς δημοσίας τάξεως. Οἱ ἀγορανόμοι (5 ἐν τῇ πόλει καὶ 5 ἐν Πειραιεῖ) ἐπεστάτουν ἐπὶ τῶν εἰς ἀγορὰν φερομένων πραγμάτων καὶ ἐπὶ πάντων ὅσα τὴν τάξιν τοῦ ἐμπορίου ἀπέβλεπον. Τοιαῦτα δὲ ἔργα εἶχον καὶ οἱ 15 σιτοφύλακες καὶ οἱ ἕτεροι τοσοῦτοι μετρονόμοι. ἐπιτηρηταὶ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐμπορίας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς πραγμάτων ἦσαν 10 διὰ κλήρου [κατ' ἔτος] ἐκλεγόμενοι ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου [1]). Πάντες οἱ ἄρχοντες οὗτοι εἶχον εἰς τὸν κύκλον των καὶ δικαιοδοσίαν τινα [2]).

§. 18. *Ἄλλοι ἐπίτροποι καὶ ἐπιμεληταὶ διαφόρων ἐκτάκτων ἐντολῶν.*

113. Ὡς τοιοῦτοι δύνανται νὰ καταλεχθῶσιν ἐνταῦθα οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες σύνδικοι ἢ συνήγοροι τοῦ δήμου, οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν (π. χ. οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν Διονυσίων), οἱ βοῶναι, ἤτοι ἀγορασταὶ τῶν πρὸς θυσίαν σφαγίων, σιτῶναι οἱ τοῦ σίτου, οἱ δέκα ἀθλοθέται εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων, οἱ 10 σωφρονισταί, ἤτοι ἐπιστάται τῶν παίδων καὶ νέων· τέλος οἱ πρέσβεις, τῶν ὁποίων οἱ πρὸς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις πεμπόμενοι θεωροὶ ἐλέγοντο, καὶ οἱ εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἀποστελλόμενοι ἱερομνήμονες καὶ πυλαγόροι ἢ πυλαγόραι

§. 19. *Ὑπηρέται.*

114. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ γραμματεῖς, δοῦλοι ὄντες ἢ ἐκ τοῦ κατωτάτου ὄχλου· οἱ κήρυκες, ὑπηρέται τῶν ἀνωτέρων ἀρχόντων, τῆς βουλῆς, τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τοῦ δήμου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, συμπεριλαμβανόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα δημόσιοι (ὑπηρέται) καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων ἀνήκοντες.

[1]) Ὅρα καὶ τὴν προέκδοσιν §. 130 σελ. 196. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Περὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων τελετῶν γενήσεται λόγος κατωτέρω εἰς τὰ οἰκονομικά, πολεμικὰ καὶ θρησκευτικά.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

Α.

Τὸ δίκαιον.

§. 1. *Αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ἀττικοῦ δικαίου. Πηγαὶ αὐτοῦ.*

115. Περὶ τῆς πρὶν Σόλωνος καὶ Κλεισθένους διατάξεως τοῦ ἀττικοῦ δικαίου δὲν γνωρίζομεν πολλά. Ὁ Σόλων ἐποικοδομῶν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν βάσιν διωργάνισεν ὅλην τὴν νομοθεσίαν καὶ τὸ τοῦ δικαίου σύνταγμα. Πολλὰ συνεβάλλετο μετέπειτα καὶ ἡ πρᾶξις· ἡ δὲ θεωρία ὀλίγον συνετέλεσεν, ἀφοῦ εἰς ὅλην τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν νομικὸς συγγραφεὺς κυρίως δὲν ἀναφαίνεται. Ὅθεν ὅσα περὶ τούτου γνωρίζομεν ἐκπηγάζουσι παρὰ τῶν ῥητόρων καὶ τῶν ὑστερωτέρων γραμματικῶν.

Ἰδιωτικὸν δίκαιον [1]).

§. 2. *Γάμος.*

116. Ἐμποδισμένοι βαθμοὶ συγγενείας ἦσαν οἱ γονέων καὶ τέκνων, καὶ ὁμομητρίων ἀδελφῶν. Μετὰ προηγουμένην ἐγγύησιν (ἀῤῥαβῶνα) ἐκυροῦτο ὁ γάμος ὑπὸ τῶν ἐχόντων εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τὴν παρθένον (οἵτινες ἐλέγοντο κύριοι)· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πατὴρ ἢ ἀδελφὸς ἢ θεῖος ἢ ἐπίτροπος ἢ ὅλως τῶν κυρίων τις, ἄνευ τοῦ ὁποίου, ὁ γάμος δὲν ἐλογίζετο δικαστικῶς κεκυρωμένος, οὐδὲ εἶχε τὰ παρακολουθοῦντα αὐτὸν ἰδιωτικὰ δίκαια, π. χ. τὰ τῆς ἀγχιστείας, τὰ ὁποῖα μόνον εἰς τοὺς γνησίους, ὀρθῶς γεγενημένους, ἀνῆκον. Νόμιμος μὲν ἦτον ἡ μονογαμία μόνον, ἀλλὰ καὶ συγκοίτιδες δὲν ἦσαν ἀπηγορευμένοι [2]). Ὁ γάμος καθιεροῦτο διά τινος μετὰ θυσίαν ποιουμένου δείπνου τοῖς φράτορσι τοῦ ἀνδρὸς, εἰς οὓς ἀπὸ τοῦδε μετέβαινεν ἡ γυνὴ, ἀπογραφομένη τῶν τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Προῖκα μὲν ἔδιδε συνήθως ὁ κύριος τῆς κόρης, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ μόνον τῆς ἐπικαρπίας αὐτῆς τὸ δικαίωμα εἶχε, καὶ

[1]) Περὶ τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ δημοσίου δικαίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

[2]) Ὁ κατ' ἰδίαν βίος ἐν Ἀθήναις ὑπέφερε κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους πολλὰ ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης μετὰ ἑταιρῶν σχέσεως.

[Ὁ νόμος ἔλεγε «γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας» σημείωσις τοῦ μεταφραστοῦ].

ὤφειλε νὰ δώσῃ ἐγγύησιν, ὅτι θὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν γυναῖκα ἐν περιπτώσει διαζυγίου ἢ εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς ἀποθανούσης. Ὁ ἀνὴρ ἠδύνατο νὰ ἐκπέμψῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἐχρεώστει νὰ παραδώσῃ αὐτῇ τὴν προῖκα ἢ τοὺς τόκους αὐτῆς καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ πρὸς ζωοτροφίαν της· ἂν δὲ τὸ διαζύγιον ἐγίνετο μὲ τὴν θέλησιν ἀμφοτέρων, τότε πλέον δὲν ἦτο τί νὰ θεωρηθῇ· ὅταν ὅμως ἡ γυνὴ ἀπέλειπε τὸν ἄνδρα ὤφειλε νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὸν ἄρχοντα κατ' ἐξοχήν. Κατὰ τὰ δίκαια τῆς ἀγχιστείας ἠδύνατο μὲ ἐπίκληρον, ἤγουν κληρονομίαν ἔχουσαν κόρην ἄνευ ἀδελφῶν, νὰ συζευχθῇ ὁ πλησιέστερος συγγενὴς καὶ ἂν αὕτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ καταλιπόντος τὴν κληρονομίαν ἦν ὑπανδρευμένη· ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτος ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπανδρεύσῃ πτωχήν τινα ἐπίκληρον, ἢ νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν σύζευξιν αὐτῆς μετ' ἄλλου προῖκα τινά. Καταχρήσεις τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὰς ἐπικλήρους ταύτας ἐτιμωροῦντο διὰ γραφῆς κακώσεως [ἴδε Πλουτ. Σόλ. κ'.].

§. 3. *Πατρικὴ δύναμις. Υἱοθεσία. Ἐπιτροπεία.*

117. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία καὶ τὰ παρακολουθοῦντα αὐτὴν δίκαια εἶχον κῦρος μόνον διὰ νομίμου γάμου, καθ' ὃν ὁ υἱὸς ἐνεγράφετο εἰς τοὺς φράτορας τοῦ πατρός, ὅστις εἶχε τὸ δικαίωμα τὰ μὲν νεογνὰ τέκνα του νὰ ἐκθέτῃ, τὰ δὲ ἡλικιωμένα νὰ ἀποδιώκῃ ἐκ τοῦ οἴκου ἢ νὰ ἀποκηρύττῃ, ἂν τούτου ἄξια ἦσαν. Τοῦ μὲν πατρὸς καθῆκον ἦν νὰ διδάξῃ τὸν υἱὸν τέχνην τινά, τοῦ δὲ υἱοῦ νὰ τρέφῃ τοὺς γονεῖς. Υἱοθεσία (εἰσποίησις) ἐγένετο πολλάκις πρὸς ἀποκατάστασιν κληρονόμου, ἐνίοτε δὲ μάλιστα ἦτο καὶ χρέος πρὸς τήρησιν τοῦ γένους καὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ· ἀλλὰ πάντοτε ὅταν δὲν ὑπῆρχον υἱοὶ ἢ ἂν ἦσαν θυγατέρες μόνον, τῶν ὁποίων μίαν ἐξάπαντος ὤφειλε νὰ νυμφευθῇ ὁ υἱοθετούμενος. Οὗτος δὲ ἔπρεπε νὰ ᾖ νε πολίτης Ἀθηναῖος, καὶ εἰσποιηθεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐξ ἧς εἶχε χωρισθῇ, εἰμὴ καταλιπὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ εἰσποιήσαντος υἱοὺς ὡς κληρονόμους. Εἰς τὴν ἐπιτροπείαν δὲ καὶ κηδεμονίαν ἐπεστάτει ἡ πόλις. Δικαστικῶς ἀνήλικοι ἦσαν οὐ μόνον οἱ νέοι τὴν ἡλικίαν, κύριον ἔχοντες τὸν ἴδιον πατέρα ἢ ἐπιτρόπους, ἀλλὰ καθόλου καὶ πᾶσα γυνή· οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκτελέσωσιν οὐδὲν σπουδαῖον ἔργον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ἐκείνου εἰς ὃν ὑπέκειντο [4]). Ἡ δικαστικῶς τελεία ἡλικία ἤρχετο

[4]) «Ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κωλύει παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν, μηδὲ γυναικὶ πέρα μεδίμνου κριθῶν»· σημ. τοῦ μεταφρ.

μετὰ ιή. ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀφοῦ ἐνεγράφοντο εἰς τοὺς ἐφήβους. Ἡ ἐπιτροπεία συνείχετο μὲ τὰ φυσικὰ οἰκογενειακὰ δίκαια, ἀλλ' ὅμως ἠδύνατο καὶ διὰ διαθήκης νὰ ὁρισθῇ· περὶ τῆς ἐπιτροπείας τῶν ἐπικλήρων καὶ τῆς διαχειρήσεως τῆς οὐσίας τῶν ἀνηλίκων ἐπιμελεῖτο ὁ ἄρχων κατ' ἐξοχήν.

§. 4. *Κληρονομικὸν καὶ διαθετικὸν δίκαιον.*

118. Κληρονομίας δικαίωμα δικαστικῶς εἶχον μόνον οἱ γνήσιοι· οἱ δὲ νόθοι ἠδύναντο μόνον ὡς πρὸς τὰ νοθεῖα, ποσότητα μέχρι 1000 δραχμῶν ἀναβαίνουσαν, νὰ ἔχωσιν ἀπαιτήσεις, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ διὰ εἰσποιήσεως εἰς ἄλλον οἶκον μεταβάντες [4]). Ἐξ αἵματος συγγένεια, ὡς αἰτία πρὸς κληρονομίαν, λέγεται ἀγχιστεία, περιλαμβάνουσα οὐ μόνον τέκνα, ἀλλὰ καὶ πλαγίους συγγενεῖς (οὐχὶ τοὺς ἐκ κηδεστίας συμπεθέρους, οὗτοι δὲν εἶχον κληρονομίας δικαιώματα). Υἱοί, ἀποκληρωθέντες ἄνευ δικαίας αἰτίας, εἶχον δικαίωμα νὰ ἀναφερθῶσι. Τέκνα τοῦ ἕνεκα χρέους πρὸς τὴν πόλιν ἀτίμου γενομένου, συνεκληρονόμουν μετὰ τῆς ἀτιμίας καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ. Οἱ παῖδες πάντες εἶχον ἴσα κληρονομικὰ δίκαια, αἱ δὲ κόραι ἐλάμβανον μόνον τὰ πρὸς προῖκα· ἂν δὲ υἱοὶ δὲν ἦσαν ἐκληρονόμουν αἱ θυγατέρες (ἐπίκληροι). Ὡς πρὸς τοὺς πλαγίους συγγενεῖς ἦτο κανὼν εἰς τὸ ἀττικὸν κληρονομικὸν δίκαιον, ὅτε διαθήκη δὲν ὑπῆρχε, νὰ προτιμῶνται τῶν θήλεων οἱ ἄῤῥενες κληρονόμοι, καὶ ἀπώτεροι συγγενεῖς ὄντες. Ὅλως δὲ μὴ ὑπάρχοντος κληρονόμου φυσικοῦ ἢ εἰσποιητοῦ, ἐκληρονόμει τις ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἢ ἡ πόλις, ἂν ὁ ἀποθανὼν ἦτο μέτοικος. Πᾶς ἐλεύθερος πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ διαθήκην, ἐξαιρουμένων τῶν δημοποιήτων, τῶν εἰσποιήτων καὶ ἄλλων τινῶν. Ἀλλὰ καὶ κύριαι διαθῆκαι ἔμενον ἄκυροι, ὅπου ὑπῆρχον γνήσιοι κληρονόμοι, παρανόμως ἀποκληρωθέντες. Ὅμως δὲ ἠδύνατό τις θυγατέρας ἔχων μόνον, νὰ ἀφήσῃ ξένον κληρονόμον μὲ τὴν συνθήκην νὰ νυμφευθῇ τινα ἐξ αὐτῶν· εἰς πᾶσαν δὲ περίπτωσιν ἦτο συγχωρημένον νὰ διατεθῶσι δωρεαί, ἂν ἡ κυρία κληρονομία καὶ τὸ δίκαιον τῶν φυσικῶν κληρονόμων δὲν ἐπηρεάζετο. Μόνον πολῖται (ὅμως καὶ δημοποίητοι) ἠδύναντο νὰ ὁρισθῶσιν ὡς κληρονόμοι. Περὶ τῶν κατὰ τὴν κληρονομίαν ἐῤῥόντιζεν ἡ πόλις πολλὰ σπουδαίως καὶ εἰς ἑκάστην

[4]) «Νόθῳ μὴ εἶναι ἀγχιστείαν, παίδων ὄντων γνησίων· ἐὰν δὲ παῖδες μὴ ὦσι γνήσιοι, τοῖς ἐγγυτάτῳ τοῦ γένους μετεῖναι τῶν χρημάτων». σημ. τοῦ μεταφρ.

κυρίαν ἐκκλησίαν διεκοίνωνε τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις εἰς τὸν λαόν, προσέχουσα μὴ οἰκός τις ἐξερημωθῇ.

§. 5. *Συναλλαγματικὸν καὶ πραγματικὸν δίκαιον.*

119. Πρὸς ἀσφάλειαν ἐχρησίμευον ὁμόλογα (συγγραφαὶ) μετὰ μαρτυριῶν· ἀντὶ δὲ τοῦ ἀρχαίου αὐστηροῦ ὁρληματικοῦ δικαίου ἐτέθησαν διὰ Σόλωνος ἡπιώτεροι διορισμοί. Εἰς τὴν πληρωμὴν δανείου παρῆσαν μάρτυρες καὶ αἱ συγγραφαὶ παρετίθεντο εἰς τραπεζίτην τινά. Ὑστερώτερα δὲ ὅτε τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ συναλλαγαὶ ηὔξησαν ἐγένοντο συνήθη καὶ τὰ ἐνέχυρα καὶ αἱ ὑποθῆκαι. Ἰδίως δὲ σπουδαῖαι ἐλογίζοντο παρὰ τῆς πόλεως αἱ ναυτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ συγγραφαί, καὶ οἱ περὶ αὐτῶν νομικοὶ προσδιορισμοὶ ἦσαν ἀκριβῶς καὶ αὐστηρῶς προγεγραμμένοι. Ὁ τόκος δὲν ὡρίσθη σταθερῶς ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Σόλωνος καὶ ἦν συνήθως πολλὰ μεγάλος (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὄχι ὀλιγώτερον τῶν **10** τοῖς **100**). ὑπελογίζετο δὲ ἢ κατὰ ἑκατοστὴν, ἢ προσετίθετο ὥς τι τοῦ κεφαλαίου μέρος ($^1/_4$, $^1/_6$, $^1/_8$). Ἐγγύη [ἢ ἐγγύησις] ἐτίθετο οὐ μόνον εἰς παντὸς εἴδους συμβόλαια, ἀλλὰ καὶ εἰς ποινικὰς δίκας· οὕτως ὤμνυον οἱ βουλευταί, ὅτι οὐδένα Ἀθηναίων θὰ ἐμβάλωσιν εἰς φυλακὴν, ἂν τρεῖς τῆς αὐτοῦ τάξεως ἐγγυῶντο ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐξαιρουμένων τῶν προδοτῶν καὶ τῶν ἐργολάβων τῆς πόλεως, οἵτινες δὲν ἐξετέλουν τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν. Εἰς τὸ πραγματικὸν δίκαιον δὲν ἀπαντῶμεν τοὺς περιττοὺς τύπους ἢ τὰ συμβολικὰ ἔθιμα κατὰ τὴν ἄφεσιν καὶ παραλαβὴν τοῦ δικαιώματος τῆς κατοχῆς, ὡς εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἔθος ἦν.

Δικασταὶ καὶ δικαστήρια.

§. 6. *Ἱστορία τῶν δικαστηρίων.*

120. Περὶ τῶν ἀρχαίων ἀττικῶν δικαστηρίων ὀλίγα μόνον γνωρίζομεν. Τὸ δικαστικὸν ἀξίωμα μετέβη παρὰ τῶν βασιλέων εἰς τοὺς καλουμένους ἄρχοντας, ὅμως παρὰ τούτους μνημονεύονται ἤδη τὸ πάλαι τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τὸ τῶν ἐφετῶν. Τούτων δὲ τὸ μὲν τῶν ἐφετῶν ὑπὸ Δράκοντος συνεστάθη, ὁ δὲ Ἄρειος πάγος ἐστερεώθη καὶ ἐξετάνθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, ὅστις πρῶτος κατέστησε τὸ δικάζειν κοινὸν τοῦ λαοῦ δικαίωμα· ὅμως φαίνεται, ὅτι τὰ δικαστικὰ τῶν καλουμένων ἀρχόντων καθήκοντα δὲν κατηργήθησαν εὐθὺς, ἀλλ' ὅτι κατὰ

μικρὸν, αὐξανούσης τῆς δημοκρατίας, ὁ λαὸς ὑπερεξέτεινε τὴν δικαστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἑωσοῦ εἰς τοὺς ἄρχοντας μόνην τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου ἀφῆκε. Τῆς μεγάλης δὲ τῶν δικαστηρίων ἐνεργείας αἴτιον ἦν τοῦτο μὲν ἡ ἀσάφεια καὶ εἰς πολλὰ ἀτέλεια τῶν νόμων, τοῦτο δὲ τὸ φιλόδικον τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡ σπουδὴ αὐτῶν νὰ ὑποβάλλωσιν τὰς πράξεις τῶν ἀρχόντων εἰς δικαστικὴν εὐθύνην, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ὅτι ὑστερώτερον αἱ Ἀθῆναι ἐγένοντο δικαστήριον καὶ τῶν διαφορῶν τῶν συμμάχων. Δικαστήρια δὲ ἦσαν διάφορα· οἷον, παρὰ τὸ τῶν Ἀρειοπαγιτῶν καὶ Ἐφετῶν, τὸ τῶν Ἡλιαστῶν, τὸ τῶν Διαιτητῶν, τὸ τῶν μ΄. ἀνδρῶν καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τὸ τῶν Ναυτοδικῶν, οἵτινες τὰς ἐμπορικὰς δίκας ἔκρινον.

§. 7. *Ἡλιασταί.*

121. Οἱ Ἡλιασταὶ (παρὰ τὸ ἡλιαία [1]), δικαστήριον μέγα) ἢ [ἁπλῶς] δικασταὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἀντιπρώσωποι τῆς δικαστικῆς δυνάμεως ὅλου τοῦ λαοῦ. Οἱ 9 ἄρχοντες ἐξέλεγον ἐτησίως διὰ κλήρου 6000 πολίτας ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη γεγονότας, πιθανὸν 600 ἐξ ἑκάστης φυλῆς. Τούτων δὲ οἱ μὲν 5000 διῃροῦντο εἰς δέκα τμήματα [2]), οἱ δὲ λοιποὶ 1000, ὡς δυνατὸν νὰ εἰκάσῃ τις, ἐχρησίμευον ὡς ἀναπληρωτικοί. Πάντες δὲ ὤφειλον νὰ ὀμόσωσι [μετὰ τὴν κλήρωσίν των] τὸν δικαστικὸν ὅρκον [3]). Ὅτε δ' ἔμελλε νὰ γένῃ δίκη προσδιωρίζετο ἀπὸ πρωΐας διὰ κλήρου εἰς ποῖον τῶν διαφόρων δικαστηρίων καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τίνος ὤφειλεν ἕκαστον τμῆμα νὰ κρίνῃ. ταῦτα δὲ [τὰ τμήματα, λεγόμενα καὶ δικαστήρια, ὥσπερ καὶ οἱ τόποι] διὰ βακτηριῶν [4]) μετὰ διαφόρων χρωμάτων καὶ ἀριθμῶν [γραμμάτων]

---

[1]) «Ἡλιαία δὲ ἐκλήθη ἤτοι παρὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἁλιάζεσθαι, τοῦτ' ἐστὶν ἀθροίζεσθαι, (ἁλία = ἐκκλησία §. 52 σημ. 2), ἢ διὰ τὸ ὕπαιθρον εἶναι τὸν τόπον καὶ ἡλιοῦσθαι.» σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὁ Bojesen λέγει δέκα δεκάδες καὶ ἐν τῇ 6' ἐκδόσει τοῦ δανικοῦ πρωτοτύπου σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ὅρα τὸν ὅρκον, οὗ ἡ γνησιότης ἀμφισβητεῖται, παρὰ Δημοσθέν. ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτ. λς' καὶ ἐν τῇ προεκδόσει τοῦ μεταφραστοῦ §. 139 σημ. 3 ἢ σελ. 204. μετὰ δὲ τὸν ὅρκον ἐλάμβανεν ἕκαστος πινάκιον χάλκινον, φέρον τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸν ἀριθμὸν ἢ τὸ γράμμα (ἀπὸ Α—Κ) τοῦ τμήματος εἰς ὃ ἀνῆκε καθ'ὅλον τὸ ἔτος τῆς κληρώσεώς του. Τοιαῦτα πινάκια ἐσώθησαν καὶ εἰς ἡμᾶς ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Εὐρώπης. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Αἱ βακτηρίαι ἦσαν σύμβολα τῆς δικαστικῆς δυνάμεως, παρελάμβανον δὲ αὐτὰς πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν τόπον τοῦ δικαστηρίου. σημ. τοῦ μεταφρ.

ἐδηλοῦντο. Ἄλλως δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν ἦν πολλὰ διάφορος κατὰ τὰς περιστάσεις· καὶ ἐνίοτε μὲν ἔκριναν πολλὰ τμήματα [1]), ἐνίοτε δὲ οὐδὲ ἓν ὅλον· συνήθως δὲ ὁ ἀριθμὸς [τῶν δικαστῶν] ἦν περιττός. Ἐξευρίσεις εἰς μυστήρια ἔκρινον μόνον οἱ μεμυημένοι, στρατιωτικὰ δὲ ἐγκλήματα μόνον στρατιωτικοὶ ἡλιασταί. Ἡ δικαστικὴ δὲ αὐτῶν δύναμις ἐξετείνετο εἰς πᾶσαν δίκην, ἐξαιρουμένων τῶν φονικῶν καὶ τῶν περὶ θανασίμων τραυμάτων. Εἰς τὸν τόπον δὲ τῆς δίκης ἐλθόντες ἐλάμβανον ἓν σύμβολον [2]), ὅπερ ἀπὸ τῶν χρόνων Περικλέους, ἐγχειρίζοντες [ἕκαστος] τοῖς κωλακρέταις [3]) ἐλάμβανον τὸν δικαστικὸν μισθόν, ἤτοι τριώβολον ἡλιαστικόν (ἕν). Ὁ ἀριθμὸς τῶν τόπων τῶν δικαστηρίων [τῶν ἡλιαστῶν] εἶνε ἄγνωστος. Δικαστικαὶ συνεδριάσεις εἰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐκκλησία συνεκαλεῖτο, καὶ εἰς ἄλλας ἑορτασίμους καὶ κακὰς (ἀποφράδας), δὲν ἐγίνοντο· ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἡμέρας ἑκάστου μηνὸς οἱ ἡλιασταὶ δὲν ἐδίκαζον, ἀλλ' ὁ Ἄρειος πάγος βεβαίως.

§, 8. *Διαιτηταί. Οἱ τεσσαράκοντα.*

122. Οἱ διαιτηταὶ ἦσαν κατώτερον δικαστήριον, ἢ τὸ πρῶτον περὶ ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἦν ἔφεσις ἐπὶ ἡλιαστάς [4]). Ἐξελέγοντο δὲ κατ' ἔτος 4 (δυσκόλως, ὡς ἄλλοι πιστεύουσι 44) [5]) διὰ κλήρου ἐξ ἑκάστης φυλῆς καὶ ὤφειλον εἶναι 50 ἢ 60 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. Ἕκαστον πρᾶγμα ἔκρινεν εἷς μόνος διαιτητής, ἐκλεγόμενος διὰ κλήρου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος παρὰ τῆς φυλῆς τοῦ κατηγορουμένου [6]). Οὗτοι ἐλάμβανον ἐκ τῶν δικῶν καὶ δικαστικά τινα (παραστάσεις)· μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἦσαν ὑπεύθυνοι εἰς τοὺς λογιστάς, καὶ ἠδύναντο καὶ μὲ ἀτιμίαν νὰ τιμωρηθῶσιν.

Οἱ τεσσαράκοντα (πρότερον δὲ 30 ἄνδρες), ἢ οἱ κατὰ δήμους δικασταί, ἦσαν ὡσαύτως κληρωτοί, περιφερόμενοι εἰς τοὺς δήμους καὶ κρίνοντες ἰδιωτικὰς δίκας μέχρι 10 δραχμῶν, οὐ μόνον ὡς δικασταὶ in judicio, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄρχοντες in jure [4]).

§. 9. *Ἄρειος πάγος.*

123. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἱστορία τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν εἶναι σκοτεινή. Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀρεοπαγῖται (ἡ βουλὴ ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου ἢ ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ), ὄντες ἐκ τῶν γεγενημένων Ἀρχόντων, ἐδίκαζον περὶ φόνου (γεγενημένου ἢ μελετηθέντος [καὶ τραύματος]) ἐκ προνοίας, περὶ πυρκαϊᾶς καὶ φαρμακεύσεως [ἐάν τις ἀποκτείνῃ δούς]· ἦσαν δὲ ὑπεύθυνοι, δυνάμενοι νὰ εἰσαχθῶσιν ἐνώπιον τῶν εὐθύνων ἢ νὰ ἀποβληθῶσιν παρὰ τῶν λοιπῶν μελῶν. Τὸ πάλαι εἶχεν ὁ Ἄρειος πάγος ἐκτεταμενεστέραν ἐνέργειαν οὐ μόνον ὡς δικαστήριον, ἀλλὰ καὶ ὡς βουλή, ἐπιμελουμένη τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτικῆς τάξεως, ἐμποδίζουσα τὴν δημοκρατικὴν ἀκολασίαν καὶ τὰ ἀνομήματα τῶν ἀρχόντων, κολάζουσα τὰ παρὰ τὴν εὐταξίαν ἁμαρτήματα, π. χ. ἀργίαν, τρυφήν, ἀκόλαστον βίον, ἐπαγρυπνοῦσα εἰς τὴν ἀγωγὴν, καὶ τὴν ἀκεραιότητα καὶ καθαρότητα τῆς θρησκείας. Ἀπὸ τῶν χρόνων Περικλέους κατά τινα νόμον τοῦ Ἐφιάλτου ἠλαττώθη κατὰ πολλὰ ἡ δύναμις τοῦ Ἀρείου πάγου. Μετὰ δὲ τοὺς λ' τυράννους ἐγένοντο μὲν πάλιν οἱ Ἀρεοπαγῖται τῶν νόμων ἐπιτηρηταί, ἀλλ' ὅμως ὕστερον, ἀφοῦ ἡ δημοκρατικὴ ἀκολασία καὶ κακοήθεια ηὔξησε, δὲν ἐδυνήθησαν πλέον νὰ ἀναλάβωσι τὴν προτέραν αὐτῶν ἰσχύν, καί περ οἰκειοποιηθέντες ἢ παραλαβόντες ἐνίοτε εἰς κρισίμους περιστάσεις ἔκτακτόν τινα δύναμιν.

§. 10. *Τὸ δικαστήριον τῶν Ἐφετῶν.*

124. Οἱ 51 Ἐφέται, δικαστήριον τοῦ ὁποίου ὁ διοργανισμὸς ἐξαιρέτως εἰς τὸν Δράκοντα ἀναφέρεται, ἔκριναν τὰς ἧττον σπουδαίας φονικὰς δίκας, συνερχόμενοι εἰς διαφόρους τόπους κατὰ τὴν ἰδιό-

[1]) Καὶ ἐνταῦθα ὁ Βογέσηνος ἔγραψε « πολλὰς δεκάδας, ἐνίοτε δὲ οὐδεμίαν ὅλην », ὅπερ οὐ φαίνεταί μοι. βλ. Ἑρμ. §. 134. σημ. τοῦ μεταφ.

[2]) Τὸ σύμβολον ἦν διάφορον τοῦ εἰρημένου ἐν σελ. 89, σημ. 3. πινακίου· παρελάμβανον δ' αὐτὸ ἅμα τῇ βακτηρίᾳ, ὡς Δημοσθ. ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφ. λέγει· πιστεύουσι δὲ πολλοὶ ὅτι τότε καὶ πάλιν ὤμνυον, ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) « Ταμίαι τῆς θεοῦ κληρωτοὶ μὲν ἐκ πεντακοσιομεδίμνων ἦσαν, τὰ δὲ χρήματα παρελάμβανον τῆς βουλῆς παρούσης· ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι κωλακρέται· εἶχον δὲ ἐξουσίαν οὗτοι καὶ ζημίαν ἀφελεῖν, εἰ ἀδίκως ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐπιβληθείη ». Πολυδ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ἐνίοτε ἐξελέγοντο καὶ ἰδιαίτεροι διαιτηταὶ ὑπὸ τῶν διαφερομένων.

[5]) Ὅρα περὶ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαιτητῶν Schoemann Griech. Alterth. τόμῳ Δ' σελ. 475. σημ. τοῦ μεταφραστοῦ, οὗ τὴν 2 σημ. παρβλ. ἐν τῷ προεκδ.

[6]) Ὅτι ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ κατηγορουμένου ἐλαμβάνετο ὁ διαιτητὴς δὲν ἴνε εἰσέτι ἀποδεδειγμένον. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Δὲν ἴνε γνωστὸν ἂν πάντες ὁμοῦ ἐν κοινῷ συνεδρίῳ ἐδίκαζον, ἢ κατὰ τμήματα. σημ. τοῦ μεταφρ.

τητα τοῦ πράγματος, οἷον εἰς τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ μὲν διὰ τοὺς ἀκουσίους φόνους, εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Δελφινίῳ δὲ διὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ νόμου συγχωρημένους, π. χ. ἐν ἀμύνῃ. Ζημίαν θανάτου δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφασίσωσιν οἱ ἐφέται, ἀλλὰ τὸ πολὺ φυγὴν καὶ δήμευσιν τῆς οὐσίας. Κατὰ δὲ τοὺς ὕστερον χρόνους φαίνεται ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν περιωρίσθη πολὺ, καὶ οἱ ἡλιασταὶ ἐν μέρει ἔπραττον τὰ ἐκείνων.

§. 11. *Ἀρχαὶ ἠγεμονίαν δικαστηρίου ἔχουσαι.*

125. Οἱ δικασταὶ, εἰς τοὺς ὁποίους μόνον ἀνῆκεν ἡ ἀνάκρισις τῆς πράξεως, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐπίγνωσις, διωρίζοντο εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις διὰ κλήρου· ἐκ τῆς ἰδιότητος ὅμως τῆς δίκης ἐξηρτᾶτο, τίς τῶν θ' ἀρχόντων ὤφειλε νὰ ἐπιμεληθῇ τὴν προδικασίαν καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου. Ταύτην λοιπὸν εἶχεν ὁ μὲν ἄρχων κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς κληρονομικὰς καὶ οἰκογενειακὰς ἔριδας τῶν πολιτῶν, ὁ δὲ πολέμαρχος εἰς τὰς αὐτὰς μεταξὺ μετοίκων καὶ ξένων, εἰς δὲ τὰς θρησκευτικὰς καὶ παντὸς εἴδους φονικὰς δίκας ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ θεσμοθέται εἰς πάσας τὰς ἄλλας δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς δίκας, καθ' ὅσον αὐταὶ δὲν ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ὡρισμένου τινὸς ἄρχοντος· διότι πᾶς ἄρχων εἰς τὸν κύκλον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἶχεν ἰδίαν ἡγεμονίαν δικαστηρίου.

Δίκαι.

§. 12. *Προσόντα τοῦ πρὸς δίκην ἐμφανιζομένου.*

126. Μόνον ὁ πλήρη κατέχων τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου καὶ μηδεμίαν ζημίαν εἰς αὐτὰ παθὼν ἠδύνατο προσωπικῶς νὰ παρουσιασθῇ [καὶ παῤῥησιασθῇ] εἰς δικαστήριον· πᾶς δὲ ἄλλος ἦτον ἀνάγκη νὰ ἀντιπροσωπευθῇ ὑπό τινος τοιούτου πολίτου· οἷον, ὁ μὲν δοῦλος ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ὁ δὲ μέτοικος ὑπὸ τοῦ προστάτου αὐτοῦ, γυναῖκες δὲ καὶ ἀνήλικοι ὑπὸ τῶν κυρίων ἢ ἐπιτρόπων αὐτῶν, καὶ οἱ ξένοι ὑπὸ τῶν ξένων καὶ φίλων αὐτῶν.

§. 13. *Δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ δίκαι.*

127. Αἱ δίκαι ἦσαν ἢ δημόσιαι ἢ ἴδιαι· δημόσιαι (γραφαὶ) ἦσαν τοιαῦται ἐν αἷς ἡ πόλις ἐδείκνυτο ὡς ἀδικουμένη εἴτε προσεχῶς εἴτε πόῤῥωθεν διὰ τῆς γινομένης πρός τινας ἀνομίας· ἄλλως δὲ ἡ ἔννοια τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς δίκης δὲν διαστέλλεται ἀκριβῶς, καὶ εἰς τινας

περιπτώσεις ἦτον ὁ κατήγορος ἐλεύθερος νὰ εἰσαγάγῃ τὴν δίκην ὡς ἰδιωτικὴν ἢ ὡς ἐγκληματικὴν [δημοσίαν]· οὕτως εἰς κλοπὰς ὑπεράνω τῶν 50 δραχμῶν, καὶ εἰς προσβολὰς ἔργῳ καὶ οὐ λόγῳ (ἢ ὡς δίκην αἰκίας ἢ ὡς γραφὴν ὕβρεως). Ἴδιον δὲ πάσης δημοσίου δίκης ἦν, ὅτι πᾶς τέλειος πολίτης ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ αὐτὴν, καί περ αὐτὸς προσωπικῶς μὴ παθὼν βλάβην τινά [1])· ὅτι ἡ ὁριζομένη ζημία κανονικῶς εἰς ὄφελος τῆς πόλεως ἦν καὶ ὅτι ὁ κατήγορος, ἂν ἔχανε τὴν δίκην, ἢ ἂν δὲν ἐλάμβανεν εἰς τὴν ψηφοφορίαν τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων, ὤφειλε νὰ πληρώσῃ ζημίαν 1000 δραχμῶν καὶ ἔχανε τὸ δικαίωμα τοῦ λοιποῦ πάλιν νὰ παρουσιασθῇ ὡς κατήγορος εἰς τοιαῦτα πράγματα.

§. 14. *Διάφοροι τύποι διὰ τὰς δημοσίας δίκας.*

128. Γραφὴ εἶνε ἡ γενικὴ ἔκφρασις διὰ τὰς δημοσίας κατηγορίας πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ δίκη ἢ τῆς ἰδιωτικῆς κατηγορίας [2])· ὅμως δὲ κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφὰς καὶ τὰ ἀντικείμενα εἶχε καὶ διάφορα ὀνόματα· οὕτως εὑρίσκομεν παρὰ τὴν κυρίως καὶ εἰδικῶς λεγομένην γραφὴν, τὰ ἔνδειξις [3]), ἀπαγωγὴ [4]) καὶ ἐφήγησις [5]), διὰ τῶν ὁποίων ἄνευ προηγουμένης εἰσηγήσεως ἐγίνετο σύντομός τις διαδικασία, τὴν ὁποίαν ἐγκρίναντες οἱ ἄρχοντες ἐφυλάκιζον τὸν κατηγορούμενον, ἂν τρεῖς πολῖται δὲν ἐγγυῶντο· ἔπειτα δὲ φάσις [6]),

---

[1]) Τοῦτο σημαίνει ἡ ἐν τοῖς νόμοις ἀπαντωμένη φράσις· « γραφέσθω Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος οἷς ἔξεστιν » ὅτι τοῖς ἀτίμοις (§ 106) οὐκ ἐξῆν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἐν τούτοις ἡ λέξις δίκη ἀπαντᾶται καὶ ὡς γενικὴ ἔκφρασις διὰ πᾶσαν κατηγορίαν· [ἐκαλοῦντο γὰρ αἱ γραφαὶ καὶ δίκαι, οὐ μέντοι καὶ αἱ δίκαι γραφαὶ Πολυδ. Η'. 41. « ἰδίως δὲ λέγεται (δίκη) ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐγκλημάτων. »] Ἁρποκρατ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ἄμεσος καὶ αὐστηρὰ ἄνευ προσκλήσεως καταδίωξις κακούργου αὐτοφώρου. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ὁμοία τῇ ἐνδείξει κατὰ τῶν ἀτίμων (καὶ φονέων), ἐξασκούντων δίκαια ἐπιτίμων §. 88. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Διαφέρει μόνον κατὰ τοῦτο τῆς ἀπαγωγῆς, ὅτι ὁ ἐνάγων ἔφερεν αὐτὸν τὸν ἄρχοντα εἰς τὸν τόπον τοῦ κακουργήματος, ὅπως αὐτὸς συλλάβῃ τὸν πράξαντα. σημ. τοῦ μεταφρ.

[6]) Δι' αὐτῆς ἐφανεροῦτο ὑποκεκρυμμένον ἔγκλημα ἀνθρώπου καταπατοῦντος τοὺς ἐμπορικοὺς νόμους, δι' εἰσαγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς ἀπηγορευμένων πραγμάτων, κατέχοντος παρανόμως δημόσια κτήματα· ἔτι δὲ καὶ κατὰ συκοφαντῶν καὶ ἐπιτρόπων· ὁ δὲ ἐνάγων, μὴ ὢν αὐτὸς ὁ παθὼν, ἐλάμβανεν ἀμοιβὴν μέρος τῆς ποινῆς. σημ. τοῦ μεταφρ.

προβολὴ [1]), εἰσαγγελία [2]), ἀπογραφὴ [3]) καὶ ἄλλοι τύποι δικῶν.

§. 15. *Δημόσιαι δίκαι ὡς πρὸς τὴν ὕλην των.*

129. Τῶν τοιούτων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα χάριν παραδείγματος τὴν ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος γραφὴν ἀγαμίου καὶ ἐπιτροπῆς, κακώσεως γονέων, ἐπικλήρων καὶ ἀνηλίκων· ἐνώπιον δὲ τοῦ βασιλέως, τὴν ἀσεβείας, φόνου· ἐνώπιον δὲ τοῦ πολεμάρχου τὴν ἀπροστασίου [κατὰ τῶν μετοίκων καὶ ἀπελευθέρων]· ἐνώπιον δὲ τῶν θεσμοθετῶν, τὴν ὕβρεως (προσβολῆς), προδοσίας, καταλύσεως τοῦ δήμου· ἐνώπιον δὲ τῶν ιά, κλοπῆς, λωποδυσίας, καὶ ἐνώπιον τῶν στρατηγῶν, ἀστρατείας, λειποταξίου.

§. 16. *Ἰδιωτικαὶ δίκαι.*

130. Τοιαῦταί εἰσι μόνον αἱ περὶ ἰδιωτικῶν ἀδικημάτων καὶ ἐρίδων, εἰσαγόμεναι ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἢ αὐτοὶ μέτοχοι ἦσαν, ἢ ἄλλους ἀντεπροσώπευον, οἱ ὁποῖοι αὐτοὶ προσωπικῶς δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ παρρησιασθῶσιν εἰς δικαστήριον. ἴδιον δὲ πάσης ἰδιωτικῆς δίκης ἦτο καὶ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ πρόστιμον ἢ ἡ ἀποζημίωσις [4]), ἥτις προσδιωρίζετο, ἀνῆκεν εἰς τὸν ἐνάγοντα, καὶ ὅτι ὁ ἐναγόμενος διὰ τὴν ἐνόχλησιν, τὴν ὁποίαν παρέσχεν αὐτῷ μὴ ἀναγκαία ἔρις, ἀπεζημιοῦτο λαμβάνων ἐπωβελίαν, ἤτοι τὸ ἕκτον μέρος τῆς διαμφισβητουμένης ποσότητος.

§. 17. *Ἰδιωτικαὶ δίκαι ὡς πρὸς τὴν ὕλην.*

131. Ὡς πρὸς τὴν ὕλην των ὀνομάζονται ἐνταῦθα χάριν παραδείγματος αἱ ἀκόλουθοι δίκαι. πρὸ μὲν τοῦ ἄρχοντος αἱ οἰκογενειακαὶ δί-

[1]) Ἐγίνετο ἐνώπιον τοῦ δήμου ὅπως ἡ προδικασία αὐτοῦ χρησιμεύσῃ ἔπειτα εἰς τὸ κατάλληλον δικαστήριον κατὰ ὑπαλλήλων, συκοφαντῶν καὶ καταχραστῶν τοῦ θημοσίου. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Δι' ἔκτακτα καὶ τὸ δημόσιον βλάπτοντα ἐγκλήματα· οἷον κατάλυσις τοῦ δήμου, τυραννίς· ἀλλὰ καὶ δι' ἐλαφρότερα· ὅθεν διακρίνονται τρία εἴδη εἰσαγγελίας. ὅρα περὶ τούτου τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον Β. Οἰκονομίδου, ἀναδεχομένου τὴν πρυτανείαν τῷ 1839. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ὅταν μάλιστα πλείονες ἐμηνύοντο, ὡς μέτοχοι τοῦ ἀδικήματος. πλείονα ζ. παρὰ Meier καὶ Schoemann, d. Att. Proces. Halle 1824. 8. σ. 253 ἑπ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Τὸ μέγεθος τῆς ἀποζημιώσεως ἦτο πάντοτε ὡρισμένον ὑπὸ τοῦ νόμου, εἰ μὴ εἰς ὕβρεις, ὅτε ἐξαρτᾶτο ἀπὸ αὐθαίρετον ἀπόφασιν.

καὶ καὶ αἱ μεταξὺ τῶν χορηγῶν ἔριδες· ἐνώπιον δὲ τῶν θεσμοθετῶν ἡ δίκη βλάβης, καὶ πᾶσα ἄλλη τὴν φύλαξιν τῆς οὐσίας ἀποβλέπουσα πρὸ τῶν μ΄ δὲ ἡ δίκη αἰκίας καὶ αἱ παρόμοιαι.

Τρόπος τῆς δίκης.

§. 18. *Διεξαγωγὴ τῶν ὑποθέσεων ἐνώπιον τῶν δικαστῶν.*

132. Ἡ ἀρχὴ τῶν τε δημοσίων καὶ ἰδίων δικῶν ἐγίνετο διά τινος κλήσεως ἢ προ[σ]κλήσεως (in jus vocatio) τοῦ διώκοντος εἰς δημόσιόν τινα τόπον παρόντων καὶ μαρτύρων (κλητήρων). Διεγγύησις (vadimonium), ὅτι ὁ φεύγων θέλει ἐμφανισθῇ εἰς τὸ δικαστήριον, ἐγίνετο ἐνίοτε μόνον· ἀπαγωγὴ δὲ, τ. ἔ. ὁ φεύγων ἐσύρετο εὐθὺς εἰς τὸ δικαστήριον, τότε μόνον ὅταν ἐπ' αὐτοφώρῳ συνελαμβάνετο. εἰς ὡρισμένην δὲ ἡμέραν ἦτον ἀνάγκη ἡ ἔγγραφος κατηγορία (ἔγκλημα, λῆξις, εἰς ἐγκλήματα γραφή), παρασεσημειωμένους φέρουσα καὶ τοὺς μάρτυρας τῆς κλήσεως, νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν ἔχοντα τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου ἄρχοντα, ὅστις τότε ἐξέταζεν, ἂν ἡ κλῆσις κατὰ τοὺς ἀνήκοντας τύπους ἐγένετο, ἢ ἂν ὁ κατηγορούμενος εἶχε νὰ κάμῃ δικαίας ἐνστάσεις. Εἰς ἰδιωτικὰς δίκας (ἐξαιρουμένων τῶν περὶ ὕβρεως) ὤφειλεν ἕκαστος τῶν διαφερομένων νὰ καταβάλῃ δικαστικὰ (πρυτανεῖα [1]), sacramentum), τὰ ὁποῖα ἦσαν διάφορα κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς δίκης, καὶ ὁ καταδικασθεὶς ὤφειλε νὰ ἀποτίσῃ καὶ τὰ τοῦ νικήσαντος. Εἰς ἐγκλήματα ἀναφέρεται κανονικῶς μικρά τις παράσασις, τὴν ὁποίαν παρακατέθετεν ὁ διώκων. Ἄλλα δὲ ἔξοδα ἦσαν ἡ παρακαταβολὴ [2]) καὶ τὸ παράβολον [3]).

§. 19. *Διεξαγωγὴ τῆς δίκης πρὸ τοῦ ἄρχοντος.*

133. Πρώτη πρᾶξις ἦτον ἡ διὰ τοῦ ἄρχοντος ἀνάκρισις τῆς δίκης. Τὸ διαμφισβητούμενον ἀντικείμενον ἔπρεπε νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς, οἱ δὲ διαφερόμενοι νὰ βεβαιώσωσι τὴν γνώμην των δι' ἀντω-

[1]) Τρεῖς μὲν δραχμαὶ δι' ὑποθέσεις ἀπὸ 100—1000 δραχμῶν, 30 δὲ διὰ 1000—10,000. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Λέγεται ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀργύριον, ὃ κατέβαλλεν ὁ διώκων, ὡς ἐγγύησιν τῆς δίκης, ἣν κερδήσας ἐλάμβανεν ὀπίσω τὴν παρακαταβολήν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ἡ παράβολον, τὸ παρακαταβαλλόμενον ἐπὶ τῶν ἐφέσεων. σημ. τοῦ μεταφρ.

μοσίας ἢ διωμοσίας [1]). Μετὰ τοῦτο προπαρεσκευάζετο ἡ ὑπόθεσις διὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν δικαστῶν, συλλεγομένων καὶ φυλαττομένων τῶν ἀποδείξεων (εἰς ἐχῖνόν τινα). Εἰς ταύτας δὲ ἀνήκουσι τὰ δι' ἑκάτερον μέρος χωρία τῶν νόμων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἀναγνωσθῶσιν εἰς ἐπήκοον τῶν δικαστῶν, καὶ πάντα τὰ ἀποβλέποντα τὸ πρᾶγμα ἔγγραφα· μαρτυρίαι παρόντων καὶ ἐκμαρτυρίαι ἀπόντων. Τῶν δούλων (ἑκατέρας μερίδος) ἀνάκρισις διὰ βασάνου γινομένη, καὶ δι' αὐτὸ μεγάλην βαρύτητα ἔχουσα· ἔπειτα ὅρκοι κ.τ.τ. Ἡ διάταξις αὕτη ἢ προπαρασκευὴ τῆς δίκης ἀπήτει πολλάκις πολὺν χρόνον, μάλιστα ὅτε δι' ὑπωμοσίας ἀνεβάλλετο ἡ ὑπόθεσις. Ὅμως δὲ ὑπῆρχον καί τινα εἴδη ἰδιωτικῶν δικῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς 30 ἡμέρας ἀπὸ τῆς κλήσεως ἦτον ἀνάγκη νὰ διαδικασθῶσιν (δίκαι ἔμμηνοι). ἐξακολουθούσης δὲ τῆς ἀνακρίσεως εἰς ἰδιωτικὰς δίκας ἦτο δυνατὸν ἐνίοτε νὰ διαλυθῇ ἡ δίκη ἢ κατὰ θέλησιν τῶν διαφερομένων, ὅτε ἐξισάζοντο αὐτοί, ἢ κατὰ βούλησιν τοῦ ἄρχοντος, ὅτε ὁ ἕτερος τῶν ἀμφισβητούντων διὰ μαρτύρων ἐντελῶς ἀπεδείκνυε τὴν γνώμην αὐτοῦ.

§. 20. *Συζήτησις τῆς δίκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ.*

134. Ἀφοῦ κατὰ τὴν πρὸς κρίσιν τῆς δίκης σταθερῶς ὡρισμένην ἡμέραν (ἡ κυρία) οἱ παρὰ τῶν θεσμοθετῶν κληρωθέντες δικασταὶ ἐκάθηντο εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, προσεκαλοῦντο οἱ διαφερόμενοι· ἂν δὲ ὁ κατηγορούμενος ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου δὲν ἐνεφανίζετο, κατεδικάζετο ἐρήμην (in contumaciam). Κατὰ τὸν νόμον ἔπρεπεν οἱ διαφερόμενοι αὐτοὶ νὰ ἐκθέσωσι τοὺς λόγους των· ὅμως ἑκάτερος ἠδύνατο καὶ συνηγόρους νὰ μεταχειρισθῇ, καὶ πολλάκις συνείθιζον νὰ λαμβάνωσι παρὰ ῥητόρων [λογογράφων] λόγους ἐγγράφους. Εἰς τὸν λόγον δὲ ἐπροσπάθουν διὰ παντὸς τρόπου νὰ διεγείρωσι συμπάθειαν καὶ νὰ συγκινήσωσι τὸ αἴσθημα τῶν δικαστῶν. Ὁ δὲ χρόνος τοῦ λέγειν εἰς τὰς πλείστας δίκας ἐμετρεῖτο διὰ κλεψύδρας (λέγε ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι παρὰ τοῖς ῥήτορσι), τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ διακόπτετο πρὸς καιρόν, ὅτε αἱ διάφοροι ἀποδείξεις παρετίθεντο καὶ ἐξηγοῦντο, παρόντων αὐτοπροσώπως καὶ ἐκείνων, ὅσοι κατὰ τὴν πρόσκλησιν (in jure) ὅρκον ἢ μαρτυρίαν εἶχαν δώσει. Ἀφοῦ οἱ περὶ τοῦ πράγματος λόγοι ἐτε-

[1]) Κατὰ τὸν τύπον, « ὁ μὲν ἀληθῆ κατηγορήσειν, ὁ δὲ ἀληθῆ ἀπολογήσεσθαι ». σημ. τοῦ μεταφρ.

λείοναν, εἶπετο ψηφηφορία συνήθως διὰ λευκῶν ἢ μελαινῶν, εἴτε διὰ πλήρεων ἢ τετρυπημένων ψήφων· ἰσοψηφία ἐδήλου ἀθῴωσιν. Τέλος δὲ ἡ ἀπόφασις [τῶν δικαστῶν] ἐκοινοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος. Ἂν ὁ ἀγὼν ἦτο τιμητὸς [2]), (τ. ἔ. δίκη, ἐν ᾗ αὐθαίρετος ἀπόφασις ἦτον ἀνάγκη νὰ γένῃ, ἢ διότι ὁ νόμος οὐδεμίαν ὡρισμένην ποινὴν ἔταξεν ἢ διότι ἡ μεταξὺ δύο ποινῶν ἐκλογή, ἢ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ μεγέθους τῆς ἀποζημιώσεως, ἀνετίθετο εἰς τοὺς δικαστάς), ἠκολούθει μετὰ τὴν πρώτην ψῆφον, δι' ἧς ὁ φεύγων ἔνοχος ἐκηρύττετο, πρᾶξις τις προσέτι, δι' ἧς αὐτὸς τὴν τίμησίν του ἀντέταττε κατὰ τῆς τοῦ διώκοντος (τιμᾶσθαι, ἀντιτιμᾶσθαι), καὶ οἱ δικασταὶ τότε διὰ δευτέρας ψήφου ἐξέλεγον [3]) μεταξὺ τούτων (τιμᾶν) ἢ ηὔξανον εἰς περιπτώσεις τινὰς τὴν ποινὴν (προστιμᾶν). Οὕτως εἶχεν ὁ τύπος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἡλιαστῶν· διέφερε δὲ κατά τι πρὸ τῶν διαιτητῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸ τῶν τεσσαράκοντα, οἵτινες ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἀρχόντων ἔργα ἐξετέλουν.

§. 21. *Τύπος τῆς διεξαγωγῆς τῶν φονικῶν δικῶν.*

135. Χρέος τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν ἦν, φόνου γενομένου, νὰ ἐμφανισθῶσιν ὡς κατήγοροι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὅπου ἡ ἀρχὴ τῆς δίκης ἐγίνετο διά τινος προρρήσεως, δι' ἧς προηγορεύετο, ὅτι ὁ φονεὺς θέλει ἀπομακρύνεται τῶν δημοσίων καὶ ἱερῶν τόπων, ὅπου φονεὺς δὲν ἔπρεπε νὰ πλησιάζῃ. Μετὰ τοῦτο ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀνάκρισις, δι' ἧς ὡρίζετο, ἂν τὸ πρᾶγμα ὑπάγεται εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου πάγου ἢ εἰς τὸ τῶν ἐφετῶν, μετὰ τῆς παραγραφῆς [4]), ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ προκύψῃ κατὰ τοῦ δικαστηρίου. Τοιαῦται δὲ ἐξετάσεις ἐγίνοντο 3 εἰς 3 μῆνας καὶ τὸν τέταρτον πλέον εἰσήγετο ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ δικαστήριον [5]).

[2]) Πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἀγὼν ἀτίμητος, ἡ δίκη περὶ ἁμαρτημάτων, τῶν ὁποίων ἡ ποινὴ ἀκριβῶς ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ νόμου.

[3]) Οὕτως εἰς τὴν δίκην τοῦ Σωκράτους ἐδέχθησαν τὸ τίμημα τοῦ διώκοντος, τὸν θάνατον, καὶ οὐχὶ τὸ ἀντιτίμημα τοῦ Σωκράτους, τὴν ἐν πρυτανείῳ σίτησιν ἢ μνᾶν ἀργυρίου, οὐδὲ τὸ τῶν φίλων αὐτοῦ, τὰς τριάκοντα μνᾶς. Πλάτ. ἀπολογ. Σωκρ. κς'—κή. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) « Ὅταν τις μὴ εἰσαγώγιμον εἶναι λέγῃ τὴν δίκην, ἢ ὡς κεκριμένος, ἢ ὡς ἀφειμένος, ἢ ὡς τῶν χρόνων ἐξηκόντων, ἢ ὡς οὐ παρὰ τούτοις κρίνεσθαι δέον. » Πολυδ. Η', 57. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) « Καθ' ἕκαστον δὲ μῆνα τριῶν ἡμερῶν ἐδίκαζον ἑφεξῆς. » σημ. τοῦ μεταφρ.

§. 22. *Συνέχεια.*

136. Τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου πάγου [1]) ἐδίκαζεν ἐν ὑπαίθρῳ [2]), προεδρεύοντος τοῦ βασιλέως [3]). Οἱ διαφερόμενοι καὶ οἱ μάρτυρες ὤφειλον ἐν τελεταῖς νὰ ὁρκισθῶσιν, καὶ ὅ τε διώκων καὶ ὁ φεύγων ὤφειλε νὰ ἐκφωνήσῃ δύο λόγους, ὅμως αὐτοπροσώπως καὶ χωρὶς νὰ ζητῇ νὰ συγκινήσῃ τοὺς δικαστάς. Μετὰ τὸν πρότερον λόγον ἠδύνατο ὁ κατηγορούμενος νὰ ἀπέλθῃ εἰς ἐξορίαν, ἀπαλλαττόμενος πάσης ἄλλης ποινῆς, πλὴν τῆς δημεύσεως τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ἡ ψηφηφορία ἐγίνετο τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ, ἂν αἱ ψῆφοι ἑκατέρωθεν ἴσαι ἦσαν, εἴπετο ἀθῴωσις. Ἂν ὁ φονευθεὶς αὐτὸς πρὸ τῆς ἐκψυχήσεως αὐτοῦ ἐσυγχώρει τὸν φονέα, δικαστικὴ καταδίωξις δὲν ἐγίνετο πλέον· ἔτι δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος ἠδύναντο, τοὐλάχιστον εἰς ἀκούσιον φόνον, νὰ παραλείψωσι τὸ πρᾶγμα. — Ὁ τύπος τῆς διεξαγωγῆς παρὰ τοῖς ἐφέταις ἦνε ὀλίγον γνωστός, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὅμοιος τῷ ἡγουμένῳ ἦν.

Καταδίκη καὶ ἐκτέλεσις αὐτῆς.

§. 23. *Βιαστικὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης.*

137. Εἰς ἰδιωτικὰ πράγματα ὑπῆρχον διάφορα καταναγκαστικὰ μέτρα κατὰ τοῦ μὴ θέλοντος νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ὡρισμένην ποινήν. Ἂν ἡ καταδίκη ἦν πρόστιμον εἴτε ἀποζημίωσις, καὶ ὁ καταδικασθεὶς ἦτον ὑπερήμερος, ἤτοι δὲν ἐτήρει τὴν προθεσμίαν, ἠδύνατο νὰ ληφθῇ διὰ κατασχέσεως, ἢ ἐγίνετο δίκη ἐξούλης [4]), ἣν ἀπολέσας κατεδικάζετο νὰ πληρώσῃ καὶ τῇ πόλει ἴσην τὸ μέγεθος ζημίαν. Οἱ ξένοι δὲ ἐβιάζοντο νὰ δώσωσιν ἐγγύησιν ἢ καὶ ἔμενον ἐν εἱρκτῇ ἕως οὗ ἐπλήρωναν. Εἰς δημόσια δὲ πράγματα, ὅσοι κατεδικάζοντο ὡς χρεῶσται τοῦ δημοσίου, ἐγίνοντο ἄτιμοι καὶ ὤφειλον νὰ παραστήσωσι πολίτας [ἐγγυητάς], ἵνα ἀπαλλαχθῶσι τῆς προσωπικῆς φυλακίσεως· παρελθούσης δὲ τῆς προθεσμίας (τὴν θ' πρυτανείαν), ἐδιπλασιάζετο τὸ πρόστιμον, καὶ τέλος ἐπληρόνετο τὸ δημόσιον διὰ τῶν κτημάτων τοῦ χρεωφειλέτου. Οἱ δὲ διὰ δημόσια πράγματα εἰς θάνατον ἢ εἱρκτὴν καταδικασθέντες παρεδίδοντο εἰς τοὺς ἕνδεκα.

§. 24. *Δικαστικὰ μέτρα κατὰ τῆς καταδίκης.*

138. Μόνον ἀπὸ τῶν διαιτητῶν ἦτον εἰς τοὺς ἡλιαστὰς ἔφεσις· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τῶν ἐφετῶν οὐδεμιᾶς ἐφέσεως μνεία γίνεται· ὡσαύτως δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν ἡλιαστῶν δὲν ἠδύνατο κυρίως νὰ γένῃ ἔφεσις, ἀφοῦ οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν ἀνωτάτην τῆς πόλεως δύναμιν δικασταὶ ἐνταῦθα ἦσαν ἀνυπεύθυνοι. Μόνον δὲ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἠδύνατο ἡ καταδίκη νὰ γένῃ ἄκυρος (ἀνάδικος δίκη, παλινδικία), ὅτε τις ἀπεδείκνυεν ὅτι ἢ ὅλως αὐτὸς δὲν προσεκλήθη εἰς τὸ δικαστήριον ἢ ὅτι ἡ ἀπουσία του δὲν ἐδικαιολογήθη χωρὶς αὐτὸς νὰ πταίῃ, ἢ τέλος ὅτε τις ἀπεδείκνυε, διὰ δίκης ψευδομαρτυριῶν, ὅτι ἡ κρίσις ἐβασίζετο εἰς ψευδεῖς μαρτυρίας.

§. 25. *Ποιναί.*

139. Αἱ ποιναὶ ἦσαν τοιαῦται, ὥστε ὁ καταδικασθεὶς ὤφειλε παθεῖν ἢ ἀποτῖσαι. Τὸ δὲ παθεῖν περιλαμβάνει οὐ μόνον σωματικὰς τιμωρίας, ὡς θάνατον ἢ εἱρκτήν, ἀλλὰ καὶ φυγὴν καὶ ἀτιμίαν.

§. 26. *Συνέχεια. Ἀτιμία.*

140. Ἡ ἀτιμία καθ' αὑτὴν δὲν εἶνε ἀτιμασμὸς, ἀλλὰ στέρησις ἐν μέρει ἢ καθόλου τῶν πολιτικῶν δικαίων. Διακρίνονται δὲ αὐτῆς εἴδη τρία· καὶ τὴν μὲν πρώτην παρακολουθεῖ οὐ μόνον τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἀπώλεια, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων δήμευσις· τὴν δὲ β'

---

[1]) Ἡ ὕπαρξις τοῦ Ἀρείου πάγου ἀναφέρεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους. Συγγραφεῖς δέ τινες, ὧν καὶ Κικέρων, ἀποδίδουσι τὴν σύστασιν αὐτοῦ τῷ Σόλωνι· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ δικαστήριον τοῦτο ὑπῆρχε καὶ πρότερον, ὁ δὲ Σόλων ἔδωκε μόνον αὐτῷ μεγαλητέραν δύναμιν, καταστήσας τὸν Ἄρειον πάγον «ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων». Πλούτ. Σόλ. ιθ'. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἵνα τοῦτο μὲν οἱ δικασταὶ μὴ ἴωσιν εἰς ταὐτὸ τοῖς μὴ καθαροῖς τὰς χεῖρας, τοῦτο δὲ ὁ διώκων τὴν δίκην τοῦ φόνου ἵνα μὴ ὁμωρόφιος γίγνηται τῷ αὐθέντι. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ὅστις καὶ τὰς τοῦ φόνου δίκας εἰς Ἄρειον πάγον εἰσῆγε, καὶ τὸν στέφανον ἀποθέμενος σὺν αὐτοῖς ἐδίκαζε. Πολυδ. Η'. 90. πρβ. Πλάτ. Εὐθύφ. ά. ἐδίκαζε δὲ κυρίως ἡ βουλὴ ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ «φόνου καὶ τραύματος ἐκ προνοίας καὶ πυρκαϊᾶς καὶ φαρμάκων, ἐάν τις ἀποκτείνῃ δούς.» ὁ νόμος παρὰ Δημ. ἐν τῷ Κ. Ἀριστοκ. §. 22. σελ. 627. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) «Ἡ δὲ τῆς ἐξούλης δίκη γίνεται, ὅταν τις τὸν ἐκ δημοσίου πριάμενον μὴ ἐᾷ καρποῦσθαι ἃ ἐπρίατο, ἢ τὸν νικήσαντα ἃ ἐνίκησεν, ἀλλ' ἢ ἔχοντα ἐκβάλλῃ ἢ σχεῖν κωλύσῃ, ἢ αὐτὸς ὁ ὀφλὼν ἢ ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ μὴν καὶ εἰ ὁ μὲν ὡς ἐωνημένος ἀμφισβητεῖ κτήματος, ὁ δὲ ὡς ὑποθήκην ἔχων, ἐξούλης ἡ δίκη. Πολυδ. Η'. 59. σημ. τοῦ μεταφρ.

τὰ αὐτὰ ἄνευ ἀπωλείας τῆς οὐσίας· τὴν δὲ γ' τινῶν μόνον δικαίων ἀπώλεια, π. χ. τὸ γράψαι γραφάς τινας· ἐπεβάλλετο δὲ τοῦτο μὲν ὡς ποινὴ καταναγκαστικὴ εἰς χρεώστας τοῦ δημοσίου, ἵνα βιάσωσιν αὐτοὺς εἰς ἀπότισιν, καὶ ὡς τοιαύτη μετέβαινε κληρονομικῶς καὶ εἰς τὰ τέκνα, τοῦτο δὲ ὡς τιμωρία ἁμαρτημάτων τινῶν· οἷον, κλοπῆς, δωροδοκίας, δειλίας, ἀστρατείας, ψευδομαρτυρίας, ἀσεβείας, ἀσωτείας, ὕβρεως εἰς ἄρχοντας, ψευδῶν ἢ μὴ ἀναγκαίων γραφῶν εἰς δημόσια πράγματα κ. τ. τ. Ἀτιμία ἐδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ εἴς τινας περιστάσεις ἄνευ ἰδιαιτέρας δικαστικῆς πράξεως, ὁ δὲ ἐξασκῶν δίκαια, δι' αὐτὴν ἀπολεσθέντα, ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς, εἴς τινας δὲ περιστάσεις καὶ μὲ θάνατον. Ἀτιμαστικὴ ὅμως ποινὴ ἦτον ἡ στηλίτευσις, ἤτοι ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν κακούργων εἰς στήλην. [1])

§. 27. *Συνέχεια. Ἄλλα εἴδη ποινῶν.*

141. Φυλάκισις (δεσμὸς) ἐχρησίμευεν ἢ ὡς καταναγκαστικὸν μέτρον κατὰ τῶν δημοσίων ἐνοικιαςῶν καὶ ἄλλων καταδικασθέντων ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου, ἢ ἵνα τηρῆται ἀσφαλῶς ὁ κατηγορηθεὶς καὶ καταδικασθείς· ὡς αὐθύπαρκτος δὲ ποινὴ δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ. Περὶ προστίμου ἢ χρηματικῆς ποινῆς (ζημία, τίμημα) ἴδε §. 23 [137]. Δήμευσις δὲ, ὡς ποινὴ, προσετίθετο πρὸς ἐπαύξησιν ἄλλης βαρείας τιμωρίας, π. χ. φυγῆς (οὐχὶ ἐξοστρακισμοῦ) καὶ θανάτου εἴς τινα κακουργήματα· πρέπει δὲ νὰ διακρίνηται ἀπὸ τὴν ἐκπώλησιν τῆς οὐσίας χρεώστου τινος τοῦ δημοσίου, ὡς μέσον ἵνα μὴ ζημιώνηται ἡ πόλις. Εἰς τὴν φυγὴν ([ἢ] ἀειφυγίαν) ὡρίζετο προθεσμία τις ἐντὸς τῆς ὁποίας ὤφειλεν ὁ καταδικασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν, εἰ δὲ μὴ ἐφονεύετο ἀτιμωρητεί. Ἐπεβάλλετο δὲ ἡ φυγὴ μετὰ δημεύσεως τῆς οὐσίας εἰς τοὺς μελετήσαντας φόνον. Εἰς δὲ τοὺς ποιήσαντας τραῦμα ἀπροβούλευτον, διήρκει ἐνιαυτὸν ἕνα (ἀπενιαυτισμὸς) καὶ δήμευσις δὲν ἐγίνετο. Ἡ δουλεία, ὡς ποινὴ, ἦτον ὡρισμένη διὰ τοὺς παρεισφρήσαντας εἰς τοὺς καταλόγους τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τοὺς μετοίκους, ὅσοι περημέλουν νὰ πληρώσωσι τὸ μετοίκιον καὶ νὰ λάβωσί τινα προστάτην. Ἡ ζημία θάνατος ἠδύνατο εἴς τινας περιστάσεις νὰ ἐκτελεσθῇ εὐθὺς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀδικηθέντων, π. χ. εἰς τὸν ἐπ' αὐτοφώρῳ ληφθέντα ἐν καιρῷ νυκτὸς κλέπτην, ἢ μοιχόν· ὡς δημοσία δὲ ποινὴ ἐξετελεῖτο διὰ πό-

[1]) Οἱ ἀπόντες ἐστηλιτεύοντο. σημ. τοῦ μεταφρ.

σεως κωνείου ἢ κατακρημνισμοῦ εἴς τι βάραθρον [1]), ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ἀδικοῦντας τὴν πατρίδα, τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν κατάλυσιν τοῦ δήμου, τοὺς ποιοῦντας προδοσίαν, π. χ. δι' αὐτομολίας, εἰς τοὺς ἀπαρνουμένους τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ ἀσεβοῦντας εἰς τὰ μυστήρια, καὶ εἰς τοὺς ἐκ προνοίας φονεύσαντας.

§. 28. *Παράλυσις τοῦ δικαίου.*

142. Μετὰ τῶν ἠθῶν συνδιεφθείροντο καὶ τὰ δικαστήρια. Ἡ σπουδὴ πρὸς κατοχὴν δικαστικῶν θέσεων προῆρχετο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς παρεχομένης ἐξ αὐτῶν δυνάμεως πρὸς κατάθλιψιν τῶν πλουσίων, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀπ' αὐτῶν χρηματικῆς ὠφελείας, ἀρξαμένης ἀπὸ Περικλέους καὶ αὐξηθείσης διὰ Κλέωνος. Ἡ δύναμις τοῦ πλήθους μετουπολὺ ἐξετράπη εἰς ἐντελῆ δικαστικὴν δεσποτείαν. Τὸ πλῆθος τῶν δικῶν, τὰς ὁποίας πρῶτον μὲν ἡ φιλοδικία τῶν Ἀθηναίων ἐγέννα, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ σύμμαχοι ηὔξανον, ἀναγκαζόμενοι εἰς Ἀθήνας νὰ δικάζωνται, παρέσχον ἄφθονον μὲν τροφὴν εἰς τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ αἰσχροκέρδειαν, εὐρὺ δὲ στάδιον εἰς τὴν συκοφαντίαν, δικορραφίαν καὶ στρεψοδικίαν. Πλούσιοι κατεδικάζοντο ἕνεκα τῆς χρηματικῆς ζημίας, ἥτις εἰσήρχετο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, δι' οὗ νὰ ὠφελῆται εἷς ἕκαστος. Οἱ μὲν δικασταὶ ἐγένοντο δωροδόκοι· οἱ δὲ συκοφάνται κατηγόρουν τὸ μὲν ἵνα ἀργυρολογῶσι τοὺς πλουσίους, τὸ δὲ ἵνα παρέχωσιν εἰς τὸν λαὸν ἄφθονον δικαστικὴν ὕλην, καὶ ὠφελοῦντο ἀπὸ τὴν κουφότητα, ἰδιοτέλειαν καὶ τὸ εὐαρέθιστον τοῦ λαοῦ ἵνα διαβάλλωσι. Ὡς ἀξιοσημειώτους δὲ δίκας, δεικνυούσας τὴν κακὴν τοῦ δικαίου κατάστασιν, ἀναφέρομεν τὴν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν καὶ τὴν καταδίκην τῶν δέκα στρατηγῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσσαις ναυμαχίαν κατηγορήθησαν [2]).

Β'.

Θρησκευτικά.

§. 29. *Θεοί. Ναοί.*

143. Πρῶτος θεὸς τῶν Ἀθηνῶν ἦν ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ προστάτις τῆς πόλεως (Ἀθηνᾶ πολιάς, ἡ θεὸς), ἔχουσα ναὸν ἐν τῇ ἀκροπόλει, οὗ πλησίον

[1]) Ὄπισθεν τῆς ἀκροπόλεως χάσμα τι φρεατῶδες καὶ σκοτεινόν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὅρα τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδ. ἡ Ξεν. Ἑλλην. Δ', ζ'.

ἦσαν καὶ ἄλλοι μικρότεροι, ὁ τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τῆς Πανδρόσου. Ἡ Ἀθηνᾶ Σκιρὰς εἶχε ναὸν παρὰ τὸ Φάληρον (Σκιροφόρια)[1]· ἐλατρεύετο δὲ καὶ ὁ Ζεὺς (Πολιεὺς, Ἑρκεῖος κ. τ. τ.)· ἡ Δημήτηρ καὶ Περσεφόνη (τὼ θεὼ, ἡ μήτηρ καὶ ἡ κόρη)· ὁ Ἀπόλλων ὡς πατρῷος θεὸς τῶν Ἰώνων, εἰς οὗ τὸ ἐν Δήλῳ ἱερὸν ἔπεμπον θεωρίας· ἔπειτα ἡ Ἄρτεμις (Βραυρωνία, Μουνυχία, Ἀγροτέρα)· Διόνυσος, Ἥφαιστος, Ἀφροδίτη, Ἑστία, Ἑρμῆς, Ποσειδὼν (Ἐριχθόνιος), Νέμεσις, αἱ Εὐμενίδες (σεμναὶ θεαὶ) καὶ ἄλλοι. Τῶν πατρώων ἡρώων ἀναφέρονται Ἐρεχθεὺς, Τριπτόλεμος, Κέκροψ μετὰ τῶν θυγατέρων του[2], Θησεὺς, καὶ, ὡς ὑστερώτεροι ἥρωες, Κόδρος, Ἁρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων. Ἡ θρησκευτικὴ λατρεία εἶχεν ἰδίας προσόδους ἐκ τῶν εἰς τοὺς ναοὺς ἀνηκουσῶν γαιῶν καὶ προσέτι πολλοστά τινα ἐκ τῶν χρηματικῶν ποινῶν· πολλὰ δὲ ἔξοδα ἐγίνοντο ἄνευ δαπάνης τοῦ δημοσίου (ἴδε τὸ περὶ λειτουργιῶν). Ναοὺς (ἱερὰ)[3] εἶχον πολλοὺς καὶ μεγαλοπρεπεῖς· εἰς τὸν κόσμον αὐτῶν ἀνήκει τὸ ὡραῖον ἀέτωμα (ἀετὸς) καὶ αἱ στῆλαι ἐν τῷ προδόμῳ ἢ προνάῳ· ἦσαν δὲ εἰς τόπον δι' ἔρκους ἢ περιβόλου ἀποκεχωρισμένον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ὁ βωμός· ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ εἰς τὸν σηκὸν ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ ἱερώτατος τόπος (τὸ ἄδυτον, μέγαρον, ἀνάκτορον). Οἱ ναοὶ ἐκοσμοῦντο συχνὰ μὲ δῶρα (ἀναθήματα)· πολλοὶ δὲ (ὡς π. χ. ὁ τοῦ Θησέως) ἐχρησίμευον καὶ ὡς καταφύγια (ἄσυλα).

§. 30. *Ἑορταί. Παναθήναια καὶ Διονύσια.*

§. **144.** Αἱ Ἀθῆναι ἐπανηγύριζαν πλῆθος ἑορτῶν. Τούτων δὲ ἐπισημότεραι ἦσαν τὰ Παναθήναια, Διονύσια, Θεσμοφόρια καὶ Ἐλευσίνια.

1.) Τὰ Παναθήναια, ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἑνώσεως τοῦ λαοῦ εἰς ἓν ὅλον, ἦσαν διττὰ, μικρὰ καὶ μεγάλα· τὰ μὲν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀγόμενα, τὰ δὲ μεγάλα διὰ πεντετηρίδος ἐν μηνὶ Ἑκατομβαιῶνι. Αἱ κυριώτεραι δὲ πράξεις κατὰ ταύτην τὴν ἑορτὴν ἦσαν, πρῶτον μὲν ἡ εἰς Ἀκρόπολιν πομπὴ, δι' ἧς ἔφερον τῇ Ἀθηνᾷ πέπλον λαμπρῶς πεποικιλμένον· μετεῖχον δὲ τῆς πομπῆς πάντες, οἱ δὲ μέτοικοι ἐχρησίμευον ὡς σκιαδηφόροι, ὑδριαφόροι καὶ σκαφηφόροι· ἔπειτα δὲ ἀγῶνες, πρότερον μὲν γυμνικοὶ, ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων Περικλέους καὶ μουσικοὶ (κυκλικὸς χορὸς), καὶ τέλος θυσίαι μεγάλαι· τὸ νικητήριον ἆθλον ἦν λάγηνος ἐλαίου ἐκ τῆς ἐν Ἀκροπόλει ἱερᾶς ἐλαίας. Τὴν ἑσπέραν δὲ ἐγίνετο λαμπαδηφορία (λαμπαδηδρομία). Ἐκ παλαιοῦ δὲ εὑρίσκομεν ὅτι ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ἐρραψῳδοῦντο τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου[4].

2.) Τὰ Διονύσια ἦσαν τέσσαρες ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου· α) Τὰ μικρὰ ἢ κατ' ἀγροὺς Διονύσια ἐν μηνὶ Ποσειδεῶνι[5], μίαν ἡμέραν διαρκοῦντα. β) Τὰ Λήναια τὸν μῆνα Γαμηλιῶνα, μονοήμερος ἑορτή. γ) Τὰ Ἀνθεστήρια μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος τριήμερος πανήγυρις. δ) Τὰ μεγάλα ἢ τὰ ἐν ἄστει Διονύσια, τέσσαρας ἡμέρας πανηγυριζόμενα τὸν μῆνα Ἐλαφηβολιῶνα. Περὶ τῶν σκηνικῶν παραστάσεων, κατὰ τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ Διονύσια καὶ Λήναια ἴδε §. **164.** σημ. εἰς τὰ Λήναια ἐπιστάτης ἦτον ὁ ἄρχων βασιλεὺς, οὗτινος ἡ γυνὴ (βασίλισσα[6]) ἐξετέλει θυσίας τινάς· τὰ δὲ μεγάλα Διονύσια διευθύνοντο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος κατ' ἐξοχήν.

§. 31. *Συνέχεια. Θεσμοφόρια, Ἐλευσίνια καὶ ἄλλαι μικρότεραι ἑορταί.*

145. 3.) Τὰ Θεσμοφόρια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος, θεᾶς τῶν καρπῶν, πιθανὸν πέντε ἐφεξῆς ἡμέρας τὸν μῆνα Πυανεψιῶνα [τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν ἐνήστευον]. Κυριωτέρα δὲ τελετὴ εἰς αὐτὰ ἦν ἡ πομπὴ τῶν ὑπανδρευμένων γυναικῶν εἰς τὸν ἐν Ἁλιμοῦντι ναὸν τῆς θεσμοφόρου Δήμητρος καὶ ἡ ἐπιστροφὴ αὐτῶν εἰς Ἀθήνας.

4.) Τὰ Ἐλευσίνια ἦσαν ὡσαύτως πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης αὐτῆς καὶ τοῦ μυστηριώδους Ἰάκχου (Διονύσου), καὶ διηροῦντο εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα· καὶ τὰ μὲν μικρὰ, ὡρισμένα πρὸς παρασκευὴν τῶν μελλόντων μυηθῆναι μυστῶν, ἑορτάζοντο κατ' ἔτος

---

[1]) Ὅρα περὶ τῶν Σκιροφορίων τὴν σημ. τοῦ μεταφρ. ἐν τῇ προεκδόσει.

[2]) Ὧν τὰ ὀνόματα, Ἄγραυλος, Ἕρση καὶ Πάνδροσος. Ἀπολλόδ. Γ'. ιδ'. 2. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ἐνίοτε γίνεται διάκρισις μεταξὺ τῶν λέξεων τούτων οὕτως, ὥστε ναὸς ἡ νεὼς σημαίνει τὸ τοῦ ναοῦ οἰκοδόμημα, ἱερὸν δὲ τὸν περὶ τὸν ναὸν τόπον.

[4]) Μερικώτερα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν εἰρημένων ζήτει εἰς τὰς σημειώσεις τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει. σελ. 223 ἑ.

[5]) Περὶ τῶν Ἀττικῶν μηνῶν ἴδε Ἰδιωτικὸν βίον §. 7. [176].

[6]) Ἡ βασίλινναι, ἥτις ὤφειλε νὰ ἦνε σεστὴ καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ παρθένος οὖσα, «ἵνα κατὰ τὰ πάτρια θύηται τὰ ἄῤῥητα ἱερὰ ὑπὲρ τῆς πόλεως» μετὰ δεκατεσσάρων ἄλλων παρθένων γυναικῶν ἰσαρίθμων τοῖς βωμοῖς τοῦ Διονύσου. Δημ. Κ. Νεαίρας. §. 75. ἑ. σημ. τοῦ μεταφρ.

τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα ἐν ταῖς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Ἄγραις· τὰ δὲ μεγάλα, κατ' ἔτος καὶ ταῦτα, ὡς φαίνεται, τὸν μῆνα Βοηδρομιῶνα 9 ἐφεξῆς ἡμέρας τελούμενα, μὲ καθαρμοὺς, θυσίας, πομπὰς εἰς Ἐλευσῖνα (Ἴακχος ἰακχάζειν), ἦσαν προπαρασκευὴ εἰς τὴν ἱερὰν αὐτοψίαν (ἐπόπται). Ἐγίνοντο δὲ καὶ ἐνταῦθα λαμπαδηφορίαι καὶ νυκτερινὰι τελεταί. Πᾶς Ἕλλην ἠδύνατο νὰ μυηθῇ εἰς αὐτά· οἱ δὲ ἱερεῖς (ἱεροφάνται) ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ εἶχον καὶ δικαιοδοσίαν τινὰ εἰς θρησκευτικὰ πράγματα.

Παρὰ ταύτας ἦσαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἑορταί· οἷον Θαργήλια, Προμήθεια, Ἡφαίστεια, Δήλια, ὅτε αἱ Ἀθῆναι ὡς μητρόπολις τῶν Ἰώνων λαμπρὰν θεωρίαν εἰς τὴν νῆσον Δῆλον ἔπεμπον.

§. 32. *Ἱερεῖς καὶ θρησκευτικοὶ ὑπάλληλοι.*

§. 146. Τῶν θρησκευτικῶν ἀξιωμάτων τινὰ μὲν ἦσαν κοινὰ πᾶσιν, ὅσοι εἶχον πατέρας καὶ πάππους πολίτας, τινὰ δὲ ἦσαν εἴς τινας ὡρισμένας ἱερατικὰς οἰκογενείας· οἷον, εἰς τοὺς Εὐμολπίδας μὲν καὶ Κήρυκας αἱ τελεταὶ τῆς ἐλευσινίας Δήμητρος, εἰς τοὺς Ἐτεοβουτάδας δὲ αἱ τῆς πολιάδος Ἀθηνᾶς. Πᾶς ἱερεὺς ὤφειλεν εἶναι γνήσιος, ἀβλαβὴς τὸ σῶμα καὶ ἄμεμπτος τὸν βίον [1]), ὅθεν ὑπέκειτο εἰς δοκιμασίαν· ἡ ἐκλογὴ δὲ αὐτοῦ ἐγίνετο διὰ κλήρου καὶ ἐνίοτε ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ προωρισμένων ὑποψηφίων, π. χάριν ἐκ τῶν μελῶν γένους τινὸς, καὶ ἡ διάρκεια τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἦν διάφορος [2]). Ἔργον δὲ τῶν ἱερέων ἦν νὰ προσφέρωσι τὰς θυσίας τόσον τὰς ἐκ τῆς συνηθείας καθιερωθείσας, ὅσον καὶ τὰς κατὰ προσταγὴν τοῦ μαντείου ἢ τοῦ δήμου· εἰς ἰδιωτικὰς δὲ θυσίας νὰ τηρῶσι τὴν τάξιν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ναοῦ, νὰ ἀπαιτῶσι καὶ φυλάττωσι τὰς προσόδους αὐτοῦ, περὶ τῶν ὁποίων ἐχρεώστουν νὰ δώσωσι λόγον εἰς τοὺς λογιστὰς καὶ εὐθύνους. Οἱ ἱερεῖς αὐτοὶ ἐλάμβανον μὲν μέρος ἐκ τῶν προσόδων καὶ μάλιστα τῶν θυμάτων [3]), ἄλλως ὅμως φαίνεται ὅτι ἐξετέλουν πάντα τὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα ὡς οἱ ἰδιῶται. Θρησκευτικά τινα ἔργα ἐξετέλουν καὶ οἱ ἄρχοντες· οἷον, εἰς

[1]) Ὁλόκληρος, ἀφελὴς, καθαρός· Ἡσύχ. παρὰ Σχολ. σελ. 238. σημ. 11. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Οἷον ὁ ἱεροφάντης καὶ ἄλλοι ἐν Ἐλευσῖνι, διὰ βίου· ἄλλοι ἱερεῖς ἐπὶ ἔν ἢ 4 ἔτη, ἄλλοι μόνον ὀλίγους μῆνας. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Τὰ νομιζόμενα, τὰ ἱερώσυνα, τὸ δέρμα καὶ τὰς κωλᾶς· Ἀριστοφ. Πλούτ. 1185. καὶ Σχολ. αὐτόθι. σημ. τοῦ μεταφρ.

μὲν τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐλευσινίων καὶ Ληναίων ἐπιστατεῖ ὁ βασιλεὺς, εἰς δὲ τὰ Διονύσια καὶ Θαργήλια ὁ Ἄρχων, οὕτω δὲ καὶ περὶ ἄλλων· τῶν ὑπαλλήλων δὲ, οἵτινες ἐπεμελοῦντο περὶ τὰ πρὸς τὴν δημόσιον λατρείαν ἀνήκοντα, ἀναφέρονται διάφοροι ἐπιμεληταὶ, ὡς οἱ τῶν μυστηρίων, τῶν Διονυσίων, οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων, οἱ τρεῖς ἐξηγηταὶ, οἵτινες ἐγνωμοδότουν περὶ τοῦ ἱερατικοῦ δικαίου καὶ τέρατα καὶ διοσημίας ἐξήγουν· πολλὰ εἴδη ἱεροποιῶν ἀσχολουμένων περὶ τὰς θυσίας· οἱ βοῶναι, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, πρὸς προμήθειαν τῶν ἱερείων· οἱ δέκα ἀθλοθέται διὰ τοὺς μουσικοὺς καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας εἰς τὰ Παναθήναια καὶ ἄλλοι [4]).

§. 33. *Διαφθορὰ τῆς θρησκείας.*

147. Καίτοι δὲ ἡ μὲν πόλις ἐπαγρύπνει εἰς τὴν θρησκείαν, αὐστηρῶς τιμωροῦσα τοὺς ἀσεβοῦντας καὶ ὑβρίζοντας εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῆς, ἡ δὲ δημόσιος λατρεία πάντοτε διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς πολυτέλειαν ἐξωραΐζετο, λαμπρυνομένη μὲ θαυμαστὰ καλλιτεχνήματα· ὅμως κατὰ μικρὸν ἡ πίστις εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς κατεσκάφη ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν φιλοσόφων, καὶ τοῦ λοιποῦ δεισιδαιμονία καὶ ἀσέβεια ἐξηπλοῦντο, δι' ὧν ἡ λαμπρὰ θρησκεία, ἀπολέσασα τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀξίαν, κατήντησεν ἐπὶ τέλους τύπος κενὸς, τηρουμένη κυρίως διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς καλλονὴν καὶ λαμπρότητα. Ἡ θρησκευτικὴ λατρεία ἐξέπεσεν εἰς ἁπλῆν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν ἢ διασκέδασιν διὰ τῆς θεωρίας καλλιτεχνημάτων, χορῶν καὶ δραμμάτων, ἢ ἐγένετο μάλιστα καὶ μέσον πρὸς θεραπείαν τῆς ἀνάγκης καὶ ὀρέξεως τοῦ ὄχλου διὰ καταπολλὰ μεγάλων καὶ πλουσίων θυσιῶν.

Γ.

Πολεμικά.

§. 34. *Στρατιωτικὴ ὑπηρεσία.*

148. Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος μόνον αἱ τρεῖς πρῶται τάξεις ὑπήγοντο εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ δὴ οἱ μὲν πλουσιώτατοι ὡς ἱππεῖς, οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ὁπλῖται. Ἐκ τῶν τάξεων τούτων μόνον

[4]) Ὅρα καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προσκθόσει. σελ. 227 ἑ.

συνελέγοντο διὰ τὰς τακτικὰς στρατείας (ἐκ καταλόγου) [4]), οἱ δὲ θῆτες ἐχρησίμευον κυρίως μόνον ὡς ψιλοὶ (γυμνοὶ, γυμνῆτες), ναῦται ἢ θαλασσινοὶ στρατιῶται (ἐπιβάται)· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ μέτοικοι συνήθως, οἱ δὲ δοῦλοι παρελαμβάνοντο μόνον εἰς μεγίστην ἀνάγκην· ὅμως κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους εὑρίσκομεν πολλάκις θῆτας καὶ μετοίκους μεταξὺ τῶν ὁπλιτῶν. Οἱ πολῖται ἀπὸ τοῦ ιή μέχρι τοῦ κ΄ ἔτους ὑπερέτουν ὡς περίπολοι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἡ στρατεύσιμος ἡλικία ἤρχετο ἀπὸ τοῦ κ΄ ἔτους καὶ διήρκει μέχρι τοῦ ξ΄ ὅμως ἐξελέγοντο ἑκάστοτε κατὰ τὰς περιστάσεις οἱ μέχρι ὡρισμένης ἡλικίας ὄντες [π. χ. οἱ μέχρι μ΄ ἐτῶν]. μετὰ τὴν κατὰ φυλὰς γενομένην ἐκλογὴν διηροῦντο οἱ στρατιῶται εἰς τάξεις καὶ λόχους· ἀπὸ Περικλέους δὲ εἰσήχθη καὶ μισθὸς, ὅστις κατὰ διαφόρους καιροὺς [καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις] διάφορος ἦν, καὶ διὰ μὲν τοὺς κοινοὺς στρατιώτας δύο ὀβολοὶ τὴν ἡμέραν [συνήθως] καὶ τοσοῦτοι ἀκόμη διὰ τροφὴν, ὅταν αὕτη ὑλικῶς δὲν ἐχορηγεῖτο· πολλάκις ὅμως ὁ μισθὸς αὐτῶν ἦτο πολὺ μεγαλήτερος [2]). Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲ ἐλάμβανον τὸ διπλάσιον, οἱ ἱππεῖς τὸ τριπλάσιον παρ᾽ ὅ τι οἱ ὁπλῖται, καὶ ὁ στρατηγὸς τὸ τετραπλάσιον [3]). Συνήθως ὁ στρατιώτης αὐτὸς ὤφειλε νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ πρὸς τροφὴν του· καὶ οἱ πόλεμοι δὲ ἐγίνοντο τὸ πάλαι μόνον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Εἰς μεγαλητέρας ὅμως πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐκστρατείας (π. χ. κατὰ θάλασσαν) ἐφρόντιζεν ἡ πόλις δι᾽ ὅλα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀναγκαῖα· ἀλλ᾽ ὅτε ἦν δυνατὸν ἐλάμβανον οἱ στρατιῶται χρήματα [4]) καὶ ἐχρεώστουν αὐτοὶ (μόνοι) νὰ τὰ προμηθεύωνται, ὅπου εὕρισκον ἀγορὰν (ἀγορὰν παρέχειν).

§. 35. *Πεζικόν. Ἱππικόν.*

149. Ἡ πεζικὴ στρατιὰ συνέκειτο ἐξ ὁπλιτῶν, εἰς ὧν τὴν πανο-

[4]) Θουκ. Β΄. κδ΄. 2. Ξεν. Ἀπομν. Γ΄. δ΄. 1. σὺν τῇ σημ. Κυνέρου· «κατάλογος· ἡ ἀπογραφὴ τῶν ὀφειλόντων στρατεύεσθαι καὶ ἡ ἐξαρίθμησις· ὁ πίναξ, ἐφ᾽ οὗ ἐνέγραφον τῶν ἐκστρατευομένων τὰ ὀνόματα». σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἀπὸ δύο ὀβολῶν μέχρι δραχμῆς Θουκ. Γ΄. ιζ΄. 3. ὅπου τὸ νῆέστε τὸν αὐτὸ νμισθὸν ἔφερον δηλοῖ, ὅτι μίαν δραχμὴν ἐλάμβανεν ὅ τε ναύτης καὶ ὁ ἐπιβάτης ὁμοίως· συνήθως ὅμως ἔδιδον αὐτοῖς τριώβολον. Θουκ. Η΄, μέ. 2—3. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) «Καὶ λέγει ὅτι βαρεικὸς ἑκάστῳ ἔσται μισθὸς τοῦ μηνὸς καὶ τοῖς λοχαγοῖς διμοιρία, τοῖς δὲ στρατηγοῖς τετραμοιρία». Ξεν. Ἀναβ. Ζ΄, ς΄, 1. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Σιτηρέσιον κατὰ τὴν ἐν σημ. 3. ἀναλογίαν. Δημ. Κ. Φιλίππου· Α΄. §. 28. (σ. 48). Πρὸς Πολυκλέα §. 10. (σ. 1209). σημ. τοῦ μεταφρ.

πλίαν ἀνῆκε περικεφαλαία, ἀσπὶς μεγάλη (ὅπλον), δόρυ καὶ ξίφος, καὶ ἐκ ψιλῶν· μέσον δὲ τούτων ἦσαν οἱ παρὰ Ἰφικράτους διοργανισθέντες πελτασταὶ μὲ ἀκόντιον καὶ ἀσπίδα ἐλαφρὰν (πέλτην). Ἀπὸ Θεμιστοκλέους δὲ συνετηρεῖτο καὶ διαμένον ἱππικὸν, κατ᾽ ἀρχὰς [1]) μὲν ἐκ 300, ἔπειτα δὲ ἐξ 600, ὕστερον ἐκ 1000, καὶ συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἱπποτοξοτῶν ἐκ 1200, οἵτινες οὐ μόνον κατάστασιν ἐλάμβανον πρὸς προμήθευσιν ἵππου [2]), ἀλλὰ καὶ μισθὸν πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ [3]). Ἐπὶ δὲ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μετεχειρίζοντο καὶ μισθωτὰ στρατεύματα, ἐλαφρῶς ὡπλισμένα οὕτως, ὅπως οἱ πολῖται δὲν ἦσαν· (οἷον, πελταστὰς Θρᾷκας καὶ τοξότας Κρῆτας)· ὕστερον δὲ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ ξενικὸν ἦν πολλὰ σύνηθες.

§. 36. *Ἀξιωματικοί. Στρατηγοί.*

150. Ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ ἦσαν οἱ στρατηγοὶ, ἀπὸ τῶν χρόνων Κλεισθένους δέκα κατ᾽ ἔτος, διὰ κλήρου ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι μόνον ἐκ τῶν εἰς νόμιμον γάμον βιούντων καὶ ἀκίνητα κτήματα ἐν τῇ χώρᾳ ἐχόντων. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἐξεστράτευον ἅπαντες εἰς πόλεμον, μίαν ἕκαστος ἐφεξῆς ἡμέραν ἔχων τὴν ἡγεμονίαν· ἔπειτα ὅμως, ὅτε οἱ στρατηγοὶ ἀπεμακρύνθησαν τοῦ ἀρχικοῦ των προορισμοῦ [4]), ἐπέμποντο σπανίως πλείονες τῶν δύω ἢ τριῶν, καὶ τότε ἢ μόνον εἷς εἶχε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ, ἢ σύμπαντες κοινῶς, ἢ ἐν μέρει ἕκαστος εἰς τὴν αὐτοῦ τάξιν. Οὐχὶ δὲ σπανίως εὑρίσκομεν ὡς ἡγεμόνας τοῦ στρατοῦ καὶ ἄλλους, οἵτινες δὲν ἦσαν στρατηγοί [5]). Παρὰ τὴν κατὰ πόλεμον ἡγεμονίαν εἶχον οἱ στρατηγοὶ καὶ ἄλλα σπουδαῖα ἔργα, ἐφρόντιζον δηλαδὴ περὶ τῆς ἐξαρτύσεως τοῦ στόλου καὶ τῆς συλλογῆς τῶν στρατευσίμων· ἦσαν ἐπιστάται τῶν φόρων καὶ ἄλλων πολεμικῶν λειτουργιῶν, ἔχοντες ὡς πρὸς τοῦτο καὶ δικαιοδοσίαν εἰς στρα-

[1]) Μετὰ τὰ περσικὰ 300, ὅτε δὲ ἤρξατο ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦσαν 1200, ὧν οἱ 200 ἱπποτοξόται. Θουκ. Β΄, ιγ΄, 7. σημ. τοῦ μεταφραστοῦ.

[2]) Ὅρα τὴν σημ. του μεταφρ. ἐν τῇ προεκδόσει. σελ. 233.

[3]) Ξενοφ. ἐν Ἱππαρχικῷ α΄. 19. λέγει τὴν δαπάνην τῆς πόλεως «εἰς τὸ ἱππικὸν ἀγγὺς τετταράκοντα τάλαντα τοῦ ἐνιαυτοῦ». σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Δημ. Κ. Φιλίππου Α΄. σ. 47. §. 26. ἐ. πλὴν ἑνὸς ἀνδρὸς, ὃν ἂν ἐκπέμψητε ἐπὶ τὸν πόλεμον, οἱ λοιποὶ τὰς πομπὰς πέμπουσιν ὑμῖν μετὰ τῶν ἱεροποιῶν. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Ξενοφ· Ἀπομν. Γ΄. δ΄. 1. καὶ ξένους πολλάκις, «ἐνδειξαμένους ὅτι ἄξιοι λόγου εἰσίν». Πλάτων (εἰ) Ἴωνι κδ΄. σ. 542. σημ. τοῦ μεταφρ.

τιωτικὰ ἐγκλήματα, οἷον ἀστρατείας, δειλίας, λειποταξίου[1]). Ἐρρόντιζον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ξηρᾶς, τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ὁρίων· ἠδύναντο δὲ καὶ τὸν λαὸν νὰ συγκαλῶσιν εἰς ἐκκλησίαν, ὅτε ἦτον ἀνάγκη νὰ γραφῶσι ψηφίσματα περὶ πολεμικῶν ὑποθέσεων. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἡ δόξα τοῦ ἀξιώματος τούτου ηὔξησε διὰ τῶν ἀρετῶν ἀνδρῶν, οἷος ὁ Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς καὶ Κίμων.

§. 37. *Συνέχεια. Ταξίαρχοι, λοχαγοί, ἵππαρχοι, φύλαρχοι, περιπόλαρχοι.*

151. Ταξίαρχοι ἦσαν ὡσαύτως **10**, διὰ χειροτονίας τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι· ἕκαστος δὲ τούτων διῴκει τὴν ἑαυτοῦ τάξιν, μετέχων καὶ τοῦ συμβουλίου τῶν στρατηγῶν. Αἱ μικρότεραι διαιρέσεις τοῦ στρατοῦ ἐδιοικοῦντο ὑπὸ τῶν λοχαγῶν καὶ ἄλλων κατωτέρων ὑπαξιωματικῶν. Ἐπὶ τῶν περιπόλων δὲ ἦσαν ἰδιαίτεροι περιπόλαρχοι. Τὴν δὲ διοίκησιν τοῦ ἱππικοῦ εἶχον οἱ ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς ὄντες δύο[2]) ἵππαρχοι, κατ' ἐνιαυτὸν ἐκλεγόμενοι, [ἐξ ἁπάντων Ἀθηναίων], καὶ οἱ φύλαρχοι[3]). Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐγύμναζον οὗτοι τοὺς ἱππεῖς, προηγοῦντο τῶν πομπῶν[4]) καὶ ἐφρόντιζον περὶ τῆς παντοτεινῆς συντηρήσεως τοῦ διαμένοντος ἱππικοῦ, στρατολογοῦντες τοὺς ὡς ἐκ τοῦ τιμήματος αὐτῶν ἐνταῦθα ὑπαγομένους.

§. 38. *Τὰ περὶ τὸν πόλεμον.*

152. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων ἤρξαντο νὰ ἀναπτύσσωσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὰ πολεμικὰ καὶ νὰ πολεμῶσι μὲ μεγαλητέραν εὐταξίαν· κατὰ μικρὸν δὲ εὑρίσκομεν ὅτι εἰς τοὺς πολλοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς πολέμους ἐπράχθησαν διάφορα ἔργα ὀχυρωματικῆς καὶ εἰσήχθησαν διορθώσεις. Πολιορκητικὰς δὲ μηχανὰς μετεχειρίσθη ἤδη ὁ Μιλτιάδης ἐν Πάρῳ· ὅμως ἡ πολιορκητικὴ προώδευσεν ἰδίως ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (Ποτίδαια, Μιτυλήνη), καὶ ἔφθασεν ὑστερώτερα ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ τὴν ἀνωτάτην αὐτῆς ἀκμήν. Μνημονεύονται δὲ διάφορα εἴδη μηχανῶν καὶ πολιορκητικῶν ἔργων· οἷον, χῶμα, πύργοι, χελώνη, κριὸς (ἐπὶ Φιλίππου) καταπέλται καὶ λιθοβόλα· ἵνα δὲ ἀναδεικνύωνται οἱ πολῖται ἀνδρεῖοι ἐφρόντιζε καὶ ἡ πόλις πολὺ, βραβεύουσα τοὺς γενναίους, θεραπεύουσα δημοσίᾳ δαπάνῃ τοὺς πληγωθέντας, τιμῶσα τοὺς πεσόντας διὰ λόγων ἐπιταφίων[5]) καὶ ἀνατρέφουσα τὰ τέκνα αὐτῶν δημοσίᾳ· οἱ δὲ δειλοὶ περιεβάλλοντο ἀτιμίαν.

[1]) Ἡ λέξις αὕτη ἀπαντᾶται κατὰ γενικὴν συντακτικὴν τοῦ δίκη ἡ γραφή.

[2]) Ὅτι τὸ ἱππικὸν διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη πρὸς φύλαξιν τῶν πτερύγων μάλιστα τοῦ στρατοῦ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Δέκα, εἷς ἀπὸ φυλῆς ἑκάστης, τῶν ἱππέων προίστανται, καθάπερ οἱ ταξίαρχοι τῶν ὁπλιτῶν· Πολυδ. Η'. 94. ὑποτεταγμένος δὲ ἱππάρχῳ ὁ φύλαρχος, ὡς Ἀριστολ. ἐν τῇ Ἀθην. Πολιτ. φησίν. Ἁρποκρ. ἐν λ. Φύλαρχος· ἴδε καὶ Ξεν. ἱππαρχ. α'. 8. καὶ μάλιστα Δημ. Φιλιππ. Α'. §. 26 ἐ. σ. 47. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ξεν. Π. ἱππικῆς ια'. 10. Ἱππαρχ. γ'. 1 καὶ ἐπ. Δημ. Κ. Μειδ. 570. σημ. τοῦ μεταφρ.

§. 39. *Στόλος καὶ πλήρωμα αὐτοῦ.*

153. Κατασκευῆς στόλου αἴτιος ἐγένετο ἰδίως ὁ Θεμιστοκλῆς, κατὰ πρότασιν τοῦ ὁποίου ἔπρεπεν νὰ ναυπηγῶνται **20** νῆες κατ' ἔτος, ηὔξησε δὲ ὁ στόλος διὰ Κίμωνα καὶ Περικλέα· καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν συνέκειτο ἐκ **200**, ὑστερώτερα δὲ σχεδὸν ἐκ **400** μεγάλων πλοίων. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα (νῆες μακραὶ), διὰ κωπίων μάλιστα ποιοῦντα τὰς πολεμικὰς κινήσεις, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τριήρεις, ἔχουσαι ἑκάστη πλήρωμα **200** περίπου ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν ἦσαν ναῦται καὶ κωπηλάται (ἐρέται) τοὐλάχιστον **170**, δηλαδὴ **62** εἰς τὴν ἀνωτάτην σειρὰν καὶ **54** εἰς ἑκάστην τῶν δύο λοιπῶν, οἱ δὲ θαλασσινοὶ στρατιῶται (ἐπιβάται), ἴδιον ὁπλισμὸν ἔχοντες· ἔξω δὲ τούτων ἦσαν πολλάκις καὶ τοξόται. Ἄλλως δὲ εἶχε τὸ πρᾶγμα εἰς τὰς στρατιώτιδας ἢ ὁπλιταγωγοὺς ναῦς πρὸς διαπόρθμευσιν στρατιωτῶν· αὗται εἶχον ὅσον ἦτο δυνατὸν ὀλιγωτέρους ναύτας. Ὕστερον δὲ (ἀπὸ τοῦ **330** περίπου) ἤρξαντο νὰ μεταχειρίζωνται μεγαλήτερα [πολεμικὰ] πλοῖα· οἷον τετρήρεις καὶ πεντήρεις· μικρότερα δὲ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν αἱ τριακόντοροι καὶ πεντηκόντοροι, νῆες μὲ **30** καὶ **50** κώπας. Τέλος ὑπῆρχον καὶ φορτηγὰ πλοῖα (ὁλκάδες) καὶ ἄλλα μικρότερα (πλοῖα, κέλητες, [ἀκάτια]). ὡς κωπηλάτας ἐλάμβανον συνήθως πτωχοὺς πολίτας [θῆτας] καὶ μετοίκους, ἐνίοτε δὲ καὶ δούλους.

§. 40. *Θαλασσινοὶ ἀξιωματικοί. Ὕλη τοῦ στόλου. Ναυμαχία.*

154. Ἡ περὶ τῶν ναυτικῶν νομοθεσία ἀνῆκε φυσικῷ τῷ λόγῳ εἰς τὸν λαόν, ἡ δὲ καθόλου αὐτῶν διοίκησις εἰς τὴν βουλήν. Τὴν κατὰ θά-

[5]) Ταφὰς ποιεῖν, ποιεῖσθαι. Θουκ. Β'. λδ'. ἐπ. πρβλ. Πλάτ. Μενεξ. α'. καὶ ἐν τῇ προεκδ. §. 161. σημ. 6. σημ. τοῦ μεταφρ.

λασσαν δὲ ἡγεμονίαν εἶχον οἱ στρατηγοὶ (τὸ φέρον αὐτοὺς πλοῖον ἐλέγετο ναῦς στρατηγίς), οἵτινες μετὰ τῶν ἀποστολέων, ἰδίας ἀρχῆς, ἐπεστάτουν καὶ εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ στόλου. Τῶν ἐν μέρει δὲ τριήρων ἡγοῦντο οἱ τριήραρχοι, οἵτινες τὸ πάλαι μὲν μόνον τὸ πλοῖον ἐλάμβανον παρὰ τῆς πόλεως, ὕστερον ὅμως καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ (σκεύη ξύλινα καὶ κρεμαστὰ, ὡς κῶπαι, πηδάλιον, ἱστοὶ καὶ σχοινία, κάλως καὶ ἄγκυρα). Περὶ τῆς τριηραρχίας γενήσεται λόγος κατωτέρω §. 52 ἢ 166. Εἰς τοὺς λιμενας τῆς Ἀττικῆς ἦσαν πολλὰ νεώρια, νεώσοικοι, καὶ σκευοθῆκαι. Πρὸς ἐπιτήρησιν δὲ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ στόλου εἶχον ἐπιμελητὰς τῶν νεωρίων, εἰς ταύτην δὲ τὴν ἀρχὴν εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς κατ' ἔτος ἐξελέγετο· οὗτοι ἐκράτουν καταλόγους καὶ ὑπολογισμοὺς περὶ πάντων, ὅσα ἐχρησίμευον πρὸς ἐξάρτυσιν καὶ ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου, ἔχοντες καὶ ἡγεμονίαν δικαστηρίου [§. 111] εἰς πράγματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ αὐτῶν ἔργα. — Ἐν ναυμαχίᾳ κυριώτατον ναυτικὸν ὅπλον ἦν τὸ ἔμβολον, διʼ οὗ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον κατεβυθίζετο (καταδύειν) ἢ ἄχρηστον κατεσταίνετο· ὡς στρατηγηματικὰς δὲ κινήσεις ἀναφέρομεν τοὺς διέκπλους, διʼ ὧν διεσχίζοντο αἱ ἐχθρικαὶ τάξεις, καὶ τοὺς περίπλους.

Δ.

Οἰκονομικά.

§. 41. *Ἔξοδα τῆς πόλεως· θρησκευτικὰ ἔξοδα.*

155. Οὐκ ὀλίγαι ἦσαν αἱ δαπάναι τῆς πόλεως διὰ δημοσίους τελετὰς, ὁποῖαι αἱ μεγάλαι θυσίαι τῆς πόλεως, αἱ πομπαὶ, αἱ σκηνικαὶ παραστάσεις καὶ οἱ ἀγῶνες εἰς τὰς μεγάλας ἑορτὰς· οἷον εἰς τὰ Παναθήναια, Διονύσια, Ἐλευσίνια καὶ ἄλλα ἱερά. Καίτοι δὲ αἱ δαπάναι αὗται ἐν μέρει ἐγίνοντο διʼ ἰδιωτικῶν προσφορῶν ἢ λειτουργιῶν (χορηγία, γυμνασιαρχία), ὅμως καὶ τὰ παρὰ τῆς πόλεως πρὸς τοῦτο ἔξοδα δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητα· ὡσαύτως δαπανηραὶ ἦσαν καὶ αἱ θεωρίαι, ἃς ἡ πόλις ἔπεμπεν εἰς Δῆλον καὶ Δελφοὺς, καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον διετήρει πάντα ἡ πόλις δύο τριήρεις τὴν Δηλιάδα [1]) καὶ Πάραλον [2]), τῶν ὁποίων τὸ

[1]) Ὁ Πλούτ. Θησεῖ κγ' λέγει τὴν Δηλιάδα τριακόντορον, διατηρηθεῖσαν ἀπὸ Θησέως μέχρι Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Ταύτης διακρίνει ὁ Βοῖσχος τὴν Σαλαμίαν· ἴδε Πλάτ. Φαίδ. ά. σελ. 58. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἀπό τινος ἥρωος Παράλου· οἱ δὲ ἐπιβεβηκότες αὐτῆς ἐκαλοῦντο Πάραλοι,

πλήρωμα ἐλάμβανε καθʼ ἡμέραν 4 ὀβολούς. Τῆς τριηραρχίας δὲ ταύτης τὰ ἔξοδα δὲν ἦσαν μὲν παρὰ τῆς πόλεως, ὅμως ἕνεκα μεγαλητέρων δαπανῶν ἐλάμβανον οἱ τριήραρχοι παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου ἐπιχορηγίαν τινά.

§. 42. *Συνέχεια. Τὰ περὶ τὸν πόλεμον· συντηρούμενα στρατεύματα καὶ πλοῖα.*

156. Οἱ συχνοὶ πόλεμοι φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐγίνοντο αἴτιοι μεγάλων δαπανῶν τῇ πόλει καὶ μάλιστα ἀφοῦ διὰ Περικλέους εἰσήχθη μισθοδότησις εἰς τὸν στρατὸν, καίτοι ἡ στολὴ καὶ τὰ ὅπλα ἴδια ἑκάστου ἦσαν. Προσθετέον δὲ τούτοις ὅτι ἡ πόλις τοὺς υἱοὺς τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων ἔτρεφε καὶ ἐξεπαίδευε δημοσίᾳ δαπάνῃ, δίδουσα αὐτοῖς καὶ πανοπλίαν, ὅτε ἐγίνοντο ἔφηβοι. Διαμένον τάγμα ἀπετέλουν οἱ ἱππεῖς (τὸ πρῶτον 300, ἔπειτα 600, ὑστερώτερα 1000 καὶ μετὰ τῶν ἱπποτοξοτῶν 1200), ὧν ἕκαστος ἐκλεγόμενος ἐλάμβανε κατάστασιν (aes equestre) πρὸς προμήθευσιν ἵππου, καὶ σῖτον (hordearium) πρὸς συντήρησιν τοῦ ἵππου του. Κατὰ πρότασιν τοῦ Θεμιστοκλέους ἔπρεπε κατʼ ἐνιαυτὸν νὰ ναυπηγῶσιν αἱ Ἀθῆναι 20 πολεμικὰς τριήρεις [§. 153]. καίτοι δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν ἐτηρεῖτο ἀκριβῶς, ὅμως ὤφειλον ἑκάστου ἔτους νὰ κατασκευάζωσί τινας, ἡ δὲ περὶ τούτου φροντὶς ἦτον ἀνατεθειμένη εἰς τὴν βουλήν.

§. 43. *Συνέχεια. Οἰκοδομαί. Ἀστυνομία· δημόσιαι βραβεύσεις.*

157. Σημαντικὰ ἔξοδα ἦσαν προσέτι καὶ διὰ τὰ διάφορα εἴδη τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν· οἷον, ὀχυρώματα, ναυπήγια, τείχη (τὰ μεγάλα τῆς πόλεως καὶ τῶν λιμένων). ὑδραγωγεῖα, ὁδοί, γυμνάσια, δικαστήρια, θέατρα, ναοί, λέσχαι, παντοῖα καλλιτεχνήματα, καθὼς καὶ ἡ συντήρησις καὶ ἐπιδιόρθωσις πάντων τούτων. Ἔπειτα εἰς τὰ ἔξοδα ἀνάγονται· ἡ προμήθεια καὶ συντήρησις δημοσίων ἀστυνομικῶν δούλων (τοξοτῶν), οἵτινες κατὰ μικρὸν ηὔξησαν εἰς 1200, μισθοδοτούμενοι παρὰ τῆς πόλεως [4])· δημόσιαι βραβεύσεις [3]), ἡ ἐν πρυτανείῳ σίτησις δημοσίᾳ δαπάνῃ, δῶρα εἰς ἐξωτερικοὺς πρέσβεις κ. τ. τ.

καὶ Παραλῖται, οἳ διὰ ταύτην τὴν ὑπηρεσίαν τέτταράς τε ὀβολοὺς ἐλάμβανον καὶ τὸ πλεῖον μέρος (τοῦ) ἐνιαυτοῦ οἴκοι ἔμενον. Ἁρποκρ. λ. Πάραλος· πρβλ. Πολυδ. Β', 116. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐλέγοντο τοξάρχοι, τὰ δὲ ἐτήσια των ἔξοδα ὑπολογίζονται εἰς 30 περίπου τάλαντα. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ἀντοιαῦται σπανίως ἦταν χρήματα μετρητὰ, ἀλλὰ συνήθως δημοσία σίτησις,

§. 44. *Συνέχεια· πληρωμὴ δημοσίων τιμῶν ἔργων.*

158. Δημόσιαί τινες ὑπηρεσίαι ἐπληρόνοντο, μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. Τοιαῦτα δὲ τῆς πόλεως ἔξοδα ἦσαν· τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἢ ὁ ἐκκλησιαστικὸς μισθὸς τῶν ἐρχομένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κατ' ἀρχὰς μὲν 1 ὕστερον δὲ 3 ὀβολοί· τὸ βουλευτικὸν, μισθὸς τῶν βουλευτῶν μία δραχμὴ τὴν ἡμέραν· τὸ δικαστικὸν, μισθοφορία τῶν δικαστῶν, ἓν τριώβολον[1]). Ἵνα προληφθῶσι δὲ αἱ καταχρήσεις, ὑπῆρχε νόμος μηδεὶς εἰς δύο τόπους τὴν αὐτὴν ἡμέραν νὰ λαμβάνῃ μισθόν. Οἱ ἄρχοντες δὲν ἐλάμβανον μισθοφοράν, ἄλλοι ὅμως πολλοὶ ἐπιμεληταὶ ἐπληρόνοντο· οἷον, οἱ δημόσιοι συνήγοροι ἢ σύνδικοι, οἱ ἐπιστατοῦντες εἰς τὰ γυμνάσια σωφρονισταὶ, οἱ νομοθέται, οἱ δημόσιοι ἰατροὶ, καὶ τέλος ὁ πᾶς ὅμιλος τῶν γραφέων, κηρύκων καὶ ἄλλων δημοσίων δούλων. Πλὴν δὲ τῶν πρυτάνεων καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἐν τέλει εἶχον τὴν ἐν πρυτανείῳ σίτησιν ἢ ἦσαν ἀείσιτοι, καὶ οἱ πρέσβεις ἐλάμβανον ἐφόδιον ἢ πορεῖον.

§. 45. *Συνέχεια· διάφοροι διανομαὶ καὶ διαδόσεις.*

159. Ἀφοῦ κατεσκευάσθη τὸ μέγα λίθινον θέατρον, ἐνοικιάσθη εἰς θεατρώνας ἢ θεατροπώλας, οἵτινες ἀπῄτουν πληρωμὴν διὰ τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ κατὰ πρότασιν τοῦ Περικλέους ἀπεφασίσθη, ὥστε εἰς τὰς ἡμέρας τῶν θεαμάτων νὰ πληρόνηται τὸ σύνηθες θεωρικὸν, δύο ὀβολοὶ, ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Τοῦτο δὲ ἐξετάθη ἔπειτα τόσον, ὥστε εἰς ὅλας τὰς μεγάλας ἑορτὰς (ἱερομηνίας) ἐπληρόνοντο εἰς τὸν λαὸν καθημερινῶς δύο ὀβολοὶ εἰς τρεῖς ἐφεξῆς ἡμέρας, μάλιστα δὲ καὶ ὅτε δὲν ὑπῆρχε θεατρικὴ παράστασις. Ἡ διανομὴ δὲ αὕτη ἡ ὁποία εἰς τοὺς ἔπειτα χρόνους δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις, ἐχορηγεῖτο ἐκ τῶν περισσευόντων δημοσίων χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλως ἐχρησίμευον κυρίως ὡς στρατιωτικά· ὁ Δημοσθένης ὅμως ἔπειτα ἐπανήγαγε πάλιν αὐτὰ εἰς τὸν ἀρχικόν των προορισμόν. Οἱ ἐπιστάται δὲ τῶν θεωρικῶν τούτων φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους τοῦ πολιτεύματος πολὺ ἴσχυον καὶ μεγάλην ἐνέργειαν εἶχον διὰ τὸ δημοτικὸν τοῦ πράγματος. Ἄλλη διανομὴ ἦτον ἡ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπομάχων (ἀδυνάτων) γινομένη παρὰ τῆς πόλεως· αὕτη δὲ κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους ἐξετάθη τόσον, ὥστε πάντες, ὅσοι ἕνεκα σωματικῆς ἀδυναμίας δὲν ἠδύναντο νὰ πορίζωνται τὰ ἀναγκαῖα, ἐλάμβανον παρὰ τῆς πόλεως 1 ἢ 2 ὀβολοὺς καθ' ἡμέραν. Ἡ διανομὴ δὲ ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τὴν βουλὴν, καὶ οἱ ζητοῦντες ὑποστήριξιν ὤφειλον ὑπ' αὐτῆς νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἐξέτασιν. Ὅτι δὲ καὶ τὰ τέκνα τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων ἐτρέφοντο δημοσίᾳ εἴπομεν ἤδη. Τέλος ἐν καιρῷ σιτοδείας ὁ σῖτος ἠγοράζετο δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ διεδίδετο εἰς τὸν λαὸν ἢ δωρεὰν, ἢ μὲ ὀλίγην τιμήν.

[1]) Ἴσως ἡ πληρωμὴ αὕτη ἦν προσωρινὴ, ὁ δὲ κύριος τῶν δικαστῶν μισθὸς πρότερον καὶ ὕστερον 2 ὀβολοί.

§. 46. *Πόροι, πρόσοδοι.*

160. Αἱ πρόσοδοι τῆς πόλεως τὸ πάλαι δὲν ἦσαν σημαντικαί· ἔπειτα ὅμως, ἀφοῦ ἡ δύναμις αὐτῆς ηὔξησε καὶ ἔλαβεν ὑπὸ τὴν διαχείρισίν της χρήματα ξένων πόλεων, τὰ δὲ πολλαπλασιασθέντα ἔξοδα τῆς πολιτείας ἀφορμὴ ἐγένοντο τῶν τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων λειτουργιῶν παρὰ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν, ηὔξησαν κατὰ μικρὸν καὶ ὑπὸ Ἀριστοφάνους ὑπελογίσθησαν (Σφηξὶ· ς. 660) εἰς 2000 τάλαντα κατ' ἔτος. Ἡ εἴδησις αὕτη δὲν φαίνεται πολλὰ ὑπερβολική, ὅταν τις ἀναλογισθῇ ὅτι μόνον παρὰ τῶν συμμάχων εἰσήρχετο φόρος ὑπὲρ τὰ 1200 τάλαντα. Πρὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ πόλις εἶχε συναγμένον θησαυρὸν, καταναλωθέντα εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν πόλεμον. Τῶν προσόδων δὲ αἱ μὲν ἦσαν τακτικαὶ, αἱ δὲ ἔκτακτοι, ἐκ πολέμων εὐτυχῶν γινόμεναι ἢ ἐκ προαιρετικῶν καὶ ἐκτάκτων εἰσφορῶν τῶν πολιτῶν.

§. 47. *Συνέχεια· τακτικαὶ ἔγγειοι πρόσοδοι τοῦ δημοσίου, μετοίκιον καὶ τελώνιον.*

161. Τῶν τακτικῶν προσόδων τῆς πόλεως εἰσί· ἀ) αἱ γινόμεναι ἀπὸ τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῆς πόλεως, ὁποῖα ἦσαν ἀγροὶ, νομαὶ, δάση, ἀλοπήγια, μεταλλουργεῖα (μέταλλα, ἰδίως τὰ ἀργύρου ἐν Λαυρίῳ), τὰ ὁποῖα ἦσαν κτήματα τῆς πόλεως, καὶ οἱ κατέχοντες αὐτὰ ἐπλήρωναν πλὴν τοῦ πρὸς ἀγορὰν ποσοῦ καὶ ἑτέραν τινὰ ἐτησίαν ἐπίδοσιν· ἔπειτα οἰκίαι, τὸ θέατρον. Εἶχον δὲ καὶ οἱ ναοὶ κτήματα, τῶν ὁποίων τὰ εἰσοδήματα ἦσαν ὡρισμένα διὰ τὰς τελετάς. β') Φόροι καὶ δασμοὶ παρὰ τῶν μετοίκων καὶ ξένων, ὅσοι τέχνην τινὰ ἢ ἐπάγγελμα

μετήρχον. το μετοίκιον [1]) διὰ μὲν τοὺς ἄνδρας ἦτο δραχμαὶ 12, διὰ δὲ τὰς ἄνευ υἱῶν γυναῖκας 6· καὶ οἱ δοῦλοι δὲ, ὡς φαίνεται, ἐπλήρωναν δόσιμόν τι. γ) Τελώνια. Τὸ τελώνιον τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων διὰ θαλάσσης ἐμπορευμάτων ἦν 2 τοῖς ἑκατὸν (πεντηκοστὴ) καὶ προσέτι μικρά τις ἐπίδοσις διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ λιμένος καὶ τῶν δημοσίων ἀποθηκῶν. Τὸ τελώνιον δὲ τῶν διὰ ξηρᾶς εἰσερχομένων ἦνε ἄγνωστον. Τὰ τρία ἐνταῦθα ὀνομασθέντα εἴδη τῶν προσόδων (τέλη) ἐμισθοῦντο· μεγαλητέρας δὲ ἐκμισθώσεις ἀνελάμβανον συντροφίαι ἐνοικιαστῶν (τελῶναι), ὧν ἡγεμόνες ἦσαν οἱ ἀρχῶναι ἢ τελωνάρχαι, τὴν δὲ διοίκησιν τῶν ἐκμισθώσεων (πακτώσεων) τούτων εἶχεν ἡ βουλή. Ἀπὸ τῶν γενομένων δὲ εἰς αὐτὰς ζημιῶν ἐπροφυλάττετο ἡ πόλις δι' ἐγγυητῶν (ἐγγύων) καὶ αὐστηρῶν νόμων. Οἱ μὴ ἐκπληροῦντες τὰς αὐτῶν ὑποχρεώσεις ἐγίνοντο, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ χρεῶσται τοῦ δημοσίου, ἄτιμοι· μετὰ δὲ τὴν θ' πρυτανείαν τὸ χρέος ἐδιπλασιάζετο, καὶ τὰ μὲν κτήματα αὐτῶν ἐλαμβάνοντο ὡς ὑποθήκη, αὐτοὶ δὲ ἠδύναντο νὰ βληθῶσιν εἰς φυλακὴν, μάλιστα ὁ νόμος ἦτο τόσον αὐστηρὸς, ὥστε ἐνῷ οὐδεὶς Ἀθηναῖος πολίτης ἠδύνατο νὰ φυλακισθῇ, ἂν τρεῖς τῆς αὐτῆς τάξεως ἐγγυῶντο ὑπὲρ αὐτοῦ, οὗτοι μόνοι μετὰ τῶν προδοτῶν ἐξαιροῦντο παρὰ τοῦ νόμου.

§. 48. *Συνέχεια· χρηματικαὶ ποιναί· πληρωμαὶ ἐκ δικῶν καὶ δημεύσεων.*

162. Εἰς τὰ εἴδη ταῦτα τῶν προσόδων τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν δικαστηρίων εἰσήρχοντο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀνήκουσι τὰ ἀνωτέρω ἐν τῷ περὶ τοῦ δικαίου μνημονευθέντα πρυτανεῖα, παραστάσεις καὶ ζημίαι (τιμήματα), ὡς αἱ 1000 δραχμαὶ, τὰς ὁποίας ἐζημιοῦντο οἱ μὴ λαμβάνοντες τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων (ἴδε §. 127), καὶ πολλὰ ἄλλα, τέλος αἱ δημεύσεις. Ἀφοῦ δὲ μετὰ ταῦτα αἱ Ἀθῆναι κατεστάθησαν καὶ τὸ δικαστήριον διὰ τὰς δίκας τῶν συμμάχων, ηὔξησαν πολὺ τὰ εἴδη ταῦτα τῶν δημοσίων προσόδων.

§. 49. *Συνέχεια. Φόροι τῶν συμμάχων.*

163. Μία, ὑστερώτερον μὲν ἀνοιχθεῖσα πηγὴ προσόδων, ἀλλ' ἀφθονωτάτη πασῶν, ἦσαν οἱ παρὰ τῶν συμμάχων φόροι (τέλη τῶν πόλεων), τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι, μάλιστα ἀπὸ τοῦ 460 ἔτους, ὅτε τὸ θησαυροφυλάκιον εἰς Ἀθήνας μετεκομίσθη, ὡς κτῆμα ἑαυτῶν ἐθεώρουν [4]). Οἱ φόροι οὗτοι ὡρίσθησαν ὑπὸ Ἀριστείδου [τοῦ δικαίου τῷ 476 π. Χ.], εἰς 460 τάλαντα κατ' ἔτος· ἐπὶ Περικλέους δὲ ἐγένοντο 600 περίπου, καὶ ἔπειτα ἐπὶ Ἀλκιβιάδου ὑπὲρ 2000. Διαρκοῦντος δὲ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μετεβλήθησαν ἐξ ἀμέσων δασμῶν εἰς ἐλλιμένιον, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς συμμάχοις ἔταξαν, λαμβάνοντες τὴν εἰκοστὴν (5 τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῆς ἀξίας) τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων πραγμάτων· ἐν τέλει δὲ τοῦ πολέμου ἔπαυσαν ὅλως αἱ πρόσοδοι, ἑωσοῦ ὕστερον ἐν μέρει πάλιν ἤρξαντο νὰ εἰσπράττωνται. Τῶν χρημάτων δὲ τούτων, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἐφύλαττον οἱ 10 κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι ἑλληνοταμίαι [2]), ἀρχικὸς προορισμὸς ἦτο νὰ χρησιμεύωσιν εἰς πολέμους κατὰ βαρβάρων· ὕστερον ὅμως μετεχειρίζοντο αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι ὅπως ἤθελον. Μετὰ τὴν ἀναρχίαν (404) εὑρίσκομεν εἰς τὴν θέσιν τῶν ἑλληνοταμιῶν τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν θεωρικῶν, οἵτινες διὰ τὸ δημοτικὸν τοῦ ἀξιώματος τόσον ἐξέτειναν τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας των, ὥστε σχεδὸν πᾶσαν τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων αὐτοὶ εἶχον [3]).

§. 50. *Συνέχεια· λειτουργίαι ἐγκύκλιοι.*

164. Ἡ κατάθλιψις τῆς ἀττικῆς δημοκρατίας ἀνεφαίνετο εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ πλῆθος πολλὰ δημόσια βάρη ἀπεκύλιεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τοὺς πλουσιωτέρους. Αἱ συνεισφοραὶ αὗται ἢ λειτουργίαι, διὰ τῶν ὁποίων ἀνάγκαι τινὲς τῆς πόλεως ἐξεπληροῦντο ἢ καθ' ὁλοκληρίαν ἢ κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἄνευ ἀναλώσεων τοῦ δημοσίου, ἦσαν ἢ τακτικαὶ ἐτήσιαι (ἐγκύκλιοι), ἢ ἔκτακτοι, ἐν καιρῷ πολέμου γινόμεναι. Αἱ τακτικαὶ,

[1]) « Τὸ δ' ἦν δυοκαίδεκα τῷ δημοσίῳ δραχμαὶ καὶ τῷ γραμματεῖ τριώβολον ». Πολυδ. Γ'. 55. σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Ἡ μετακόμισις τοῦ θησαυροφυλακίου ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας ἐγένετο κατὰ πρότασιν τῶν Σαμίων· ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς συμμάχους οἱ Ἀθηναῖοι ὑπηκόους καὶ φόρου ὑποτελεῖς· τὸ δὲ 377 π. Χ., ὅτε ἀνενέωσαν τὴν συμμαχίαν, ὠνόμασαν τοὺς φόρους τούτους συντάξεις, ἀποφεύγοντες τὸ βαρὺ τοῦ ὀνόματος. Ὅσα δὲ Ἰσοκράτης ἐν Πανηγ. κεφ. λ'. (§. 103. ἐ.) λέγει, δὲν ἔχονται ἀληθείας. Ἔρμ. 1. §. 156. 10. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Θουκ. Δ' 96. πρότερον μὲν ἐν Δήλῳ, ἔπειτα δὲ ἐν Ἀθήναις· εἶχον δὲ καὶ βοηθοὺς, παρέδρους καλουμένους· ἐξελέγοντο δὲ οἱ ἑλληνοταμίαι ἐκ τῆς τάξεως τῶν πεντακοσιομεδίμνων, καὶ ὡς φαίνεται διὰ κλήρου. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ἴδε Αἰσχ. ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος ια'. Οἱ ἐπὶ τὸ θεωρικὸν κεχειροτονημένοι . . . , σχεδὸν τὴν ὅλην διοίκησιν εἶχον τῆς πόλεως, ἐξελέγοντο δὲ διὰ χειροτονίας. Ὁ ἰδίως δὲ ἐπὶ τῷ θεωρικῷ τεταγμένος ἐλέγετο ἄρχων τῶν θεωρικῶν. σημ. τοῦ μεταφρ.

αἱ ὁποῖαι πᾶσαι ἀπέβλεπον θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ μετέβαινον κατὰ ὡρισμένην σειρὰν εἰς ἑκάστην φυλήν, ἀνετίθεντο εἰς τοὺς ἔχοντας περιουσίαν τοὐλάχιστον τρία τάλαντα. Τοιαῦται δὲ ἦσαν· ἀ) χορηγία, τ. ἔ. ἡ περὶ τὸν πολυτελῆ χορὸν φροντὶς εἰς τὰ δημόσια θέατρα ἢ θεάματα καὶ τὰς ἑορτάς, νὰ διδάξωσιν αὐτὸν καὶ καθόλου νὰ τὸν προπαρασκευάσωσι μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα (χορηγεῖν ἀνδράσιν ἢ ἀνδρικοῖς χοροῖς, αὐληταῖς, τραγῳδοῖς)[1]. β') γυμνασιαρχία, ἥτις φαίνεται ὅτι ἀπέβλεπε τὴν φροντίδα τῶν ἀναγκαίων εἴς τινας ἑορτὰς ἢ ἱεροὺς ἀγῶνας, καὶ ἰδίως φαίνεται ὅτι ἀνήκει ἐνταῦθα ἡ γενομένη λαμπαδαρχία εἴς τινας ἑορτάς. Τὰ ἆθλα ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τρίποδες, ἀνατιθέμενοι εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν, καὶ φέροντες τιμὴν εἰς ὅλην τὴν φυλήν. γ') Ἀρχιθεωρία, γινομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιθεώρου τῆς ἱερᾶς πρεσβείας [θεωρίας] εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς ἀγῶνας, εἰς Δῆλον καὶ ἀλλαχοῦ· εἰς τούτων δὲ τὰ ἔξοδα ἔδιδε μέρος τι καὶ ἡ πόλις. δ') ἑστίασις ἢ φίλευσις τῶν μελῶν μιᾶς φυλῆς (φυλετικὰ δεῖπνα).

§. 51. *Συνέχεια. Ἔκτακτοι πόροι.*

165. Ἔκτακτοι πόροι ἦσαν οἱ ἐκ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἀπὸ τῶν πολέμων λαφύρων, καὶ ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τοὺς ἡττηθέντας ἐχθροὺς δασμῶν εἰσερχόμενοι. Ὅταν δὲ ἡ χρεία τὸ ἐκάλει ἐγίνοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ προαιρετικαὶ συνεισφοραὶ (ἐπιδόσεις) ὑπὸ πολιτῶν καὶ μετοίκων· ἦσαν δὲ καὶ ἔκτακτοι εἰσφοραὶ (tributa), ἤτοι φόροι, τοὺς ὁποίους, τῶν θητῶν ἐξαιρουμένων, πάντες ὤφειλον ἀναλόγως τῆς οὐσίας ἑαυτοῦ ἕκαστος νὰ πληρώτωσι. Ὅμως πιθανὸν οὕτως, ὥστε, τῶν πεντακοσιομεδίμνων ἐξαιρουμένων, μέρος μόνον τῆς οὐσίας ἐφορολογεῖτο, ἢ ὅτι τὸ τίμημα ἀπετέλει πολλοστημόριόν τι τῆς οὐσίας. Ἀπὸ δὲ τοῦ **378** ἔτους [π. Χ.] εἰσήχθη νέος τρόπος, καθ' ὃν ἐπίσης μέρος μόνον τῆς οὐσίας ἐφορολογεῖτο κατ' ἀναλογίαν. Δηλαδὴ οἱ **120** πλουσιώτατοι ἑκάστης φυλῆς διηροῦντο εἰς δύο συμμορίας· ἐξ ἑκάστης δὲ τῶν συμμοριῶν ἐλαμβάνοντο πάλιν οἱ **15** πλουσιώτατοι, οἵτινες παρεῖχον τὰς ἐκτάκτους εἰσφοράς, ἀνάγκης δὲ οὔσης, καὶ προεισφοράς (προεισφέρειν). Ἄντις, συγκρίνων ἑαυτὸν μὲ ἄλλον, ἐνόμιζεν ὅτι ἠδικήθη,

[1]) Σκηνικαὶ παραστάσεις ἐγίνοντο ἐν μὲν τῇ πόλει, ἀγομένων τῶν ἐν ἄστει Διονυσίων καὶ Ληναίων, ἐκτὸς δὲ τῆς πόλεως εἰς τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια. Οἱ ποιηταὶ ἐζήτουν πρῶτον παρὰ τοῦ ἄρχοντος ἄδειαν ἵνα διδάξωσι τὰ δράματα αὐτῶν (χορὸν αἰτεῖν), καὶ ἀφοῦ αὕτη ἐδίδετο, διεμοιράζοντο διὰ κλήρου μεταξὺ τῶν χορηγῶν, οἵτινες ὤφειλον εἰς τὰ δράματα αὐτῶν νὰ παράσχωσι τὸν χορόν.

ἠδύνατο νὰ ἀπαιτήσῃ ἀνταλλαγὴν τῆς οὐσίας (ἀντίδοσιν), ἂν ὁ ἄλλος δὲν ἤθελε νὰ ἀναδεχθῇ τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ λειτουργίαν. Εἰς τὰς ἀντιδόσεις ὅμως ταύτας κατοχαὶ εἰς κληρουχίας καὶ μεταλλεῖα δὲν ὑπελογίζοντο. Εἰς οἰκονομικὰς δὲ ἀνάγκας ἔχομεν παραδείγματα, ὅτι ἡ πόλις ἐλάμβανε δάνεια παρὰ τοῦ ἱεροῦ θησαυροῦ, ἢ παρὰ πολιτῶν καὶ μετοίκων, ἢ καὶ ἐκ πολιτῶν ἄλλων πόλεων.

§. 52. *Συνέχεια· ἔκτακτοι λειτουργίαι· τριηραρχία.*

166. Τῶν ἐκτάκτων λειτουργιῶν μεγίστη ἦν ἡ τριηραρχία ἢ ἐξάρτυσις τριήρεως πρὸς πόλεμον. Τὸ μὲν παλαιὸν ἦσαν **48** ναυκραρίαι, μετὰ δὲ Κλεισθένη **50**, ὧν ἑκάστη παρεῖχε μίαν τριήρη καὶ δύο ἵππεῖς· ὕστερον ὅμως οἱ στρατηγοὶ ἐξέλεγον παρὰ τῶν πλουσιωτέρων τόσους τριηράρχους, ὅσοι ἦσαν ἀναγκαῖοι· οὗτοι δὲ ἢ αὐτοὶ διῴκουν τὰς ἑαυτῶν τριήρεις, ἢ ἀνέθετον εἰς ἄλλους τὴν τριηραρχίαν· περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ μὲν πόλις παρεῖχε τὸ σκάφος καὶ τὸν ἱστὸν, καὶ τὸν πρὸς συντήρησιν τοῦ πληρώματος μισθὸν, ὁ δὲ τριήραρχος τὰ λοιπὰ σκεύη καὶ διετήρει τὸ πλοῖον εἰς χρήσιμον κατάστασιν· ὕστερον δὲ εὑρίσκομεν ὅτι καὶ τὰ σκεύη παρὰ τῆς πόλεως ἐχορηγοῦντο. Ἂν ὁ τριήραρχος διισχυρίζετο, ὅτι ἡ ναῦς ἐν τρικυμίᾳ ἐβλάβη ἢ ἀπώλετο ἄνευ αἰτίας αὐτοῦ, ἐγίνετο διαδικασία, ἐν ᾗ ἀπεφασίζετο, ἂν ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ ζημιωθῇ ἢ ὁ τριήραρχος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ πλοῖον. Ὑστερώτερα ἀντὶ ἑνὸς ἐξελέγοντο δύο τριήραρχοι πρὸς κατάρτισιν νηὸς, καὶ οὐχὶ σπανίως ἐσυγχωροῦντο καὶ συμβιβασμοὶ ὡς πρὸς τὴν τριηραρχίαν. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ τοῦ **357** ἔτους [π. Χ.] ἐξετάθη ἡ διάταξις τῶν συμμοριῶν καὶ εἰς τὰς τριηραρχίας οὕτως, ὥστε τὰ πλοῖα διεμοιράζοντο κατὰ συμμορίας, καὶ ποτὲ μὲν περισσότεροι ποτὲ δὲ ὀλιγώτεροι ἠνοῦντο πρὸς ἐξάρτυσιν μιᾶς τριήρεος (συντελεῖς). Ἐν τούτοις καὶ οὗτος ὁ διαμοιρασμὸς δὲν συνέβαινεν ἄνευ ἀνωμαλιῶν παρὰ τῶν **300** πλουσιωτάτων, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ διαταχθῇ ἡ διαίρεσις ὕστερον καλλίτερα κατά τινα τοῦ Δημοσθένους νόμον, καθ' ὃν ὁ μὲν **10** ταλάντων οὐσίαν κεκτημένος ὤφειλε νὰ ἐξαρτύσῃ μίαν τριήρη, ὁ δὲ μεγαλητέραν οὐσίαν ἔχων ἀναλόγως περισσοτέρας (μέχρι τριῶν)· ὁ δὲ ἔχων ὀλιγωτέραν ἠνοῦτο μετ' ἄλλων. Ἡ τριηραρχία διήρκει ἓν ἔτος, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὁποίου ὤφειλον νὰ δώσωσιν ἀπολογισμὸν εἰς τοὺς λογιστάς. Ἀπαντῶνται δὲ καὶ ἐνταῦθα προαιρετικαὶ εἰσφοραὶ ἢ ἐπιδόσεις, καί τινες μὲν ἀνελάμβανον αὐτοπροαιρέτως τριηραρχίας, ἄλλοι δὲ ἐχάριζον τῇ πόλει σκεύη ἢ τριήρη.

§. 53. *Γενικαὶ διατάξεις περὶ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων λειτουργιῶν.*

167. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν λειτουργιῶν συνέβαινε σπανίως· οἱ ἄρχοντες ὅμως, ἐπιτροπευόμενα ὀρφανὰ καὶ ἀνύπανδροι ἐπίκληροι ἠλευθεροῦντο παρὰ τοῦ νόμου. Ἄλλως δὲ οὐδεὶς ὑπεχρεοῦτο δύο λειτουργίας τὸ αὐτὸ ἔτος νὰ ἀναδεχθῇ ἢ τὴν αὐτὴν εἰς δύο ἀλλεπαλλήλα ἔτη. Ὑπέκειντο δὲ καὶ οἱ μέτοικοι εἰς τὰς λειτουργίας, αἱ ὁποῖαι διὰ τοὺς εἰς αὐτὰς ὑπαγομένους ἦσαν πολλάκις ὡς ἀληθῶς βάσανος, καίτοι μάταιοί τινες καὶ φιλόδοξοι προθύμως ἐδράττοντο τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα θεραπεύσωσι τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν.

Διοίκησις τῶν οἰκονομικῶν.

§. 54. *Διφοροι ἀρχαὶ διὰ τὴν εἴσπραξιν, τήρησιν καὶ διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων.*

168. Ὅτι ἡ βουλὴ εἶχε τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν εἴρηται ἐν τοῖς προηγουμένοις· περὶ τῶν καθ' ἕκαστα δὲ ἐφρόντιζον πολλοὶ ὑπάλληλοι ἐπὶ τούτῳ διωρισμένοι· οὕτως οἱ μὲν πράκτορες (ὧν ὁ ἀριθμὸς ἄγνωστος) διὰ τὴν συλλογὴν τῶν χρηματικῶν ποινῶν· οἱ δὲ **10** πωληταὶ διὰ τὴν ἐκπώλησιν τῶν δημευθέντων πραγμάτων καὶ τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν προσόδων τῆς πόλεως· οἱ **10** δὲ ἀποδέκται, εἰσαχθέντες ὑπὸ Κλεισθένους ἀντὶ τῶν προτοῦ κωλακρετῶν [1]) ἀπεδέχοντο τὰ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον εἰσερχόμενα χρήματα [2]), κρατοῦντες πρωτόκολλα καὶ κατάστιχα καὶ δικάζοντες τὰ περὶ τούτων ἀμφισβητήσιμα, [«εἰ δέ τι μεῖζον εἴη εἰσῆγον εἰς τὸ δικαστήριον»]. Τὰ δὲ εἰσερχόμενα χρήματα ἐφυλάττοντο εἰς τὸ ἐν Παρθενῶνι ἐν τῇ ἀκροπόλει θησαυροφυλάκιον ὑπὸ τῶν **10** ταμιῶν τῆς θεοῦ, οἵτινες ὤφειλον νὰ ἐπιτηρῶσι καὶ τὰ ἱερὰ χρήματα, ὕστερον δὲ ἐπεστάτει εἰς τὰς πληρωμὰς ὁ ταμίας τῆς διοικήσεως ἢ τῶν κοινῶν προσόδων, διὰ χειροτονίας ἐπὶ τετραετίαν ἐκλεγόμενος.

[1]) Οἱ ὑστερώτεροι κωλακρέται φαίνεται ὅτι ἐφρόντιζον περὶ τὴν ἐν πρυτανείῳ σίτησιν καὶ διεμοίραζον τὸν δικαστικὸν μισθόν, [ἴδε §. 139. σημ. 7.]

[2]) «Τοὺς φόρους καὶ τὰς εἰσφορὰς καὶ τὰ τέλη καὶ τὰ γραμματεῖα τῶν ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ.» Ἁρποκρ. ἐν λέξει Ἀποδέκται. Πολυδ. Η' 97. Τοὺς σημ. τοῦ μεταφρ.

Οὗτος διεχειρίζετο καὶ τὰ ὡρισμένα χρήματα διὰ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα τῆς πόλεως, πληρόνων ἐπὶ ἀποδείξει τὴν ὡρισμένην ποσότητα εἰς πάντα ἄρχοντα ἢ ἄλλον ἐπιμελούμενόν τι τῶν κοινῶν· καὶ προσέτι πᾶν ὅ τι κατὰ προσταγὴν τοῦ δήμου ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ· ἐκράτει δὲ λογαριασμὸν περὶ πάντων ὅσα εἰσέρχοντο εἰς τὸ ταμεῖον καὶ ἐξήρχοντο διὰ τοῦ παρ' αὐτῷ ἀντιγραφέως τῆς διοικήσεως [1]). Ὁ αὐτὸς δὲ ταμίας ἐπεστάτει καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἐπὶ τῶν προσόδων ὑπηρέτας, καὶ εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῆς πόλεως, διὰ τὰς ὁποίας ἄλλως ὑπῆρχον καὶ ἰδιαίτεροι ὁδοποιοί, τειχοποιοί, τριηροποιοί, ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων κ.τ.λ. Παρὰ τὸν θησαυρὸν τῆς πόλεως ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πρὸς χρῆσιν εἰς θρησκευτικὰς δημοσίας τελετάς, ἦγουν οἱ θησαυροὶ τῶν ναῶν [2]), οἵτινες πλὴν τῶν ἀπὸ τῶν γαιῶν τοῦ ναοῦ προσόδων εἶχον καὶ ἄλλας ἐκτάκτους ἑκατοστὰς [3]) ἀπὸ τῶν δημεύσεων καὶ τῶν προστίμων. Πάντες δὲ οἱ θησαυροὶ οὗτοι [4]) ἀπὸ τοῦ ἔτους 420 [π. Χ.] ἦσαν ἐν τῇ ἀκροπόλει ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν **10** ταμιῶν τῶν θεῶν, διὰ κλήρου ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων ἐκλεγομένων [5]).

§. 55. *Νόμισμα.*

169. Τὰ πολύτιμα μέταλλα ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὀλίγα, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ηὔξανον ὁλονὲν, ἀναλόγως δὲ καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν ἀνέβαινε. Τὰ

[1]) Ἀντιγραφεύς, ὁ καθιστάμενος ἐπὶ τῶν καταβαλλόντων τινὰ τῇ πόλει χρήματα, ὥστε ἀντιγράφεσθαι ταῦτα. — Διττοὶ δὲ ἦσαν ἀντιγραφεῖς, ὁ μὲν τῆς διοικήσεως, ὡςφησι Φιλόχορος, ὁ δὲ τῆς βουλῆς ὡς Ἀριστοτ. ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ. Ἁρποκρ. ἐν τῇ λέξει· πρβλ. Πολυδ. Η'. 98. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Διοικούμενοι πρότερον ὑπὸ τῶν ταμιῶν τῶν ἱερῶν χρημάτων· πρβλ. §. 163. σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Δεκάτας μὲν ὁ θησαυρὸς τῆς θεοῦ, πεντηκοστὰς δὲ ὁ τῶν ἄλλων θεῶν. Δημ. ἐν τῷ κατὰ Τιμοκρ. §. 120. ἀμφότεροι ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Παρθενῶνος. σημ. τοῦ μεταφρ..

[4]) Ἐξαιρουμένου τοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, ὅστις εἶχε πάντα τοὺς ἰδίους ταμίας τῆς θεοῦ· σελ. 90. σημ. 3. οὗτοι ἐλέγοντο καὶ ταμίαι τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ Ἁρποκρατίων ἁπλῶς ταμίας αὐτοὺς ὀνομάζει ἐν τῇ λέξει ταύτῃ. «Ταμίαι, δέκα τὸν ἀριθμόν· παραλαμβάνουσι δ' οὗτοι τότε ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὰς νίκας καὶ τὸν ἄλλον κόσμον καὶ τὰ χρήματα ἐναντίον τῆς βουλῆς. Ἐξελέγοντο δὲ κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων. μόνον τὸ 397 π. Χ. οἱ ταμίαι τῶν θεῶν ἀναφέρονται ὡςσυμπεριλαμβάνοντες καὶ τοὺς τῆς θεοῦ. Οὐάξμ. 2. 109. σημ. τοῦ μεταφρ'.

[5]) Περὶ τῶν ἑλληνοταμιῶν καὶ τῶν πολλὰ δυναμένων ὕστερον ἐπιμελητῶν τῶν θεωρικῶν ἴδε §. 163.

ἀττικὰ νομίσματα, κατ' ὀλίγον ἐλαφρότερα κοπτόμενα, ἦσαν καθαρώτερα παρὰ τὰ τῶν πλείστων ἄλλων πόλεων, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐτιμῶντο πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων μέχρι τῶν ὑστερωτέρων χρόνων. Τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων συνηθέστερον ἦν ἡ δραχμὴ, τὸ ἑκατοστὸν τῆς μνᾶς οὖσα, καὶ τὸ τετράδραχμον, ὅπερ καὶ στατὴρ ἐλέγετο· τὸ δὲ δίδραχμον ἦν σπανιώτερον· 60 μναῖ ἀπετέλουν τὸ τάλαντον· τάλαντον δὲ καὶ μνᾶ εἰσὶν ὑπολογισμοῦ μέτρα μόνον [καὶ ὄχι ἰδιαίτερα νομίσματα]. Ἡ δραχμὴ εἶχεν 6 ὀβολοὺς ἢ δύο τριώβολα, ὁ δὲ ὀβολὸς δύο ἡμιωβόλια. Χαλκᾶ δὲ νομίσματα ἦσαν οἱ χαλκοῖ [ἢ χαλκοὶ] ὧν 8 ἰσοδυναμοῦν μὲ ἕνα ὀβολόν. Τὰ λεπτὰ, τῶν ὁποίων 7 ἀπετέλουν ἕνα χαλκοῦν, καὶ τὸ δίχαλκον ἢ τὸ τέταρτον ἑνὸς ὀβολοῦ [4]). Χρυσᾶ δὲ νομίσματα ἦσαν οἱ στατῆρες (χρυσοῖ), μὲ 2 μὲν δραχμὰς ἰσοβαρεῖς, μὲ 20 δὲ ἰσότιμοι [2])· τὸ αὐτὸ δὲ βάρος καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν εἶχεν ὁ δαρεικὸς [στατὴρ], συχνάκις ἀπαντώμενος εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων· ἔτι δὲ εἶχαν καὶ ἡμιχρύσους, δέκα δραχμῶν τὴν ἀξίαν. Τὸ δικαίωμα δὲ τοῦ κόπτειν νομίσματα εἶχεν οὐ μόνον ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος δῆμος [5])

[4]) Τὸ νόμισμα τοῦτο ἐκόπτετο καὶ ἐξ ἀργύρου.

[2]) Ἡ ἀναλογία λοιπὸν τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον ἦν ὡς 1: 10 ὕστερον δὲ κατ' ὀλίγον ἐγένετο ὡς 1: 13.

[5]) Συχνάκις ἀναφέρονται αἰγινητικὰ σταθμὰ καὶ νομίσματα. Τούτων ἡ ἀναλογία πρὸς τὰ ἐπὶ Σόλωνος ἀττικὰ ἦνε ὡς 5: 3. Τὸ αἰγινητικὸν τάλαντον ἰσοδυνάμει μὲ 10,000 ἀττικὰς δραχμάς. Ὡσαύτως δὲ ἀπαντᾶται συχνὰ καὶ τὸ εὐβοϊκὸν τάλαντον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἦν τὸ αὐτὸ μὲ τὸ πρὶν Σόλωνος ἀττικόν· ἦν δὲ ἐν χρήσει ὕστερον ὡς ἐμπορικὸν μόνον βάρος, σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ σολώνειον ὡς 25: 18· [ὅρα καὶ τὴν σημ. τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει· μάθε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν Ἀθήναις ἅπαξ μόνον ἐκόπησαν χρυσᾶ νομίσματα (τὸ 407 π. Χ.) καὶ ταῦτα κακὰ, ὡς πολὺ μεμιγμένα μὲ χαλκὸν, διὸ καὶ μετ' οὐ πολὺ κατηργήθησαν. ὁ μεταφρ.]

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ.

§. 1. *Γενικαὶ παρατηρήσεις.*

170. Εἰς ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ κατ' ἰδίαν βίου εὑρίσκομεν μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ τῆς Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων πολιτείας. Ἐν Σπάρτῃ σχεδὸν ὅλως δὲν ὑπῆρχεν ἰδιωτικὸς βίος καὶ τὸ πᾶν ἐδεσμεύετο εἰς τὰς παρὰ τῆς πόλεως καθιερωθείσας συνηθείας. Αἱ Ἀθῆναι δὲ ἦσαν ἡ πατρὶς τῆς ἐλευθερίας καὶ παρὰ τὰς πρὸς συντήρησιν τῆς πόλεως ἀναγκαίας ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν ἦσαν ἀμετάβλητοι, ἀλλ' ἐπιδεκτικαὶ τροποποιήσεων καὶ προοδευτικῆς ἀναπτύξεως, οἱ λοιποὶ τοῦ βίου δίαιτα ἀφίνετο εἰς τὴν ἐλευθέραν ἑκάστου θέλησιν· διὸ ἠδύναντο, ἀνεμποδίστως ἀκολουθοῦντες τὰς φυσικὰς αὐτῶν κλίσεις, πολυμερῶς νὰ ἀναπτυχθῶσι.

§. 2. *Ἐπιτηδεύματα τῶν πολιτῶν.*

171. Σπουδαιότατα πορισταὶ πηγαὶ ἦσαν ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ γῆ δὲν ἦτο μὲν τόσον καρποφόρος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιμελῶς αὐτὴν εἰργάζοντο ἔδιδε διάφορα προϊόντα, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα ἦσαν ἐλαῖαι, σῦκα, καὶ κατωτέρας ποιότητος οἶνος· ἐκ δὲ τῶν ὀρυκτῶν μάρμαρον, ἄργυρος καὶ μόλυβδος. Τὸ μὲν ὀρεινὸν τοῦ τόπου παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς κτηνοτροφίαν. Τὰ παράλια δὲ εἰς ἁλιείαν. Σῖτον ἱκανὸν δὲν παρῆγεν ἡ χώρα καὶ ἦτον ἀνάγκη πολὺς ἔξωθεν νὰ εἰσκομίζηται, ἐκ τοῦ Πόντου, τῆς Αἰγύπτου, Συρίας, Σικελίας καὶ Λιβύης. Ὅθεν αἱ Ἀθῆναι διὰ πολλῶν νόμων ὤφειλον νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς προμηθείας τῶν ἀναγκαίων. Ξύλα, διάφοροι ναυπηγήσιμοι ὕλαι, σίδηρος καὶ χαλκὸς εἰσήγοντο ἐκ τοῦ Πόντου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ ἐκ πολλῶν νήσων· εὐγενέστερα δὲ οἶνων εἴδη ἐκ τῶν νήσων, κτλ. Ἐξαγώγιμα δὲ ἦσαν διάφορα ἔργα τῆς τέχνης, οἷον· ὅπλα καὶ ἄλλα εἴδη μεταλλικῶν πραγμάτων, παντοῖα εἴδη ὡραίων λύχνων, οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἀγγεῖα, ἐνδύματα καὶ ὑφαντὰ πράγματα· ἔτι δὲ καὶ ἔλαιον ἐξήγετο.

§. 3. *Συνέχεια.*

172. Εἰς ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπορίου συνέτεινον οἱ μεγάλοι καὶ λαμπροὶ

λιμένες, ἡ ἐξαίρετος ποιότης τοῦ νομίσματος, οἱ σοφοὶ ἐμπορικοὶ νόμοι καὶ ἡ καλὴ ἀστυνομία. Ἡ ἐξαγωγὴ δὲν ἦτον ἀπολύτως συγχωρητή· σῖτος καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα, δὲν ἐσυγχωρεῖτο διόλου νὰ ἐξαχθῶσιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὅπλα εἰς ἐχθρικὰς χώρας. Οἱ πόλεμοι πολλάκις ἐγίνοντο ἀφορμὴ νὰ κλείωνται τὰ ἐμπόρια ἢ νὰ ἐμποδίζηται ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγή, καὶ ἠναγκάζετό τις διὰ παραβιάσεως τοῦ ἐμπορίου νὰ προμηθεύηται ἀναγκαῖά τινα, μάλιστα σῖτον. Οὕτω π. χ. περιωρίζετο ἡ συνώνησις καὶ οἱ σιτοπῶλαι ἐπετηροῦντο αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν σιτοφυλάκων. Οἱ χειροτέχναι καὶ κάπηλοι δὲν ἐτιμῶντο πολὺ τὸ πάλαι, καὶ ὕστερον δὲ οἱ ἐξ ἐνδοξοτέρων οἰκογενειῶν δὲν ἐπηγγέλλοντο τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα, καί τοι βάναυσός τις, ὡς ὁ Κλέων καὶ Ὑπέρβολος, ἠδύνατο εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰ πολιτικά. Ὁ Σόλων καὶ ὑστερώτερα ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ Περικλῆς ἐβοήθησαν πολὺ τὴν βιομηχανίαν· πολῖται καὶ μέτοικοι εἶχον ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἐπαγγέλματα.

§. 4. *Μέτρα καὶ σταθμά.*

173. Τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ εὑρεθέντα ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων διὰ τῶν Φοινίκων, ὡς φαίνεται, εἰσήχθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας· τῶν ἐν χρήσει δὲ κατὰ τὴν Ἀττικὴν σπουδαιότερά εἰσι τὰ ἑξῆς.

Ποὺς (ὀλυμπικὸς) περιέχων 136,66 παρισινὰς γραμμάς· οὗτος διῃρεῖτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἢ 16 δακτύλους· 12 δάκτυλοι ἀπετέλουν μίαν σπιθαμήν. Ὁ πῆχυς περιελάμβανε 1 ½ πόδα ἢ 6 παλαιστὰς ἤτοι 24 δακτύλους, ἡ δὲ πυγὼν 5 παλαιστὰς ἢ 20 δακτύλους. Ἡ ὀργυιὰ εἶχεν 6 πόδας, τὸ πλέθρον 100 πόδας (ἔτι δὲ καὶ ὡς μέτρον ἐπιφανείας ἐκ 10,000 τετραγωνικῶν ποδῶν). Τὸ στάδιον περιεῖχεν 600 ἑλληνικοὺς πόδας (625 ῥωμαϊκούς). Ἀφοῦ οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐγένοντο γενικὴ τῶν Ἑλλήνων πανήγυρις μετεχειρίσθησαν γενικῶς τὸ ὀλυμπικὸν στάδιον ὡς μέτρον μήκους διὰ μεγάλας ἐκτάσεις [a]).

[a]) Τὸ ὀλυμπιακὸν στάδιον ἦν ἴσον μὲ 1/40 γεωγραφ. μιλίου ἢ μὲ 569 παρισ. πόδας. Τὰ δὲ σταθμὰ, περὶ ὧν ἐσιώπησεν ὁ συγγραφεὺς, εἶχαν τὴν αὐτὴν διαίρεσιν καὶ σχέσιν ἣν καὶ τὰ νομίσματα· ἤγουν τὸ τάλαντον = 60 μναῖς, ἡ μνᾶ = 100 δραχμαῖς, ἡ δραχμὴ = 6 ὀβολοῖς. Μνᾶν μολυβδίνην ἀρχαίαν, ἣν ἐσχάτως ἐκτήσατο τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον μὲ δελφῖνα ἐπὶ τῆς τετραγώνου ἐπιφανείας καὶ γράμματα MNA, ζυγίσας εὗρον ἴσην μὲ 455, 2 γαλλ. γραμμ. ἢ μὲ 143 τουρκ. δράμια. Περὶ τῆς ἀναλογίας τοῦ εὐβοϊκοῦ καὶ αἰγινητικοῦ ταλάντου πρὸς τὸ ἀττικὸν ἰσχύουσι τὰ ἐν σελ. 120. σημ. 3 εἰρημένα. ὁ μεταφραστής.

§. 5. *Συνέχεια.*

174. Τῶν μὲν ῥευστῶν ἢ ὑγρῶν πραγμάτων μέτρα ἦσαν τὰ ἀκόλουθα.

μετρητὴς [ἢ ἀμφορεὺς]	= ¾	μεδίμνου·
χοῦς (congius)	= 1/12	μετρητοῦ.
(ξέστης sextarius)	= 1/6	χοός·
κοτύλη (hemina)	= ½	ξέστου·
τέταρτον	= ½	κοτύλης·
ὀξύβαφον	= ½	τετάρτου.
κύαθος	= ⅔	ὀξυβάφου·

Τῶν δὲ ξηρῶν τὰ ἑξῆς·

μέδιμνος·		
ἕκτεὺς	= 1/6	μεδίμνου·
ἡμίεκτον	= ½	ἑκτέως·
χοῖνιξ	= ¼	ἡμίεκτον·
ξέστης	= ½	χοίνικος·
κοτύλη	= ½	ξέστου·
κύαθος	= 1/6	κοτύλης.

§. 6. *Χρονολογία.*

175. Τὸ ἀττικὸν ἔτος, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἑλληνικά, ἦτο σεληνιακόν· ἕκαστος δὲ μὴν εἶχεν ἐναλλὰξ 29 καὶ 30 ἡμέρας (μῆνες κοῖλοι καὶ πλήρεις). Ἐπειδὴ δὲ τὸ σεληνιακὸν τοῦτο ἔτος συνιστάμενον ἐκ 354 ἡμερῶν δὲν ἐσυμφώνει μὲ τὸ ἡλιακὸν, ἦτον ἀνάγκη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ εἰσάγωσιν ἕνα ἐμβόλιμον ἢ ἐμβολιμαῖον μῆνα. Σταθεροὶ δὲ κανόνες διὰ τὴν παρένθεσιν ἐπακτῶν ἡμερῶν ἐγένοντο ὕστερον, ὅτε ἤρξαντο τοὺς μῆνας κατὰ κύκλους νὰ διατάσσωσι. Οὕτω συνέστη κατὰ τὰ πρῶτον μὲν τριετηρίς τις περίοδος, ἔπειτα δὲ ὀκταετηρὶς καὶ τέλος ἡ ἑκκαιδεκαετηρίς. Τὸ πρῶτον δὲ ἡμερολόγιον εἰσήγαγεν ὁ Μέτων (432), ποιήσας τὴν ἐννεακαιδεκαετηρίδα (Μέτωνος ἐνιαυτὸς) περίοδον ἐξ ἡμερῶν 6940, ἥτις ἐπεκράτησε πολὺν χρόνον. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην παρενετίθεντο 7 μῆνες εἰς 19 ἔτη, καὶ δὴ εἰς τὰ ἑπόμενα· εἰς τὸ γ′, ε′, ή′, ια′, ιγ′, ις′. καὶ ιθ′ Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν ἡμερῶν ἑκάστου μηνὸς ἔκαμεν ὁ Μέτων τὴν ἀκόλουθον διάταξιν. Ἐπειδὴ ὁ ἐκ 19 ἐτῶν κύκλος του εἰς 235 μῆνας, ἐκ 30 ἡμερῶν ὑπολογισθέντας, παρέχει 7050 ἡμέρας, ἢ 110 περισσοτέρας,

ἐξήρεσεν ἑκάστην ξγ΄ ἡμέραν (ἡμέρα ἐξαιρέσιμος)· ὅθεν οἱ ἀττικοὶ μῆνες, σταθεροὶ (ἢ κοῖλοι ἢ πλήρεις) πρότερον ὄντες, ἐγένοντο ἤδη μεταβλητοί. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐμβολισμοῦ ἔπαθε μεταβολάς τινας ὕστερον, μάλιστα διὰ Καλλίππου.

§. 7. *Συνέχεια.*

176. Ὀνόματα τῶν ἀττικῶν μηνῶν ἦσαν τὰ ἀκόλουθα [1]).

Ἑκατομβαιών Μεταγειτνιών Βοηδρομιών	θερινοὶ μῆνες.
Πυανεψιών Μαιμακτηριών Ποσειδεών	φθινοπωρινοὶ μῆνες.
Γαμηλιών Ἀνθεστηριών Ἐλαφηβολιών	χειμερινοὶ μῆνες.
Μουνυχιών Θαργηλιών Σκιροφοριών	ἐαρινοὶ μῆνες.

Εἰς τοὺς ἐμβολίμους ἐνιαυτοὺς παρενεβάλλετο μετὰ τὸν Ποσειδεῶνα καὶ δ΄ Ποσειδεὼν ἓξ 29 ἢ 30 ἡμερῶν. Ἕκαστος δὲ ἀττικὸς μὴν διῃρεῖτο εἰς τρεῖς δεκάδας· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἡμέρα ἑκάστου μηνὸς ἐλέγετο νουμηνία, τὰς δὲ ἀκολούθους τῆς πρώτης δεκάδος ἠρίθμουν τακτικῶς συνεπιφέροντες τὴν λέξιν ἱσταμένου ἢ ἀρχομένου (μηνός)· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἡμέρας τῆς β΄ δεκάδος, ἐπιλέγοντες τὸ ἐπὶ δέκα ἢ μεσοῦντος· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰς τῆς γ΄ δεκάδος μετὰ προσθήκης τοῦ ἐπὶ εἰκάδι. Ἀλλ' ὅμως τὰς ἡμέρας τῆς γ΄ δεκάδος συχνότερα ἠρίθμουν ὀπισθοδρομοῦντες καὶ συνεπιφέροντες τὰς λέξεις φθίνοντος ἢ παυομένου [ἢ λήγοντος ἢ ἀπιόντος]· οἷον, δευτέρα φθίνοντος, ἡ προτελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα (pridie Calendas) ἤτοι ἡ κή κοίλου μηνὸς [2]), πλήρους δὲ μηνὸς ἡ κθ΄. ἡ δὲ τριακοστὴ ἢ ἡ τελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα ἐλέγετο ἕνη καὶ νέα.

[1]) Ὅρα τὰς προσθήκας τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει εἰς παραλληλισμὸν τῶν νῦν ἐν χρήσει μηνῶν.

[2]) Ὁ Bojesen λέγει καὶ ἐν τῇ 6΄. ἐκδ. τοῦ δανικοῦ δευτέραν φθίνοντος, ἡ προτελευταίαν τοῦ κοίλου μὲν μηνὸς τὴν 29, τοῦ πλήρους δὲ τὴν 28· ἀλλ' ὁ κοῖλος εἶχε μόνον 29 ἡμέρας. σημ. τοῦ μεταφρ.

Ὁ πολιτικὸς ἐνιαυτὸς τῶν Ἀθηναίων ἤρχιζε μὲ τὸν Ἑκατομβαιῶνα μῆνα, ὅστις συμπίπτει περίπου μὲ τὸν ἡμέτερον Ἰούλιον.

§. 8. *Τροφὴ καὶ παιδεία.*

177. Τὸ ὅλον τῆς ἀγωγῆς ἀφίνετο εἰς τὴν ἐλευθέραν ἑκάστου προαίρεσιν, καὶ ἡ πόλις ὑστερώτερα μόνον ἐφρόντιζε περὶ τῆς παιδεύσεως τῶν νεανίσκων. Οἱ γονεῖς ἦσαν κύριοι ἢ νὰ ἀναθρέψωσιν ἢ νὰ ἐκθέσωσι τὰ τέκνα αὐτῶν. Καθόλου εἰπεῖν, ὁ πατὴρ ἔδιδεν εἰς τοὺς υἱοὺς τὰ ὀνόματα καὶ συνήθως, εἰς τὸν πρεσβύτερον ἰδίως, τὸ ὄνομα τοῦ πάππου. [3]) Τὰ τέκνα τῆς κατωτέρας τάξεως ἐμάνθανον τὰ πρῶτα στοιχεῖα καί τινα τῶν ὡραίων ἢ βαναύσων τεχνῶν, καὶ ταῦτα ἐχρεώστουν οἱ γονεῖς νὰ διδάξωσιν αὐτούς. Ἐλευθέρια δὲ μαθήματα ἦσαν ἡ μουσικὴ (εἰς τὴν ἐκτεταμένην τῆς λέξεως σημασίαν) καὶ γυμναστική· ἡ μὲν τὸ πνεῦμα μορφόνουσα, ἡ δὲ ὑγείαν, ἰσχὺν καὶ κάλλος (εὐεξίαν) τῷ σώματι παρέχουσα. Τὴν ἰδιαιτέραν δὲ ἐπιτήρησιν τῶν παίδων ἀνέθετον εἰς δοῦλον (παιδαγωγὸν), ὅστις ἀπανταχοῦ συνώδευεν αὐτὰ μέχρι τῆς ἐφηβητικῆς ἡλικίας. Τὰ μαθήματα τῆς γραμματικῆς ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ ζ΄ ἔτους περίπου εἴς τινα γραμματιστήν, ὅστις τὰ παιδία γράμματα ἐδίδασκε καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα (ἀνάγνωσιν, γράψιμον καὶ λογαριασμόν), ἔτι δὲ τὸ ἀπαγγέλλειν, ἀπομνημονεύειν καὶ ἐκθέτειν τὰ ὑπαγορευθέντα. Εἰς τὰ γυμνάσματα δὲ ταῦτα μετεχειρίζοντο ἰδίως τοὺς ποιητάς· οἷον, Ὅμηρον, Ἡσίοδον, Θέογνιν καὶ ἄλλους.

§. 9. *Συνέχεια.*

178. Ὀλίγον ὑστερώτερα (περὶ τὸ ιγ΄ ἔτος) ἐπορεύοντο εἰς κιθαριστοῦ, ὅπου ἐδιδάσκοντο νὰ κιθαρίζωσι καὶ ᾄδωσιν, ὅσον ἦν ἀναγκαῖον διὰ πεπαιδευμένον ἄνδρα. Τὴν δὲ γυμναστικὴν ἐδίδασκον αὐτοὺς ἐν τοῖς γυμνασίοις [2]) οἱ παιδοτρίβαι, φροντίζοντες οὐχὶ ἀθλητικὴν δε-

[1]) Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἓν ὄνομα μόνον ἔφερον, πρὸς πληρεστέραν ἀκρίβειαν προσετίθετο καὶ τὸ τοῦ πατρὸς (πατρόθεν ὀνομάζειν)· δημοσίᾳ δὲ ἐγίνετο ἡ ἐπίκλησις κατὰ τὸν δῆμον ἑνὸς ἑκάστου. π. χ. Ἀντιφῶν ὁ Κηφισιεύς· Νικόστρατος ὁ Θεοσδοτίδου· Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεύς.

[2]) Ἐπιτηρηταὶ τῶν γυμνασίων ἦσαν οἱ γυμνασίαρχοι, διάφοροι τῶν ἐν §. 50, 6΄ εἰρημένων, δὲν ἐδίδασκον δὲ οὗτοι τὴν γυμναστικήν, ἀλλ' οἱ γυμνασταὶ καὶ παιδοτρίβαι ἐν ταῖς παλαίστραις· παλαίστρα δὲ καὶ γυμνάσιον διαφέρει· ὅτι ἡ μὲν παλαίστρα ἰδιωτικὸν κατάστημα ἦν, ὅπου τις ἐφοίτα ἐπὶ πληρωμῇ (π. χ. μνᾶν δοὺς), ἵνα μάθῃ διάφορα γυμνάσματα· οἷον πάλην, ἅλμα κτλ. Τὸ δὲ γυμνάσιον ἦν δημόσιον κατάστημα, ὅπου διδαχὴ δὲν ἐγίνετο, ἀλλὰ μόνον γύμνασις, καὶ οὐ μόνον ὑπὸ

ξιότητα νὰ παράσχωσιν ἀλλὰ ἰσχὺν, εὐκαμψίαν καὶ χάριν. Τὴν ἀγωγὴν ἐπετήρουν οἱ ἀρειοπαγῖται· εἰς δὲ τὰ γυμνάσια ἦσαν πρὸς τοῦτο διωρισμένοι, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς ἑπειτα χρόνους, 10 σωφρονισταὶ, μισθοδοτούμενοι παρὰ τῆς πόλεως· εἰς τὰς ἐν τοῖς γυμνασίοις δὲ ἀσκήσεις [1]) οἱ δοῦλοι δὲν εἶχον μέρος, καὶ ὑπῆρχον πολλαὶ διατάξεις πρὸς τήρησιν τῆς εὐταξίας καὶ χρηστῆς διαγωγῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν μετὰ τῶν ἠθῶν συμπαρελύθησαν καὶ αὗται.

§. 10. *Συνέχεια.*

179. Ἡ μάθησις ἐν τῇ μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ διήρκει περίπου μέχρι τοῦ ιη΄ ἔτους, ἀλλὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς γυμνάσια ἀφιερωμένα· ἐκεῖθεν δὲ μετέβαινον εἰς τοὺς περιπόλους, ὅπου δύο ἔτη ὑπηρέτουν [§. 88]. Μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ δὲ συνηύξανον καὶ τὰ μαθήματα εἰς τὰς δύο ταύτας κυρίας μαθήσεις· καὶ εἰς μὲν τὴν γυμναστικὴν εἰσήχθη ἡ ὁπλομαχία, ἡ ὀρχηστικὴ καὶ ἡ ἱππικὴ, εἰς δὲ τὴν μουσικὴν κατὰ μικρὸν προσετέθη γεωμετρία καὶ ἰχνογραφία· ἔπειτα δὲ συμπεριελήφθησαν ὡς ἐπιστῆμαι ἡ ῥητορικὴ, ἡ σοφιστικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία, τὰς ὁποίας περίφημοι διδάσκαλοι μὲ ἀδρὸν μισθὸν ἐδίδασκον [ἰδιαιτέρως]. Πρὸς περαιτέρω δὲ ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας συνετέλεσαν προπάντων ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πεισιστρατιδῶν ἤδη διεγερθεῖσα, καὶ ὕστερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους μᾶλλον ἀναπτυχθεῖσα, αἴσθησις τοῦ καλοῦ, τρεφομένη ὑπὸ τῆς θέας τῶν καλλιτεχνημάτων τῆς πλαστικῆς καὶ τῆς δραματοποιΐας, αἱ ὁποῖαι ἐξαιρέτως συνείχοντο μετὰ τῆς δημοσίου θρησκείας· ἔπειτα δὲ πολυτρόπως ἐπενήργησεν εἰς τοῦτο καὶ ὁ ἐνεργὸς πολιτικὸς βίος. Ὅθεν καὶ ἀνεδείχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὡς πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῶν καὶ παιδείαν, τὴν περὶ τὸ καλὸν αἴσθησιν καὶ τὸν ζῆλον αὐτὸ τὸ ὂν τῶν πραγμάτων νὰ κατανοήσωσι καὶ διασαφήσωσιν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐγίνοντο ζωηραὶ συζητήσεις καὶ διδακτικοὶ διάλογοι, τὰ ὁποῖα, μόνον ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι διεφθάρησαν, παρεξέβησαν εἰς ἀβελτηρίαν καὶ ἀδολεσχίαν.

τῶν νεωτέρων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω. σελ. 60, σημ. 3. Ἐγυμνάζοντο δὲ πάντες ὁλόγυμνοι. σημ. τοῦ μεταφρ.

[1]) Ὁ ἑξῆς τοῦ Σιμωνίδου πεντάμετρος, Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην· περιλαμβάνει πέντε εἴδη γυμνασίων, ἅτινα ὁμοῦ πένταθλος ἐλέγοντο· παγκράτιον δὲ, πυγμὴ μετὰ πάλης. πρβλ. §. 190. σημ. τοῦ μεταφρ.

§. 11. *Ἀνατροφὴ καὶ ἐκπαίδευσις τῶν γυναικῶν.*

180. Ἡ ἀνατροφὴ τῶν κορασίων ἐγίνετο ἐν τῷ οἴκῳ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς μητρὸς καὶ ἔτεινε μᾶλλον εἰς μόρφωσιν ἀγαθῶν οἰκοκυριῶν, παρὰ εἰς πνευματικωτέραν ἀνάπτυξιν. Ὁ βίος αὐτῶν καθόλου ἦτον περιωρισμένος καὶ σπανίως ἐξήρχοντο εἰς τὸ δημόσιον, εἰμὴ εἰς θρησκευτικὰς τελετάς· ἂν ἐπεσκέπτοντο καὶ τὰ θέατρα πολὺ διεφιλονεικήθη, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους μόνον εἰς τραγῳδίας ἐσυγχωρεῖτο αὐταῖς ἡ εἴσοδος. Γενικῶς εἰπεῖν ὑπανδρεύοντο πολλὰ νέαι, καὶ τὸ νὰ μιγνύωνται εἰς τὰ πράγματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς πόλεως ἐλογίζετο ἀνάρμοστον. Τὰ ἤθη τῶν γυναικῶν ἐπετήρουν οἱ γυναικονόμοι, ἀναμφιβόλως ἀρχὴ ὑστερωτέρα. Ἡ κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους λοιπὸν ἐλευθέρα συναναστροφὴ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐνέργεια εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ βίου ἦσαν κατὰ μέγα μέρος ἄγνωστα τοῖς Ἀθηναίοις.

§. 12. *Δεῖπνα.*

181. Δεῖπνα δημόσια μὲν ἦσαν ἡ ἀνωτέρῳ μνημονευθεῖσα ἐν πρυτανείῳ σίτησις καὶ τὰ λεγόμενα φυλετικὰ δεῖπνα ἢ ἑστιάσεις· ἰδιωτικὰ δὲ οἱ λεγόμενοι ἔρανοι [1]), ἐν οἷς ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ συνεισέφερεν ἀναλόγως εἰς χρήματα ἢ τροφὰς (συμβολαί). Τῶν δὲ καθ' ἡμέραν συνήθων τροφῶν εἰσί· τὸ ἀκράτισμα [2]), ἤτοι πρόγευμα, τὸ ἄριστον, γεῦμα περὶ τὴν μεσημβρίαν, καὶ τὸ πρὸς ἑσπέραν δεῖπνον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον μέτριοι καὶ λιτοὶ εἰς τὰ δεῖπνα· ἀλλ' ἐξαιρέτως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἡ εἰς ὅλον τὸν βίον ἐπικρατήσασα τρυφὴ καὶ πολυτέλεια ἀνεφάνη καὶ εἰς τὰ συμπόσια, ὅπου τὰ σπανιώτατα βρώματα ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐκ τῶν νήσων μετεκομίζοντο· εἰς μάτην ἐζήτουν οἱ νόμοι νὰ περιστείλωσι τὴν ὑπέρμετρον ἡδυπάθειαν, ἀπαγορεύοντες π. χ. τὴν χρῆσιν ἀκράτου οἴνου, τὴν συνέλευσιν πλειόνων ἢ 30 φίλων, ζημιοῦντες μὲ θάνατον τοὺς ἄρχοντας, ὅσοι δημοσίᾳ ἐφαίνοντο μεθύοντες. Τὸ δεῖπνον, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ σύνδειπνοι ἐπὶ κλινῶν μετὰ στρωμάτων ἔκειντο, συνίστατο ἐκ πολλῶν τροφῶν [ἢ μερῶν], (δείπνου προοίμιον, κεφαλὴ δείπνου, ἐπιδόρπισμα ἢ μεταδάρπια, δεύτεραι τράπεζαι, τραγήματα,

[1]) Ἢ δεῖπνα ἀπὸ συμβολῶν ἢ καὶ ἀπὸ σπυρίδων. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) « Διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν καὶ προσίεσθαι ψωμούς ». σημ. τοῦ μεταφρ.

ζυμαρικὰ καὶ ὀπωρικά). Συνάμα μετὰ τῶν δείπνων ἐγίνοντο καὶ συμπόσια, δι' ἃ μετέφερον εὐγενέστερον οἶνον ἐκ τῶν νήσων Χίου καὶ Λέσβου· ἔπινον δὲ τὸν οἶνον συνήθως συγκερασμένον [§. 31, 7] μὲ ὕδωρ θερμὸν ἢ ψυχρὸν (ἐν κρατῆρι). Ὁ οἰκοδεσπότης, ἢ ὅστις ἂν ἄλλος ἦν ὁ ἐπὶ τῶν φιλοφρονήσεων κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ φροντίζων περὶ τῆς εὐταξίας ἐν τῷ πίνειν, ἐλέγετο συμποσίαρχος. Ἠλείφοντο δὲ εἰς τὰ συμπόσια μὲ μύρα καὶ ἐστεφανοῦντο. Πρὸς διασκέδασιν δὲ συνέτεινον, πλὴν τῶν διαλόγων, ἐπινοήματα τῶν παρασίτων (γελωτοποιῶν), μουσικὴ, ἄσματα (σκόλια), χορός· μετὰ δὲ τὴν τράπεζαν ἔπαιζον τὴν πεττείαν καὶ κυβείαν· κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀρεστὸν παιγνίδιον ἦν ὁ κότταβος. Αἱ οἰκοδέσποιναι δὲν εἶχον μέρος εἰς τὰ τοιαῦτα συμπόσια.

§. 13. *Ἐνδύματα.*

182. Καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα ἐγένετο καταμικρὸν μεγάλη μεταβολή. Ἀντὶ τῆς ἀρχαίας ἰωνικῆς στολῆς μὲ μακροὺς, πολυπτύχους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λινοῦς χιτῶνας καὶ τὰ βοστρυχιζόμενα μαλλία μὲ χρυσοῦς τέττιγας [Θουκ. Α', ς'.] εἰσήχθη, κατ' ὀλίγον ὁ βραχὺς τῶν Δωριέων μάλλινος ἀνδρικὸς χιτὼν [τρίβων], καὶ ἁπλούστερος τῆς κεφαλῆς κόσμος. Χιτώνιτις, διὰ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα μόνον ἄνοιγμα ἔχων [ἑτερομάσχαλος, οὐκ ἐπισκεπάζων τοὺς βραχίονας], τὸν ὁποῖον ἰδίως οἱ δοῦλοι καὶ ἐργάται ἐφόρουν, ἐλέγετο ἐξωμίς. Τὸ ἱμάτιον ἦν μέγα τετράγωνον ἐπανωφόριον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ χλαῖνα, ἥτις ἦτο πυκνότερον χειμῶνος ἔνδυμα· ἐλαφρότερον δὲ εἶδος αὐτῆς ἦτον ἡ χλανὶς, ἡ δὲ χλαμὺς ἦτον ἰδία τῶν ἐφήβων [§. 32]. Κεφαλῆς κάλυμμα οἱ ἄνδρες συνήθως δὲν ἔφερον, εἰμὴ εἰς ἀποδημίας (κυνῆ, πῖλος, πέτασος, ὁ τελευταῖος τῶν ἐφήβων ἴδιος)· ὑπὸ τοὺς πόδας δὲ ἢ ἔδενον πέλματα (ὑποδήματα) ἢ ἐφόρουν πέδιλα καλύπτοντα ὅλον τὸν πόδα· ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ μεταξὺ εἴδη (σανδάλια, κρηπῖς, ἐμβάς, βλαῦται, ἐνδρομίδες). Τὰ δὲ τῶν γυναικῶν ἐνδύματα, κατασκευαζόμενα ἐκ λινοῦ, ἐρίου, βύσσου, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ μετάξης (βόμβυξ), ἦσαν μακρὰ πολύπτυχα, περὶ τὴν ὀσφὺν μὲ ζώνην ζωννύμενα, καὶ διαφέρουσι κατὰ τοῦτο τῆς ἐλευθέρας καὶ ἐλαφρᾶς δωρικῆς στολῆς. Κατὰ δὲ τοὺς ἔπειτα χρόνους ἐπεκράτει πολυτέλεια καὶ νεωτερισμὸς εἰς τὰ ἐνδύματα ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

§. 14. *Οἰκοδομαί.*

183. Ἐπειδὴ ὁ τῶν ἀνδρῶν βίος ἐν Ἀθήναις ἦν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ

δημόσιος, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου κατηνάλισκον εἰς τὴν ἀγορὰν (πλήθουσα ἀγορὰ [4]) πρὸ μεσημβρίας), τὰ γυμνάσια, κουρεῖα, μυροπωλεῖα κτλ., τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον τρόπον τινὰ ὡς γενικοὶ συνελεύσεως τόποι, ἐπόμενον ἦν νὰ μὴ φροντίζωσι πολὺ διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἰδιωτικῶν οἴκων· ὕστερον ὅμως, ἀφοῦ τὸ πρὸς τὸν δημόσιον βίον συμφέρον ἔπαυσεν, ἤρξαντο νὰ κατασκευάζωσι τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν οἴκους μεγάλους καὶ λαμπροὺς, κοσμοῦντες αὐτοὺς μὲ πολυτελῆ ἐπιπλα καὶ σκεύη. Ἄλλως δὲ ὁ τρόπος καὶ ἡ διάταξις τῶν ἑλληνικῶν οἴκων εἶναι πολὺ σκοτεινά. Αἱ πλεῖσται οἰκίαι, αἱ διὰ μίαν μόνον οἰκογένειαν ὡρισμέναι, ἦσαν μονώροφοι, σπανίως δὲ εἶχον καὶ ὑπερῷον. Ὁ μὲν πρὸ τοῦ οἴκου τόπος ἐλέγετο πρόθυρον· ἐντὸς δὲ τοῦ οἴκου ὑπῆρχε τὸ περιστύλιον, τόπος ἐλεύθερος περιστοιχούμενος μὲ στήλας. Ἡ ἀνδρωνῖτις καὶ γυναικωνῖτις ἐχωρίζοντο διὰ τῆς μεσαύλου θύρας· καὶ ἡ μὲν ἀνδρωνῖτις εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος εὑρίσκετο, ὁ δὲ γυναικωνίτης εἰς τὸ ὄπισθεν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ, ὅπου τοιοῦτον ὑπῆρχε [2]). Τὸ πρὸς συναναστροφὴν ἢ δεῖπνον δωμάτιον ἐλέγετο ἀνδρών, τὰ δὲ πρὸς ὕπνον θάλαμοι· οἱ δὲ τῶν πλουσιωτέρων οἶκοι εἶχον καὶ ξενῶνας, ἰδιαίτερα δωμάτια [ἀποκεχωρισμένα τῆς οἰκίας] διὰ τοὺς ξένους. Ὁ μέλλων ἀπὸ τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν ὤφειλε νὰ κόψῃ ἢ κρούσῃ τὴν θύραν (διὰ τὸν κρότον τῆς θύρας, ὅταν τις τοῦ ἐκ τοῦ οἴκου ἐξέρχηται ἵνε ἐν χρήσει τὸ ῥῆμα ψοφεῖν). — Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἦσαν ὡραῖα ᾠκοδομημέναι· αἱ ὁδοὶ ἦσαν στεναὶ, οἱ οἶκοι μικροὶ, ὡρισμένοι ἢ διὰ μίαν μόνον οἰκογένειαν (οἰκίαν) ἢ διὰ περισσοτέρας ὁμοῦ συνοικούσας (συνοικίας). Τὸν ἀριθμὸν δὲ ἦσαν (συμπεριλαμβανομένων τῶν τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Μουνυχίας) **10000** οἶκοι περίπου.

§. 15. *Ταφή.*

184. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν καὶ ἡ φροντὶς περὶ τὴν τήρησιν τῶν μνημάτων αὐτῶν ἦτο χρέος ἱερὸν [5]) καὶ παρὰ τῶν νόμων ἐντελλόμενον,

[4]) Περὶ πλήθουσαν ἀγοράν· περὶ ὥραν τετάρτην ἢ πέμπτην καὶ ἕκτην· τότε γὰρ μάλιστα πλήθει ἡ ἀγορά. — Ἀγορᾶς ὥρα, οὐ τῶν πωλουμένων ἀλλὰ τῶν ἄλλων πράξεων τῶν κατ' ἀγοράν. Σουίδ. ἀγορᾶς διάλυσις = μεσημβρία. Σημείωσαι δὲ ὅτι οἱ νέοι διόλου δὲν ἔπρεπε νὰ πορεύωνται εἰς τὴν ἀγοράν. Ξεν. Ἀπομν. Δ', 6'. 1. Ἰσοκρ. Ἀρεοπαγ. ιή. ἢ δ. 48. Ἀριστοφ. Νεφ. 990. ἐ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Λυσίας ἐν τῷ Γπ. Ἐρατ. φόνου. §. 9. Ξεν. Οἰκον. Θ', δ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Ἴδε καὶ ἀνωτέρω §. 38. Ὁ μεταφρ.

ἰδίως δὲ τῶν υἱῶν καθῆκον (τὰ δίκαια, τὰ νόμιμα [ποιεῖν] ἔλεγον τὴν κατὰ τὸν ἀνήκοντα τρόπον κηδείαν)· εὑρεθέντα νεκρὸν ἔπρεπέ τις τοὐλάχιστον μὲ γῆν νὰ καλύψῃ [1]). Ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων Κλεισθένους ἡ ταφὴ τῶν εὑρισκομένων νεκρῶν ἀνετέθη εἰς τοὺς δημάρχους. Τὰ περὶ τὴν ταφὴν νόμιμα ἦσαν ἀκριβῶς ὡρισμένα ὡς ἐφεξῆς· ὁ νεκρὸς ἐπλύνετο, ἐμυρόνετο, ἐστεφανοῦτο καὶ ἔπειτα ἐτίθετο ἐπὶ κλίνης πρὸ τῆς αἰθούσης (προτίθεσθαι)· ἐνώπιον δὲ τοῦ οἴκου ἐτίθετο ἀγγεῖον μὲ ὕδωρ (ἀρδάνιον) [2])· [τὴν ἀκόλουθον δὲ ἡμέραν πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐξέφερον τὸν νεκρόν] [3]). Ἐπὶ δὲ τοῦ φερέτρου ἐγίνοντο μεγάλοι ὀδυρμοί, ὧν τὸ σφοδρὸν λέγεται ὅτι περιώρισεν ὁ Σόλων· εἰς τὴν ἐκφορὰν δὲ προηγεῖτο ὁ μουσικὸς χορὸς τῶν θρηνῳδῶν, ἔπειτα ἠκολούθουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες [4]) μελανειμονοῦντες, οἱ δὲ πλησιέστεροι συγγενεῖς μὲ κεκαρμένας τρίχας. Οὐ μόνον δὲ τὸ καίειν ἀλλὰ καὶ τὸ κατορύττειν τὸν νεκρὸν ἦν σύνηθες (θάπτειν δὲ σημαίνει ἐνταφιάζειν καθόλου [5]). Ὅτ' ἂν ὁ νεκρὸς ἐκαίετο συνηθροίζετο ἡ κόνις ἐντὸς ὑδρίας. Μετὰ δὲ τὸν ἐνταφιασμὸν ἐγίνετο ἡ μακαριὰ ἢ τὸ περίδειπνον, καὶ ἔπειτα νεκρώσιμοί τινες θυσίαι [6]). Κατ' ἐξοχὴν δὲ λαμπρὰ ἐγίνετο ἡ

[1]) Ἵνα ἀποφύγῃ τὸ ἄγος. Ἰδ. Σοφ. Ἀντιγ. 256 καὶ σχολ. αὐτόθι. «οἱ νεκρὸν ἐρῶντες ἄταφον καὶ μὴ ἐναμησάμενοι κόνιν ἐναγεῖς εἶναι ἐδόκουν». Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἐτίθετο πρὸ τῆς θύρας τῶν τετελευτηκότων τοῖς εἰσιοῦσι καὶ ἐξιοῦσιν ἵνα περιῤῥαίνωνται. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Ὁ νόμος παρὰ Δημοσθ. πρὸς Μακάρτ. §. 62. σ. 107. Ὑστερώτεροι δὲ συγγραφεῖς, οἷον Λουκιανὸς καὶ ἄλλοι, μάλιστα λεξικογράφοι, ἀναφέρουσιν, ὅτι κατέθετον εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ ὀβολὸν, ὡς μισθὸν ἢ ναῦλον τοῦ πορθμεῖ· ἀλλὰ πότε τὸ ἔθος εἰσήχθη δὲν ἴνε γνωστόν. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) «Βαδίζειν δὲ τοὺς ἄνδρας πρόσθεν, ὅταν ἐκφέρωνται, τὰς δὲ γυναῖκας ὄπισθεν· γυναῖκα δὲ μὴ ἐξεῖναι εἰσιέναι εἰς τὰ τοῦ ἀποθανόντος, μηδ' ἀκολουθεῖν ἀποθανόντι, ὅταν εἰς τὰ σήματα ἄγηται, ἐντὸς ἑξήκοντα ἐτῶν γεγοννῖαν, πλὴν ὅσαι ἐντὸς ἀνεψιαδῶν εἰσιν». Δημ. αὐτόθι. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Ἴδε §. 33. σελ. 30. σημ. 4. ἔθαπτον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς νεκροὺς πρὸς ἑσπέραν στρέφοντες. Πλούτ. Σόλ. ἐ. Αἰλ. Π. ἱστ. ἐ. ιδ'. Περὶ δὲ τὸν νεκρὸν ἔθετον διάφορα ἀγγεῖα καὶ σκεύη, ὁποῖα καὶ μέχρι τῆς σήμερον πολλὰ ἀνασκάπτονται. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[6]) Τὰ τρίτα τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ τὰ ἔνατα τὴν ἐνάτην· ἦσαν δὲ δεῖπνα, νομιζόμενα τοῖς νεκροῖς ὑπὸ τῶν συγγενῶν· ὡσαύτως δὲ καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. Ταῦτα δὲ τὰ νόμιμα, καθὼς καὶ ἡ μακαριὰ, σώζονται καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἔλυον δὲ τὸ πένθος οἱ Ἀθηναῖοι τὴν λ' ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ συγγενεῖς συνερχόμενοι ἐδείπνουν· ἐκαλεῖτο δὲ τοῦτο τριακὰς καὶ καθέδρα. Σημ. τοῦ μεταφρ.

ταφὴ τῶν ἐν πολέμῳ ὑπὲρ τῆς πατρίδος πεσόντων [1]). Περὶ τὴν πόλιν ἦσαν διάφορα νεκροτάφια, οἷον ὁ ἐκτὸς τῆς πόλεως Κεραμεικός· οἱ λίθινοι τάφοι (μνήματα, σήματα) πολλάκις ἦσαν σφόδρα πολυδάπανοι [2]). Γενικὴν δὲ νεκρώσιμον ἑορτὴν ἑώρταζεν ἡ πόλις τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα.

[1]) Βλ. Θουκ. Β', λδ'. Εἰς τοιαύτην δὲ περίστασιν ἐξεφωνεῖτο καὶ ἐπιτάφιος λόγος· ἁπλῶς δὲ δι' ἕνα ἄνδρα, ὡς ἐν Ῥώμῃ ἔθος ἦν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λόγον ἐπιτάφιον δὲν ἐξεφώνουν. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ζήτει καὶ ἄλλας σημειώσεις τοῦ μεταφραστοῦ ἐν τῇ προεκδόσει.

ΔΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΑΣΗΣ.

Α'.

Πανηγύρεις, ἀγῶνες ἱεροὶ στεφανῖται.

§. 1. *Τοπικαὶ πανηγύρεις. Οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ ἀγῶνες.*

185. Ἡ πρὸς εὐζωΐαν κλίσις τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ εὐκοινώνητον αὐτῶν ἐγίνοντο ἀφορμὴ πολλῶν εἰς ταὐτὸ συνελεύσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπειδὴ συνωδεύοντο μὲ θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ ἐπιδείξεις γυμνικῶν ἀσκήσεων ἐγίνοντο ἔτι μᾶλλον ἐπίσημοι. Ἡ γυμναστικὴ, ὡς παρέχουσα ἰσχὺν καὶ εὐκινησίαν, ὡς προπαρασκευάζουσα πολεμικὴν καρτερίαν καὶ μορφόνουσα τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὡραῖον, ἐθεωρεῖτο κατὰ πολλὰ σπουδαία εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀγωγήν [1]). Εἰς πολλοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκομεν τοιαύτας περιοδικὰς πανηγύρεις [2]), εἰς τὰς ὁποίας ἐσυγχωρεῖτο καὶ ἄλλοι Ἕλληνες νὰ προσέλθωσιν. Ἀλλὰ τέσσαρες τούτων, τοπικαὶ τὸ πρῶτον οὖσαι, μετεβλήθησαν κατὰ μικρὸν εἰς ἐθνικάς. Αὗται δὲ ἦσαν ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ τῆς Ἤλιδος, ἡ ἐν Δελφοῖς τῆς Φωκίδος, ἡ ἐν Νεμέᾳ τῆς Ἀργολίδος καὶ ἡ ἐπὶ τὸν Ἰσθμόν. Εἰς τὰς πανηγύρεις ταύτας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν μετεῖχον τῶν ἀγώνων οἱ μὴ Ἕλληνες [3]) (καὶ πάντες οἱ μὴ ἐλεύθεροι), ἐξ ἀνάγκης ἀνεπτύσσετο τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ διετηρεῖτο ἡ ἐθνικὴ ἑνότης τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους συγκοινωνούντων· πρὸς τοῦτο δὲ οὐκ ὀλίγον συνετέλει καὶ τὸ μὲ τὰς πανηγύρεις συνωδευμένον μέγα ἐμπόριον.— Κοινὴ δὲ τῶν Ἑλλήνων πανήγυρις ἐγένοντο ὑστερώτερα καὶ τὰ ἐν Πλαταιαῖς Ἐλευθέρια [4]), συσταθέντα κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστείδου πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ἤγοντο δὲ ταῦτα κατὰ πενταετηρίδα, καὶ διέμειναν πολὺν χρόνον, καίπερ μὴ ὄντα πολὺ περίδοξα.

[1]) Τὴν κλίσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν γυμναστικὴν δεικνύουσι καὶ οἱ πολλοὶ πρὸς τοῦτο ὡρισμένοι τόποι (παλαῖστραι, γυμνάσια, στάδια, δρόμοι, ἱππόδρομοι).

[2]) Παρ' Ὁμήρῳ ἤδη ἁπαντῶνται γυμνικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες. Ἰλ. Λ. 699, Ψ, 257. Ὀδ. Θ, 120, ὡς βραβεῖα δὲ (ἄεθλα ἀττ. ἆθλα) ἀναφέρονται φιάλαι, λέβητες, τρίποδες, ὅπλα, τάλαντα ἀργύρου, σίδηρος, αἰχμάλωτοι γυναῖκες, ἵπποι, ἡμίονοι, βόες.

[3]) Ὅμως δὲ εὑρίσκομεν καὶ Μακεδόνας, καὶ Ῥωμαίους δὲ, τοὺς δεσπότας τῆς Ἑλλάδος, μετέχοντας τῶν Ὀλυμπίασιν ἀγώνων· [ὁ Κύριος Bojesen δὲν ἀνέγνωσεν, ὡς φαίνεται, τὸ κλασσικὸν σύγγραμμα τοῦ Abel, Makedonien, Λειψ. 1847. 8., ὅστις κατὰ τοῦ Μυλλέρου ἀποδεικνύει τοὺς Μακεδόνας ὡς γνησίους Ἕλληνας ἀπό τε τῶν παραδόσεων, τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐθίμων. Σημ. τοῦ μεταφρ.]

§. 2. *Τὰ Ὀλύμπια.*

186. Τὰ Ὀλύμπια ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους [εἰς τὰ περὶ Οἰνομάου καὶ Πέλοπος], οἱ πλεῖστοι δὲ εἰς Ἡρακλέα [2]). Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπειδὴ παρ' Ὁμήρῳ μνεία τούτων δὲν γίνεται, φαίνεται ὅτι τότε δὲν ἦσαν λαμπρὰ τοὐλάχιστον· ὕστερον δὲ 300 ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, λέγεται ὅτι ἀνενεώθησαν καὶ ἐτακτοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἤλιδος Ἰφίτου, καὶ τοῦ νομοθέτου τῶν Λακεδαιμονίων Λυκούργου. Ἀπὸ δὲ τοῦ 776 ἔτους [3]) ἐκράτουν συνεχῆ κατάλογον τῶν ὀλυμπιονικῶν, ὅστις ἔπειτα περέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὴν κατὰ ὀλυμπιάδας χρονολογίαν. Οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς κατὰ πενταετηρίδα (πενταετηρικοὶ) πέντε ἐφεξῆς ἡμέρας μηνὸς ἀττικοῦ Ἑκατομβαιῶνος εἰς Ἄλτιν τὸ ἐν Ἤλιδι ἄλσος παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν. Ἐπιμεληταὶ δὲ τῶν ἀγώνων ἦσαν οἱ Ἠλεῖοι, οἵτινες προσδιώριζον τὸν χρόνον τῆς ἑορτῆς καὶ προεκήρυττον τὴν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον (ἱερομηνία) νόμῳ ὡρισμένην ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων (ἐκεχειρία, καὶ σπονδαὶ) καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὴν ἀσυλίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν εἰς τὴν πανήγυριν ἐρχομένων· οἱ Ἠλεῖοι δὲ αὐτοὶ ἦσαν τὸ πάλαι πάντα ἀπαραβίαστοι. Οἱ Ἑλλανοδίκαι, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατ' ἄλλους ἄλλος [4]), προεδιδάσκοντο ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων τῶν Ἠλείων· ἀπὸ τούτων δὲ λέγεται ὅτι ἠδύνατο νὰ γένῃ ἔφεσις εἰς τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ βουλήν. Οἱ Ἑλλανοδίκαι οὗτοι [5]) ἐγνωστοποίουν τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ ἀ-

[1]) Ἰδρύσαντό τε Ἐλευθερίου Διὸς ἱερὸν καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν στεφανίτην ἀπέδειξαν, Ἐλευθέρια προσαγορεύσαντες. Στράβ. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ἔπεισε δὲ Ἠλείους Ἶφιτος καὶ Ἡρακλεῖ θύειν τὸ πρὸ τούτου πολέμιον σφίσιν εἶναι νομίζοντας. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Κόροιβος ὁ Ἠλεῖος ἐνίκησε στάδιον τὸ 776. [ὀγδόῃ καὶ εἰκοστῇ ὀλυμπιάδι Κόροιβος Ἠλεῖος ἀνεγράφη — καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ὀλυμπιὰς πρώτη ἐτάχθη, ἀφ' ἧς Ἕλληνες ἀριθμεῖν τι δοκοῦσιν ἀκριβῶς χρονικόν. Σύγγ. Σημ. τοῦ μεταφρ.]

[4]) Κατ' ἀρχὰς 1, ἔπειτα 2, ἀκολούθως 9, 10, 12, 8, 10· ἐδιδάσκοντο δὲ κατὰ Παυσανίαν «ἐν τῷ Ἑλλανοδικαιῶνι δέκα ἐφεξῆς μῆνας ὅσα ἐς τὸν ἀγῶνα σφᾶς δεῖ ποιεῖν». Σημ. τοῦ μεταφρ.

[5]) Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι καὶ πολεμικοί τινες δικασταὶ τῶν Σπαρτιατῶν. [Οἱ διέποντες τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων ἐκλήθησαν οὕτω παρὰ τὸ τοῖς

θληταὶ ὤφειλον νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς Ἤλιδα, ἐξέταζον αὐτοὺς, ἂν ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐκ γενετῆς ἐλεύθεροι, ἂν δὲν ὑπέφερον ἀτιμίαν, ἂν δὲν ἦσαν ἔνοχοι ἀσεβείας, ἂν ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας των καὶ τὰς δυνάμεις, ὡς παῖδες, ἢ ὡς ἄνδρες ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν· ὥρκιζον αὐτοὺς ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα τὰ πάντα τιμίως θέλουσιν ἐκτελέσει· διέτασσον τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα· ἐξέταζον τὸ πρᾶγμα, ὅτε τις μετὰ τὴν δημοσίαν πρόσκλησιν τοῦ κήρυκος παρουσιάζετο ὡς κατήγορος κατὰ τῶν ἀθλητῶν· ἐσυνδύαζον τοὺς ἀθλητὰς διὰ κλήρου καὶ προσεῖχον εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἀγωνιστικῶν νόμων. Οἱ ἐπιστάται δὲ οἵτινες καὶ παρ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας ἐτήρουν τὴν τάξιν ἐλέγοντο ἀλύται, ὁ δὲ πρῶτος αὐτῶν ἀλυτάρχης.— Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἔπαυσαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου (394 μετὰ Χ.).

§. 3. *Τὰ Πύθια.*

187. Τὴν σύστασιν τούτων ἀναφέρει ἡ παράδοσις εἰς αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα· ἀλλὰ ἀγῶνες στεφανῖται ἐγένοντο τὸ 582. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἤγοντο ἀνὰ πᾶν θ' ἔτος, ὕστερον δὲ ἀφοῦ προστάται αὐτῶν οἱ Ἀμφικτύονες ἐγένοντο (τὸ 590, κατ' ἄλλους τὸ 586) ἀνὰ πενταετηρίαν κατὰ τὸ γ' ὀλυμπιακὸν ἔτος. Τόπος δὲ αὐτῶν ἦν τὸ παρὰ τοὺς Δελφοὺς Κρισσαῖον πεδίον.

§. 4. *Τὰ Νέμεα.*

188. Κατὰ τὰς παραδόσεις συνεστάθησαν ὑπὸ τῶν ζ' ἐπὶ Θήβας ἢ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἐτελοῦντο τετράκις εἰς δύο ὀλυμπιάδας κατὰ τὴν παρὰ τὴν Νεμέαν ἐν Ἀργολίδι κοιλάδα μεταξὺ Κλεωνῶν καὶ Φλιοῦντος.

§. 5. *Ἴσθμια.*

189. Τούτων ἡ θέσις ἐγένετο κατὰ τὸν μῦθον ὑπὸ Σισύφου πρὸς τιμὴν τοῦ θαλασσίου θεοῦ Μελικέρτου· ἀνενεώθησαν δὲ ὑπὸ Θησέως πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰσθμίου Ποσειδῶνος· τούτου δὲ ἕνεκεν εἶχον οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων πάντα τὴν προεδρίαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, κατὰ τριετίαν ἀγομένους ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ [4]).

Ἕλλησι δικάζειν· ἐδίκαζον δὲ τοῖς τε ἀθληταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγωνισταῖς, καὶ προεκάθηντο ἐν τῷ ἀγῶνι ἐν πορφυρίσιν. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[4]) Καὶ εἰς ἄλλας δὲ Ἑλληνικὰς πόλεις εὑρίσκομεν μικροτέρους ἀγῶνας Ὀλύμπια καὶ Πύθια καλουμένους· ὡσαύτως δὲ καὶ Νέμεια καὶ Ἴσθμια ἀπαντῶμεν εἴς τινας τόπους.

§. 6. *Τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας.*

190. Οἱ ἀγῶνες ἦσαν ἢ γυμνικοὶ καὶ ἱππικοί, ἢ μουσικοί (μουσικῆς)· καὶ τοὺς μὲν γυμνικοὺς καὶ ἱππικοὺς γνωρίζομεν ἐξαιρέτως ἐκ τῶν ὀλυμπιακῶν, οἵτινες ὅμως κατὰ μικρὸν ἀνεπτύχθησαν οὕτως, ὡς ἐνταῦθα ἐκτίθενται.

Οἱ γυμνικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἦσαν τοῦτο μὲν ἀθλητικοί, τοῦτο δὲ δρόμοι ἐπὶ ἵππων καὶ ἁρμάτων· καὶ ἀθλητικοὶ μὲν ἦσαν· α) δρόμος, ὅστις ἦτον ἢ ἁπλοῦς ἅπαξ μόνον διὰ τοῦ σταδίου γινόμενος, (125 βημάτων, 600 ἑλλ. ποδῶν), ἢ δίαυλος (εἰσαχθεὶς τὸ 724) μέχρι τοῦ τέρματος καὶ πάλιν ὀπίσω· ἢ ἐφίππιος δρόμος, δὶς μέχρι τοῦ τέρματος καὶ πάλιν ὀπίσω, ἢ δόλιχος, μακρότερος δρόμος, τοῦ ὁποίου τὸ μέτρον κατ' ἄλλους ἄλλο ἦνε. Τὸν δρόμον ἔτρεχον ἢ ὡπλισμένοι ὁπλιτοδρόμοι ἢ μὴ ὡπλισμένοι ψιλοί, γυμνοί [1])· β') Πάλη (εἰσαχθεῖσα τὸ 708) [ἐκ τρίτου]· γ') Πυγμὴ (εἰσαχθεῖσα τὸ 688), ἐν ᾗ πὸ πάλαι αἱ χεῖρες περιετυλίσσοντο μὲ ἱμάντας, ἔχοντας μολύβδινα περιστρέμματα (cestus)· δ') Δίσκος, βαρεῖα λιθίνη ἢ σιδηρᾶ πλάξ [βαλλομένη πρὸς σκοπόν]· ε) Ἅλμα, πήδημα μὲ βαρεῖς μολυβδίνους εἰς τὰς χεῖρας ἁλτῆρας· ς') Ἄκων, βολὴ τοῦ ἀκοντίου. Πάλη ὁμοῦ καὶ πυγμὴ ἀπετέλουν τὸ παγκράτιον (εἰσαχθὲν τὸ 648). Τὸ δὲ Πένταθλον (εἰσαχθὲν τὸ 708) συνίστατο ἀπὸ ἅλμα, δίσκον (δισκοβολία), ἄκοντα (ἀκόντιον), δρόμον καὶ πάλην. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους διεκρίνοντο δύο ἡλικίαι εἰς τοὺς ἀγῶνας, παῖδες [2]) καὶ ἄνδρες, ὕστερον δὲ καὶ τρεῖς. — Οἱ δρομικοὶ ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸν ἱππόδρομον ἐγίνοντο, ἦσαν ἢ ἱπποδρομία (ἐπὶ ἵππου κέλητος, εἰσαχθέντος τὸ 648), ἢ ἁρματοδρομία μὲ συνωρίδα (ἐκ 2 ζώων) ἢ τέθριππον, τὸ ὁποῖον ἦτον ὁ λαμπρότερος ἀγὼν πάντων. Οἱ δὲ ἵπποι ἦσαν ἢ πῶλοι ἢ τέλειοι. Τὸ τέλειον ἅρμα [3]) (εἰσαχθὲν τὸ 680) ἔπρεπε δωδεκάκις νὰ διατρέξῃ τὸν δρόμον. Ἡ δὲ τιμὴ τῆς νίκης δὲν ἀπεδίδετο εἰς τὸν ἀναβάτην τοῦ ἵππου ἢ τὸν ἡνίοχον, ἀλλ' εἰς τοὺς κυρίους τοῦ ἵππου ἢ τοῦ ἅρματος, οἵτινες ἐνίοτε ἦσαν καὶ ἀπόντες, ἢ ἦσαν καὶ γυναῖκες.

---

[1]) Κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους ἠγωνίζοντο οἱ ἀθληταὶ εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας γυμνοί, ὅπερ εἰς τὸν δρόμον λέγεται ὅτι ἀπὸ 720 ἤδη ἐγίνετο.

[2]) Δρόμος καὶ πάλη διὰ τοὺς παῖδας λέγεται ὅτι εἰσήχθησαν τὸ 632, πένταθλον δὲ τὸ 628 καὶ πυγμὴ τὸ 616. π. Χ.

[3]) Ἡ ἀπήνη ἦτον ἅρμα ὑπὸ ἡμιόνων συρόμενον.

Οἱ δὲ μουσικοὶ τὸ πάλαι μὲν ἦσαν τοῦτ' αὐτὸ μουσικῆς ἀγῶνες, δηλαδὴ παίξιμον κιθάρας ἢ αὐλοῦ μόνον, ἢ καὶ μετὰ μέλους κιθαρῳδία ἢ αὐλῳδία· ὕστερον δὲ εὑρίσκομεν καὶ παραστάσεις δραμάτων (ἀγῶνες διονυσιακοί), καὶ ἐπιδείξεις πολλῶν εἰδῶν καλλιτεχνημάτων καὶ ἀπαγγελιῶν, ἔτι δὲ καὶ εἰκόνες ζωγραφικαὶ ἐξετίθεντο εἰς θέαν.

Οἱ τῶν μουσικῶν ἀγώνων δικασταὶ ἐλέγοντο κριταί, οἱ δὲ τῶν γυμνικῶν καὶ ἱππικῶν βραβευταί.

§. 7. *Συνέχεια. Βραβεύσεις τῶν νικητῶν.*

191. Τὰ μὲν Ὀλύμπια[4]) καὶ Νέμεα ἦσαν κατ' ἐξοχὴν γυμνικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες, τὰ δὲ Πύθια καὶ Ἴσθμια καὶ μουσικοὶ ἐν τῷ αὐτῷ. Οἱ πυθικοὶ ἀγῶνες λέγεται ὅτι τὸ πάλαι ἦσαν μόνον κιθαρῳδικοί, ἔπειτα δὲ, ἀφοῦ ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν οἱ Ἀμφικτύονες, ἐγένοντο καὶ γυμνικοὶ καὶ ἱππικοί· οἱ δὲ μὲ τὸν αὐλὸν καὶ τὴν αὐλῳδίαν μουσικοί, τὸ μὲν πρῶτον ηὐξήθησαν, ἔπειτα ὅμως ὅλως κατηργήθησαν. Αἱ εἰς τοὺς ἀγῶνας γινόμεναι τελεταί, καθ' ὅσον αὐτὰς ἐκ τῶν ὀλυμπιακῶν γνωρίζομεν, ἦσαν κυρίως θυσίαι, πομπαὶ καὶ παρόμοιαι ἱεροπραξίαι, τῶν ὁποίων μετεῖχον οἱ παρὰ τῶν πόλεων πεμπόμενοι θεωροί. Οἱ νικηταὶ (ἱερονῖκαι, ὀλυμπιονῖκαι, πυθιονῖκαι κτλ.) ἐκηρύττοντο δημοσίᾳ, ἐστεμμένοι δὲ μὲ τὸν τῆς νίκης στέφανον καὶ κλάδον φοίνικος εἰς τὴν χεῖρα κρατοῦντες ἐπαρουσιάζοντο εἰς τὸν λαόν. Οἱ δὲ στέφανοι ἦσαν εἰς μὲν τὴν Ὀλυμπίαν ἐκ κοτίνου (ἀγριοελαίας) ἀπὸ τῆς Ἄλτεως τοῦ Ἄλσους, εἰς δὲ τὰ Πύθια ἐκ δάφνης, εἰς τὰ Νέμεα ἐκ σελίνου καὶ εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ πίτυος. Τοὺς Ὀλύμπια νικήσαντας παρηκολούθουν μεγάλαι τιμαί· ἑορταὶ ἐτελοῦντο δι' αὐτοὺς οὐ μόνον εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν (ἐπινίκια)· τὸ ἔτος ὠνομάζετο ἀπὸ τῶν νικητῶν· ἐδοξάζοντο δὲ καὶ μὲ ὕμνους καὶ ἀνδριάντας. Ἡ πατρὶς, εἰς ἣν ἡ τοιαύτη νίκη τιμὴν ἔφερεν, ἐβράβευεν αὐτοὺς μὲ μεγάλας διὰ βίου τιμὰς καὶ μὲ προνόμια· οἷον, προεδρίαν εἰς τὰ δημόσια θεάματα, ἀτέλειαν καὶ ἀ-

[4]) Πρῶτος ὁ Νέρων διέταξεν ἀγῶνα τραγῳδίας καὶ κιθαρῳδικῆς· ἀλλ' ὅμως ἀγῶνες κηρύκων καὶ σαλπιστῶν μνημονεύονται καὶ πρότερον ἤδη. Αἱ γινόμεναι δὲ ἀναγνώσεις καὶ ἀπαγγελίαι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ ποιηταὶ, ἱστορικοὶ καὶ ῥήτορες ἐδράττοντο τῆς εὐκαιρίας, ἵνα γένωσι γνωστοὶ εἰς τὸ συνηθροισμένον πλῆθος.

παλλαγὴν τῶν δημοσίων ὑποχρεώσεων· ἐν Ἀθήναις ἠξιοῦντο τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως. Οἱ Σπαρτιᾶται δὲ ἔτασσον αὐτοὺς πρὸ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μάχῃ.

Παράρτημα.

§. 8. *Ὀλυμπιάδες καὶ ἡ κατ' αὐτὰς χρονολογία.*

192. Πᾶσα ἑλληνικὴ πόλις εἶχεν, ἁπλῶς εἰπεῖν, ἴδιον χρονολογικὸν σύστημα, ὡς καὶ ἴδια σταθμὰ καὶ νομίσματα. Τὸ ἔτος δὲ ἐσημαίνετο ἐν γένει ἀπὸ πρώτου τινὸς τῶν ἐν τέλει· π. χ. ἐν Ἀθήναις μὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν θ' ἐνιαυσίων ἀρχόντων (τοῦ ἰδίᾳ λεγομένου ἄρχοντος)· ἐν Σπάρτῃ δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν ἐτησίων ἐφόρων· ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ ἔτους εἰς ἄλλην πόλιν ἄλλη ἦν, οἱ δὲ μῆνες, καίπερ σεληνιακοί, οὐ μόνον διαφόρως ὠνομάζοντο, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἕνεκα τοῦ διαφοροτρόπου ἐμβολισμοῦ πολὺ ἀπ' ἀλήλων διέφερον, οἱ Ἱστορικοὶ ἔλαβον, ὡς γενικὸν δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας χρονολογικὸν μέτρον, τὸν κατάλογον τῶν ὀλυμπιονικῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἀκριβῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἑλλανοδικῶν ἐπὶ στηλῶν ἐχαράσσοντο καὶ ὑστερώτερα εἰς τακτικοὺς καταλόγους κατεγράφοντο. Ἤδη ὁ Θουκυδίδης (γενν. περὶ **471**) σημαίνει ἐνίοτε συμβάντα κατὰ συγχρόνους νικητὰς (εἰς παγκράτιον, οὐχὶ ὡς οἱ ὑστερώτεροι συγγραφεῖς κατὰ σταδιοδρόμους). Τίμαιος δὲ (γενν. περὶ **356**), οὗτινος τὰ συγγράμματα ἐχάθησαν, λέγεται ὅτι πρῶτος μετεχειρίσθη σταθερῶς τοὺς ὀλυμπιονίκας εἰς προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου· ἀλλ' ὁ ἀρχαιότερος τῶν εἰς ἡμᾶς σωθέντων ἱστοριογράφων, ὅστις τὰ συμβάντα κατὰ ὀλυμπιάδας διέταξαν, ἦνε ὁ Πολύβιος (γεν. **205**). Εἰς τὸ ἐμπόριον δὲ καὶ τὰς συναλλαγὰς δὲν ἦτον ἐν χρήσει ἡ χρονολογία αὕτη.

§. 9. *Ἀναγωγὴ τῶν ὀλυμπιάδων εἰς ἔτη χριστιανικά.*

193. Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἔτος κατὰ τὴν περὶ τὰς θερινὰς τροπὰς πανσέληνον· ὥστε δύναταί τις τὴν ἀρχὴν ἑκάστου ὀλυμπιακοῦ ἔτους νὰ θέσῃ περίπου εἰς τὴν πρώτην Ἰουλίου. Ὅθεν ἐὰν θέλῃ τις νὰ εὕρῃ τὸ ἔτος τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ πρῶτον ἥμισυ ὀλυμπιάδος τινὸς, π. χ. τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ὀλυμπ. **75**, **β**', τὸν μῆνα Βοηδρομιῶνα, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀλυμπιάδων ἀφαιρεῖ **1** μονάδα (**74**), τὸ δὲ ὑπόλοιπον πολλαπλα-

σιάζει ἐπὶ 4 (296), εἰς τὸ γινόμενον προσθέτει τὰ ἔτη τῆς τρεχούσης Ὀλυμπιάδος (298) καὶ τὸ κεφάλαιον, ἂν ᾖ νε μικρότερον τοῦ 776, ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν 777 καὶ οὕτως εὑρίσκει τὸ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἔτος (479)· ἂν δὲ ᾖ νε μεγαλήτερον ἢ ὁ 776 ἀριθμὸς, τότε ἀφαιρεῖ τὸν 776 ἀπὸ τὸ ἄθροισμα καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἶνε τὸ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν ἔτος. Ἂν ὅμως τὸ συμβὰν συνέβη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ὀλυμπιάδος, π. χ. ἡ κτίσις τῆς Ῥώμης ὀλυμπ. 6, γ′ (κατὰ τὴν aeram Varronianam) ἀγομένων τῶν Παριλίων ἐν ἔαρι, τότε ἀνάγκη εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν [1]) τὸ ὑπόλοιπον νὰ ἐλαττωθῇ κατὰ 1, εἰς δὲ τὴν δευτέραν [2]) νὰ αὐξηθῇ κατὰ 1, λοιπὸν εἰς τὸ δεδομένον παράδειγμα $5 \times 4 = 20 + 3 = 23$, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται ἀπὸ 777· ἐκ δὲ τοῦ ὑπολοίπου 754 ἀφαιρεῖται 1, λοιπὸν 753.

Β′.

Μαντεῖα.

§. 10. *Μαντεῖα καθόλου. Τὸ ἐν Δωδώνῃ.*

194. Πίστις παλαιοτάτη ὑπῆρχε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι οἱ θεοὶ, καὶ ἀφοῦ ἔπαυσαν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπεκαλύπτοντο ὅμως κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἡ δὲ ἱκανότης τοῦ ἐννοεῖν τὴν τοιαύτην ἀποκάλυψιν δὲν ἦτον εἰς πάντας δεδομένη, ἀλλ' εἴς τινας μόνον ἄνδρας (Κάλχας ἐν Ἰλιάδι) ἢ εἰς γένη (Ἰαμίδαι [3]), Κλυτιάδαι, Τελλιάδαι). Ἐπίστευον δὲ προσέτι ὅτι καὶ εἰς τόπους τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἀπεκαλύπτοντο οἱ θεοί· οὕτως ἔκπαλαι ἤδη ἀναφέρεται τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Θεσπρωτίας μαντεῖον, ὅπου οἱ Σελλοὶ ἢ ἴσως Ἕλλοι εἶχον τὰς ἕδρας αὐτῶν, γένος πελασγικὸν ὄντες. Ὁ πελασγικὸς Ζεὺς [1]), ὁ ὕτινος ὑποφῆται οἱ Σελλοὶ οὗτοι παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Π, 233) καλοῦνται, ἐπίστευον ὅτι ἀπεκαλύπτετο διὰ τοῦ ψιθυρίσματος τῆς ἱερᾶς δρυὸς (δρῦς ὑψίκομος Ὀδ. Ξ, 328, φηγὸς παλαιά. Σοφ. Τραχ. 169) καὶ τῶν ἤχων τοῦ λέβητος (λέβης, δωδωναῖον χαλκεῖον). Τοὺς χρησμοὺς τοῦ μαντείου ἐδήλουν γραῖαι [2]) (πελειάδες) ἢ ἱερεῖς (τομοῦροι). Ἡ δόξα δὲ τοῦ μαντείου τούτου ἠλαττώθη ὕστερον, μάλιστα ἀφοῦ ὑψώθη τὸ δελφικόν· ἀλλ' ὅμως πολὺν χρόνον καὶ μετὰ ταῦτα μνημονεύονται ἱέρειαι ἐν Δωδώνῃ.

§. 11. *Τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος.*

195. Περιφημότατον ἐν Ἑλλάδι μαντεῖον, ὅπερ οὐ μόνον Ἑλληνίδες πόλεις, ἀλλὰ καὶ ξέναι εἰς σπουδαίας περιστάσεις ἠρώτων, ἦν τὸ δελφικὸν, λαβὸν τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν Δελφῶν τὴν πόλιν, ἥτις τὸ πάλαι Πυθὼ (Ἰλ. Β, 519) ἐκαλεῖτο, ἐν Φωκίδι παρὰ τὸν Παρνασσόν. Ἡ μεγάλη δὲ αὐτοῦ δόξα προῆλθεν ἰδίως ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ Δωριεῖς οἵτινες τὸ πάλαι πέριξ αὐτοῦ κατῴκουν, ὕστερον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐξηπλώθησαν, καὶ πανταχοῦ μετέδωκαν τὸ σέβας πρὸς τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ πρὸς τὴν ἁγιότητα τοῦ μαντείου αὐτοῦ. Ἐγένετο λοιπὸν μετ' οὐ πολὺ γενικὸν τῆς Ἑλλάδος μαντεῖον, ἐκτήσατο μεγάλους θησαυροὺς (ἤδη Ἰλ. Ι, 404), τοῦτο μὲν ἐκ δώρων τῶν ἐρωτώντων (Κροῖσος), τοῦτο δὲ ἐκ δεκατισμῶν τῶν σκυλευθέντων λαφύρων μετὰ νίκην τινὰ, καὶ ὑπεβλήθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀμφικτυόνων [3]). Κατά τινα ἑλληνικὴν δόξαν, ἥτις πρῶτον εἰς Πίνδαρον ἀπαντᾶται, τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ἦν ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς, ὅπερ καὶ εἰς τὰ νομίσματα τῶν Δελφῶν ὑπεδηλοῦτο. Μέγα δὲ κατ' ἐξοχὴν σέβας πρὸς τὸ χρηστήριον τοῦτο ἐδείκνυον οἱ Δωριεῖς, καὶ μάλιστα οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες καὶ τὰς ἀρχαιοτάτας πολιτικὰς διατάξεις τῆς Σπάρτης, τὴν διαίρεσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τὴν νομοθεσίαν Λυκούργου εἰς τὴν βουλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπέδιδον, καὶ ὕστερον δὲν ἐπεχείρουν οὐδεμίαν σπουδαίαν πρᾶξιν, χωρὶς νὰ συμβουλευθῶσι

---

1) Ἤγουν ὅταν τὸ κεφάλαιον ᾖ νε μικρότερος ἀριθμὸς τοῦ 776. Σημ. τοῦ μεταφρ.

2) Ὅταν τὸ κεφάλαιον εὑρεθῇ ἀριθμὸς μεγαλήτερος τοῦ 776. π. Χ. ἂς εὕρωμεν τὸ γ′ ἔτος τῆς ὀλυμ. 195. πρᾶξις $195 - 1 = 194 \cdot 194 \times 4 = 776$. $776 + 3 = 779$. $779 - 776 = 3$. $3 + 1 = 4$. λοιπὸν τὸ γ′ ἔτος τῆς 195 ὀλυμπιάδος ἶνε τὸ 4 μετὰ Χριστόν. Σημ. τοῦ μεταφρ.

3) Ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀπὸ Ἰάμου τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔπειτα δὲ ἐξηπλώθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος· οἷον, εἰς Δακωνίαν, Ἀρκαδίαν, Συρακούσας καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ δὲ Κλυτιάδαι καὶ Τελλιάδαι ἦσαν Ἠλεῖοι· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ ἰατρομάντεις Ἀσκληπιάδαι ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Κῷ, μάλιστα δὲ περίδοξοι ἦσαν οἱ μάντεις τῶν Ἀκαρνάνων. Σημ. τοῦ μεταφρ.

1) Ὁ Ζεὺς λέγεται παρ' Ὁμήρῳ ἤδη Ἰλ. Θ, 230 πανομφαῖος, ἡ θεὸς ἐκ τοῦ ὁποίου πᾶσα πρόρρησις, πᾶς χρησμὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἶχον.

2) Ὁ Ὅμηρος δὲν ἀναφέρει τὰς γραίας ἱερείας· ὅθεν φαίνεται ὅτι ὕστερον παρελήφθησαν, καθ' ἃ καὶ Στράβων λέγει Ζ′. «Ὕστερον δὲ ἀπεδείχθησαν τρεῖς γραῖαι»· τὰ δὲ παρ' Ἡροδότῳ Β′, 54 ἐπ. μυθικώτερα. πρβ. ἀνωτ. §. 23. Σημ. τοῦ μεταφρ.

3) Ἡ κατοχὴ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ ἀνῆκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς, πόλιν ἐλευθέραν.

τὸ μαντεῖον διὰ τῶν πυθίων, ἀρχῆς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐκλεγομένης. Ἀλλὰ καὶ εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις εἶχεν αὐτὸ πολλὴν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν νομοθεσίαν, τὰ ἤθη καὶ τὴν τήρησιν τῆς πολιτικῆς τάξεως. Εἰς τὸ νὰ καταπαύῃ δὲ τοὺς ἐμφυλίους τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους πολέμους ὀλίγην ἐνέργειαν ἐδείκνυε· εἰς τὸν κατὰ Περσῶν ὅμως πόλεμον συνετέλεσε πολὺ, διεγεῖρον τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ, καὶ παρ' Ἡροδότῳ εὑρίσκομεν τελείαν πίστιν εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ δύναμιν.

§. 12. *Συνέχεια. Διαφθορὰ αὐτοῦ.*

196. Ἀπὸ τῶν χρόνων δὲ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου διεβλήθη ὡς χαριζόμενον τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἐπειδὴ κατὰ μικρὸν ἡ παλαιὰ εὐσέβεια καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων ἐσβύνετο, ἤρξατο νὰ ἐλαττόνηται καὶ τοῦ μαντείου ἡ δόξα πάντοτε περισσότερον, μάλιστα ἀφοῦ αὐτὸ τοῦτο διεφθάρη καὶ ἐν τέλει ὑπομίσθιον τοῦ Μακεδόνος Φιλίππου ἐγένετο (Πυθία φιλιππίζουσα). Κατὰ μικρὸν δὲ ἀπώλεσε τό τε σέβας καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἔτι καὶ κατὰ τὴν δ' ἑκατονταετηρίδα μετὰ Χριστὸν ὁ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ συμβουλήν.

§. 13. *Συνέχεια. Διοργανισμὸς αὐτοῦ.*

197. Ἤδη τὸ πάλαι εὑρίσκετο ναός τις ἐν Δελφοῖς· ἀλλ' ἀφοῦ οὗτος (548) ἐκάη, ᾠκοδομήθη ἕτερος μεγαλήτερος καὶ λαμπρότερος [4]). Εἰς τὸ ἄδυτον δὲ τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ὕψωμά τι, ὅπου ἵστατο ὁ χρηστήριος τρίπους, εἰς ὃν ἦτο κατεσκευασμένον βαθούλωμά τι ἢ ἄνοιγμά τι (ὄλμος), ἐφ' οὗ ἡ Πυθία, γενομένων προπαρασκευαστικῶν τινων τελετῶν, ἐκαθέζετο, ἵνα δεχθῇ τὴν θείαν ἔμπνευσιν [2]). Τὰς ἐκφράσεις δὲ αὐτῆς μετέδιδεν ἱερεύς τις (προφήτης) συνήθως ἐμμέτρως, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εἰς πεζὸν λόγον, εἰς τοὺς ἐρωτῶντας, ὡς ἀποκρίσεις, αἵτινες ὅμως

[4]) «Φασὶ δὲ εἶναι τὸ μαντεῖον ἄντρον κοῖλον κατὰ βάθους, οὐ μάλα εὐρύστομον, ἀναφέρεσθαι δὲ ἐξ αὐτοῦ πνεῦμα ἐνθουσιαστικόν· ὑπερκεῖσθαι δὲ τοῦ στομίου τρίποδα ὑψηλόν, ἐφ' ὃν τὴν Πυθίαν ἀναβαίνουσαν, δεχομένην τὸ πνεῦμα, ἀποθεσπίζειν ἔμμετρά τε καὶ ἄμετρα· ἐντείνειν δὲ καὶ ταῦτα εἰς μέτρον ποιητάς τινας ὑπουργοῦντας τῷ ἱερῷ· πρώτην δὲ Φιμονόην (τὴν εὑροῦσαν τὸν ἑξάμετρον) γενέσθαι φασὶ Πυθίαν· κεκλῆσθαι δὲ καὶ τὴν προφῆτιν οὕτως καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι» Στράβ. Θ'. σ. 419. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) «Πιοῦσα τοῦ ἱεροῦ νάματος καὶ μεσηαμένη τῆς δάφνης». Λουκ. τὸ δὲ νᾶμα τοῦτο ἦν οὐχὶ τῆς Κασταλίας πηγῆς, ὡς πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλὰ τῆς Κασσοτίδος, ἀναβλύζον ἐντὸς τοῦ ἀδύτου. Σημ. τοῦ μεταφραστοῦ, ὃν ὅρα καὶ ἐν τῇ προεκδόσει.

πολλάκις ἦσαν σκοτειναὶ καὶ ἀμφίβολοι (Ἀπόλλων λοξίας). Κατ' ἀρχὰς ἐδίδοντο οἱ χρησμοὶ μόνον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὡρισμένου τινὸς μηνός [1]· ἀλλ' ἀφοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἐρωτώντων ηὔξησε προσδιωρίσθη χρόνος τις ἑκάστου μηνὸς πρὸς τοῦτο. Τῶν ἐπιμελητῶν δὲ τοῦ ναοῦ οἱ μὲν ἦσαν ὅσιοι, ἐκ τῶν 5 δελφικῶν ἱερατικῶν γενῶν [2]), ἐπιμελούμενοι τὰς θυσίας· οἱ δὲ προφῆται, ἱερεῖς τοῦ χρηστηρίου ἢ ἐξηγηταὶ ὄντες· κατωτέρας δὲ τάξεως ἦσαν οἱ περιηγηταὶ, ξεναγοῦντες τοὺς προσερχομένους, καὶ αἱ ὑπερετοῦσαι πρόσπολοι γυναῖκες.

§. 14. *Ἕτερα μαντεῖα.*

198. Ἦσαν δὲ προσέτι καὶ ἄλλα πολλὰ μαντεῖα, οἷον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ, ἐν Πατάροις τῆς Λυκίας, ἐν Κλάρῳ παρὰ τὴν Κολοφῶνα, ἐν Διδύμοις παρὰ τὴν Μίλητον (ἐπιτηρούμενον ὑπὸ τῶν Βραγχιδῶν), ἐν Ἄβαις τῆς Φωκίδος. Τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου ἐν Λεβαδείᾳ τῆς Βοιωτίας [3]), τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ὠρωπῷ τῆς Βοιωτίας καὶ ἄλλα. Τοὺς χρησμοὺς δὲ ἐλάμβανον ἐκτελοῦντες διάφορα προπαρασκευαστικὰ ἔθιμα, εἴς τινας τόπους δι' ἐγκοιμήσεως, π. χ. εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀμφιαράου [Παυσαν. Α', λδ'.]. Εἰς ἄλλα δὲ ἐγίνετο ἀποκάλυψις ἐκ νεκρῶν (νεκρομαντεῖα). Ἄλλως δὲ, ὡς ξένοι ἠρώτων ἑλληνικὰ μαντεῖα, οὕτως εὑρίσκομεν ὅτι καὶ Ἕλληνες ἐπορεύοντο εἰς ξένα, π. χ. εἰς τὸ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος [4]).

[1]) Ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν 7 τοῦ μηνὸς Βυσίου (= Ἐλαφηβολιῶνος = Μαρτίου), ἣν γενέθλιον τοῦ θεοῦ ἐνόμιζον· «Ὀψὲ γὰρ ἀνείθησαν αἱ κατὰ μῆνα μαντεῖαι». Πλούτ. σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Εἰς Δευκαλίωνα τὸ γένος αὐτῶν ἀναφέροντες· τούτων προΐστατο ὁ ἐκδίδων τοὺς χρησμοὺς προφήτης. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Περὶ οὗ βλέπε Ἐφημ. Ἀθηνᾶς ἀρ. **1412** ἔτ. **1847** τὴν διατριβὴν τοῦ Γοετλιγγίου μεταφρασθεῖσαν ἐκ τοῦ λατινικοῦ ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ παρόντος βιβλίου.

[4]) Ἄλλα μέσα, δι' ὧν ἐπίστευέ τις ὅτι δύναται εὑρεῖν συμβουλὴν περὶ τῶν μελλόντων, ἦσαν οἱ ἔγγραφοι χρησμοί, φυλαττόμενοι ὑπὸ τῶν χρησμολόγων ἢ χρησμῳδῶν (διαφέρουσι τῶν προφητῶν καὶ ὑποφητῶν), οἵτοι ἦσαν ὁ Βάκις καὶ Μουσαῖος. Ἔπειτα ἡ ἱεροσκοπία, ἐξέτασις τῶν θυμάτων, ἡ παρατήρησις τῆς φωνῆς καὶ πτήσεως τῶν ὀρνέων, αἱ διοσημεῖαι ἤτοι οὐράνια σημεῖα, ὡς τῆς ἀστραπῆς, βροντῆς, τῶν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης. Τὰ ἐνύπνια καὶ τ. τ.

ΔΕΣΜΟΙ ΜΕΡΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Α.

Ἀμφικτυόνων δεσμός.

§. 1. *Ἀμφικτυονίαι καθόλου.*

199. Ἡ κοινὴ θρησκεία καὶ αἱ κοιναὶ αὐτῆς ἑορταὶ ἤνωσαν ἔκπαλαι τοὺς γειτονεύοντας λαοὺς, μάλιστα καὶ οὐκ ὄντας τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἐκ τούτου δὲ συνεστάθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀμφικτυονίαι (κυρίως ἀμφικτιονίαι) δεσμοί τινες, ἤτοι ἐκ συνθήκης ἑταιρεῖαι τῶν ὁμόρων πόλεων, τῶν συνερχομένων εἰς κοινόν τι ἱερόν. Ἦσαν λοιπὸν αἱ τοιαῦται συνδέσεις, οὔτε ὡς αἱ κατὰ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν προωρισμέναι συμμαχίαι, οὔτε πάλιν ὡς οἱ κατὰ χώρας δεσμοὶ σκοποῦντες ἐν κοινῷ βουλευτικῷ συνεδρίῳ τὰ κοινὰ συμφέροντα καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν κατοικούντων τὴν αὐτὴν χώραν λαῶν· [ἀλλὰ μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ κοινοῦ ἱεροῦ]. Ὅμως δὲ παρήγγελον ἐνίοτε καὶ τὴν τήρησιν φιλανθρωπικῶν τινῶν κατὰ τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν νομίμων. Τοιαῦται δὲ ἀμφικτυονίαι μνημονεύονται πολλαί, ἀλλὰ περὶ τοῦ διοργανισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν περισσοτέρων ὀλίγα μόνον γνωρίζομεν.

Ἡ ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Δελφοῖς ἀμφικτυονία.

§. 2. *Ἔκτασις, σκοπὸς καὶ ἱστορία αὐτῆς.*

200. Περιφημοτέρα τῶν ἀμφικτυονιῶν τούτων ἦν ἡ ἐν Θερμοπύλαις παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος συνερχομένη. Τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἐπειδὴ ἔπειτα τὰ ἀρχικά της μέλη εἰς μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος ἐξηπλώθησαν, ἐγένετο περίδοξον, καίτοι παντάπασι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γενικὸν τῶν Ἑλλήνων βουλευτήριον· διέμεινε δὲ πολὺ καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔσχε καὶ πολιτικὴν δύναμιν. Τὸ συνέδριον τοῦτο ὀνομάζεται κατ' ἐξοχὴν ἀμφικτυονικὸν, ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτοῦ βυθίζεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους[1]). Τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ παράγουσιν οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Ἕλληνος Ἀμφικτύονος, ὅστις ἀναμφιβόλως μόνον ὡς μυθικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ δεσμοῦ πρέπει νὰ θεωρῆται[2]). Μέλη δὲ αὐτοῦ ἦσαν 12 ἔθνη[3]), τὰ ὁποῖα πάντα πρότερον ἐν Θεσσαλίᾳ, ἢ περὶ αὐτὴν ᾤκουν, διαφυλάξαντα τὰς κατὰ τὰ δίκαια τοῦ δεσμοῦ σχέσεις μέχρι τῶν μακεδονικῶν χρόνων, καίτοι τινὲς τούτων ὡς Δωριεῖς, Ἴωνες καὶ Θεσσαλοὶ τοὺς γείτονας αὐτῶν ὅλως ἐπεσκότισαν ἢ κατέθλιψαν. Σκοπὸς δὲ τοῦ δεσμοῦ ἦτο [μὲν καὶ] νὰ στηρίζῃ νόμους τινὰς φιλανθρώπους καὶ ἡμέρους εἰς τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν γειτονευόντων λαῶν, [ἀλλὰ κυρίως] νὰ προστατεύῃ τὸν ἐν Δελφοῖς ναόν[4]). Ὑστερώτερα δὲ (ἀπὸ τοῦ 586 π. Χ.) ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν πυθικῶν ἀγώνων. Δὲν ἀπέβλεπε λοιπὸν εἰς ἄμυναν κατὰ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, οὐδ' ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῶν μετεχουσῶν πόλεων· διὸ καὶ ἀργὸν εὑρίσκομεν τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἔριδας τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους.

§. 3. *Συνέχεια.*

201. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀναφαίνεται ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἰς τοὺς λεγομένους ἱεροὺς πολέμους (κατὰ Κίρρας μεταξὺ τοῦ 600 καὶ 590, π. Χ. κατὰ Φωκίδος 355—346, κατὰ Ἀμφίσσης 340—339, κατὰ Αἰτωλῶν 280), γενομένους κατὰ ὑβριστῶν τοῦ ναοῦ, καθ' οὓς πολέμους μέλη μέγα δυνάμενα μετεχειρίζοντο τὸ συνέδριον εἰς ἰδιοτελεῖς πολιτικοὺς

[1]) Κατὰ τὰ χρονικὰ τῆς Πάρου 1522 π. Χ. «Τὰ πάλαι μὲν οὖν ἀγνοεῖται· Ἀκρίσιος δὲ τῶν μνημονευομένων πρῶτος διατάξαι δοκεῖ τὰ περὶ τοὺς Ἀμφικτύονας καὶ πόλεις ἀφορίσαι τὰς μετασχούσας τοῦ συνεδρίου, καὶ ψῆφον ἑκάστῃ δοῦναι, τῇ μὲν καθ' αὐτὴν, τῇ δὲ μεθ' ἑτέρας ἢ μετὰ πλειόνων· ἀποδεῖξαι δὲ καὶ τὰς ἀμφικτυονικὰς δίκας, ὅσαι πόλεσι πρὸς πόλεις εἰσί». Στράβ. Θ'. σελ. 420. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Ὠνομάσθη δὲ ἤτοι ἀπὸ Ἀμφικτύονος τοῦ Δευκαλίωνος, ὅτι αὐτὸς συνήγαγε τὰ ἔθνη βασιλεύων — ἢ ἀπὸ τοῦ περιοίκους εἶναι τῶν Δελφῶν τοὺς συναχθέντας. Ἁρποκρ. ἐνίοτε δὲ λέγεται καὶ τὸ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον, καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸ ἐπὶ τῶν περσικῶν συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἰσθμῷ μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ἐν Σπάρτῃ, μηδὲ μὲ τὸ ὑστερώτερον ἐν Κορίνθῳ, ὅπερ ἀνηγόρευσε τὸν Ἀλέξανδρον, στρατηγὸν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Θεσσαλοί, Βοιωτοί, Δωριεῖς, Ἴωνες, Περῥαιβοί, Μάγνητες, Λοκροί, Οἰταῖοι, ἢ Αἰνιᾶνες, Ἀχαιοί, Φθιῶται, Μαλιεῖς ἢ Μηλιεῖς, Φωκεῖς καὶ Δόλοπες.

[4]) Ὅρα τὸν ὅρκον τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν τῇ προεκδόσει τοῦ μεταφρ.

σκοποὺς [ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὑπερασπίσεως τῶν συμφερόντων αὐτοῦ. Οὕτως οἱ Λακεδαιμόνιοι, Ἀθηναῖοι, Θηβαῖοι] ὡς καὶ Φίλιππος ὁ Μακεδών, λαβὼν εἰς τὸ συνέδριον (346 π. Χ.) τὴν θέσιν τῶν Δωριέων καὶ Φωκέων, οἵτινες ὅμως ὕστερον πάλιν ἀποκατεστάθησαν. Διέμενε δὲ ἡ Ἀμφικτυονία καὶ ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ὑπετάχθησαν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ μεταβολήν τινα εἶτον διοργανισμὸν αὐτῆς ὑπὸ Αὐγούστου παθοῦσα, ἐξηκολούθει ὑπάρχουσα καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Καισάρων.

§. 4. *Ἐσωτερικὸς διοργανισμὸς τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ Συνεδρίου.*

202. Ἱερὰ τῶν Ἀμφικτυόνων ἦτον ὁ ναὸς τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος καὶ ὁ τῆς Ἀμφικτυονίδος Δήμητρος ἐν Ἀνθήλῃ παρὰ τὰς Θερμοπύλας. Αἱ σύνοδοι δὲ ἐγίνοντο δὶς τοῦ ἔτους [«ἔαρός τε καὶ μετοπώρου»] ποτὲ μὲν εἰς Δελφοὺς, ποτὲ δὲ εἰς Θερμοπύλας[1]). Αἱ ψῆφοι ἦσαν 24, δύο δι' ἕκαστον τῶν συνδεδεμένων ἐθνῶν· ἀλλὰ πῶς αὗται διηροῦντο μεταξὺ τῶν πόλεων μεγάλων ἐθνῶν, ὁποῖοι οἵ τε Ἴωνες καὶ Δωριεῖς, δὲν ἔνε ὅλως σαφές. Οἱ παρὰ τῶν πόλεων πεμπόμενοι πρέσβεις ἐλέγοντο ἱερομνήμονες καὶ πυλαγόραι (πιθανὸν εἷς ἱερομνήμων καὶ πλείονες πυλαγόραι ἐξ ἑκάστης πολιτείας), ὧν τὰ ἔργα καὶ αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις δὲν διευκρινίσθησαν ἐπαρκούντως[2]). Ἐκτὸς δὲ τῆς συνεδριάσεως γίνεται καὶ ἐκκλησίας μνήμη, εἰς ἣν συνήρχοντο πάντες οἱ ἐκεῖ εὑρισκόμενοι πολῖται ἐκ τῶν πόλεων τοῦ δεσμοῦ. [Αἰσχ. Κ. Κτησ. §. 124.]

Β.

Δεσμοὶ τοπικοὶ ἢ σύλλογοι.

§. 5. *Τοιοῦτοι δεσμοὶ καθόλου.*

203. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ μικρῶν πόλεων εὑρίσκομεν συνδέσμους τινὰς, ὧν στερεουμένων ἐνίοτε διὰ τῆς λατρείας κοινοῦ τινος ἐθνικοῦ θεοῦ, σκοπὸς ἦν τὸ βουλεύεσθαι περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων,

[1]) Συνήθως ἡ μὲν ἐαρινὴ πυλαία συνήρχετο ἐν Δελφοῖς, ἡ δὲ μετοπωρινὴ ἐν Θερμοπύλαις. Τινὲς δὲ ἐδέχθησαν καὶ δύο συνόδους κατ' ἔτος εἰς ἑκάτερον τῶν τόπων· πυλαία δὲ λέγεται οὐ μόνον ἡ εἰς Πύλας γενομένη σύνοδος, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς Δελφούς. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Οἱ ἱερομνήμονες ἐσχημάτιζον καὶ ἴδιον συνέδριον. [Οἱ ἱερομνήμονες λέγονται καὶ σύνεδροι ἐνίοτε, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἁπλῶς Ἀμφικτύονες· δὲν ἦνε δὲ ἀληθὲς ὅτι οἱ μὲν ἱερομνήμονες ἦσαν ὡρισμένοι διὰ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα, οἱ δὲ πυλαγόραι (ἢ πυλαγόροι) διὰ τὰ πολιτικά· ἐγὼ νομίζω τοὺς μὲν ἱερομνήμονας

καὶ κρίνειν τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔριδας, καὶ γράφειν ψηφίσματα περὶ πολέμου πρὸς ξένους· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀναφαίνεται ἡ τάσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, καθ' ὅσον τὸ τέλος τῶν τοιούτων δεσμῶν συνήθως ἦν διχόνοια μεταξὺ των καὶ σπουδή τινων πόλεων πρὸς τὴν ἡγεμονίαν. Τοιοῦτοι δεσμοὶ ἦσαν π. χ. ὁ τῶν Φωκέων καὶ ὁ τῶν Θεσσαλῶν, οἵτινες ἄλλως ἦσαν διηρημένοι εἰς ἀνεξαρτήτους ἀριστοκρατικῶς πολιτευομένας πόλεις, καὶ μόνον εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις ἐξέλεγον ἕνα ταγὸν, ἤτοι στρατηγὸν αὐτοκράτορα ἢ δικτάτωρα[1]). Καὶ μεταξὺ δὲ τῶν Ἀρκάδων εὑρίσκομεν ἕνα τὸ 369 κατὰ τῆς Σπάρτης συσταθέντα δεσμὸν[2]), τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ὕστερον ἡνώθησαν μετὰ τοῦ συλλόγου τῶν Ἀχαιῶν, Αἰτωλῶν ἢ Σπαρτιατῶν. Ὡσαύτως δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἰωνικῶν[3]) καὶ δωρικῶν πόλεων κατὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ὑπῆρχε χαλαρός τις δεσμὸς καὶ ὀλίγης διαρκείας. — Καθόλου δὲ εἰπεῖν πάντες οἱ τοιοῦτοι δεσμοὶ, ἐνόσῳ ἐπεκράτει ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λακεδαίμονος, δὲν ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν πολιτικήν τινα βαρύτητα· ἀφοῦ ὅμως αἱ πόλεις αὗται διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν διαφθορᾶς καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας ἐρίδων ἐξενευρίσθησαν κατὰ μικρὸν, ἀνεδείχθησάν τινες καὶ τῶν δεσμῶν τούτων.

§. 6. *Δεσμὸς τῶν Βοιωτῶν.*

204. Εἰς Βοιωτίαν, διαιρουμένην εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα κράτη, ἐσχηματίσθη δεσμός τις[4]) λεγόμενος τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν μὲ κοινὰ

οἱονεὶ γραμματεῖς (ὥσπερ καὶ λέγονται ἐνίοτε) καὶ ὑπομνηματιστάς· τοὺς δὲ πυλαγόρας, ῥήτορας ὑπὲρ τῆς πεμπούσης αὐτοὺς πόλεως. Ὅθεν καὶ οὗτοι μὲν, ἐν Ἀθήναις, ὡς σπουδαιότεροι, αἱρέσει κατ' ἔτος ἐξελέγοντο, ἐκεῖνοι δὲ, οἱ Ἱερομνήμονες, ἐπὶ ἀόριστον χρόνον, ὡς φαίνεται. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[1]) Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον εὑρίσκομεν τυράννους, καὶ τὸ 376 ὑπέκυψεν ἡ Θεσσαλία πᾶσα ὑπὸ τὸν Φεραῖον τύραννον Ἰάσονα [σύμμαχον τῶν Θηβαίων· ἀφοῦ δὲ οὗτος τῷ 370 ἐδολοφονήθη, ἐγένετο τύραννος ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τοῦ 369 – 357, περιορισθεὶς ἐν Φεραῖς. Τοῦτον ἐδολοφόνησεν Λυκόφρων ὁ Β', ἐφ' οὗ] ὕστερον ὑπετάχθη ἡ χώρα εἰς τοὺς Μακεδόνας [τῷ 357 διὰ Φιλίππου, καὶ ἔμεινεν αὐτοῖς ὑποτελὴς μέχρι 197 π. Χ.]

[2]) Τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων, οὗ τὸ συνέδριον (ἡ σύνοδος) ἐγίνετο ἐν Μεγαλοπόλει, τὴν δὲ κυβερνητικὴν δύναμιν εἶχον μύριοι ἀπὸ πάσης τῆς Ἀρκαδίας. Τινὲς νομίζουσιν ὅτι κατὰ τὴν εἰρήνην τὴν γενομένην μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην διελύθη ὁ δεσμὸς τῶν Ἀρκάδων. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[3]) Πανήγυρις εἰς τὸ Πανιώνιον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης Πανιώνια πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος [Ἑλικωνίου].

[4]) Πρὸ τοῦ περσικοῦ πολέμου ἦδη ἡνώθησαν οἱ Πλαταιεῖς μετὰ τῶν Ἀθηναίων,

ἱερὰ, Παμβοιώτια, παρὰ τὴν Κωρώνειαν. Οἱ προεστῶτες τοῦ κοινοῦ ὠνομάζοντο Βοιωτάρχαι, ὧν ἡ ἀρχὴ ἐνιαύσιος μὲν ἦν, ἀλλὰ ἠδύνατο καὶ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς πολλάκις νὰ ἀνατεθῇ. Οὗτοι ἐπρότεινον τὰ πρακτέα ταῖς 4 βουλαῖς τῶν Βοιωτῶν [αἵ περ εἶχον ἅπαν τὸ κῦρος][1]). Οἱ Θηβαῖοι δὲ ἦσαν ἡγεμόνες τοῦ δεσμοῦ, τοῦ ὁποίου αἱ πόλεις, ὀλιγαρχικαὶ οὖσαι τὸ πάλαι, πολλὰ ἔπαθον ὕστερον ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν κομμάτων, συνεργούντων ἐν μέρει τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. Προσεφέροντο δὲ οἱ Θηβαῖοι, μάλιστα μετὰ τὸν περσικὸν πόλεμον, πολλὰ ἡγεμονικῶς πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις[2]), ὕστερον δὲ, ὅτε αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη ἐξησθένησαν, ἀνεδείχθησαν ἐπί τινα χρόνον καὶ πολλὰ ἐπίσημοι[3]) διὰ Πελοπίδου, ὅστις τὸ 379 ἀποκατέστησε τὴν δημοκρατίαν, καὶ Ἐπαμινώνδου. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀνδρῶν τούτων (Πελοπίδας † 364, Ἐπαμεινώνδας † 362 ἐταπεινώθησαν πάλιν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι κατὰ τῶν Φωκέων βοήθειαν παρὰ τοῦ Μακεδόνος Φιλίππου. Ἀλλ' οὗτος, ἐχθρὸς αὐτῶν μετ' οὐ πολὺ γενόμενος, τοὺς ἀφήρεσε μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην 338 διὰ παντὸς τὴν δύναμιν. Ὅμως δὲ ὁ δεσμὸς αὐτῶν, ἀνανεωθεὶς ἔπειτα τὸ 315 π. Χ. διὰ Κάσανδρον, διήρκεσε πολὺν χρόνον [ἔτι καὶ μετὰ τὴν κατασκαφὴν τῆς Κορίνθου].

§. 7. *Ὁ σύλλογος τῶν Ἀχαιῶν.*

205. Αἱ 12 πόλεις τῶν Ἀχαιῶν, αἵ τινες ἕνεκα τῆς θέσεώς των,

μεθ' ὧν ἔμειναν οὕτω μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε ἡ πόλις αὐτῶν κατεστράφη ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ὕστερον δὲ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδου εἰρήνην ἀνηγέρθη πάλιν (386) — [λέγεται ὅτι 14 πόλεις ἀπετέλουν τὸν δεσμὸν, ὧν βεβαίως ἦσαν αἱ Θῆβαι, ὁ Ὀρχομενὸς, ἡ Λεβάδεια, Κορώνεια, Κῶπαι, Ἁλίαρτος, Θεσπιαὶ, Τάναγρα καὶ Ἀνθηδὼν, ἴσως δὲ καὶ ἡ Χαλία, Χαιρώνεια, Πλάταια, Ὠρωπὸς καὶ Ἐλευθεραί. σημ. τοῦ μεταφρ.]

[1]) Θουκ. Ε'. 38. Ἦσαν δὲ οἱ Βοιωτάρχαι καὶ στρατηγοὶ ἐν πολέμῳ· τὸν δὲ ἀριθμὸν ἦσαν ἐπὶ μὲν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου 11, δύο τῶν Θηβαίων, καὶ εἷς ἀφ' ἑκάστης τῶν ἄλλων πόλεων· ἀπὸ δὲ τοῦ 387 ἀναφέρονται πολέμαρχοι μόνον ἐν Θήβαις. ἀφοῦ δὲ τὸ 379 εἰσήχθη ἡ δημοκρατία κατεστάθησαν 7 Βοιωτάρχαι, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ὡς ἄρχοντες τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἀπὸ τοῦδε ἦν οὐχὶ νὰ ἀνανεώσωσι τὸν δεσμὸν, ἀλλὰ νὰ στηρίξωσιν ἓν μόνον πολίτευμα, δι' ἅπασαν τὴν Βοιωτίαν, οὗ πρωτεύουσα νὰ ᾖ νε αἱ Θῆβαι, αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις δῆμοι, ὡς αἱ Ἀθῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Κατὰ τὴν εἰρήνην ἐπὶ Ἀνταλκίδου (387) ἀπώλεσαν αἱ Θῆβαι τὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν συμμάχων πόλεων δύναμίν των, ἀλλ' ἡ ταπείνωσις αὕτη δὲν διήρκεσε πολὺ, καὶ ἀπὸ τοῦ 379 ὑψώθησαν πάλιν αἱ Θῆβαι.

[3]) Ἐρίσαντες πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἑλλήνων. Σημ. τοῦ μετ.

πολὺν χρόνον δὲν ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος κλονισμῶν, ἐσχημάτιζον ἔκπαλαι ἥσυχόν τινα καὶ [ὡς πρὸς τὸ πολίτευμα] ὁμοιόμορφον δεσμὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων, ὅτε διελύθη. Ἀλλ' ἐνόσῳ ἐπεκράτουν αἱ ταραχαὶ τῶν Μακεδόνων πρὸς ἀλλήλους ἀνενεώθη πάλιν ὑπό τινων πόλεων (περὶ τὸ 280), μεθ' ὧν ἠνώθησαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ, ἵνα συνυπερασπίζωνται ἀλλήλας καὶ ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν τυράννων, καὶ ἰδίως κατὰ τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας· ἐπὶ Ἀράτου († 213) καὶ ἐξεραίτως ἐπὶ Φιλοποίμενος († 183) ὁ σύλλογος οὗτος ἐδοξάσθη πολὺ ἐπὶ βραχὺν χρόνον· ἀλλὰ καὶ οὗτος πολλὰ παθὼν ἐκ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρίδων καὶ ἐξασθενήσας εἰς τοὺς πολέμους πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ Σπαρτιάτας, παρεσκεύασε τὴν ὁδὸν πρῶτον μὲν εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Οὗτοι δὲ οἱ τελευταῖοι πολὺν χρόνον ἦσαν φίλοι τῶν Ἀχαιῶν, ὕστερον ὅμως ὑβριστικῶς προσεφέροντο πρὸς αὐτοὺς καὶ μετὰ τὴν κατὰ Περσέως νίκην ὑπὲρ τοὺς 1000 τῶν ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν ἔσυραν εἰς Ῥώμην, ὅπου ἔμειναν [κρατούμενοι] ἀπὸ τοῦ 167—150. Νέος δὲ πόλεμος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συνεπέφερε μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κορίνθου (146) τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ Ἀχαΐα ἐγένετο ἐπαρχία ῥωμαϊκή.

§. 8. *Διοργανισμὸς τοῦ συλλόγου.*

206. Δὶς τοῦ ἔτους τακτικῶς συνερχόμενοι οἱ πολῖται ἐκ τῶν πόλεων τοῦ δεσμοῦ εἰς τὸ ἄλσος τοῦ Ὁμαγυρίου Διὸς Ἀρνάριον παρὰ τὸ Αἴγιον ἐβουλεύοντο περὶ τῶν κοινῶν τοῦ δεσμοῦ ὑποθέσεων, οἷον περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης ἢ συμμαχίας, περὶ παραλαβῆς νέων μελῶν, περὶ κρίσεως τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρίδων καὶ θέσεως νέων συμμαχικῶν νόμων[1])· ἡ δὲ ψηφοφορία ἐγίνετο κατὰ πόλεις. Εἷς στρατηγὸς[2]), εἷς ἵππαρχος καὶ εἷς γραμματεὺς ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἐν τέλει, ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἄρχοντες· ἔξω δὲ τούτων μνημονεύονται 10 δαμιουργοί. Πᾶσα πόλις, τὰ αὐτὰ δίκαια ἔχουσα, ἦν ἀνεξάρτητος καὶ αὐτόνομος, καὶ πανταχοῦ μόνον πρὸς τοῦτο ἀπέβλεπον, ὅπως διατηρῆται τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἐνῷ οἱ Μακεδόνες διέκειντο εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς τυράννους.

§. 9. *Αἰτωλικὸς δεσμός.*

207. Εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἡ ὁποία ἕνεκα τῆς θέσεώς της διέμενεν

[1]) Ἑκάστη δὲ σύνοδος διήρκει 3 ἡμέρας. Σημ. τοῦ μεταφρ.

[2]) Πρότερον ἦσαν δύο στρατηγοί, [ἀπὸ δὲ τοῦ 255 π. Χ. εἷς.].

ἀνεξάρτητος, ὑπῆρχεν ἀποκεχωρισμένος τις ἐπαρχιακὸς δεσμὸς, ὅστις ῥητῶς ἀναφέρεται πρῶτον κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτε οἱ ὠμοὶ καὶ πολεμικοὶ Αἰτωλοὶ ἀνεφάνησαν ὡς λίαν ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τῶν Μακεδόνων καὶ πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις μεθ' ἑαυτῶν συνέδεσαν. Ὕστερον δὲ ἡνώθησαν μετὰ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Μακεδόνος Φιλίππου, υἱοῦ Δημητρίου, ἀλλ' ἡ εὔνοια τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἐπίκρανεν αὐτοὺς, διὸ προσεκάλεσαν ἐκ Συρίας βοηθὸν τὸν Ἀντίοχον, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ ὁποίου (189) ὑπέπεσαν εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Ῥώμης. Ὅμως δὲ διέμειναν ὁ Αἰτωλικὸς δεσμὸς πολὺν ἔτι χρόνον, [καὶ ἀφοῦ ὁ Αὔγουστος συνῴκισε τοὺς ὑπολειφθέντας Αἰτωλοὺς εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν Νικόπολιν].

§. 10. *Διοργανισμὸς τοῦ δεσμοῦ τούτου.*

208. Πᾶσα πόλις τοῦ δεσμοῦ ἦν αὐτόνομος, ἀλλὰ περὶ πολέμου καὶ περὶ εἰρήνης καὶ περὶ τῶν κοινῶν τοῦ δεσμοῦ ὑποθέσεων, ὤφειλον νὰ ἀποφασίζωσι κοινῶς συνερχόμενοι. Ἐγίνοντο δὲ δύο συνελεύσεις· μία μὲν, ἡ μεγάλη, κατ' ἔτος εἰς τὸν ἐν Θέρμοις ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, [τὸ φθινώπορον διὰ τὰς ἀρχαιρεσίας], ἑτέρα δὲ μικροτέρα ἔμμονος ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων παρ' ἑκάστης τοῦ δεσμοῦ πόλεως ἀποκλήτων. Ἀνώτατος δὲ ἄρχων τοῦ δεσμοῦ ἦτον εἷς στρατηγὸς, παρὰ τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται καὶ ἵππαρχός τις καὶ γραμματεύς. Τὸ δὲ πολίτευμα ἦν εἰς τὰ κυριώτερα δημοκρατικόν.

Γ.

Συμμαχία καὶ ἡγεμονία.

§. 11. *Ἱστορία τῆς ἡγεμονίας. Σπάρτη.*

209. Παρὰ τοὺς μνημονευθέντας κατὰ χώρας δεσμοὺς εὑρίσκομεν καὶ ἄλλους μεγαλητέρους μεταξὺ πολλῶν χορῶν καὶ πόλεων πρὸς κοινὴν ὑπεράσπισιν, τὰς λεγομένας συμμαχίας, εἰς τὰς ὁποίας μία τις πρωτεύουσα πόλις εἶχε νομίμως ἀναγνωρισμένην τὴν ἡγεμονίαν. Οὕτω πολὺ πρὸ τῶν περσικῶν ἐσχημάτιζον αἱ πλεῖσται πόλεις τῆς Πελοποννήσου (Ἄργους καί τινων μικροτέρων ἐξαιρουμένων) δεσμόν τινα διὰ νὰ βουλεύωνται περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Τὴν ἡγεμονίαν δὲ αὐτοῦ εἶχεν ἡ Σπάρτη, ἡγουμένη εἰς τὸν πόλεμον, παρέχουσα τοὺς στρατηγοὺς, καὶ προσδιορίζουσα τὰς

στρατιωτικὰς δυνάμεις καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἑκάστη πόλις ὤφειλε νὰ παράσχῃ. Εἰς τὸν κατὰ Ξέρξου πόλεμον συνέστη συμμαχία τῶν πλείστων ἑλληνίδων πόλεων πρὸς κοινὴν ἄμυναν, ἐν ᾗ ἡ Σπάρτη κατὰ τὴν θέλησιν τῶν Πελοποννησίων ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν. Τόπος δὲ τῆς συνελεύσεως τῶν βουλευομένων πρέσβεων ἦν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ περσικοῦ πολέμου ὁ Ἰσθμός. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μυκάλῃ μάχην περιελάμβανεν ὁ δεσμὸς οὗτος καὶ τὰς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἀποικίας.

§. 12. *Συνέχεια. Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι.*

210. Ἀλλὰ κατὰ θάλασσαν ἔπρεπεν ἡ Σπάρτη μετ' οὐ πολὺ νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὰς Ἀθήνας (477), ὧν ἡ θαλασσία δύναμις ἦν πολλῷ σημαντικωτέρα καὶ εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν ἀποικίας εὗρον ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν, ὕστερον δὲ ἐξέτεινον αἱ Ἀθῆναι καὶ κατὰ ξηρὰν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἀπέναντι τῆς τῶν Σπαρτιατῶν· ὥστε ἡ μὲν Σπάρτη ἔμεινεν ἐπὶ κορυφῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ δεσμοῦ, αἱ δὲ Ἀθῆναι κατὰ μικρὸν ἥνωσαν μεθ' ἑαυτῶν τοὺς νησιώτας Ἴωνας, τὰς ἀποικίας κατὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας, καί τινας πόλεις ἐντὸς αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος. Ὅμως τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν διεύθυνον αἱ Ἀθῆναι πολλὰ αὐθαιρέτως, καὶ τέλος μάλιστα ἐπροχώρησαν τόσον, ὥστε ἀντὶ νὰ προσφέρωνται πρὸς τὰς ἄλλας συμμάχους πόλεις, ὡς πρὸς ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμους, μετεχειρίζοντο αὐτὰς ὡς ὑπηκόους· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον νὰ συνεισφέρωσιν οἱ σύμμαχοι πλοῖα μόνον καὶ μετρίους φόρους (ὁρισθέντας τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀριστείδου εἰς 460 τάλαντα), συλλεγομένους καὶ φυλαττομένους εἰς Δῆλον ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀττικῶν ἑλληνοταμιῶν. Ἀφοῦ ὅμως ἤρξαντο οἱ σύμμαχοι αὐτοὶ ἀπρονοήτως πως, ἀντὶ νὰ παρέχωσι πολεμικὴν δύναμιν, χρήματα νὰ θέλωσι νὰ εἰσφέρωσιν, ηὔξησε τῶν Ἀθηνῶν ἡ δύναμις, καὶ οἱ σύμμαχοι κατὰ μέγα μέρος ἐγένοντο, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεθύμουν, φόρου ὑποτελεῖς. Τὸ θησαυροφυλάκιον μετεκομίσθη ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας (460). Οἱ φόροι ἐπὶ Περικλέους καὶ Ἀλκιβιάδου ἀνέβησαν, καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀνεμιγνύοντο πολυτρόπως εἰς τὰ πολιτικὰ αὐτῶν πράγματα, ἐπιτάσσουσαι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, καὶ ἀντιποιούμεναι μάλιστα καὶ τὴν διαδικασίαν εἰς σπουδαίας ὑποθέσεις, καὶ πέμπουσαι ἐπιθεωρητὰς καὶ κατασκόπους, ἵνα ἐπαγρυπνῶσιν ἐπ' αὐτῶν.

§. 13. *Συνέχεια. Σπάρτη. Ἀθῆναι. Θῆβαι. Μακεδονία.*

211. Ἡ ἐκ τούτου δὲ δυσαρέσκεια καὶ ὁ φόβος ἐγένοντο αἰτία ἵνα

ἄλλαι πόλεις ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Σπάρτης· ὅθεν συνέστη ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος (431—404)· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ Σπάρτη ὡσαύτως μετὰ τὴν νίκην κατεχράτο τὴν ἡγεμονικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ ἐζήτει παντοῦ νὰ εἰσαγάγῃ τὸ μισητὸν ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, πάλιν ὑψώθησαν κατὰ μικρὸν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἰδίως μετὰ τὴν ἐν Κνίδῳ νίκην τοῦ Κόνωνος (394). Ἔτι δὲ καὶ ἡ εἰρήνη αὐτὴ τοῦ Ἀνταλκίδου (387), καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐγένετο διαιτητὴς καὶ πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων αὐτονόμους ἐκήρυξεν, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν τῶν Ἀθηναίων δύναμιν, ὑψωθεῖσαν μάλιστα ἀπὸ τοῦ ἔτους 371. Πλὴν ἡ δικαιοσύνη καὶ πραότης, δι' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχὰς ἐζήτουν νὰ ὑψώσωσι τὴν ἀναγεννηθεῖσαν αὐτῶν δύναμιν, δὲν διήρκησαν πολὺ, καὶ ἡ ἡγεμονία κατὰ μέγα μέρος ἀπώλετο διὰ τῶν ἐπαναληφθεισῶν πάλιν καταχρήσεων (ὁ συμμαχικὸς πόλεμος 357—355). Ἐν δὲ τῇ ἀδρανείᾳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης καὶ αἱ Θῆβαι αὐταὶ ὠρέχθησαν ἐπί τινα χρόνον (371 Λεῦκτρα — 362 Μαντίνεια) τῆς ἡγεμονικῆς δυνάμεως. — Ἀπὸ τῶν ἐρίδων δὲ τούτων καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν πόλεων ὠφεληθεὶς ὁ Μακεδὼν Φίλιππος ἀνέλαβε μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νίκην (338) τὴν ἡγεμονίαν, μεταβληθεῖσαν μετ' οὐ πολὺ εἰς μακεδονικὴν κυριαρχίαν, κατὰ τῆς ὁποίας ἐμόχθουν οἱ Ἕλληνες, ἑωσοῦ ἡ ῥωμαϊκὴ δύναμις ἀμφοτέρους κατέπιεν.

Ἀποικίαι.

§. 1. *Ἱστορία τῶν ἀποικιῶν.*

212. Ἡ θεμελίωσις τῶν ἀποικιῶν συνέχεται μὲ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τὰ κατ' αὐτήν. Πενθίλος ὁ τοῦ Ὀρέστου λέγεται ὅτι ἐγένετο οἰκιστὴς ἀποικιῶν (αἰολικῶν, ἀχαϊκῶν) ἐκ Βοιωτίας εἰς τὰ παράλια τῆς Μυσίας, εἰς Λέσβον, Τένεδον καί τινας ἄλλας μικροτέρας νήσους. Πρὸς μεσημβρίαν δὲ τούτων εἰς τὰς παραλίας τῆς Λυδίας, τὴν βόρειον Καρίαν καί τινας τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους, ἀπῳκίσθησαν οἱ Ἴωνες οἵτινες, διωχθέντες ἐκ τῶν βορείων παραλίων τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, κατέφυγον εἰς Ἀττικὴν, ὅθεν ἔπειτα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Κόδρου ἐζήτησαν ἄλλας οἰκήσεις. Κατέσχον λοιπὸν, ἑνωθέντες μὲ ἄλλους λαοὺς διαφόρων γενῶν, μέγα μέρος τῶν Κυκλάδων καὶ ἐσχημάτισαν ἰδίως εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὰς παρακειμένας νήσους αὐτόνομα κράτη, ἔχοντα μὲν χαλαρόν τινα δεσμὸν πρὸς ἄλληλα

(Πανιώνια), ἀλλὰ καὶ ἐχθρικῶς πολλάκις διακείμενα· διὰ τῆς παιδείας δὲ καὶ τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ἐνεργείας ἤκμαζον, καὶ ἔπεμπον καὶ ἀλλαχοῦ, ἰδίως ἡ Μίλητος, πλῆθος ἀποικιῶν, μάλιστα περὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος. Τέλος δὲ ἠκολούθησαν καὶ δωρικαὶ ἀποικίαι ἐκ Μεγάρων καὶ Ἀργολίδος δυτικώτερα εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τὰς παρακειμένας αὐτῇ νήσους, ὅπου καὶ δεσμόν τινα ἀπετέλουν (ὁ τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος ναός).

§. 2. *Συνέχεια.*

213. Καὶ ἡ μεγάλη Ἑλλὰς (magna Græcia) ἐγκαίρως ἀπῳκίσθη ὑπὸ Ἑλλήνων (ἀχαϊκαὶ καὶ δωρικαὶ ἀποικίαι). Ἐκ τῆς Εὐβοίας, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς Χαλκίδος, ἐξῆλθον πολλαὶ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας (Κύμη, Cumae, ἡ ἀρχαιοτάτη [περὶ 800 π. Χ.]) καὶ Σικελίας, τῆς Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας (Χαλκιδική). Δωρικὰς δὲ ἀποικίας εὑρίσκομεν εἰς Σικελίαν, οἷον τὰς Συρακούσας (κορινθιακὴν ἀποικίαν, θεμελιωθεῖσαν πιθανῶς τὸ 734), τὴν Γέλαν (περὶ τὸ 689), τὸν Ἀκράγαντα (περὶ τὸ 581)· εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου πόντου, ὡς τὴν Κέρκυραν (κορινθιακὴν), καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θρᾴκης, ὡς τὸ Βυζάντιον (μεγαρικήν). Οὕτως εὑρίσκομεν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ (Μασσαλία θεμελιωθεῖσα περὶ τὸ 600 ὑπὸ τῶν Φωκαέων ἐκ τῶν παραλίων τῆς μικρᾶς Ἀσίας) μέχρι τῶν ἐνδοτάτων μυχῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ κατὰ τὴν Εὐρώπην καὶ κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ κατὰ τὴν Λιβύην (Κυρήνη κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐκ Θήρας Δωριέων τὸ 631 κατὰ Εὐσέβιον), οἰκουμένας ὑπὸ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες κατὰ τοὺς ἐπικαίρους τόπους κτιζόμεναι ταχέως ἤκμαζον καὶ πανταχοῦ ἐξήπλωναν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν.

§. 3. *Αἴτια τῶν ἀποικίσεων.*

214. Ἡ κτίσις πολλῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν συνέχεται μὲ τὴν μεγάλην τῶν λαῶν κίνησιν, τὴν λεγομένην κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ Δωριέων, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγένετο τούτου αἰτία· ἀλλ' ὅμως τινὲς ἐγένοντο καὶ ἕνεκα ὑστερωτέρων πολέμων. Ἀφοῦ δὲ αἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἀποκατεστάθησαν ἐπέμποντο ἀποικίαι· τοῦτο μὲν διὰ ψηφισμάτων τῶν πόλεων, ἵνα καταλάβωσι τοὺς καταλλήλους πρὸς ἐμπόριον τόπους ἢ ἵνα ἀπαλλαχθῇ πόλις τις ἀπὸ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ λαοῦ πλῆθος (μάλιστα ἐξ ὀλιγαρχουμένων πόλεων), τοῦτο δὲ ἀπήρχοντο καὶ ἕνεκα πολιτικῶν δυσαρεσκειῶν.

§. 4. *Τρόπος τῆς ἀποικίσεως. Σχέσεις τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν.*

215. Ὅσαι τῶν ἀποικιῶν διὰ ψηφίσματος τῆς πόλεως ἐπέμποντο, ἠρώτων πρὶν τοῦ ἀπελθεῖν τὸ μαντεῖον· ἡγεμόνες δὲ τῆς ἀποικίσεως ἐξελέγοντο εἷς ἢ πλειότεροι οἰκισταί, καὶ συνήθως παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν ἀναμμένον πῦρ ἐκ τοῦ πρυτανείου τῆς μητροπόλεως· καθόλου δὲ αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐσυμφώνουν ἀκριβῶς μὲ τὰς τῆς μητροπόλεως, εἰς τὰς μεγάλας ἑορτὰς τῆς ὁποίας ἔπεμπον κατὰ καιροὺς καὶ θεωρίας αἱ ἀποικίαι· ἰδία δὲ λατρεία εἰσήγετο πολλάκις πρὸς τιμὴν τῶν οἰκιστῶν. Εἰς τὰ νομίσματα ἐτήρουν τὸν αὐτὸν μετὰ τῆς μητροπόλεως τύπον, καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις τοὺς πρέσβεις αὐτῆς περιεποιοῦντο καὶ ἐτίμων ἐξαιρέτως. Ἐνταῦθα δὲ ἀναφαίνεται ἡ εὐσεβὴς ἐκείνη [ὡς τέκνα γονεῦσιν] καὶ ἰδία τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, καίπερ ἀνεξαρτήτων ἄλλως καὶ αὐτονόμων, πρὸς τὴν μητρόπολιν σχέσις, ἥτις προσέτι καὶ ἐν τούτῳ δεικνύεται, ὅτι ἀμοιβαίως ὑπερασπίζοντο ἐν πολέμῳ ἢ τοὐλάχιστον ὡς ἀνόσιον ἐθεώρουν νὰ κινήσωσι πόλεμον κατ' ἀλλήλων.

§. 5. *Πολίτευμα τῶν ἀποικιῶν.*

216. Οἱ νόμοι καὶ αἱ πολιτικαὶ διατάξεις τῶν ἀποικιῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπομιμήματα τῶν τῆς μητροπόλεως· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πολίτευμα καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐγίνοντο πολλάκις ἐν ταῖς ἀποικίαις μεταβολαὶ καὶ ἀναπτύξεις, αἵτινες ἐνίοτε καὶ ὀπίσω εἰς τὴν μητρόπολιν ἐπενήργουν. Αἱ πλεῖσται ἀποικίαι ἐγένοντο κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀριστοκρατίας, ὅθεν καὶ τὰ παλαιότατα αὐτῶν πολιτεύματα ἦσαν ἀναμφιβόλως ἀριστοκρατικά, καθόλου εἰπεῖν· ἀλλὰ ταχεῖα αὔξησις, ἐμπόριον καὶ παιδεία διήγειραν πρωΐμα τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα. Ἐκ τούτου δὲ ἀπαντῶμεν καὶ ἐνταῦθα ποικίλους πολιτικοὺς ἀγῶνας, ποῦ μὲν δυναστικήν τινα δημοκρατίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς συνισταμένην τυραννίαν, ποῦ δὲ καὶ τιμοκρατικὰ πολιτεύματα, ὥσπερ εἴς τινας ἀποικίας κατὰ τὴν Ἰταλίαν Κυβέρνησιν ὑπὸ **1000** ἐκ τῶν πλουσιωτέρων. Πολιτικαὶ δὲ ἔριδες ἔδωκαν ἐνίοτε ἀφορμὴν εἰς καλὰς νομοθεσίας, ὁποία ἡ τοῦ Ζαλεύκου εἰς Λοκροὺς τοὺς Ἐπιζεφυρίους, καὶ ἡ τοῦ Χαρώνδα ἐν Κατάνῃ περὶ τὰ μέσα τοῦ ζ'. αἰῶνος. Εἰς μέρος τι τῆς μεγάλης Ἑλλάδος ἐπέφερεν ἡ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου (ἔλευσις αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν τὸ **530** ? Θάνατος **500**) πολιτικὰς μεταβολὰς, καθ' ὅσον αὐτὸς εἰσῆγεν ἀριστοκρατικὰ πολιτεύματα, ἅπερ ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἐπανάστασίς τις ἐξηφάνησεν (**504**).

§. 6. *Παράρτημα περὶ τῶν κληρουχιῶν.*

217. Τῶν ἀποικιῶν ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τὰς λεγομένας κληρουχίας, ἰδίως ἐν Ἀθήναις συνήθεις, δι' ὧν κατακτηθεῖσά τις ἢ κατὰ ἄλλον τρόπον προσγενομένη χώρα διενέμετο διὰ κλήρου εἰς πολίτας [πτωχοὺς], οἵτινες ἐλάμβανον μὲν ἰδίας ἀρχὰς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν πόλιν διετήρουν τὰ πολιτικά των δικαιώματα ὡς πολῖται, ὑπακούοντες καὶ τοῖς νόμοις αὐτῆς [a]). Οἱ νικηθέντες δὲ ἐγχώριοι, ὅπου δὲν ἐξεδιώκοντο, ἐγίνοντο ἢ πολῖται ὑπὸ εὐτελεῖς συνθήκας ἢ καὶ δοῦλοι· τοῦτο δὲ πολλάκις συνέβαινε καὶ τοῖς κατοίκοις τῶν χωρῶν, ὅπου ἀποικίαι ἐκτίζοντο.

---

[a]) Κληρούχους ἀντὶ ἀποίκων ἤρξαντο νὰ πέμπωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοῦ **506**. π. Χ. καὶ ἐξηκολούθησαν μετά τινων μεταξὺ διακοπῶν μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης· διήγειραν δὲ δι' αὐτῶν καὶ μῖσος πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἔχθραν οὐ μικράν. Ἴδε Ἡροδ. Ε', 77. Θουκ. Γ' ν'. Σημ. τοῦ μεταφραστοῦ.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ.

Οἱ ἀριθμοὶ δηλοῦσι τοὺς ἐν τῷ περιθωρίῳ.

Α.

Ἀγαθοεργοί 62.
Ἄγαλμα 22. 143.
Ἀγέλαι 69.
Ἀγορανόμοι 112.
Ἀγορὴ (ἀγορά) 20. 77. 103. 148.
Ἀγχιστεία 116. 118.
Ἀγὼν 134. 185.
— ἀτίμητος 134.
— τιμητὸς 134.
Ἀγῶνες ἱεροὶ στεφανῖται 185. 187.
— γυμνικοὶ 190.
— διονυσιακοὶ 190.
— ἱππικοὶ 190.
— μουσικοὶ 190.
Ἀδολεσχία 179.
Ἀδύνατοι 159.
Ἄδυτον 23. 143.
Ἄεθλα ἢ ἆθλα 185.
Ἀείσιτοι 106.
Ἀειφυγία 141.
Ἀετὸς 143.
Ἀθάνα (Ἀθηνᾶ πολιὰς) 59. 143.
Ἀθῆναι 79. 80.
Ἀθηναῖοι 82.
Ἆθλοθέται 113. 146.
Ἀθύρματα 29.
Αἰγανέαι 28.
Αἰγικορεῖς 81.
Αἴθουσα 33.
Αἴκλον 73.
Αἱματία 73.
Αἱρετοὶ 107.
Αἰσυμνῆται 7.
Αἶτας 71.
Αἰχμὴ 24.
Ἄκοιτις 30.
Ἀκόντιον 190.
Ἀκράτισμα 181.
Ἀκρόπολις 26. 80.
Ἀκτὴ 79.
Ἄκων 190.
Ἄλεισον 31.
Ἁλία 52.
Ἅλμα 190.
Ἅλοχος κουρίδιη 30.
Ἅλσος 23.
Ἁλτῆρες 190.
Ἁλύται 186.
Ἁλυτάρχης 186.
Ἅλφιτα 31. 73.
Ἀμφικτυονίαι 199.
Ἀμφίπολος 28.
(Ἀμφιφορεὺς 35.)
Ἀνάδικος δίκη 138.
Ἀναθήματα 143.
Ἀνάκρισις 133. 135
Ἀνάκτορον 143.
Ἀνάπηροι 108.
Ἀναρχία (ἡ πρὸ Εὐκλείδου) 87.
Ἀνδράποδον 28.
Ἄνδρες 69. 186. 190.
— πολυβοῦται 28.
Ἄνδρια 78.
Ἀνδρὼν 183.
Ἀνδρωνίτης 183.
Ἀνέχειν χεῖρας 22.
Ἀνθεστήρια 144.
Ἀθεστηριὼν 176.
Ἀντιγραφεὺς 106.
— τῆς διοικήσεως 168.
Ἀντίδοσις 165.
Ἀντιτιμᾶσθαι 134.
Ἄντυξ 24.
Ἀντωμοσία 133.
Ἀνυπεύθυνοι 138.
Ἀξίνη 24.
Ἀοιδοὶ 16.
Ἄορ 24.
Ἀορτὴρ 24.
Ἀπαγωγὴ 128. 132.
Ἀπατούρια 94.
Ἀπελεύθεροι 91.
Ἀπενιαυτισμὸς 141.
Ἀπήνη 190.
Ἁπλαῖ 74.
Ἀπογραφὴ 128
Ἀποδέκται 168.
Ἀποδοκιμασθέντες 108.
Ἀποικίαι 212.
Ἀποκηρύττειν 117.
Ἀπόκλητοι 208.
Ἀπολείπειν 116.
Ἀπόλλων 23.
Ἀπόλλωνλοξίας 197
— πατρῷος 81. 94. 143.
Ἀπολυμαίνεσθαι 22.
Ἀποστολεῖς 154.
Ἀποτῖσαι 139.
Ἀποφορὰ 46.
Ἀποφράδες ἡμέραι 121.
Ἀποχειροτόνησις 110.
Ἀρᾶσθαι 22.
Ἀργάδειοι 81.
Ἄργυρος 29.
Ἀρδάνιον 184.
Ἄρειος πάγος 80. 123.
Ἀρητῆρες 23.
Ἀριστῆες 19.
Ἄριστοι 6. 23.
Ἄριστον 31. 181.
Ἅρμα 25. 190.
— τέλειον 190.
Ἁρμοσταὶ 55.
Ἁρμόσυνοι 55.
Ἄρτεμις 59.
Ἄρτος 31.
Ἀρχαγέται 52. 53.
Ἀρχαὶ 107. 110.
Ἀρχαιρεσιάζειν 101.
Ἀρχαιρεσία 101.
Ἀρχιθεωρία 164.
Ἄρχων 107. 111. 192.
— ἐπώνυμος 107.
Ἀρχῶναι 181.
Ἀσάμινθος 34.
Ἀσέβεια 141.
Ἀσπὶς 24. 61.
Ἄστυ 80.
Ἀστυνόμοι 112.
Ἄσυλα 143.
Ἀτέλεια 12. 90. 191.
Ἀτιμία 58.
Ἄτιμοι 88. 118. 137.
Ἀττικὴ 79.
Αὐλὴ 33.
Αὐλὸς 31. 190. 181.
Αὐλῳδία 190. 191.
Αὐτομολία 141.
Αὐτόνομοι 210.
Αὐτοψία 145.
Ἀφαμιῶται 77.
Ἀφελεῖς 108.
Ἀχαιοὶ 32.

Β.

Βακτηρίαι 121.
Βαναυσία 28.
Βάσανος 133.
Βασιλεὺς 18. 19. 53. 111.
Βασίλισσα 144.
Βαφὰ 73.
Βέλος 24.
Βίβασις 70.
Βίδεοι ἢ Βίδυοι 55. 69.
Βλαῦται 182.
Βοὴ 51.
Βοηδρομιὼν 176.
Βοιωτάρχαι 204.
Βόμβυξ 182.
Βουαγὸρ 69.
Βοῦαι 69.
Βουλαία 106.
Βουλευτήριον 106.
Βουλευτικὸν 138.
Βουλὴ 21. 104. 123.
Βουληφόροι ἄνδρες 19.
Βοῶναι 113. 146.
Βραβευταὶ 190.
Βύσσος 182.
Βωμὸς 23. 143.

Γ.

Γαμηλιὼν 176.
Γελέοντες 81.
Γελωτοποιοὶ 181
Γένη 92. 94.
Γέρας 18. 19.
Γέροντες 19.
Γερουσία ἡ γερωνία 10. 51. 77.
Γέφυρα (πολέμιος) 25.
Γεωμόροι 6. 82.
Γνήσιοι 30. 116.
Γουνάζεσθαι ἢ γουνοῦσθαι.
Γραικοὶ 3.
Γράμματα 177.
Γραμματεῖς 106. 114. 112. 206.
Γραμματικὴ 177.
Γραφὴ 128. 129. 127. 132.
— ἀγαμίου 129.
— ἀποστασίου 91.
— ἀπροςασίου 129.
— ἀσεβείας 129.
— ἀστρατείας 129. 150.
Γραφὴ ἐπιτροπῆς 129.
— κακώσεως 129.
— καταλύσεως τοῦ δήμου 129.
— κλοπῆς 129.
— λειποταξίου 129. 150.
— λωποδυσίας 129.
— παρανόμων 89. 97. 100.
— προδοσίας 129.
— ὕβρεως 127. 129.
— φόνου 129.
Γύαλα 24.
Γυμνάσια 183.
Γυγνασιαρχία 164.
Γυμνῆτες 148.
Γυμνοὶ 148. 190.
Γυμνοπαιδίαι 60.
Γυναικονόμοι 180.
Γυναικωνῖτις 183.

Δ.

Δαὶς 31.
Δάκτυλοι 173.
Δαμάτηρ 59.
Δαμοσία 64.
Δαρεικὸς 169.
Δειλία 150.
Δειλοὶ (οἱ) 6.
Δεῖπνον 181.
Δείπνου προοίμιον 181.
Δελφίνιον 124.
Δελφοὶ 195.
Δέμνιον 34.
Δέπας 31.
Δεσμὸς 141.
Δεύτεραι τράπεζαι 181.
Δήλια 145.
Δήμαρχος 93.
Δήμευσις 141.
Δημιοεργὸς (δημιουργὸς, δαμιουργὸς) 29. 82. 206.
Δημογέροντες 19.
Δημοποίητοι 89. 94. 118.
Δῆμος (δᾶμος) 7. 20. 50. 79. 92.
Δημόσιοι 114.
Δημόται 93.
Διαβατήρια 64.
Διαδόσεις 159.
Διαθήκη 118.
Διαιτηταὶ 122.
Διακρία 79.
Διαμαστίγωσις 70.
Διανομαὶ 159.
Δίαυλος 190
Διαχειροτονία 97.
Δίβραχμον 169.
Διέκπλους 154.
Δίζυγες ἵπποι 25.
Δίκαι ἔμμηνοι 133.
— φονικαὶ 124.
Δίκαια (τὰ) 184.
Δικασπόλοι 18
Δικασταὶ 121. 122.
Δικαστήριον 123.
Δικαστικὸν 138.
Δίκη 21. 128.
— ἀγαμίου 68.
— αἰκίας 127. 131.
— ἀποστασίου 91.
— βλάβης 131.
— ἐξούλης 137.
— κακογαμίου 68.
— ὀψιγαμίου 68.
— ψευδομαρτυριῶν 138.
Διονύσια 144.
Διοσημεῖαι 198.
Διοσημίαι 98. 146.
Δισκοβολία 190.
Δίσκος 190.
Δίφρος 25. 34.
Δίχαλκον 169.
Διώκων 132.
Διωμοσία 133.
Δμωαὶ 28.
Δμῶες 28.
Δοκιμασία 10. 88. 104. 108.
Δόλιχος 190.
Δόμος 23. 33.
Δόρπον 31.
Δόρυ 24. 61.
Δούλη 28.
Δοῦλος 28. 46. 91.
Δραχμὴ 169,
Δρόμος 37. 185. 190.
Δρῦς ὑψίκομος 23. 194.
Δυμᾶνες 44.
Δωδωναῖον χαλκεῖον 194.
Δωδώνη 194.
Δώματα 33.
Δῶρα 18. 22.
Δωρεαὶ 118.
[Δωροφάγοι βασιλεῖς] 18.
Δωτῖναι 18.

Ε.

Ἐγγύη 119.
Ἐγγύης 116.
Ἐγγυηταὶ 161.
Ἔγγυοι 161.
Ἔγκλημα 132.
Ἐγκοίμησις 198.
Ἔγκτησις 12.
Ἐγχεῖη 24.
Ἔγχος 24.
Ἔεδνα 30.
Ἔθνη 82.
Εἰλαπίνη 31.
Εἵλωτες 6. 46.
Εἴρενες (εἰρένες) 69.
Εἰσαγγελία 128.
Εἰσιτήρια 106.
Εἰσπνήλας 71.
Εἰσποίησις 117.
Εἰσφορὰ 90. 165.
Ἑκατομβαιὼν 176.
Ἑκατόμβη 22.
Ἑκατόμβαιος 29.
Ἑκατόμπολις 76.
Ἐκεχειρία 186.
Ἑκκαιδεκαετηρὶς 175.
Ἐκκλησία 96. 202.
— κυρία 96.
— μικρὰ 52.
— νόμιμος ἢ ἄνομος 96.
Ἐκκλησιαστικὸν 138.
Ἐκμαρτυρίαι 133.
Ἐκπέμπειν 116.
Ἔκτευς 174.
Ἐλαφηβολιὼν 176.
Ἐλεῖν 46.
[Ἐλευθερολάκωνες 43, σημ. 4].
Ἐλευσίνια 145.
Ἕλικες 23.
Ἑλλανοδίκαι 186.
Ἑλλὰς 1.
Ἕλληνες 3. 12.
Ἑλληνοταμίαι 210.
Ἕλλοι 194.
Ἕλλος. 46. 38.
Ἐμβὰς 182.
Ἐμβατήριον 64.
Ἔμβολον 154.
Ἐμπέλωροι 55.
Ἔμφρουροι 61.
Ἔναρα 25.
Ἐνδειξις 128.
Ἕνδεκα (οἱ) 112.
Ἐνδρομίδες 182.
Ἐνεταὶ 32.
Ἐνέχυρον 119.
Ἕνη καὶ νέα 176.
Ἐννεάδοτος 29.
Ἐννεακαιδεκαετηρὶς 175.
Ἔντεα 24
Ἐνωμοτάρχοι 63.
Ἐνωμοτίαι 62.
Ἐξελιγμοὶ 64.
Ἐξηγηταὶ 146.
Ἐξιτήρια 106.
Ἔξοχοι 19.
Ἐξωμὶς 182.
Ἐπάϊκλα 73.
Ἐπάλξεις 26.
Ἐπιβάται 148. 153.
Ἐπιβολὴ 110.

Ἐπιγαμία 12. 58.
Ἐπιδείξεις 190.
Ἐπὶ δέκα 176.
Ἐπιδόρπισμα 181.
Ἐπιδόσεις 90. 165.
Ἐπὶ εἰκάδι 176.
Ἐπίκληρος 116.
Ἐπιμέλειαι 107.
Ἐπιμεληταὶ 107.
— τῶν Διονυσίων 113. 146.
— τοῦ ἐμπορίου 112.
— τῶν θεωρικῶν 163.
— — μηστυρίων 146.
— — νεωρίων 154. 168.
— — φυλῶν 93.
Ἐπινίκια 191.
Ἐπιπαματίδες 48.
Ἔπιπλα 183.
Ἐπιστάται 106.
— τῶν ὑδάτων 112.
Ἐπιστολεῖς 65.
Ἐπίτιμοι 88. 104.
Ἐπίτροποι 117. 126.
Ἐπιχειροτονία 100. 110.
Ἐπιψηφίζειν 97. 106.
Ἐπόπται 145.
Ἐπωβελία 130.
Ἔρανοι 181.
Ἐρέται 153.
Ἐρετμὸς 27.
Ἐρήμην καταδικάζειν 134.
Ἐριννύες 17.
Ἔρκιον 33.
Ἕρκος 33. 143.
Ἕρματα 27. 32.
Ἑσθλοὶ 6.
Ἑστίασις 164.
Ἑταῖραι 116.
Ἑτερεῖαι 8.
Ἐτυμολογικὸν τόμ. γα. εἰσαγ.
Εὐγενεῖς 6.
Εὐεξία 177.
Εὐθύνη 10. 109.
Εὔθυνος 93. 109.
Εὐπατρίδαι 6. 82.
Εὐχαὶ 22.
Εὔχεσθαι 22.
Εὐχωλὴ 22.
Ἔφεσις 122. 138.
Ἐφέται 124.
Ἐφήγησις 128.
Ἐφίππιος δρόμος 190.
Ἐφόδιον 158.
Ἔφοροι 54.
Ἐχῖνος 133.

Ζ.

Ζευγῖται 84. 104.
Ζεὺς ἐπιτιμήτωρ ἱκατάωντε ξείνων τε 16.
Ζεὺς ἕρκειος 94. 143.
— ἱκετήσιος 16.
— ξένιος 16.
— πανομφαῖος 194.
— Πολιεὺς 143.
Ζημία 141.
Ζυγὰ 27.
Ζῶμα 34.
Ζώνη 32.
Ζωστὴρ 24.

Η.

Ἡγεμονία 209.
— τοῦ δικαστηρίου 107. 123.
Ἥλεκτρος 29.
Ἡλιασταὶ 121.
Ἡμέρα ἀφίδιτος 73.
— ἐξαιρέσιμος 175.
Ἡμίεκτον 174.
Ἡμιωβόλια 179.
Ἡμιτάλαντον 29.
Ἡμίχρυσοι 169.
Ἡνιοχεὺς 25.
Ἡνίοχος 25.
Ἥρως 19.
Ἡφαίστια 145.

Θ.

Θάλαμος 33.
Θάπτειν 184.
Θαργήλια 145.
Θαργηλιὼν 176.
Θεαὶ (σεμναὶ) 143.
Θεατροπῶλαι 159.
Θεατρῶναι 159.
Θέμις 21.
Θέμιστες 18. 21.
Θεμιστοπόλοι 18.
Θεοπρόποι 23.
Θεὸς (ἡ) 143.
Θεράπων 28.
Θεσμοθέται 111.
Θεσμοὶ 83.
Θεσμοφόρια 145.
Θεὼ (τὸ) 143.
Θεωρίαι 145. 155. 215.
Θεωρικὸν 159.
Θεωροὶ 113. 191.
Θῆτες 28. 84.
Θόλος 106.
Θρῆνυς 34.
Θρηνῳδοὶ 184.
Θρόνοι 34.
Θύεα 22.
Θυοσκόοι 23.
Θύραι 33.
Θυσίαι 22.
Θώρηξ 24.

Ι.

Ἴακχος 145.
Ἰακχάζειν 145.
Ἱερὰ 22. 143.
Ἱερεῖς (ἱερῆες) 23.
Ἱερομνῆσαι 139. 186.
Ἱερομνήμονες 113. 202.
Ἱερονῖκαι 191.
Ἱεροποιοὶ 146.
Ἱεροσκοπία 198
Ἱεροφάνται 145.
Ἰθαιγενέες 30.
Ἱκέτης 16.
Ἴκρια 27.
Ἵλαι 69.
Ἱμάντες 190.
Ἱμάτιον 182.
Ἰὸς 24.
Ἱππαγρέται 63.
Ἱππαρμοσταὶ 63.
Ἵππαρχοι 151.
Ἱππεῖς (ἱππῆες) 6. 25. 63. 84. 104.
Ἱπποβόται 6.
Ἱππόδρομος 185. 190.
Ἵππος κέλης 190.
Ἰσηγορία 7.
Ἴσθμια 189.
Ἰσονομία 7.
Ἰσοπολιτεία 12.
Ἰσοτελεῖς 90.
Ἱστίον 27.
Ἱστὸς 27.

Κ.

Καιάδας 58.
Καίειν 184.
Κακοὶ 6.
Κάκωσις 116.
Κάλοι 27.
Καλοὶ κἀγαθοὶ 6.
Καλύπτρη 32.
Κανόνες 24.
Κάπηλοι 172.
Κάρνεια 60.
Κασσίτερος 24. 29.
Καστόρειον 64.
Καταδύειν 154.
Καταῖτυξ 24.
Κατάκλητοι 96.
Κατάλογος 148.
Κατάλυσις τοῦ δήμου 141.
Καταπέλται 152.
Κατάστασις 149. 156
Κατορύττειν 184.
Κεκροπία 80.
Κέλητες 153.
Κεφαλὴ δείπνου 181.
Κήρυκες 18. 28. 31. 114.
Κίθαρις (κιθάρα) 32. 190.
Κιθαρῳδία 191.
Κισσύβιον 31.
Κλᾶροι 48.
Κλαρῶται 77.
Κλεινὸς 78.
Κληῖδες 27.
Κληρουχίαι 217.
Κληρωτοὶ 107.
Κλῆσις 132.
Κλητῆρες 132.
Κλῖναι 181. 184.
Κλησίαι 26. 34.
Κλισμὸς 34.
Κνημῖδες 24.
Κοινὸν (τὸ) τῶν Βοιωτῶν 204.
Κολεὸν 24. [τὸ, Ὁμηρ.]
Κόπτειν 183.
Κόρη 143. 145.
Κορύνη 24.
Κόρυς 24.
Κόσμοι ἠκόσμιοι 77.
Κότινος 191.
Κότταβος 181.
Κοτύλη 174.
Κοῦροι 31.
Κραναοὶ 81.
Κρέας ὀπτὸν 31.
Κρήδεμνον 32.
Κρηπὶς 182.
Κρητὴρ (κρατὴρ) 31. 181.
Κριὸς 152.
Κριταὶ 190.
Κρόσσαι 26.
Κρούειν 183.
Κρυπτεία 74.
Κύαθος 174.
Κυαμευτοὶ 107.
Κύαμοι 107
Κύανος 24.
Κυβεία 181.
Κυκεὼν 31.
Κυνέη (κυνῆ) 24. 182
Κύπελλον 31.
Κυρία (ἡ) 134.
Κύριος 116. 117. 126.
Κώεα 34.
Κωλακρέται 121. 168.
Κῶμαι 37.
Κώνειον 141.
Κώπη 27.

Λ.

Λαισήϊα 25.
Λακεδαίμων 36. 37.
Λακωνικὴ 36.
Λαμπαδηδρομία 144.
Λαμπαδηφορία 144.
Λαὸς 20.
[Λάρναξ 35].
Λέβης 34. 194.
Λείβειν 22.
Λειτουργίαι 164. 60.
Λέκτρον 34.
Λεπτὰ 169.
Λέσχαι 37. 94.
Λέχος 34.
Λήναια 144.
Ληξιαρχικὸν γραμματεῖον 93.
Λῆξις 132.
Λιθοβολία 152.
Λινοθώρηξ 24.
Λίνον 34.
Λιταὶ 22.
Λογισταὶ 109.
Λόγοι ἐπιτάφιοι 152.
Λόγος πρότερος 136.
Λοετρὰ 34.
Λόφος 24.
Λοχαγοὶ 63. 151.
Λόχοι 62. 148.
Λύρη 31.

Μ.

Μᾶζαι 73.
Μαιμακτηριὼν 176.
Μάντιες 23.
Μαρτυρίαι 119. 133.
Μέγαρον 33. 143.
Μέδιμνος 174.
Μέθυ 31.
Μέλη ἐμβατήρια 71.
— ἐνόπλια 71.
Μελίη 24.
Μελλείρενες 69.
Μέσαυλος 183.
Μεσοῦντος 176.
Μεταγειτνιὼν 176.
Μεταδόρπια 181.
Μέταλλα 161.
Μετοίκιον 90. 161.
Μέτοικοι 90.
Μετρητὴς 174
Μετρονόμοι 112.
Μέτωνος ἐνιαυτὸς 175.
Μὴν ἀρχόμενος 176.
— ἐμβόλιμος ἢ ἐμβολιμαῖος 176.
Μὴν ἱστάμενος 176.
— κοῖλος 175. 176.
— παυόμενος 175.
— πλήρης 176.
— φθίνων 176.
Μήνυσις 102.
Μηνυταὶ 91.
Μήτηρ (ἡ) 143.
Μηχαναὶ 152.
Μισθὸς ἐκκλησιαστικὸς 158.
Μίτρη 24.
Μνᾶ 169.
Μνήματα 184.
Μνῶῖται ἢ μνῶται 77.
Μόθακες 45.
Μόθωνες 45.
Μόραι 62.
Μουνυχιὼν 176.
Μυεῖσθαι 145.
Μύσται 145.
Μῶσαι ἢ Μῶαι 59.

Ν.

Ναύαρχοι 65
Ναυκραρίαι 95.
Ναῦται 153.
[Ναυτοδίκαι 120.]
Νεκρομαντεῖα 198.
Νέμεια 188.
Νεοδαμώδεις 45.
Νεῦρα 24.
Νεώρια 154.
Νεώτοικοι 154.
Νῆες 27.
— μακραὶ 153.
Νηὸς (ναὸς, νεὼς) 23. 143.
Νίπτεσθαι χεῖρας 22.
Νοσεῖα ἢ νόθεια 118.
Νόθοι 30. 45. 83. 118
Νόμιμα 184.
Νόμισμα 169.
Νομοθέται 10.
Νόμος 21.
Νομοφύλακες 186.
Νουμηνία 176.

Ξ.

Ξεινήϊον 16.
Ξενηλασία 74.
Ξενικὰ τελεῖν 90.
Ξενῶνες 183.
Ξέστης 174.
Ξίφος 24.
Ξυήλη 61.
Ξυστὰ 24.
Ξυστὰ ναύμαχα 27.

Ο

Ὀβολοὶ 169.
Ὁδοποιοὶ 112. 168.
Οἰκίαι 94. 183.
Οἰκισταὶ 215.
Οἰκογενεῖς 91.
Οἶκοι 31.
Οἶνος 31.
— γερούσιος 19.
Οἰνοχόοι 31.
Ὀϊστὸς 24.
Οἰωνισταὶ 23.
Οἰωνοπόλοι 23.
Ὀκταετηρὶς 175.
Ὀλκάδες 153.
Ὄλμος 197.
Ὀλύμπια 186. 191. 189.
Ὀλυμπιονῖκαι 191.
Ὅμοιοι 44. 49.
Ὀμφαλὸς 24.
— τῆς γῆς 195.
Ὀνειροπόλοι 23.
Ὀξύβαφον 174.
Ὅπλα (ὅπλον) 24. 149.
Ὁπλῖται 81.
Ὁπλιταγωγοὶ 153.
Ὁπλῖται 148.
Ὁπλιτοδρόμοι 190.
Ὁπλοθήκη 80.
Ὀργυιὰ 173.
Ὀρέγειν χεῖρα 22.
Ὀρθῶς γεγενημένοι 116.
Ὄρκια 22.
Ὅρκος βουλευτικὸς 104.
Ὅρμοι 32.
Ὄρνις δεξιὸς 23.
Ὅστιοι 197.
Σύλαμοι 62.
Οὐρίαχος 24.
Οὐσία 165.
Ὄχεα 25.
Ὄψον 17.

Π.

Παγκράτιον 190.
Παθεῖν 139.
Παιδαγωγὸς 177.
Παιδεία 177.
Παῖδες 186. 190.
Παιδονόμος 55. 69.
Ποιδοτρίβαι 178.
Παλαισταὶ 173.
Παλαῖστραι 185.
Πάλη 190.
Παλινδικία 138.
Παλλάδιον 124.
Παλλαχίδες 29.
Παμβοιώτια 204.

Πάμφυλοι 44.
Παναθήναια 144.
Πανηγύρεις 185.
Πανιώνια 212.
Πανομφαῖος 194.
Πανοπλία 149,156.
Παράβολον 132.
Παραγωγαί 64.
Παραιβάτης 25.
Παραχαταβολὴ 132.
Παραλία 79.
Παραστάσεις 122. 132. 162.
Πάρεδροι 111.
Παρήσυρος 25.
Πατρόθεν ὀνομάζειν 177.
Παιδιὰς 79.
Πέδιλον 32.
Πεδίον 79.
Πεζοί 25.
Πείσματα 67.
Πέλανος 66.
Πελειάδες 194.
Πέλεκυς 24.
Πελτασταί 149.
Πέλτη 149.
Πενέσται 6.
Πεταετηρικοὶ 186.
Πένταθλον 190.
Πεντακοσιομέδιμνοι 84. 104.
Πεντετηρὶς 144.
Πεντηκόντοροι 153.
Πεντηκοστὴ 161.
Πεντηκοστῆρες 63.
Πεντηκοστύες 62.
Πέπλος 22. 32.
Περίβολος 80. 143.
Περίδειπνον 33.184.
Περιηγηταί 197.
Περίοικοι 45.
Περίπλους 154.
Περιπόλαρχοι 151.
Περίπολοι 88. 148.
Περίστυλον 183.
Περόναι 32. 182.
Περσικὴ 37.
Πέτασος 182.
Πεττεία 181.
Πηδάλιον 27.
Πήληξ 24.
Πῆχυς 173.
Πῖλος 74. 182,
Πλατανιστὰς 37.
Πλέθρον 173.
Πλήθουσα ἀγορὰ 183.
Πλήρωμα 153.
Πλοῖα 153.
Πλούσιοι 6.
Πόδες 27.
Ποιηταί 89.
Ποινὴ 21.
Πολέμαρχοι 63.111.
Πολιάοχος 37.
Πόλις 5. 26.
— ἡ ἄνω, ἡ κάτω 80.
Πολιτεία 5. 88.
Πολίτευμα 5.
Πομπὴ 144. 155. 191.
Πονηροὶ 6.
Πορεῖον 158.
Πόροι 160.
Ποσειδᾶν ἡ Ποτειδᾶν 59.
Ποσειδεῶν 176.
Ποὺς 173.
Πράκτορες 168.
Πρεσβυγενέες 52.
Προβολαὶ 102. 128.
Προβουλεύειν 105.
Προβούλευμα 105.
Πρόδικοι 53.
Πρόδομος 33. 143.
Προδοσία 141.
Προεδρία 64. 189. 191.
Πρόεδροι 106.
Προεισφέρειν 165.
Πρόθυρον 33. 183.
Πρόκλησις 132.
Πρόμαχοι 25.
Πρόναος 143.
Προμήθεια 145.
Πρόξενοι 55. 90.
Προπύλαια 80.
Πρόῤῥησις 135.
Πρόσοδοι 60.
Πρόσπολοι γυναῖκες 197.
Προστάτης 90.
Προστιμᾶν 134.
Προτίθεσθαι 184.
Πρότονοι 27.
Προφήτης 197. 198.
Προχειροτονεῖν 97.
Προχειροτονία 97.
Πρυλέες 25.
Πρύμνη 27.
Πρυμνήσια 27.
Πρυτανεία 106.
Πρυτανεῖον 106.132
Πρυτάνεις 106.
Πρῴρη 27.
Πυανεψιὼν 176.
Πυγμὴ 190.
Πυγὼν 173.
Πύθια 187. 189.
Πυθία 197.
— φιλιππίζουσα 196.
Πύθιοι ἡ Πύθεοι 55.
Πυθιονῖκαι 191.
Πυθὼ 195.
Πυλαγόροι 113,202.
Πύλαι 26. 33.
Πύργος 25. 152.
Πυῤῥίχη 70.
Πυῤῥόρος 64.
Πωληταί 168.
Πῶλοι 190.

Ρ.

Ῥῆγος 34.
Ῥῆτραι 50.

Σ.

Σάκος 24.
Σανδάλια 182.
Σαυρωτὴρ 24.
Σεισάχθεια 84.
Σελλοί 194.
Σηκὸς 143.
Σήματα 23. 184.
Σίδηρος 29.
Σίτησις ἐν Πρυτανείῳ 158.
Σῖτος 31. 156.
Σιτοφύλακες 112.
Σιτῶναι 113.
Σκέλη 80.
Σκεύη 154. 183.
— χρεμαστὰ 154.
— ξύλινα 154.
Σκευοθήκη 80. 154.
Σκῆπτρον 18.
Σκιὰς 37. 106.
Σκιρῖται 62.
Σκιροφορίων 176.
Σκόλια 181.
Σκόλοπες 26.
Σκυτάλη 54. 74.
Σκύφος 31.
Σπάρτα 36. 37.
Σπαρτιᾶται 44.
Σπένδειν 22.
Σπιθαμὴ 173.
Σπονδαὶ 22. 186.
Σπουδαρχία 101.
Σταδιοδρόμοι 192.
Στάδιον 173. 185. 186.
Στατὴρ 169.
Στείρη 27.
Στεφάνη 24.
Στίχες 25.
Στοαὶ 80.
Στολὴ φοινικὶς 61.
Στρατηγὶς ναῦς 154.
Στρατηγοὶ 150,206.
Στρατιῶτιδες 153.
Στρώματα 181.
Συγγένεια 118.
Συγγραφαὶ 119.
Σύγκλητοι 96.
Σύμβολα 12.
Συμβολαὶ 181.
Σύμβολον 121.
Σύμβουλοι 63.
Συμμαχία 209.
Συμμορίαι 165.
Συμποσίαρχος 181.
Σύνδικοι 100. 102. 109.113.113.158
Συνέδριον 202.
Συνήγοροι 100. 102. 109.134. 138.
Συνοικίαι 183.
Συντελεῖς 166.
Σύντροφοι 45.
Συνωμοσίαι 8.
Συνωρὶς 190.
Σύριγξ 31.
Σύσκηνοι 73.
Συσσίτια 73.
Σφαιρεῖς 69.
Σφενδόνη 24.
Σωφρονισταὶ 113. 138. 178.

Τ.

Ταγὸς 203.
Τάλαντον 29. 169.
Ταμίαι 93.
Ταμίαι τῆς διοικήσεως 168.
— τῆς θεοῦ 168.
— τῶν θεῶν 168.

— τῶν ἱερῶν χρημάτων 146.
— τῶν κοινῶν προσόδων 168.
Ταμίη 28.
Τάξις 148. 151.
Ταξίαρχοι 151.
Τάπητες 34.
Τάφρος 26.
Τέθριππον 190.
Τοιχοποιοὶ 168.
Τεῖχος 26.
Τελαμὼν 24.
Τέλειος 22. 190.
Τελεόντες 81.
Τέλη 50. 52. 84. 161.
— τῶν πόλεων 160.
Τελῶναι 161.
Τελωνάρχαι 161.
Τέμενος 18. 23.
Τέρατα 23.
Τέταρτον 174.
Τετράδραχμον 169.
Τεττεράκοντα (οἱ) 122.
Τεύχεα 24.
Τιμᾶν 134.
Τιμᾶσθαι 134.
Τιμὴ 18.
Τιμήματα 84. 141. 162. 165.
Τίμησις 134.
Τοῖχος 33.
Τομοῦροι 194.
Τόξον 24.
Τοξόται 91. 137.
Τόπος βουλευτικὸς 104.
Τραγήματα 181.
Τράπεζα 34.
Τραπεζίτης 119.
Τρέσαντες(οἱ) 58.64.
Τριακόντοροι 153.
Τρίβων 70. 94.
Τριβώνιον 84.
Τριγονία 108.
Τριετηρὶς 175.
Τριήρεις 153.
Τριηροποιοὶ 168.
Τρίπους 34.
— χρηστήριος 197.
Τριττύες 93.
Τριχάϊκες 76.
Τριώβολον 169.
— ἡλιαστικὸν 121.
Τροφὴ 177.
Τρόφιμοι 43.
Τρυφάλεια 24.
Τυραννὶς 7.
Τυρὸς 31.

Υ.

Ὑακίνθια 60.
Ὑλλεῖς 44.
Ὑπέραι 27.
Ὑπερήμερος 137.
Ὑπερῷον (ὑπερῶον) 33. 183.
Ὑπήκοοι 77. 210.
Ὑπηρέται 107.114.
Ὑποδήματα 32.182.
Ὑπομείονες 49.
Ὑποφῆται 194.198.
Ὑπωμοσία 133.

Φ.

Φάλαγγες 25.
Φάλοι 24.
Φαρέτρη 24.
Φᾶρος 32.
[— ταφήϊον 35.]
Φάσγανον 24.
Φάσις 128.
Φεύγων 132.
Φηγὸς παλαιὰ 194.
Φιδίτια (φιλίτια) 73.
Φιλήτωρ 78.
Φιλοξενία 90.
Φόρμιγξ 30. 31.
Φόροι 163. 210.
Φόρου ὑποτελεῖς 210.
Φορτίδες 27.
Φράτορες 94.
Φρατορικὸν γραμματεῖον 94.
Φρατρίαι 92. 94.
Φρῆτραι 20.
Φυγὴ 141.
Φῦλα 20.
Φυλαὶ 37. 44. 79. 81. 92.
Φύλαρχοι 151.
Φυλετικὰ δεῖπνα 164. 181.
Φυλὴ προεδρεύουσα 106.
— πρυτανεύουσα 106.

Χ.

Χαλκίοικος 37.
Χαλκοῦ 169.
Χαλκὸς 20.
Χαλκοχίτωνες 24.
Χειροτονητοὶ 107.
Χειροτονία 98.
Χελώνη 152.
Χερμάδιον 24.
Χέρνιψ (χέρνιβα) 31.
Χηρωσταί 30.
Χιτὼν 32. 24.
Χιτῶνες λινοῖ 182.
Χλαῖνα 34.32. 182.
Χλαμὺς 182.
Χλανὶς 182.
Χοὴ 22.
Χοῖνιξ 174.
Χορηγεῖν 164.
Χορηγία 164.
Χορὸς 37. 164.
Χοῦς 174.
Χρείων Φοῖβος 23.
Χρησμολόγοι 198.
Χρησμῳδοὶ 198.
Χρυσοῖ 169.
Χρυσοῖ τέττιγες 182.
Χρυσὸς 29.
Χρυσωνῆται 77.
Χῶμα 152.

Ψ.

[Ψαμαθοῦς 38].
Ψηφίσματα 98.
Ψῆφοι 98. 134.
Ψῆφος (ἡ πρώτη) 134.
— (ἡ δευτέρα) 134.
Ψιλοὶ 46. 148. 190.
Ψοφεῖν 178.

Ω.

Ὠδαὶ 44.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ.

Ἑορτολόγιον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Α' ΕΚΑΤΟΜΒΑΙΩΝ (= 6' 1/2 Ἰουλ. καὶ ά 1/2 Αὐγ.).

Τῇ 8 Θήσεια (ἢ Θησεῖα) ἐν Ἀθήναις.
» 11-16 Ὀλύμπια (τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὰ δ' ἐν Ἀθήναις ἄδηλον πότε ἑωρτάζοντο).
» 12 Θερινὰ Νέμεα.
» » Κρόνια ἐν Ἀθήναις (καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλοτε).
» 14 Μικρὰ Παναθήναια ἐν Ἀθήναις.
» 16 Συνοίκια (ἢ Συνοικέσια).
» 23-28 Μεγάλα Παναθήναια (διὰ ἑ ἔτους).
(?) Ἑκατόμβαια (ἴσως τῇ 1 ἢ τῇ 7) ἐν Ἀθήναις.
(?) Θερινὰ Ἴσθμια.
(?) Ὑακίνθια ἐν Σπάρτῃ.

(?) Γυμνοπαιδίαι ἐν Σπάρτῃ.
(?) Ἡραῖα ἡ Ἑκατόμβαια ἐν Ἄργει καὶ ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἀλλοῦ.
(?) Δαίδαλα ἐν Βοιωτίᾳ.

Β' ΜΕΤΑΓΕΙΤΝΙΩΝ. (= 6' 1/2 Αὐγ. καὶ ἀ 1/2 Σεπτεμ.)
Τῇ 7-15 Κάρνεια· ἐν Σπάρτῃ.
(?) Μεταγείτνια· ἐν Ἀθήναις.

Γ' ΒΟΗΔΡΟΜΙΩΝ. (= 6' 1/2 Σεπτ. καὶ ἀ 1/2 Ὀκτωβρ.).
Τῇ 8 Γενέσια ἐν Ἀθήναις.
» 6 Μαραθώνια (τοῦτο τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς δὲν διεσώθη).
» 12 Χαριστήρια ἐλευθερίας ἐν Ἀθήναις.
» 15-22 Μεγάλα Ἐλευσίνια ἐν Ἀθήν.
(?) Βοηδρόμια ἐν Ἀθήν.

Δ' ΠΥΑΝΕΨΙΩΝ. (= 6' 1/2 Νομβρ. καὶ ἀ 1/2 Δεκεμβ.).
Τῇ 7 Πυανέψια καὶ Ὠσχοφόρια ἐν Ἀθήναις.
» 9-13 Θεσμοφόρια ἐν Ἀθήναις (καὶ ἐν Βοιωτ. τὸ θέρος).
» 30 Χαλκεῖα (ἡ Χάλκεια ἐν ἔνῃ καὶ νέᾳ) ἐν Ἀθήναις.
(?) Ἡφαίστεια.
(?) Ἀπατούρια· ἐν Ἀθήναις.

Ε' ΜΑΙΜΑΚΤΗΡΙΩΝ. (6' 1/2 Ὀκτωβρ. καὶ ἀ 1/2 Νοεμβρ.).
(?) Μαιμακτήρια ἐν Ἀθήναις, (τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς δὲν ἀπαντᾶται εἰς τοὺς νῦν γνωστοὺς συγγραφεῖς).
Τῇ 16 Ἐλευθέρια ἐν Πλαταιαῖς διὰ ἑ ἔτους.

ΣΤ' ΠΟΣΕΙΔΕΩΝ. (= 6' 1/2 Δεκεμ. καὶ ἀ 1/2 Ἰαν.).
Τῇ 6 (?) Μικρὰ ἢ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια.
» (?) Ποσειδώνια (ἀμάρτυρα ἐν Ἀθήναις).

Ζ' ΓΑΜΗΛΙΩΝ. (= 6' 1/2 Ἰαν. καὶ ἀ 1/2 Φεβρ.).
Τῇ 12 Χειμερινὰ Νέμεα.
» (?) Γαμήλια ἐν Ἀθήναις.
» (?) Λήναια (?) ἐν Ἀθήναις.

Η' ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΩΝ. (= 6' 1/2 Φεβρ. καὶ ἀ 1/2 Μαρτ.).
Τῇ 1 Ὑδροφόρια ἐν Ἀθήναις.
» 11-13 Ἀνθεστήρια ἐν Ἀθήναις (καὶ ἐν Κυζίκῳ).
» (?) Μικρὰ Ἐλευσίνια.
» 23 Διάσια ἐν Ἀθήναις.

Θ' ΕΛΑΦΗΒΟΛΙΩΝ. (= 6' 1/2 Μαρτ. καὶ ἀ 1/2 Ἀπριλ.).
Τῇ 8 Ἀκληπίεια ἐν Ἀθήναις, (ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐν Λαμψάκῳ).
» 10?-15 Τὰ μεγάλα ἢ τὰ ἐν ἄστει Διονύσια· ἐν Ἀθήναις.
» 16 (?) Πάνδια ἐν Ἀθήναις.
» ? Ἐλαφηβόλια (ἀμάρτυρα ἐν Ἀθήναις).

Ι' ΜΟΥΝΥΧΙΩΝ (= 6' 1/2 Ἀπριλ. καὶ ἀ 1/2 Μαΐου).
Τῇ 1 (7) Πύθια.
» 6 Δελφίνια ἐν Ἀθήναις (καὶ ἐν Ἄργει καὶ ἐν Αἰγίνῃ).
» 16 Μουνύχια· ἐν Ἀθήναις.
» (?) Ἀδῶνια ἐν Ἀθήναις (ἐν Σάμῳ καὶ ἀλλοῦ).
» (?) Κυβερνήσια ἐν Ἀθήναις.
» (?) Ἐαρινὰ Ἴσθμια (ἢ τὸν ἑπόμενον μῆνα).

ΙΑ' ΘΑΡΓΗΛΙΩΝ (6' 1/2 Μαΐου καὶ ἀ 1/2 Ἰουνίου).
Τῇ 6 Θαργήλια (καὶ χλόεια)· ἐν Ἀθήναις.
» (?) Δαφνηφόρια ἐν Θήβαις καὶ ἀλλοῦ.
19-29 Πλυντήρια καὶ Καλλυντήρια ἐν Ἀθήναις.
» (?) Μικρὰ Δήλια (πιθανῶς τῇ 6).

ΙΒ' ΣΚΙΡΟΦΟΡΙΩΝ (6' 1/2 Ἰουνίου καὶ ἀ 1/2 Ἰουλίου).
Τῇ 12 Σκιροφόρια (ἡ Σκίρα) ἐν Ἀθήναις.
» 14 Βουφόνια ἢ Διϊπόλια ἐν Ἀθήναις.
» Ἡράκλεια τὰ ἐν Μαραθῶνι (ἦσαν καὶ ἄλλα καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ).
(?) Ἀρρηφόρια (ἡ Ἑρσεφόρια) ἐν Ἀθήναις.
29 ἢ 30 Διὶ τῷ σωτῆρι (Σωτήρια) ἐν Ἀθήναις.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

Τῶν ἐν Ἀθήναις γενομένων ἀρχόντων.

Α' Τῶν ἰσοβίων.
Β' Τῶν δεκαετῶν.
Γ' Τῶν ἐπωνύμων, ὧν τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς βέβαιον.
Δ' Τῶν ἐπωνύμων, ὧν τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς ἄδηλον ἢ ἀβέβαιον.

Α'

Κατάλογος τῶν ἰσοβίων ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου τελευταίου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν μέχρι Χάροπος πρώτου δεκαετοῦς ἄρχοντος, ἢ ἀπὸ τοῦ 1066—752 π. Χ.

Ὀνόματα αὐτῶν κατὰ διαδοχικὴν σειρὰν καὶ χρόνος τῆς ἀρχῆς.

ά Μέδων ὁ υἱὸς τοῦ Κόδρου ἦρξεν ἔτη	20
β' Ἄκαστος	36
γ' Ἄρχιππος	19
δ' Θέρσιππος	41
ε' Φόρβας	31
ς' Μεγακλῆς	30
ζ' Διόγνητος	28
η' Φερεκλῆς	19
θ' Ἀρίφρων	20
ι' Θέσπιος	27
ιά Ἀγαμήστωρ	20
ιβ' Λίσχύλος	23
ιγ' Ἀλκμαίων	2
Ὅλος ὁ χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἔτη	316

Β'

Κατάλογος τῶν δεκαετῶν Ἀθήνησιν ἀρχόντων ἀπὸ Χάροπος μέχρι Κρέοντος ἢ ἀπὸ 752—683 π. Χ.

α' Χάροψ	10
β' Αἰσιμήδης	10
γ' Κλείδικος	10
δ' Ἱππομένης	10
ε' Λεωκράτης	10
ς' Ἄψανδρος	10
ζ' Ἐρυξίας	10
Ὅλη αὐτῶν ἡ ἀρχὴ ἔτη	70

Γ.

Κατάλογος τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπωνύμων ἀρχόντων, ὧν τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς ἐβεβαιώθη.

Σημ. Μόνον οἱ ἐνταῦθα καταγεγραμμένοι ἐγένοντο μέχρι τοῦδε γνωστοί.

ἔτη Ὀλυμπιάδων		ἔτη Χριστιανικά	
24.	ά		
	β'	683	Κρέων ὁ ἐνιαύσιος ἄρχων.
	γ'	682	
	δ'	681	Τλησίας.
25.	ά	680	
	β'	679	
	γ'	678	
	δ'	677	
26.	ά	676	
	β'	675	
	γ'	674	
	δ'	673	
27.	ά	672	
	β'	671	Δάχης. Λεώστρατος.
	γ'	670	
	δ'	669	Πεισίστρατος.
28.	ά	668	Αὐτοσθένης.
	β'	667	
	γ'	666	
	δ'	665	
29.	ά	664	Μιλτιάδης.
	β'	663	
	γ'	662	
	δ'	661	
30.	ά	660	
	β'	659	Μιλτιάδης.
	γ'	658	
	δ'	657	
31.	ά	656	
	β'	655	
	γ'	654	
	δ'	653	
32.	ά	652	
	β'	651	
	γ'	650	
	δ'	649	
33.	ά	648	
	β'	647	
	γ'	646	
	δ'	645	
34.	ά	644	Δρωπί[δ]ης.
	β'	643	
	γ'	642	
	δ'	641	
35.	ά	640	
	β'	639	Δαμασίας.
	γ'	638	
	δ'	637	
36.	ά	636	
	β'	635	
	γ'	634	
	δ'	633	
37.	ά	632	
	β'	631	
	γ'	630	
	δ'	629	
38.	ά	628	
	β'	627	
	γ'	626	
	δ'	625	
39.	ά	624	
	β'	623	
	γ'	622	
	δ'	621	Δράκων.
40.	ά	620	
	β'	619	
	γ'	618	
	δ'	617	
41.	ά	616	
	β'	615	Ἡνιοχίδης.
	γ'	614	
	δ'	613	

Ὀλ.		π. Χ.	
42.	ά	612	Μεγακλῆς (?).
	β′	611	
	γ′	610	
	δ′	609	
43.	ά	608	
	β′	607	
	γ′	606	
	δ′	605	Ἀριστοκλῆς.
44.	ά	604	
	β′	603	
	γ′	602	
	δ′	601	
45.	ά	600	
	β′	599	
	γ′	598	
	δ′	597	
46.	ά	596	Κριτίας Α′. (?).
	β′	595	Φιλόμβροτος.
	γ′	594	Σόλων.
	δ′	593	. . . . . Δρωπίδης. Φορμίων.
47.	ά	592	Εὐκράτης.
	β′	591	
	γ′	590	Σίμων.
	δ′	589	
48.	ά	588	Φίλιππος.
	β′	587	
	γ′	586	
	δ′	585	
49.	ά	584	
	β′	583	
	γ′	582	Δαμασίας (?).
	δ′	581	
50.	ά	580	
	β′	579	
	γ′	578	
	δ′	577	Ἀρχεστρατίδης.
51.	ά	576	
	β′	575	
	γ′	574	
	δ′	573	
52.	ά	572	
	β′	571	
	γ′	570	Ἀριστομένης.
	δ′	569	
53.	ά	568	
	β′	567	
	γ′	566	Ἱπποκλείδης.
	δ′	565	
54.	ά	564	
	β′	563	
	γ′	562	
	δ′	561	
55.	ά	560	Κωμίας.
	β′	559	Ἡγέστρατος.
	γ′	558	
	δ′	557	
56.	ά	556	Εὐθύδημος.
	β′	555	
	γ′	554	
	δ′	553	
57.	ά	552	
	β′	551	
	γ′	550	
	δ′	549	
58.	ά	548	Ἐρξικλείδης.
	β′	547	
	γ′	546	
	δ′	545	
59.	ά	544	
	β′	543	
	γ′	542	
	δ′	541	
60.	ά	540	
	β′	539	
	γ′	538	
	δ′	537	
61.	ά	536	
	β′	535	
	γ′	534	
	δ′	533	Θηρικλῆς.
62.	ά	532	
	β′	531	
	γ′	530	
	δ′	529	
63.	ά	528	
	β′	527	
	γ′	526	
	δ′	525	
64.	ά	524	Μιλτιάδης.
	β′	523	
	γ′	522	
	δ′	521	Πεισίστρατος (?).
65.	ά	520	
	β′	519	
	γ′	518	
	δ′	517	
66.	ά	516	
	β′	515	
	γ′	514	
	δ′	513	
67.	ά	512	
	β′	511	
	γ′	510	Κλεισθένης (?).
	δ′	509	

Ὀλ.		π. Χ.	
68.	ά	508	Ἰσαγόρας.
	β′	507	
	γ′	506	
	δ′	505	
69.	ά	504	Ἀκεστορίδης.
	β′	503	
	γ′	502	
	δ′	501	
70.	ά	500	Μύρος.
	β′	499	
	γ′	498	
	δ′	497	
71.	ά	496	Ἵππαρχος.
	β′	495	Φίλιππος.
	γ′	494	Πυθόκριτος.
	δ′	493	Θεμιστοκλῆς.
72.	ά	492	Διόγνητος.
	β′	491	Ὑβριλίδης.
	γ′	490	Φαίνιππος.
	δ′	489	Ἀριστείδης.
73.	ά	488	Ἀγχίσης.
	β′	487	Λακρατίδης (?).
	γ′	486	. . . . .
	δ′	485	Φιλοκράτης
74.	ά	484	Λεώσστρατος.
	β′	483	Νικόδημος.
	γ′	482	Θεμιστοκλῆς (?).
	δ′	481	Κέβρις (?).
75.	ά	480	Καλλιάδης.
	β′	479	Ξάνθιππος.
	γ′	478	Τιμοσθένης.
	δ′	477	Ἀδείμαντος.
76.	ά	476	Φαίδων.
	β′	475	Δρομοκλείδης.
	γ′	474	Ἀκεστορίδης.
	δ′	473	Μένων.
77.	ά	472	Χάρης.
	β′	471	Πραξίεργος.
	γ′	470	Δημοτίων.
	δ′	469	Ἀψηφίων (ἢ Ἀψεφίων).
78.	ά	468	Θεαγενίδης.
	β′	467	Δυσίστρατος.
	γ′	466	Δυσανίας.
	δ′	465	Δυσίθεος.
79.	ά	464	Ἀρχεδημίδης.
	β′	463	Τληπόλεμος.
	γ′	462	Κόνων.
	δ′	461	Εὔθιππος.
80.	ά	460	Φρασικλείδης.
	β′	459	Φρασικλῆς.
	γ′	458	Βίων.
	δ′	457	Μνησιθείδης.
81.	ά	456	Καλλίας.
	β′	455	Σωσίστρατος.
	γ′	454	Ἀρίστων.
	δ′	453	Δυσικράτης.
82.	ά	452	Χαιρεφάνης.
	β′	451	Ἀντίδοτος.
	γ′	450	Εὐθύδημος.
	δ′	449	Πεδιεύς.
83.	ά	448	Φιλίσκος.
	β′	447	Τιμαρχίδης.
	γ′	446	Καλλίμαχος.
	δ′	445	Δυσιμαχίδης.
84.	ά	444	Πραξιτέλης.
	β′	443	Δυσανίας.
	γ′	442	Δίφιλος.
	δ′	441	Τιμοκλῆς.
85.	ά	440	Μορυχίδης.
	β′	439	Γλαυκῖνος.
	γ′	438	Θεόδωρος.
	δ′	437	Εὐθυμένης.
86.	ά	436	Δυσίμαχος.
	β′	435	Ἀντιοχίδης.
	γ′	434	Κράτης.
	δ′	433	Ἀψεύδης.
87.	ά	432	Πυθόδωρος.
	β′	431	Εὐθύδημος.
	γ′	430	Ἀπολλόδωρος.
	δ′	429	Ἐπαμείνων.
88.	ά	428	Διότιμος.
	β′	427	Εὐκλῆς (ἢ Εὐκλείδης).
	γ′	426	Εὔθυνος.
	δ′	425	Στρατοκλῆς.
89.	ά	424	Ἴσαρχος.
	β′	423	Ἀμυνίας.
	γ′	422	Ἀλκαῖος.
	δ′	421	Ἀριστίων.
90.	ά	420	Ἀστύφιλος.
	β′	419	Ἀρχίας.
	γ′	418	Ἀντιφῶν.
	δ′	417	Εὔφημος.
91.	ά	416	Ἀρίμνηστος.
	β′	415	Χαβρίας.
	γ′	414	Πείσανδρος.
	δ′	413	Κλεόκριτος.
92.	ά	412	Καλλίας.
	β′	411	Θεόπομπος.
	γ′	410	Γλαύκιππος.
	δ′	409	Διοκλῆς.
93.	ά	408	Εὐκτήμων.
	β′	407	Ἀντιγένης.
	γ′	406	Καλλίας.
	δ′	405	Ἀλεξίας.

Ὀλ.	π. Χ.		Ὀλ.	Π. Χ.	
94. ά	404	Πυθόδωρος.	107. ά	352	Ἀριστόδημος.
β'	403	Εὐκλείδης.	β'	351	Θεσσαλός.
γ'	402	Μίκων.	γ'	350	Ἀπολλόδωρος.
δ'	401	Ξεναίνετος.	δ'	349	Καλλίμαχος.
95. ά	400	Δάχης.	108. ά	348	Θεόφιλος.
β'	399	Ἀριστοκράτης.	β'	347	Θεμιστοκλῆς.
γ'	398	Ἰθυκλῆς.	γ'	346	Ἀρχίας.
δ'	397	Σουνιάδης,	δ'	345	Εὔβουλος.
96. ά	396	Φορμίων.	109. ά	344	Λυκίσκος.
β'	395	Διόφαντος.	β'	343	Πυθόδοτος.
γ'	394	Εὐβουλίδης.	γ'	342	Σωσιγένης.
δ'	393	Δημόστρατος.	δ'	341	Νικόμαχος.
97. ά	392	Φιλοκλῆς.	110. ά	340	Θεόφραστος.
β'	391	Νικοτέλης.	β'	339	Λυσιμαχίδης.
γ'	390	Δημόστρατος.	γ'	338	Χαιρώνδας.
δ'	389	Ἀντίπατρος.	δ'	337	Φρύνιχος.
98. ά	388	Πυρρίων.	111. ά	336	Πυθόδημος.
β'	387	Θεόδοτος.	β'	335	Εὐαίνετος.
γ'	386	Μυστιχίδης.	γ'	334	Κτησικλῆς.
δ'	385	Δεξίθεος.	δ'	333	Νικοκράτης.
99. ά	384	Διοτρέφης.	112. ά	332	Νικήτας (ἢ Νικήρατος).
β'	383	Φανόστρατος.	β'	331	Ἀριστοφάνης.
γ'	382	Εὔανδρος.	γ'	330	Ἀριστοφῶν.
δ'	381	Δημόφιλος.	δ'	329	Κηφισοφῶν.
100. ά	380	Πυθέας.	113. ά	328	Εὐθύκριτος.
β'	379	Νίκων.	β'	327	Ἡγήμων.
γ'	378	Ναυσίνικος.	γ'	326	Χρέμης.
δ'	377	Καλλίας.	δ'	325	Ἀντικλῆς.
101. ά	376	Χαρίσανδρος.	114. ά	324	Ἡγησίας.
β'	375	Ἱππόδαμας.	β'	323	Κηφισόδωρος.
γ'	374	Σωκρατίδης.	γ'	322	Φιλοκλῆς.
δ'	373	Ἀστεῖος.	δ'	321	Ἄρχιππος.
102. ά	372	Ἀλκισθένης.	115. ά	320	Νέαιχμος.
β'	371	Φρασικλείδης.	β'	319	Ἀπολλόδωρος.
γ'	370	Δυσνίκητος (ἢ Δυσκίνητος)	γ'	318	Ἄρχιππος.
δ'	369	Λυσίστρατος.	δ'	317	Δημογένης.
103. ά	368	Ναυσιγένης.	116. ά	316	Δημοκλείδης.
β'	367	Πολύζηλος.	β'	315	Πραξίβουλος.
γ'	366	Κηφισόδωρος.	γ'	314	Νικόδωρος.
δ'	365	Χίων.	δ'	313	Θεόφραστος.
104. ά	364	Τιμοκράτης.	117. ά	312	Πολέμων.
β'	363	Χαρικλείδης.	β'	311	Σιμωνίδης.
γ'	362	Μόλων.	γ'	310	Ἱερομνήμων.
δ'	361	Νικόφημος.	δ'	309	Δημήτριος.
105. ά	360	Καλλιμήδης.	118. ά	308	Χαρῖνος.
β'	359	Εὐχάριστος.	β'	307	Ἀναξικράτης.
γ'	358	Κηφισόδοτος.	γ'	306	Κόροιβος.
δ'	357	Ἀγαθοκλῆς.	δ'	305	Εὐξένιππος.
106. ά	356	Ἐλπίνης.	119. ά	304	Φερεκλῆς.
β'	355	Καλλίστρατος.	β'	303	Λεώστρατος.
γ'	354	Διότιμος.	γ'	302	Νικοκλῆς.
δ'	353	Θούδημος.	δ'	301	Καλλίαρχος.

Ὀλ.	π. Χ.		Ὀλ.	π. Χ.	
120. ά	300	Ἡγέμαχος.	133. ά	248	
β'	299	Εὐκτήμων.	β'	247	
γ'	298	Μνησίδημος.	γ'	246	
δ'	297	Ἀντιφάνης.	δ'	245	
121. ά	296	Νικίας.	134. ά	244	
β'	295	Νικόστρατος.	β'	243	
γ'	294		γ'	242	
δ'	293	Ὀλυμπιόδωρος.	δ'	241	
122. ά	292	Φίλιππος (?).	135. ά	240	
β'	291		β'	239	
γ'	290		γ'	238	
δ'	289		δ'	237	
123. ά	288	Δίφιλος (?).	136. ά	236	
β'	287	Διοκλῆς (?).	β'	235	
γ'	286	Διότιμος (?).	γ'	234	
δ'	285	Ἰσαῖος (?)	δ'	233	
124. ά	284		137. ά	232	
β'	383		β'	231	
γ'	282		γ'	230	
δ'	281		δ'	229	
125. ά	280	Γοργίας.	138. ά	228	
β'	279	Ἀναξικράτης.	β'	227	
γ'	278	Δημοκλῆς.	γ'	226	
δ'	277		δ'	225	
126. ά	276		139. ά	224	
β'	275		β'	223	
γ'	274		γ'	222	
δ'	273		δ'	221	
127. ά	272		140. ά	220	
β'	271	Πυθάρατος.	β'	219	
γ'	270		γ'	218	
δ'	269		δ'	217	
128. ά	368	Ἀρρενίδης.	141. ά	216	
β'	267	Πυθόδημος (?).	β'	215	
γ'	266		γ'	214	
δ'	265		δ'	213	
129. ά	264	Διόγνητος.	142. ά	212	
β'	263		β'	211	
γ'	262		γ'	210	
δ'	261		δ'	209	
130. ά	260		143. ά	208	
β'	259		β'	207	
γ'	258		γ'	206	
δ'	257		δ'	205	
131. ά	256		144. ά	204	
β'	255		β'	203	
γ'	254		γ'	202	
δ'	253		δ'	201	
132. ά	252		145. ά	200	
β'	251		β'	199	
γ'	250		γ'	198	
δ'	249		δ'	197	

ISMANOGLIO

Ὀλ.	π. Χ.		Ὀλ.	π. Χ.	
146. ά	196		159. ά	144	
β'	195		β'	143	
γ'	194		γ'	142	
δ'	193		δ'	141	
147. ά	192		160. ά	140	Ἀντίθεος
β'	191		β'	139	
γ'	190		γ'	138	
δ'	189		δ'	137	
148. ά	188		161. ά	136	
β'	187		β'	135	
γ'	186		γ'	134	
δ'	185		δ'	133	
149. ά	184		162. ά	132	
β'	183		β'	131	
γ'	182		γ'	130	
δ'	181		δ'	129	
150. ά	180		163. ά	128	
β'	179		β'	127	
γ'	178		γ'	126	Ἀγαθοκλῆς.
δ'	177		δ'	125	Ἰάσων (?).
151. ά	176		164. ά	124	
β'	175		β'	123	
γ'	174		γ'	122	
δ'	173		δ'	121	
152. ά	172		165. ά	120	
β'	171		β'	119	
γ'	170		γ'	118	
δ'	169		δ'	117	
153. ά	168		166. ά	116	
β'	167		β'	115	
γ'	166		γ'	114	
δ'	165		δ'	113	
154. ά	164		167. ά	112	
β'	163		β'	111	
γ'	162		γ'	110	
δ'	161		δ'	109	
155. ά	160		168. ά	108	
β'	159		β'	107	
γ'	158		γ'	106	
δ'	157		δ'	105	
156. ά	156		169. ά	104	
β'	155		β'	103	
γ'	154		γ'	102	
δ'	153		δ'	101	
157. ά	152		170. ά	100	
β'	151		β'	99	
γ'	150		γ'	98	
δ'	149		δ'	97	
158. ά	148		171. ά	96	
β'	147		β'	95	
γ'	146		γ'	94	
δ'	145		δ'	93	

Ὀλ.	π. Χ.		Ὀλ.	π. Χ.
172. ά	92		185. ά	40
β'	91		β'	39
γ'	90		γ'	38
δ'	89		δ'	37
173. ά	88		186. ά	36
β'	87		β'	35
γ'	86		γ'	34
δ'	85		δ'	33
174. ά	84		187. ά	32
β'	83		β'	31
γ'	82		γ'	30
δ'	81		δ'	29
175. ά	80		188. ά	28
β'	79		β'	27
γ'	78		γ'	26
δ'	77		δ'	25
176. ά	76		189. ά	24
β'	75		β'	23
γ'	74		γ'	22
δ'	73		δ'	21
177. ά	72		190. ά	20
β'	71		β'	19
γ'	70		γ'	18
δ'	69		δ'	17
178. ά	68		191. ά	16
β'	67		β'	15
γ'	66		γ'	14
δ'	65		δ'	13
179. ά	64		192. ά	12
β'	63		β'	11
γ'	62	Θεόφημος.	γ'	10
δ'	61		δ'	9
180. ά	60	Ἡρώδης.	193. ά	8
β'	59		β'	7
γ'	58		γ'	6
δ'	57		δ'	5
181. ά	56		194. ά	4
β'	55		β'	3
γ'	54		γ'	2
δ'	53		δ'	1
182. ά	52			
β'	51			
γ'	50		Ὀλ.	μ. Χ.
δ'	49			
183. ά	48		195. ά	2
β'	47		β'	3
γ'	46		γ'	4
δ'	45		δ'	5
184. ά	44		196. ά	6
β'	43		β'	7
γ'	42		γ'	8
δ'	41		δ'	9

© MEGARO SISMANOGLIO

Ὀλ.	μ. Χ.	
197. ά	10	
β′	11	
γ′	12	
δ′	13	
198. ά	14	
β′	15	
γ′	16	
δ′	17	
199. ά	18	
β′	19	
γ′	20	
δ′	21	
200. ά	22	
β′	23	
γ′	24	
δ′	25	
201. ά	26	
β′	27	
γ′	28	
δ′	29	
202 ά	30	
β′	31	
γ′	32	
δ′	33	
203. ά	34	
β′	35	
γ′	36	
δ′	37	
204. ά	38	
β′	39	
γ′	40	
δ′	41	
205. ά	42	
β′	43	
γ′	44	
δ′	45	Ἀντίπατρος.
206. ά	46	
β′	47	
γ′	48	
δ′	49	
207. ά	50	Δεινόφιλος.
β′	51	
γ′	52	
δ′	53	
208 ά	54	Διονυσόδωρος.
β′	55	
γ′	56	
δ′	57	Κόνων.
209. ά	58	
β′	59	
γ′	60	
δ′	61	
210. ά	62	Θράσυλλος.
β′	63	
γ′	64	
δ′	65	
211. ά	66	Δημόστρατος.
β′	67	
γ′	68	
δ′	69	
212. ά	70	
β′	71	
γ′	72	
δ′	73	
213. ά	74	
β′	75	
γ′	76	
δ′	77	
214. ά	78	
β′	79	
γ′	80	
δ′	81	
215. ά	82	
β′	83	
γ′	84	
δ′	85	
216. ά	86	
β′	87	
γ′	88	
δ′	89	
217. ά	90	
β′	91	
γ′	92	
δ′	93	
218. ά	94	Δομετιανός (?).
β′	95	
γ′	96	
δ′	97	
219. ά	98	
β′	99	
γ′	100	
δ	101	
220. ά	102	
β′	103	
γ′	104	
δ′	105	
221. ά	106	
β′	107	
γ′	108	
δ′	109	
222. ά	110	
β′	111	
γ′	112	
δ′	113	

Ὀλ.	μ. Χ.	
223. ά	114	
β′	115	
γ′	116	
δ′	117	Μακρῖνος.
224. ά	118	
β′	119	
γ′	120	
δ′	121	
225. ά	122	
β′	123	
γ′	124	
δ′	125	
226. ά	126	
β′	127	
γ′	128	
δ′	129	
227. ά	130	
β′	131	
γ′	132	
δ′	133	
228. ά	134	
β′	135	
γ′	136	
δ′	137	
229. ά	138	
β′	139	
γ′	140	
δ′	141	
230. ά	142	
β′	143	
γ′	144	
δ′	145	
231. ά	146	
β′	147	
γ′	148	
δ′	149	
232. ά	150	
β′	151	
γ′	152	
δ′	153	
133. ά	154	
β′	155	
γ′	156	
δ′	157	Ἰάσων ὁ μετὰ Μακρῖνον(??)
234. ά	158	
β′	159	
γ′	160	
δ′	161	
235. ά	462	
β′	163	
γ′	164	
δ′	165	
236. ά	166	Τινήϊος Ποντικὸς Βησαιεὺς
β′	167	
γ′	168	
δ′	169	
237. ά	170	
β′	171	
γ′	172	
δ′	173	
238. ά	174	
β′	175	
γ′	176	
δ′	177	
239. ά	178	
β′	179	
γ′	180	
δ′	181	
240. ά	182	
β′	183	
γ′	184	
δ′	185	
241. ά	186	
β′	187	
γ′	188	
δ′	189	
242. ά	190	
β′	191	
γ′	192	
δ′	193	
243. ά	194	
β′	195	
γ′	196	
δ′	197	
244. ά	198	
β′	199	Φλ. Διογένης Μαραθώνιος.
γ′	200	
δ′	201	
245. ά	202	
β′	203	
γ′	204	
δ′	205	
246. ά	206	
β′	207	
γ′	208	
δ′	209	
247. ά	210	
β′	211	
γ′	212	
δ′	213	
248. ά	214	
β′	215	
γ′	216	
δ′	217	

© MEGARO SISMANOGLIO

Λακρατίδας (ὁ ἐν ὀλ. 73, δ').
* Λεύκιος τοῦ Βουλαίου Ἱππάρχου.
Λεωχάρης Παλληνεύς.
Λούκιος.
* Λυκίσκος.
Λυκομήδης.
* Τι. Ἰούλιος Μάκερ.
Μ. Βαλέριος Μαμερτῖνος Μαραθώνιος.
Μεγακλῆς ὁ ἐν ὀλ. 42 ά. κατ' ἄλλους ὀλ. 43, ά, ἢ 43, δ'.
Μέμμιος ἐπὶ βωμῷ Θορίκιος.
Μενεκλῆς.
Μενεκράτης.
Μενεκράτης Οἰθεν.
Μήδειος.
Μηνογένης (?).
Μητρόδωρος.
Μητροφάνης (εὐρ. 1860 Αὐγ. παρὰ Α. ν. V.)
Μιθριδάτης.
* Ναυσίας.
Ναυσικράτης.
Νεικ . . . .
Νεοκλῆς (?).
Νεόμαχος (?).
Νικαγόρας ὁ νεώτερος.
Νίκανδρος.
* Νικάρητος.
Νικήτης Σκαμβωνίδης.
Νικίας ὁ Σεραπίωνος Ἀθμονεύς.
Ξενίας.
Ξένων Μεννέου Φλυεύς.
Ὄλβιος.
Ὀλυμπιόδωρος (ἐν ὀλ. 121, γ' ἢ δ').
* Μουνάτιος Οὐοπίσκος.
Παράμονος.
Πειθόδημος (ὁ ἐν ὀλ. 128, δ').
Πεισίστρατος (ὁ ἐν ὀλ. 64, γ').
Πείσων.
Πλείσταινος Σωκλέους Κεφαλῆθεν.
Ποδύκιπο[ς (?).
Πολύευκτος.
Πολύκλειτος (ὃν διεδέχθη Ἰάσων).
Πολύστρατος.
Πολύχαρμος.
Ποσειδώνιος.
Προκλῆς.
* Πρύσδεκτος.
* Φλάβιος Πρυλάδης.
* Πρῶτος.
Βασιλεὺς Ῥαμηταλκας.
Κόϊντος Τρεβέλλιος Ῥοῦφος Κουίντου υἱὸς Λαμπτρεύς.
Σαλλουστια[νός.
Σαραπίων.
Σεκοῦνδος, ὅρα Δείδιος.
Σέλευκος.
Σέξτος.
* Σιμ[ος ὁ Εὐκ]ράτο[υ.
Φλάβιος Στράτων. (?)
Στράτων [κ]αλλικράτους Αἰξωνεύς. (?)
Σύλλας. (?)
Σώνικος. (?!) (εὐρ. 1860 παρὰ Σ. Α. Κ.).
Σωσικράτης.
Σῶσπις δαδοῦχος.
Ταυρίσκος.
Τινῆϊος Ποντικὸς Βησαιεὺς (ὁ ἐν ὀλ. 236, ά).
Τίσανδρος.
* Φαίδων.
Φαναρχίδης. (?).
Τίτ. Αὐρ. Φιλήμων Φιλαΐδης.
Φιλιππίδης.
Φίλιππος (ὁ ἐν ὀλ. 112, ά).
Φιλόνεως. (?)
Φιλόπαππος.
Φιλότειμος Ἀρχεσιδήμου Ἐλευσίσιος.
Φίλων.
Φιλων . . . (?)
Λούκιος Φλάουϊος.
Φλάμμας.
Χαρίας.

